

॥ श्री कृष्णाय नमः ॥

वैष्णवसुओध रत्न माहिभाजा.

ज्ञान, उपदेश तथा

। भक्तिरसथी भरपुर.

पुष्टिभागीय वैष्णव अंधुओ भाटे

14

छपावी प्रसिद्ध कर्ता-29

गोपालदास गीरधरलाल परीभा.

1924

मु. दासाल, (जस्से) पत्रभास.

1924 32

श्री, पुत्रप, भालक, युवान, वृद्धने ऐकज

सरभा लाल.

186

(नाछावर) कीर्तित इ. १-८-०

पोरेश अर्थ शुद्ध.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૮૦૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ લોરેણસુતોદ રત્નામણિ
માતા

વિષય પ૨૨૪૩:૫૨

॥ श्री कृष्णाय नमः ॥

वैष्णवसुभोध रत्नमालामणि।
ज्ञान विपदेश तथा
लङ्कितरसथी लरपुर.

पुष्टिभागीय वैष्णव अंधुआ भारे

१७५७१ पसिद्ध ५५०

गोपालदास गीरधरदास परीज

५५००० (७५०) ५५००००.

आपत्ति पहली, प्र. ५००००

श्री कृष्णानंद ५५४८]

[श्री वदलमानंद ४४५

सं. ५५८८०

सि. ५५८२४

श्री, पुश्त, भावक, सुवान, वक्रने अक्षर सरण, बाव

नि. ५५८८० ५५८८० ५५८८०

पोस्टेज पथ शुद्ध.

ગુજરાત વિધાપીઠ મંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૧૮૦૦૫ ૨૭૦૦

પ્રસ્તાવના.

વૈષ્ણવ ધર્મના સિદ્ધાંતો જાણવા માટેના અંથોનો પાર નથી. એવા કેટલાએક અંથો હાલમાં બહાર મળ્યા છે. પરંતુ વૈષ્ણવોનો મોટો ભાગ પુછે છે કે આમાં સત્તારથી તે સાંજ સુધીનું કર્તવ્ય શું અને અમે વૈષ્ણવ તરીકે શું કરીએ, આને માટે આ એક સુંદર પુસ્તકનો અતિપ્રયાસ છે. નાના બાળકોથી તે વૃદ્ધ સુધીના દરેક સ્ત્રી પુરુષને માટે આવાં અતી ઉત્તમ પુસ્તકની ખાસ જરૂર છે.

વૈષ્ણવ માંડજાળા તથા પુસ્તકાલય (લાયબ્રેરી) માં પણ આ પુસ્તકનો આદર કરવો ઘટે છે.

હાલોલ
જીવો પંચમહાલ.
તા. ૭-૫-૨૪
અક્ષયવૃત્તીવા.

વૈષ્ણવોનો કૃપામલાષી દાસાનુંદાસ-
ગોપાલદાસ ગીરધરલાલના
જયશ્રીકૃષ્ણ.

પ્રકાશકના બે બોલ.

પ્રિય વૈષ્ણવ બંધુઓ, આ પુસ્તક પ્રગટ કરવામાં મેં કાંઈ નવીન કંઈ નથી. મારી પોતાની ધરજ છે કે, મનથી, તનથી, યા તો ધનથી અને તેટલી સંપ્રદાયની તેમજ વૈષ્ણવોની સેવા કરવી, તે ધરજના આધારે જે કાંઈ થયું છે તે થયું છે. ને જે થયું તે મારી પોતાની શક્તિથી નહીં, પણ વૈષ્ણવ બંધુઓની કૃપાના બળથીજ થયું છે. જેમકે-મોહી બળ હે દાઉ ઠારકો એક બળ મોહી હરી ભક્તનકો-હજે નંદકીશારકો. ॥ એ કૃપા બળથી થયું છે જેને મારા સુઘ વૈષ્ણવ બંધુઓ, આ વૈષ્ણવસુખોષ રત્નમ-ચિમાળા ગ્રંથ ધણા હર્ષથી વધાવી લેશે.

બંધુઓ, આ આધુનીક જમાનામાં આપણો પુણી સંપ્રદાય દીવસે દીવસે ઉત્તેજિત થવાને બદલે ક્ષીણ થતો જાય છે. માટે આવા સમ-યમાં દરેક વૈષ્ણવોની ધરજ છે કે સંપ્રદાયની વૃદ્ધિના ઉપાયો યોજવા તરફ અને તેટલું લક્ષ રાખવું. તેમ કરવામાં મુખ્ય વૈષ્ણવોએ સત્સંગ કરવો જોઈએ, તે સત્સંગ કોઈ સારા સુઘ વૈષ્ણવનો જોઈએ, તે ન મળે તો પછી પુસ્તક દ્વારા સત્સંગ કરવો. ચાલુ જમાનામાં એવા સુઘ વૈષ્ણવોના અભાવે ને દુઃસંગની અતી પ્રમળતાએ કરીને એતન માર્ગીય વિરૂદ્ધ અનેક પ્રકારના અક્ષેપો ઉઠે છે તેથી તેમાં વૈષ્ણવો દોરાતા જાય છે. આવા અનેક કારણોને લઈને સંપ્રદાય ક્ષીણ થતો જાય છે.

આ સ્થાને માફ એમ કહેવું નથી કે સુઘ વૈષ્ણવોનો સત્સંગ મળતો નથી કેમકે જહુરત્તા વસુધરાઃ આ વાક્યના આધારે પૃથ્વી ઉપર કંઈક નર-રત્નો છે પણ શ્રમ વગર શ્રેય નથી એટલે યોજવા જવાતું નથી તો આવાં કારણોથી હવે માત્ર પુસ્તકોની પ્રસિદ્ધિ શીરાય બીજે સારો ઉપાય અને યોગ્ય લાગતો નથી, કારણકે સંપ્રદાયનાં અમુક પુસ્તકો બહાર પડ્યા હોય તો તે પૈકોમાંથી કંઈ ને કંઈપણ પુસ્તક વાંચવામાં તો આવેજ તો તેથી જ્ઞાનની અભીવૃદ્ધિ થાય છે, માટે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાના ઉપાયો યોજવા તરફ ધ્યાન ખેંચું છું. એજ વિનંતી.

હાલોલ (પંચમહાલ)
સંવત ૧૯૮૦ ના વૈશાખ સુદી
૩ બુધવાર અક્ષયતુતીયા
તા. ૧૭-૫-૨૪

લી. આપનો હાસાનુંદાસ-
ગોપાલદાસ ગીરધરલાલના
દીનતા પૂર્વક જયશ્રીકૃષ્ણ.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

મંગલાચરણ	૧—૦
૧—લક્ષ્યોપદેશી યોનીમાં જીવને પ્રથમ કેટલું દુઃખ પડે છે તે વિષે	૨-૧૦		
૨—પ્રથમ ધાર્મિક શ્રદ્ધા તથા શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીનું પ્રાગટ્ય			
તથા કનકાભિષેક વિષે.	૧૧-૨૦
૩—શ્રી શુભાષ્ટક પરમ દયાળના પ્રાગટ્ય વિષે	૨૧-૨૫
૪—પ્રથમ જીવને ગુરૂ કરવા વિષે	૨૬-૨૮
૫—બ્રહ્મ સંબંધના રહસ્ય વિષે	૨૮-૪૧
૬—અષ્ટાક્ષર મહામંત્રની ટીકા વિષે	૪૨-૪૪
૭—બ્રહ્મ સંબંધના પંચાક્ષરની ટીકા તથા તેના મહાત્મ્ય વિષે	૪૪-૪૫		
૮—ગુરૂ નહીં કરવાથી ભગવાન અપ્રસન્ન થાય છે તે વિષે	૪૬-૪૯		
૯—પત્રીત્રાં એકાદશીના મહાત્મ્ય વિષે	૫૦-૫૨
૧૦—વૈષ્ણવોને સત્તારથી તે સાંજ સુધીનું શુ કર્તવ્ય છે તે વિષે	૫૩-૬૩		
૧૧—(હિંસા) પાપ કર્મ નહીં કરવા વિષે	૬૪-૬૭
૧૨—જીહ્વું નહીં ખોલવા વિષે	૬૭-૬૯
૧૩—વૈષ્ણવ કોને કહેવા તથા વૈષ્ણવોનાં (૨૯) લક્ષણ વિષે	૬૯-૭૨		
૧૪—શિક્ષા નિષંધ: વિષે	૭૨-૭૭
૧૫—ભગવાનને દીનતા પ્રસન્ન છે તે વિષે	૭૮-૮૦
૧૬—દુઃસંગદોષના ત્યાગ વિષે	૮૧-૮૩
૧૭—ભગવદ્ ભક્તોના સત્સંગ વિષે	૮૪-૮૯
૧૮—ભગવાનની ભક્તિ ક્રમ કરવી તે વિષે	૯૦-૧૧૨
૧૯—ભગવાનની સેવા વિષે	૧૧૨-૧૩૭
૨૦—ભગવાનના એકજ આશ્રય વિષે.	૧૩૭-૧૪૨
૨૧—અન્યાયના ત્યાગ વિષે	૧૪૩-૧૪૬

(૪)

૨૨-અસમર્પિત વસ્તુના ત્યાગ વિષે	૧૪૬-૧૫૨
૨૩-જપ માળા પાઠ વિષે	૧૫૨-૧૭૪
૨૪-એકાદશી વ્રત તથા ચારો જયંતી વ્રત વિષે	૧૭૫-૧૮૭
૨૫-શ્રી હરરામ કૃત (૨૭) શિક્ષામાળા વિષે	૧૮૭-૧૯૧
૨૬-સાતે સ્વરૂપની ભાવના વિષે	૧૯૨-૧૯૪
૨૭-વિધવા સ્ત્રીઓના સ્વધર્મ પાળવા વિષે	૧૯૫-૧૯૬
૨૮-જીવ શિક્ષા માન ઉપદેશનાં ધોળ તથા સુરદાસજીના બનાવેલા		
(૩૩) પદ વિષે	૧૯૭-૨૦૫
૨૯-દ્રવ્યની સહાયતા વિષે મદદ કરનારના અમર નામ		૨૦૬
૩૦-શ્રી ગોકુલનાથજીનું સારી ખોટી તિથી જોવાનું વચનામૃત		૨૦૭
૩૧-અમાઉથી ગ્રાહકો થનારનાં અમર નામ	...	૨૦૮-૨૧૮

સુરત—અપાટીયા ચક્રલા લક્ષ્મીનારાયણની ‘વાડીમાં આવેલા—“ જૈન વિજય ”
 શ્રી. પ્રેસમાં મુળબદ્ધ કસનદાસ હાપડીયાએ છાપ્યું. અને મુ. હાથોલ
 ૧૯૬૯, પંચમહાલથી ગોપાલદાસ ગીરધરલાલ ખારીએ મુદ્રિત કર્યું.

શ્રી શ્રીનાથજી

પ્રાગટ્ય-ગિરરાજમાં સં ૧૫૩૫. પાટ ઉત્સવ મહા વહી ૭

શ્રી કાંકરોડીવાળા શ્રીમદ્ ગૌરવામી શ્રી ૧૦૮
શ્રી બાળકૃષ્ણલાલજી મહારાજ.

જન્મ ઉત્સવ સં. ૧૯૨૪ અષાઠ વદી ૧૩.

મથુરાજીમાં લીલા કરી સં. ૧૯૭૨ના જેઠ વદી ૧૦.

શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને શ્રી ગિરરાજ ધારણ કયોં છે
અને નીચે ગાયો ચરે છે.

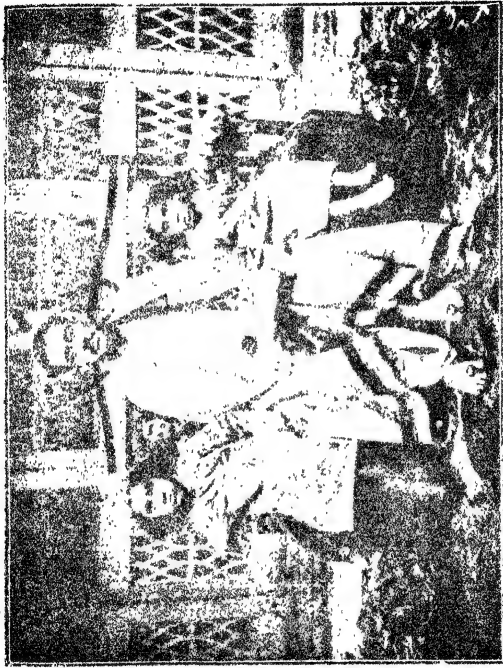
શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનના પ્રાગટ્યને ૫૧૪૮ વર્ષ થયાં છે.

શ્રી કામચનવાળા શ્રીમદ્ ગારવામી-
શ્રી દેવકીનંદન આચાર્યજી મહારાજ.

જન્મ ઉત્સવ સં. ૧૯૧૫ એવ મુદ્રી ૩.

"જ્ઞાનવિજય" પ્રેસ-સુરત.

सुरत (सुनपुर) ना श्रीमद् गोविन्दो श्री १०८ श्री कृष्णलालजी महाराज नं. ५, १०२ गीता सु. ३
मोटा लालजी श्रीमद् श्री गोविन्दलालजी महाराज नाना कागज श्रीमद् श्री मधुसुदनलालजी
कागज नं. ३५३ कागज नं. १०२ म. १०२ म. १०२

શ્રી જી

॥ શ્રી દ્વારકેશો જયતિ ॥

શ્રી કૃષ્ણાય નમઃ ।

શ્રી ગોપીજનવલ્લભાય નમઃ

વૈષ્ણવસુખોદ-રત્નમણિમાળા

મંગલાચરણ ।

આ મંગલાચરણમાં શ્રી નાથજી આદિ સાતે ગાદીનાં સાતે
સ્વરૂપનાં નામ છે. તેમનાં સ્મરણ માત્રથી ચિન્તાનાં સંતાન જે
અનેક તરેહના લોકીક વિષયો ને જલદી નાશ કરે છે.-

શ્રી ગોવર્ધનનાથપાદયૂગલં હૈયંગૌર્ધનાપ્રિયં ॥
નિત્યં શ્રી મથૂરાધિપં સુખકરં શ્રી વિઢુંલેશં મુદા ।
શ્રીમદ્દ્વારાવતીશ શ્રી ગોકૂલપતિ શ્રી ગોકૂલેન્દુર્ધિમુ ॥
શ્રીમન્મન્મથમોહનં નટંવરં શ્રી ઘાલંકૃષ્ણં મજેત્ ॥
ચિન્તાસંતાનહંતારો યત્પાદાંશુજરેણવઃ ॥
સ્વીયાનાં તાર્નીજાચાર્યાન્પ્રણમામિ મુહુર્ધુહુઃ ॥
યદનુગ્રહતો જંતુ સર્વ દુઃસ્વાતિ ગો ભવેત્ ॥
તમહં સર્વદા વંદે શ્રીમદ્ વલ્લભનંદનં ॥
યદુક્તં તાતચરણૈ શ્રી કૃષ્ણ શરણં મમ ॥
અતપવાસ્તીતિમૈહીકે પારલૌકિકે ॥
મમાચિતસ્તવિશ્વાસ શ્રી ગોપીજનવલ્લભે ॥
યદા તદા કૃતાર્થોહં શોચનીયો નકરહી ચિત્તં ॥

પ્રસંગ-૧ લો.

જીવને પ્રથમ ચોર્યાશી લાખ યોનિમાં કેવા પ્રકારથી
અવતાર લેવા પડે છે તે વિષે.

પ્રથમ નવ લાખ અવતાર તો જળચર પ્રાણીઓના લેવા પડે છે. પછી દસ લાખ અવતાર આકાશમાં ઉડતાં પક્ષીઓના આવે છે. અને અગીઆર લાખ અવતાર કીડાના લેવા પડે છે. તે પછી વીસ લાખ અવતાર ઝાડપાલાના લેવા પડે છે. અને ત્રીસ લાખ અવતાર ચાર પગવાળાં પશુઓના લેવા પડે છે. અને છેવટે ચાર લાખ અવતાર મનુષ્ય યોનિમાં લેવા પડે છે. એકંદર મળી ચોર્યાશી લાખ અવતાર લેવા પડે છે. અને આવા અવતારોમાં તો મહાન દુઃખ છે.

જળમાં માછલાં વીગેરેના અવતારો આવે છે ત્યારે ત્યાં મોટા મચ્છો નાનાં માછલાં વીગેરેને ગળી જાય છે. અને માછીમાર લોકો પણ તેને પકડીને મારી નાંખે છે. ઇત્યાદિક દુઃખો ભોગવતાં તેને નવ લાખ વાર અવતાર લેવા પડે છે. વળી મોટા મચ્છનું આયુષ્ય તો દસ હજાર વર્ષનું કહ્યું છે. એવી લાંબી જીવંતગીવાળા એટલા અવતારો કાઢતાં તેમાંથી જીવ સુક્રાં ક્યારે થશે ?

ઉડતાં પંખીના દસ લાખ અવતાર આવે છે. તેમાં પણ ભુખ તરશ વેઠવાની-ટાઢ-તડકો-વાયુ-વરસાદ વગેરે અસંખ્ય દુઃખ વેઠવાનાં, મોટું પંખી નાના પંખીને મારી નાંખે, શિકારી લોક પણ હંમેશાં પંખીઓને માર્યાજ કરે છે. પંખીની આખી જીવંતગી દુઃખમય કાઢવાની અને અંતે અકાળ મૃત્યુને સ્વાધિન થાય છે. એટલે કેઈ બંદુકની ગોળીથી તો કેઈ તીરથી મારે છે, તેમાં કાગડા વગેરેને તો હજારો વર્ષની જીવંતગી ભોગવવી પડે છે, માટે એ અવતારમાંથી ક્યારે છુટાશે ?

હવે અગીઆર લાખ અવતાર તો કીડાના લેવા પડે છે. તેમાં કીડાનો તો જ્યાં ત્યાં કચરધાણુજ વળે છે, તેમાં મહા દુર્ગંધમાં સડવાનું. આ સુંદર જીવોને એ સ્થિતિમાં

જવા દેવા એથી બીજી અધોગતિ શી હોય ? તેમજ જંગલના અનેક દાવાનળ અગ્નિમાં બળી મરવું. તેમાં વળી સર્પ વીગેરે પાપી જીવોનું તો હજાર હજાર વર્ષનું આયુષ્ય હોય છે. સર્પ પણ મોટા કોડામાંજ ગણાય છે. એવા અવતારો ભોગવીને ક્યારે છુટાશે ? હરી હરી ! જીવને માથે તો મહાન વિપત્તિઓ છે.

વીસલાખ અવતાર ઝાડપાલાના લેવા પડે છે તેમાં પણ હથિયાર વડે કપાવું, લીલા કુમળા ઝાડ હોય છતાં દાવાનળ અગ્નિમાં જીવતાં બળવું, પાણી વિના સુકાવું વીગેરે આપણે જોઈ શકીએ તેવાં દુઃખો છે. સામાન્ય રીતે ઝાડની જાંઠગી હજાર વર્ષની ગણાય છે તેમાં શીમળાનું ઝાડ તો સાઠ હજાર વર્ષ સુધી જીવે છે એમ રસાયણ શાસ્ત્રો કહે છે. માટે આવા દુઃખમય અવતારોમાંથી ક્યારે છુટાશે ! એમ આપણને શંકા થાય કે ઝાડમાં શું જીવ હશે ખરો ? તે ઉપર બસોબાવન ભગવદ્દીની વાર્તામાં લખ્યું છે કે તે ઝાડ શ્રી શંસાઈજીને નમ્યું છે. તેનું કારણ પૂછતાં પેલા જન્મમાં વૈષ્ણવના દોષ જોવાથી ઝાડની યોનિ આવી હતી માટે ઝાડ લક્ષ ચોર્યાશી યોનિમાં ગણાય છે. જીવ છે ખરો પણ જાલતો નથી એટલે જડજીવ કહેવાય.

તે પછી ત્રીસલાખ અવતાર ચાર પગવાળાં પશુઓના લેવા પડે છે. પશુઓના દુઃખની તો હદજ આવી રહી. તેમાં બળદ ઘોડો-ઉંટ વીગેરે બિચારાં મુગાં પ્રાણીને માણસો ગમે તેમ હાંકે, મારે, ભૂખ્યાં તરશાં રાખે, માંદાં હોય અશક્ત હોય ચાલી શકાતું ન હોય તો પણ પાછળથી ચાબક ને પદોણીનો માર પડે એટલે ચાલવું પડે-અને બોલે ખેંચવો પડે અને અંતે ધણીના કામનાં ન રહે ત્યારે રખડી રખડીને મરવું પડે-પરંતુ જેની હયાતી જગતના જીવન રૂપ છે, સમજે કે જેનાં અમૃત તુલ્ય દૂધ દહીં-માંખણ-ધી-છાસ જગતને જીવન રૂપ છે તેમ કેટલીએક ઉપયોગી પવિત્ર ચીજો ગૌમુત્ર છાણ જગતને મહાન ઉપકાર કરનારાંઓની પણ આવી દુર્દશા તેમાં હાથી સિંહ વીગેરેની તો સેંકડો વર્ષની જાંઠગી. એવા લાખો અવતારોમાંથી જીવ

ક્યારે છૂટશે ? તેમ આટલું આટલું રખડતાં પણ તેમાં દેહને સુખ કે સ્વતંત્રતા નહિ પણ આત્માનું કલ્યાણ થવાનો સમય તો નજ આવે માટે સુરદાસજીએ કહ્યું છે કે.—

મનરે તું સમજ શાય વિચાર ॥

ભક્તિ વિના ભગવંત દુર્લભ, કહત નીગમ પુકાર ॥

હવે મનુષ્ય અવતાર વિષે.

હવે આપણે મનુષ્ય અવતારનો વિચાર કરીએ. મનુષ્ય અવતાર એ એક એવી વસ્તુ છે કે ઉપર બતાવેલા એંસી લાખ અવતાર ભોગવવાની કમાણી કરી લઇએ અને ગમે તો દિવ્ય સુખમય લોક પ્રાપ્તિ કરવાની કમાણી કરી લઇએ. એ આપણી સ્વતંત્રતાની વાત છે. પરંતુ આ જીવને કંઈ એવેજ મોહ લાગી રહ્યો છે કે જેમ કોઈ પાણીના પ્રવાહમાં તણાતું જતું હોય તેમ જીવ દેહના સુખની તૃષ્ણામાં કે તેવાં સુખો મેળવવામાં કે તેવાં સુખો ભોગવવા માયાના પ્રવાહમાં તણાતો હોય તેમ તણાયાજ કરે છે. આત્મ કલ્યાણના સારા વિચારો તો કરી શકતોજ નથી. અને કદાપી કરે છે તો કોઈ શાસ્ત્ર કે મહાપુરૂષ ભગવદ્દીય દ્વારા જાણે છે તો તે વિચારોને હૃદયમાં ટકાવી શકતો નથી. અને મનુષ્ય દેહનાં વળી મનથી માની લીધેલાં વસ્તુતાએ ખોટાં દુઃખ-સુખમાં ડુબકાં ખાધા કરે છે, માટે એ જીવને સ્થિર થવાનો બીજો ઉપાય માત્ર એક શ્રીહરીનો આશ્રયજ છે, તેનું સખળ કારણ એ છે કે જગત માત્ર પદાર્થ માત્ર કાળને આધીન ન રહેવાથી તે અચળ છે માટે તે અચળ વસ્તુને વળગીએ તો આપણે અચળ એટલે સ્થિર થઇ શકીએ તે બાબતનું એક દ્રષ્ટાંત કહે છે.—

એક સમયે જો વૈષ્ણવો ચાલતા જતા હતા. રસ્તે ચાલતાં એક બાઇને દાણા ફળતાં જોઈ તેમાંથી એક વૈષ્ણવ રડવા લાગ્યો. ત્યારે તે સાથેના બીજા વૈષ્ણવે રડવાનું કારણ પૂછતાં રડનારે કહ્યું કે આ ઘંટીમાં પડેલા તમામ દાણાઓ ફળાઈ જાય છે તેમ

આ સંસાર ચક્રમાં પડેલા તમામ જીવો કાળના કોળીઆ થઈ જન્મ મરણ પામ્યા કરે છે. ઘંટીમાં પડેલા દાણાનો જેમ બચાવ નથી તેમ આ જીવોનો કોઈ બચાવ નથી. હું પણ કાળચક્રમાં એ ઘંટીના દાણાની સ્થિતિમાં હોવાથી મારા હૃદયનો શોક જતો નથી. આટલું સાંભળીને પેલા સામા વૈષ્ણવે તેને ઘંટીની પાસે લઈ જઈ ઘંટીનું ઉપલું પડ ઉંચું કરીને ઘંટીના ગાળામાં બાકીના આખા રહેલા દાણા બતાવીને કહ્યું કે ભાઈ, ઘંટીમાં પડ્યા છતાં જે દાણાઓ ઘંટીના ખીલડાનો આશ્રય છોડતા નથી તે દાણા ફળાઈ જતા નથી. તેમ જે જીવો કાળ રૂપ સંસારચક્રમાં પડ્યા છતાં અચળ એવા શ્રી હરીનો આશ્રય છોડતા જ નથી, તેઓ કાળચક્રમાં ફળાતા નથી, એટલે તેઓ જીવન મુક્ત છે. તેને કાળ કર્મ દોષો લોપી શકતા નથી, એટલા સારૂ શ્રી વલ્લભા-ખ્યાનમાં ગોપાલદાસજીએ ગાયું છે કે.—

તેને કાળ કર્મ નવ બાંધેરે, યમ તે રીર ધનુષ્ય ન સાંધેરે ॥

આટલું સાંભળી પેલો રડતો વૈષ્ણવ હૃદયમાં પ્રભુનો આશ્રય ધારણ કરી હસ્તે મુખડે ચાલ્યો ગયો.

જીવ કયાંથી આવ્યો ને કયાં જવાનો છે તે વિશે ?

પ્રથમ જીવ લક્ષ ચોર્યાશી યોનિમાંથી લમતો લમતો દેવતાને દુર્લભ એવા સુંદર આ મનુષ્ય દેહમાં આવ્યો છે. જ્યારે તે જીવનો ભોગ પૂરો થઈ રહે છે ત્યારે પ્રથમ મનુષ્ય દેહમાં એ જીવનો જન્મ થાય છે તેમાં પ્રથમ માતાના પેટે ગર્ભમાં રહીને અનેક પ્રકારના ખાટા, ખારા, તીખા, ઉના, કઠવા પદાર્થો તે જીવના પેટમાં જવાથી તેના કોમળ અંગમાં પ્રવેશ થવાથી તે જીવને દુઃખ થવા લાગ્યું જેથી સહન ન થઈ શકવાથી તે જીવ ગભરાયો. અને માતાના ઉદરમાંથી બહાર આવવાની ઇચ્છા થઈ—એટલે ગર્ભવાસમાં રહેલા જીવે પ્રભુની સ્તુતિ કરી કે હે પ્રભુ! મને આ-અઘોર નર્ક વાસના જેવા ગર્ભવાસના અતિ ત્રાસમાંથી મને મુક્ત કરો અર્થાત્ મને છોડાવો—ત્યારે તે

જીવની દીનતા પૂર્વક વિનંતિ સાંભળીને દયાળુ એવા ભક્ત-
વત્સલ ભગવાનને દયા આવે છે તેથી તેના જામીન માગે છે કે
હે જીવ ! તું ગર્ભવાસમાંથી છુટીને બહાર આવી મારી ભક્તિ કરે
તો તને ગર્ભવાસના બંધનમાંથી છોડું. તે વખતે પેદા જીવ
દુઃખનો માર્યો ભક્તિ કરવાની કળુલ કરે છે કે હે દીનવત્સલ
દયાળુ પ્રભુ ! હું આપની ભક્તિ રાત દિવસ કરીશ, એક પલ પણ
આપને નહિ વિસાડું, તો પણ ભગવાનને આ જીવ ઘણીવાર
છેતરી ગએલો એટલે વિશ્વાસ નહિ આવવાથી સૂર્ય અને ચંદ્રની
જામીનગીરી માંગે છે. સૂર્ય ચંદ્ર દેવતાઓ આદિ અનાદિ જગ-
તના માતા પિતા સમાન છે એટલે તેમને દયા આવવાથી-તે
દુઃખી જીવને ભગવાન પાસે વિનંતિ કરી દોડાવે છે. એટલે પૂરા
માસે તે બંધન એટલે ગર્ભવાસમાંથી છુટી જાય છે. એટલે તે
જીવ બહાર આવ્યો કે તરત ઉંઝા-ઉંઝા એવા શબ્દો વડે રડવા
લાગે છે, લોકો જાણે છે કે બાળક રડે છે, પરંતુ તે જીવ
ભગવાનને એમ જણાવે છે કે હું અહીં અને તમે તહીં. તમારે
મારે કંઈ પણ નહિં. યાદ રાખજો કે પ્રથમ તો આ જીવ
ભગવાનને બાલપણમાં જ ઠગ્યા. હવે આગળ આલતાં આ જીવ
દિનપ્રતિદિન મોટો થાય છે. બાળકને જ્યાં સુધી બાલતાં આવડતું
નથી ત્યાં સુધી એને આગલા જન્મનું સ્મરણ એટલે યાદગીરી
રહે છે, ત્યાં સુધી એને કળિને પવન વાતો નથી-પછી-પ થી
૭ વરસનો થયો એટલે નિશાળે લાવવા સારૂ જાય છે. અને
અનેક તરેહની બાલચેષ્ટા રમત ગમત કરે છે તેમાં આખો
દિવસ ગુબારે છે. તે પછી એની તરૂણ અવસ્થા એટલે જીવાની
આવી એટલે સ્ત્રી છોકરાં, આ માડું, આ તાડું એવા પ્રપંચ-
બાળમાં ગુંથાયો એટલે ભગવાનની ભક્તિ કરવાની સુઝ પડી
નહિ, પછી વૃદ્ધાવસ્થા એટલે ઘડપણ આવ્યું ત્યારે તેને કથા
વાતાં સાંભળવાનું કહેવામાં આવે છે તથા તીર્થયાત્રા જવાનું,
મંદિરમાં ભગવાનનાં દર્શન કરવાનું તથા સેવા કરવાનું, ભજન
કરવાનું વગેરે ભગવાન સંબંધી ઉપદેશ કરવામાં આવે છે,

ત્યારે તે ડાકું ધુણાવીને કહે છે કે ભાઈઓ, જીવાનીમાં જો કંઈ ઉત્તમ કાર્ય બન્યું હોત તો બન્યું હોત હવે તો ઘડપણ આવ્યું છે, જેથી મારા હાથ પગ થરથર કરે છે. હવે ખોલવાનું કંઈપણ ઠેકાણું રહેતું નથી, તેમ શરીરની આમડી પણ જર્જરિત થઈ ગઈ છે-આંખે જોઈએ તેવું દેખાતું નથી કાને સંભળાતું નથી, શરીરમાંથી શક્તિ પણ જતી રહી છે શું કરું? હવે મારો એકે ઉપાય નથી એટલે આ જીવ પેટ ભરીને પસ્તાય છે. ભાઈ, જીવાનીમાં ભગવદ્ ભજન ભગવદ્ સેવા ગુરૂ સેવા, વૈષ્ણવ સેવા કરી હોત તો આજે કામ લાગત. હવે તો હું વારંવાર પસ્તાઉં છું. મારાથી હવે કંઈ બને તેમ નથી. હવે તો આ નાના છોકરાની વહુને સીમંત આવે અને તે છોકરાને રમાડીને ભગવાન મારી દોરી ખેંચીલે તો સાડું. સાંભળે, હજી આ જીવને મરતાં મરતાં પણ માયાની તૃષ્ણાતું સુખ જોઈએ છીએ, પરંતુ ભગવાનને તો પોતાના વેરની તરીકે સમજી નામ પણ દેતો નથી. અને ગર્ભવાસમાં તો ભક્તિ કબુલ્લી હતી તે સર્વે મોહપાસમાં ભૂલી ગયો તે ઉપર સુરદાસજી બે દુકનું પદ કહે છે-

(રાગ મિહાગ)

કાહેકું દેહ ધરી ભજન બીન કાહેકું દેહ ધરી. ॥
ગર્ભવાસમે ભક્તિ કબુલી બહાર કઢયો શ્રી હરી. ॥૧॥ (ભજન)
કોલ દધને બહાર નીકાલ્યો, પીછે બુદ્ધિ ફરી. ॥
સુરદાસ ભગવંત ભજન બીના જનુની તો ભારે મરી. ॥૨॥
ભજન બીના કાહેકું દેહ ધરી. ॥

એટલે આ દુષ્ટ પ્રાણીનો મરણ સમય આવ્યો કે તરત ચમરાળના દૂતો આકાશથી પાતાળ જેવડા લાંબા વિકરાળ અને કલેહાના બુધા જેવા કાળા મેશ તેના હાથમાં વજના જેરખંધ અને ડંડા લઈને આ પ્રાણીને લેવા સાડું આવ્યા છે. આ જીવે જો કે સાડું સુકૃત કર્યું હોત તો તરત તૈયાર થાય, પરંતુ પાપમાં, પૂરો અને ચોરો કરનાર જેમ અનેક નાહા ખારીયો ખોળે છે,

તેવીજ રીતે બત્રીસે કોઠામાં પેલો જીવ ગુચવાયો તેને ચમરાબના દુતો માર મારીને બહાર કાઢીને ચમ લોકમાં લઈ ગયા અને ત્યાં ચિત્રગુપ્તે ચોપડામાં પુન્ય અને પાપનું જમે ઉધારનું ખાતું તપાસ્યું તો પાપનો મોટો ઢગલો જમા થઈ ગયેલો છે. માટે જાઓ, એ દુષ્ટ પ્રાણીને કુંભીપાક નર્કમાં સાઠ હજાર વર્ષ સુધી નાંખો એટલે ચમદુતો તેને તે પ્રમાણે શિક્ષા કરે છે. હવે સમજો કે આવો મહામોઘો દેવતાને હર્લભ આ મનુષ્ય દેહ તેને સહેજમાં ખોઈ નાંખ્યો. જ્યારે ભવસાગર તરવાનો ખરો અવસર આવ્યો ત્યારે દુષ્ટ બુદ્ધિ ઉપજી તે ઉપર એક આંધળા માણસનું દ્રષ્ટાન્ત છે.

એક આંધળો માણસ હતો તેણે એક દેખતા માણસને પૂછ્યું કે ભાઈ ! આ પાસેના નગરમાં મારે જવું છે, અને હું ઘણા દિવસથી આ શહેર બહાર ભટકું છું. પરંતુ શહેરમાં પેસવાનો દરવાજો મને જડતો નથી, માટે મને દયા કરીને ખતાવો તો ઠીક, ત્યારે પેલા દેખતા ભાઈને દયા આવવાથી તેણે આંધળાના હાથમાં લાકડી હતી તે લાકડીથી શહેરના કોટને અડકાડતો અડકાડતો તું ચાલ્યો જજે એટલે શહેરમાં પેસવાનો દરવાજો આવશે તે દરવાજો હાથ આવેલો તું ભૂલીશ તો પાછું ફરી રખડવું પડશે. તે પ્રમાણે પેલા આંધળાએ કબુલ કરી ચાલવા માંડ્યું ફરતાં ફરતાં જ્યાં પેલો પેસવાનો દરવાજો આવ્યો એટલે એના શરીરે દાદર (દરાજ) થઈ હતી તેની મીઠી ચેળ આવવાથી દરવાજો છોડી દઈને ખંજોળતો ખંજોળતો આગળ ચાલ્યો અને પેસવાનો દરવાજો ભૂલ્યો. આ વાર્તા અથવા દ્રષ્ટાન્તનો સાર એ છે કે દેખતો માણસ કોણ કે ગુરૂ. ગુરૂ કૃપા કરીને મોક્ષના દ્વારનો રસ્તો બતાવનાર છે. કોટ લક્ષ ચોચાંશી યોનિ રૂપે છે. અને પેસવાનો દરવાજો તે મોક્ષના દ્વારરૂપ છે, આંધળો કોણ છે કે દેખાતાં છતાં આંધળો એટલે અહંતા મમતારૂપી માયાની બળમાં ગુંથાયેલો તે દરાજ એને ખંજોળતાં મીઠી લાગી તે ગું છે કે સ્ત્રી-પુત્ર-ધન દોલતરૂપી માયા એને છુટી નહિ, એટલે

પાછો લક્ષ ચોર્યાશી યોનિમાં ફરવઃ લાગ્યો અને આવેલો દાવ
ખોયો, જેથી બળદ, ઘોડો ઊંટ વગેરેની યોનિ આવી જેથી મુંગે
મોઢે માર સહન કરવો પડ્યો અને ખરા ઊનાળામાં એટલે
વેશાખ જેઠ માસના તાપ તડકામાં ખેતર ખેડવું પડ્યું. અને
ના ચાલે તો પાછળથી પશોણી અને ચાખકનો માર પડવા
લાગ્યો ત્યારે પોતાના મનને ધિક્કારીને સમજ્યો, તે ઉપર સૂર-
દાસજીએ ચાર દુઃકનું કીર્તન ગાયું છે.

(રાગ ત્રિહાગ)

મનરે તે બૂલે ભક્તિ વિસારી. ॥
ક્ષીરપર કાલ સદા સર સાધન, જીતી બોજ હારી. ॥૧॥
પૂર્વ જન્મ કણ્ઠ સુકૃત કીતો, મનુષ્ય દેહ અવતારી. ॥
અખ તો નીચ કમંમે રંગ રાગ્યો, દુષ્ટ વાસના ધારી. ॥૨॥
બાલપન ખેલવેમે ખોયો, જોખન ગયો સંગ નારિ. ॥
વૃદ્ધ ભયો જખ આલસ આયો, સર્વે સ્વ હાર્યો જૂવારી. ॥૩॥
જખ રોગ જરા નાહ વાપ્યો, તખલગ સેવ મોરારી. ॥
સૂર કહે જન ચેત સવેરો, અંતકાલ ભયભારી. ॥૪॥ મનરે ॥

(૨) રાગ ખરિયા.

ખીન ગોપાલ નાહ કોઇ અપનો ॥
નાહ કોઇ માત તાત સૂત ધરની, અ સખ જગત રેતકો સ્વપ્નો ॥૧॥
ધન કારણ નિશાદન જગ ભટકત, વૃથા જન્મ ચોંટી બપનો ॥
અંતે સહાય કરે નહીં કોઇ, નિશ્ચય કાલ અમિ મુખ જપનો. ॥૨॥
સખ તજ હરી ભજ યુગલ ચરણ પદ, મોહની ગદ ચરણ તે કપનો ॥
કહેત દાસ વલ્લભ આખીકૂલ, આગીરીચરણ રસના મુખ જપનો. ॥૩॥

હવે સમજે કે લક્ષ ચોર્યાશી યોનિમાં અનેક તરેહના
સ્વાંગ એટલે બહુરૂપી જેમ ફાગણ હેળીમાં બને છે તેમ
તરેહ તરેહના અવતારો લઇને મનુષ્ય દેહ ધરી છે. એટલા
સારૂ કહ્યું છે કે મનુષ્ય દેહો મહા દુર્લભો ક્ષણમગુરાઃ ॥ મનુષ્ય
દેહ મહાદુર્લભ છે તેમ ક્ષણમાં નાશ પશુ છે, માટે આવેલો
અવસર ચુકવો નહિ. જેમ કોડી લેઇને સોનું આપી દઇએ-અને
પછીથી જેમ સોનાના ગુણ સાંભળી પાછળથી જેમ પરતાવો
થાય છે, તેમ પરતાવું પડે નહિ. તે ઉપર એક ખંડુનું દ્રષ્ટાન્તઃ-

એક અલણ ખેડુત હતો, તે પોતાના ખેતરમાં હળથી જમીન ખેડતો હતો, તેવામાં હોળ એક ઝાડના ફુંકા સાથે અથડાયું એટલે પેલા ખેડુતને રીસ ચઢવાથી ફુંકું ઉખેડી નાખ્યું; એટલે તેની નીચેથી એક જવાહીરનો ચરૂ નીકળ્યો. આ જવાહીરનો ચરૂ આગળના વખતમાં વણઝારા બોકેએ દાટેલો હતો. તે જવાહીર પેલા ખેડુતને હાથ લાગવાથી પોતાના પહેરવાના કપડામાં ભરીને સુતરની દોરીની ગોફણમાં બાંધીને પાસેના પોતાના ખેતરમાં જુવાર પાકી હતી, તેમાં પશુ પક્ષીઓ જુવાર ખાતાં હતાં તેથી પેલા જવાહીરને ચળકતા પથરા સમજી તેને ગોફણમાં મૂકી તે વડે પશુ પક્ષીઓને ઉડાડતાં ઉડાડતાં જવાહીરનું એક નંગ પોતાની પાસે રહી ગયું ત્યારે એને ઝાચિંતુ કોઈ એક ગામ જવું પડ્યું ત્યાં ભૂખ્યો થયો; એટલે વેપારીની દુકાને ગયો ને વેપારી પાસેથી સીધું લીધું અને ઘીને માટે વાસણ આપ્યું. તે વાસણનો સાધડો કરે, સાધડામાં એક કાંકરા જેટલું ખુટ્યું, ત્યારે તે ખેડુતે પોતાની પાસેથી પેલું જવાહીર પથરા સમજીને વેપારીને આપ્યું. અને સાધડામાં નાખ્યું એટલે સાધડો બરોબર થયો. પરંતુ પેલો વેપારી વાણીઓ ડાહી માનો દીકરો ચતુર હોવાથી સમજ્યો કે આ તો મણી છે. એટલે પેલા ખેડુતને પુછ્યું કે જેને તું પથર તરીકે સમજે છે તે તારે આપવો છે ? તેણે આપવાનું કબૂલ કર્યું. એટલે વેપારીએ પાંચ હજાર રૂપીઆની પાંચ શેલીઓ ખેડુતને આપી. ખેડુત હરખાતો હરખાતો પોતાને ઘેર ગયો. અને બીજી મણીયોના ગુણ યાદ આવવાથી માથે હાથ દઈને માથું કુટીને ખૂબ રડ્યો. એવીજ રીતે આ મનુષ્ય દેહ મણી જે રત્ન સમાન છે, તેને ગોફણના પથરાની માફક ખેઈ નાંખ્યો. જેથી ઘણો પસ્તાવો થયો. માટે આપણને આ રત્ન સમાન ઉત્તમ મનુષ્ય અવતારની પરિક્ષા નથી માટે પાછળથી પસ્તાવું પડશે માટે ચેતો. તેમ આ મનુષ્ય દેહમાં આપણો ઉત્તમ અવતાર જેવા કે - બ્રહ્મચુક્ષત્રી વૈશ્ય એટલે વાણીયા પાટીદાર વીગેરે. તેમજ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ કૃપા કરી શરણે લઈ કૃતાર્થ કર્યા, એથી જીવનું બીજું અહો કાગ્ય કયું. !

પ્રસંગ-૨ જો

પ્રથમ ધાર્મિક શ્રદ્ધા તથા શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીનું
પ્રામટ્ય તથા કનકાભિષેક વિષે.

પશ્ચિમ જડવાદ કેળવણી એટલે ઇંગ્રેજી ભાષાની કેળવણી ની અસરથી કેટલાએક વૈષ્ણવોમાં ધાર્મિક શ્રદ્ધા દિન પ્રતિદિન નષ્ટ થતી જોવામાં આવે છે. ‘સોખત તેવી અસર’ એ કહેવત અનુસાર જડવાદી ખનીએ એમાં અશ્ચર્ય જેવું નથી. હાલરો ગાઉ દૂર દેશના ગામડા તથા પર્વતોમાં રહેનાર ઇશુ એક ઇંગ્રેજી પ્રથમ ધોરણ ભણનાર બાળકની જીભને ટેરવે હશે, પણ પોતાના દેશની કે ગામની આબુખાબુ શું છે તેની તેને ખબર નહિ હોય. પરંતુ ધર્મી જેવા ઇશુ ખ્રિસ્ત ધર્મના માર્ટિન લ્યુથર કે મુસ્લીમ ધર્મના મહમદ પેગંબર કે બીજા અનેક વિદેશી ધાર્મિક પ્રવૃત્તિવાળાઓનાં નામ આપણે જરૂર જાણતા હોઈશું, પરંતુ આપણા હિંદુ ધર્મના પાને કયા સંપ્રદાયમાં છે, તેના મૂળના સંસ્થાપકો કોણ થઈ ગયા વગેરે આપણે જાણતા નથી અને જાણવાની રૂચિ પણ થતી નથી, તો પછી ધર્મનું રહસ્ય જાણવાની જાણ તો ક્યાંથી જ હોય; અને જ્યાં સુધી પોતાના ધર્મનું રહસ્ય જાણ્યું નથી તેમ તેનું મહાત્મ્ય પિછાળ્યું નથી, ત્યાં સુધી ધર્મમાં શ્રદ્ધા ક્યાંથી સંભવે? અને મંદિરોમાં તો તેમનાથી પગજ શાનો મુકાય? અને ધાર્મિક ચિન્હો એટલે ભગવદ આકૃતિ રૂપી તિલક કપાળમાં ધારણ કરતાં શરમ આવે અને ધાર્મિક સભાઓ તથા ભગવદ મંડળમાં તો જવાબજ શાનું? તેથી આજકાલ ગધાપચીશીના દમામમાં નાટક, ભવાઈ, સીનેમા, નાચ, તમાશા જોવાને પૂરતો વખત મળે ને પૈસાનો તો હિસાબજ નહિ, અને ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ અર્થે પૈસા કાઢતાં અનેક વિચાર ધાય એટલે તે એજ સૂચવે છે કે આપણે ધર્મમાં હીન થઈ ગયા છીએ એટલા માટે આપણો વૈષ્ણવ સંપ્રદાય એટલે પુષ્ટિ-

માર્ગ અથવા ભક્તિ માર્ગ કયાંથી ઉત્પન્ન થયો ? અને તેને પ્રગટ કરતાં તેના અધિષ્ઠાતા કોણ ? તે બાણીએ તો આપણા સનાતન ધર્મ ઉપરની નિષ્ઠા ચોંટાં તે વિષે વૈષ્ણવોને પ્રથમ માહિતી મેળવવાની ઘણી જરૂર છે. એટલા સાફ સંપ્રદાયના મૂળ અધિષ્ઠાતા શ્રી વિષ્ણુ-સ્વામી કરીને દક્ષીણ દેશમાં દ્રાવીડ ગામ કરીને છે, ત્યાં એક બ્રાહ્મણને ત્યાં એમને જન્મ થયો. અને તેમના માતા પિતા મહાન વિદ્વાન હતા, તેથી તેમની પાસે ઘણું ભણ્યા હતા, જેથી એક વાર પુસ્તક વાંચવાથી કંઠાય થઈ જતું. અને મોટામોટા પંડિતોને જીતીને પોતાનો પ્રનાપ બળ બતાવવા લાગ્યા અને ઘણા દિવસ થયાં શ્રી ભગવાન ગોપાલજીની સેવા કરતા હતા. સેવા કરતાં ઘણા વરસ વીત્યાં પરંતુ ભગવાન એમને પ્રસન્ન થયા નહિ, જેથી એમના મનમાં સંકલ્પ વિકલ્પ થવા લાગ્યો કે હવે તો મારી દેહ જીર્ણ થઈ ગઈ છે, અને ઓચિંતી પડી જશે તો આવો વિષ્ણુસ્વામીનો માર્ગ કોણ ચલાવશે ? માટે હવે તો ભગવાન પ્રત્યક્ષ અથવા સ્વપ્ના દ્વારા બોલે તો ઠીક, તો પણ ભગવાન બોલ્યાં નહિ. તેથી પોતાના મનને ધિક્કારવા લાગ્યા કે મારાથી ભગવાનનો શો અપરાધ થયો હશે, માટે હવે તો ભગવાન જ્યાં સુધી બોલે નહિ ત્યાં સુધી અનશન વ્રત એટલે અન્ન જળનો ત્યાગ કર્યો ત્યારે ભગવાને એમની ધર્મની ટેક રાખવા સાફ સાતમે દિવસે સ્વપ્નાદ્વારા ક્ષમા કરી. કર્ણુભય ભગવાન પ્રગટ થયા. સાક્ષાત્ ચાર ભૂત-મને શ્રી હસ્તમાં સુંદર સપ્તરશ્મિ મોરલી, કમળની કાન્તિવાળા-નખથી તે શોખ સુધી જેને કૈસ્તુભ મણીના શણગાર ધારણ કર્યા છે, શ્રી મસ્તક ઉપર સુંદર મોર સુમટ-પીળાં પીતામ્બર, બનમાળા યુક્ત-મકાકૃત કુંડલ કોટી સૂર્યની જ્યોત સમાન જેણે ધારણ કર્યાં છે, એવા સુંદર મનહર પ્રભુ પ્રસન્ન થઈને બોલ્યા કે “માંગ માંગ જે માંગે તે આપું-અને શા માટે આટલું તપ કરો છો ? તમારી શું ઇચ્છા છે !” ત્યારે વિષ્ણુસ્વામી ભગવાનનાં સુંદર કૌમળ વચન સાંભળી દીન વશનથી બે હાથ જોડીને બોલ્યા કે હે ભક્ત વત્સલ પ્રભુ !

આપણાં દર્શનથી હું કૃતાર્થ થયો છું, અને આપણા ચર્ચાવિ-
ન્દની ભક્તિ સદાએ મારું છું. પરંતુ આ વૈષ્ણવ સંપ્રદાય મારા
પછી આગળ કેાણ ચલાવશે, અને આદિ અનાદિથી ચાલતો
આવેલો સનાતન ધર્મ શિથિલ ન થઇ જાય જેથી આગળ ઉપર
કોઈ ચલાવે તો મારું મન પ્રસન્ન થાય. ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને
આપશ્રીના મુખાવિન્દથી આજ્ઞા કરી કે વૈષ્ણવ સંપ્રદાય એ
મારું અંગ છે, એ સંપ્રદાય સારી રીતે ચાલશે, તમે કોઈ
પ્રકારની ચિન્તા ન કરો. જેના કુળમાં સો સોમયજ્ઞ પૂરા થશે
તેના કુળમાં મારું પ્રાગટ્ય થશે. અને મારું નામ શ્રી વલ્લભા-
ચાર્યથી ઝોળખાશે ત્યારે વિષ્ણુસ્વામી અતિ પ્રસન્ન થયા એમને
આશીર્વાદ આપી ભગવાન શ્રી ત્યાંથી અંતર્યામિ થયા.

હવે શ્રી વલ્લભાચાર્ય—ઉપનામ શ્રી આચાર્યજી મહા
પ્રભુજીનું પ્રાગટ્ય તૈલંગ કુળના બ્રાહ્મણોમાં આંધ્રદેશમાં વ્યોમ-
સ્થંભ પર્વતની પાસે કૃષ્ણા નદીની દક્ષિણે કાંકરવાડા નામના
મોટા નગરમાં એમના કુટુંબીયો રહેતા હતા. એ કુટુંબ વૈષ્ણવી
દીક્ષાવાળું હતું. ચતુર્વેદી તંત્રી શાખા—અને ભારદ્વાજ ગોત્રી
હતું. એમની કુલદેવી રાણિકા હતી, તે કુટુંબના મૂળ પુરૂષ
ગોવિંદાચાર્ય હતા તેના પુત્ર વલ્લભ દીક્ષિત થયા, અને વલ્લભ
દીક્ષિતના યજ્ઞ નારાયણ ભટ થયા—એમણે ગોપાલ મંત્રની દીક્ષા
લીધી હતી, એમને ભગવાન પ્રસન્ન કરવા સારૂ દર વરસે એક
સોમયજ્ઞ કરતા હતા. તે પછી એમના પુત્ર ગંગાધરભટ સોમયાજી
થયા એમને (૨૮) સોમયજ્ઞ કર્યા તે પછી એમના પુત્ર ગણપતી ભટ
(૩૦) સોમયજ્ઞ કર્યા, તેમના પુત્ર વલ્લભ ભટ તથા બાલ ભટ
થયા તેમણે (૫) સોમ યજ્ઞ કર્યા. અને ભક્તિદ્રીપન નામનો
અંથ રચ્યો તે પછી તેમના પુત્ર શ્રી લક્ષ્મણભટ અને જનાર્દન
ભટ થયા, તેમાં લક્ષ્મણ ભટ શ્રેષ્ઠ પંડિત હતા. તેમણે વિદ્યા નગરના
રાજાના પુરોહિત સૂશર્માની કન્યા નામે ઇલંગા ગારૂજ સાથે લગ્ન
કર્યા. એમને રામકૃષ્ણ નામે પ્રથમ પુત્ર થયો અને સરસ્વતિ
તથા ભદ્ર નામની બે કન્યાઓ થઈ એમણે (૫) સોમયજ્ઞ કર્યા

અને સવાલક્ષ બ્રાહ્મણોને જમાડવાનો સંકલ્પ કર્યો. ત્યાંથી પછી કાશી યાત્રા સહકુટુંબ સાથે ગયા. અને ત્યાં ઘર રાખીને રહ્યા. કેટલાએક સમય મછી મ્લેચ્છનો ઉપદ્રવ થયો, એટલે કાશીના રહેવાશીઓ ભયભિત થતાં બીજા દેશમાં જવા નીકળ્યા. તે જોઈને લક્ષમણ ભટ્ટે પણ પરદેશ ગયા. ત્યાર પછી લક્ષમણ ભટ્ટે કેટલાએક દિવસે ચોડા નગર પાસે ચંપારણ્યમાં આવ્યા. ત્યાં રસ્તામાં હરડેના ઝાડ નીચે અંધારી રાત્રિને વિષે શ્રી ઇલંબા ગાડ્ડેને આઠમે માસે ગર્ભસ્તાવ થયો. એ ગર્ભ જીવતો નથી એમ બાણીને પોતાની સાડીનું વસ્ત્ર ફાડીને તેને એક કટકામાં વીંટાળીને એક ખેજડો એટલે સમડીના પવિત્ર ઝાડની બખોલમાં પેલા ગર્ભને મૂક્યો અને તેની ઉપર પાંદડાં ઢાંક્યાં. તે પછી લક્ષમણ ભટ્ટે ત્યાં ઇલંબા ગાડ્ડે ત્યાં બીજા સાથીઓ આગળ ચાલ્યા. થોડે છેટે ચાલતાં રસ્તામાં એક ઠેકાણે મુકામ કર્યો. ત્યાં રાત્રિને વિષે ઇલંબાગાડ્ડે તથા લક્ષમણ ભટ્ટેને સ્વપ્નામાં સાક્ષાત્ ભગવાને દર્શન દર્શ કર્યું કે હું તમારે ત્યાં કૃષ્ણ રૂપે અવતરેલો છું, માટે આ પિતામહર મને આદાવજો. અને એ તૂળશીની માળા મારા ગળામાં પહેરાવજો. અને આ પ્રસાદી તાંબુલ બીડી મારા મુખમાં આપજો, એમ કહી ભગવાન અંતર્ધ્યાન થયા. ત્યાર પછી પેલો ગર્ભ જ્યાં સ્તવીત થયેલો છે. તે જગ્યાએ લક્ષમણ ભટ્ટે તથા ઇલંબાગાડ્ડે તથા સાથેની મંડળીના કેટલાએક માણસો ત્યાં ગયા ત્યારે ત્યાં એક અગ્નિના એક મોટો કુંડ દેખ્યો—તે કુંડની વચ્ચેના મધ્ય ભાગમાં એક સુંદર (અપ્રાકૃત) બાલકને વીંટેલા વસ્ત્ર ઉપર રમતાં જોયું. એ બાળકને લક્ષમણ ભટ્ટે બતાવ્યું અને ઇલંબાગાડ્ડે કહ્યું કે એ બાળક માફ છે, કેમકે મને બેઉ સ્તનને દુધની ધારાઓ છુટે છે. ત્યારે લક્ષમણ ભટ્ટે કહ્યું કે એ બાલક તમારું જ હશે તો અગ્નિ તમોને જવાનો માર્ગ આપશે. તે ઉપરથી ઇલંબાગાડ્ડે તે બાળક તરફ ગયાં. તો અગ્નિ જેમ મલીયાગર અંદાનની માફક શીતળ હોય તેવી શીતળતા આપી. એટલે

શ્રી આચાર્ય મહાપ્રભુજીનું ચંપારણ્યમાં અગ્નિકુંડમાંથી પ્રાગટ્ય. સં. ૧૫૩૫ના ઐત્ર વદી ૧૧.
 (શ્રી ઇલંગાગાડજી માતાને અગ્નિએ રસ્તો આપ્યો છે, જેથી લાંબા હાથ કરી લે છે.)

બાળકને પોતાની ગોદ એટલે બોળામાં લઈ પોતાના હૃદય સાથે દાખ્યા—એજ બાળક શ્રીમદ વલ્લભાચાર્યજી હતા. એમના નામકરણમાં વલ્લભ નામ આપ્યું. વલ્લભ નામ અતિપ્રિય હોય છે. તથા બીજું નામ જનાર્દન ભગવાન એવું આપ્યું. આ બાળક એટલે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીનું પ્રાગટ્ય સંવત ૧૫૩૫, શાકે ૧૪૦૦, સને ૧૪૭૯ ના ચૈત્ર વદી ૧૧ ને ગુરુવારના રોજ ધનીષ્ઠા નક્ષત્રમાં રાત્રે ચંપારણ્યમાં જન્મ થયો. તે ચંપારણ્ય બે છે. એક તો બંગાળા ઇલાકામાં અને બીજું નાગપુર પાસે રાયપૂર નજીકના ચંપારણ્યમાં શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીનો જન્મ થયો. એ ચંપારણ્યના જંગલમાં હાલ સુધી એક જોજન એટલે ચાર ગાઉની લંબાઈમાં ચંપાના વૃક્ષોનું વન હતું તે હાલ ગુપ્ત છે. હજી પણ એવી વાત આવે છે કે વનમાં કોઈ ગર્ભવતી સ્ત્રી ભૂલેચૂકે જાય છે તો તેનો ગર્ભ સ્ત્રવીત થઈ જાય છે. અને જે જગ્યામાં પ્રભુનો જન્મ થયો હતો તે જગ્યાએ હાલમાં એક સુંદર ચોતરો અને બેઠક છે.

હવે શ્રી આચાર્યજી મહા પ્રભુજીનું પ્રાગટ્ય થયું તે વખતે સપ્તજા દૈવી જીવોની વિપત્તિ એટલે દુઃખ દુર થયું. અને આકાશ નિર્મળ થયું તે ઉપરથી દેવતાઓ વિમાનમાં બેસી આનંદ ઉત્સવ જોવા લાગ્યા. અને પુષ્પો (ફૂલ)ની વૃષ્ટિ કરવા લાગ્યા. નક્ષત્રો, ગૃહો, તારાઓ દિવસે દેખાવવા લાગ્યા. અને સર્વ દિશાઓમાં શીતલ મંદ સુગંધ પવન વાવા લાગ્યો. સમુદ્ર, નદી, તળાવ, કુત્રા, આદિ જળાશયો સ્વચ્છ જળ વાળાં થયાં. અને પૃથ્વી નવ પદ્મવ સુશોભિત દેખાવા લાગી, અને પરસ્પર વેર રાખવાવાળાં પણ પક્ષીઓ નિર્વેરી થયાં. તેથી આખા ભરતખંડમાં જેજેકાર થઈ રહ્યો અને ચંદ્રનો વરસાદ વરસ્યો. અને જન્મ દિવસનો ઉત્સવ માન્યો. તે વખતે હરજીવનદાસે સાક્ષાત્ દીડી લીલાનું કીર્તન ગાયું છે.

(રાગ આશાવરી)

પ્રગટયા એમાં શ્રી વલ્લભ દેવ શ્રી લક્ષ્મણ ભટ્ટ ચૃદે
બધાઇયાં હો મંગલ સાહેલેશ ૥૧૥ ગાવે એમા ગીત રસાલ
સખે સેલ્લાગન આઇયાં હો. ૥૨૥ બ્રાહ્મણ એમાં વેદ પઠાય દેત
અસીસ મૂઢાઇયાં હો. ૥૩૥ મોતીન એમા ચોક પુરાય બંદન
બાર બધાઇયાં હો. ૥૪૥ ધરધર એમા મંગલ ચાર ધ્વજ
કલસ ફહેરાઇયાં હો. ૥૫૥ દેવન એમા દુંદભી બળાય પહોંપ
અંબુલી બરબાઇયાં. ૥૬૥ દીન એમા બહુ બીધ દાન નરનારી
પહેરાઇયાં. ૥૭૥ ધન્ય ધન્ય એમા ઇલંબા ગાડ આશા સખે
પુબાઇયાં. ૥૮૥ સખ દિન એમા સુખ સંપત્તિ રાજત હરજીવન
મન ભાઇયાં. ૥૯૥

હવે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીના શ્રી અંગનો રંગ શામ-
વર્ણ હતો.

(રાગ સારંગ.)

સુંદર શાંભ સુભગના શીકા ગા મધે ગલીર મહુર ગીરધારી ગા ૧૥

આ કીર્તનની કડી ઉપરથી રવરૂપ મધે શ્યામ વરણનું હોવું
જોઇએ. તે પછી શ્રી લક્ષ્મણ ભટ્ટજી કાશીમાં ગયા અને છઠ્ઠે
માસે શ્રી મહાપ્રભુજીને અન્ન પ્રાશન કરાવ્યું. પછી ખેલવાનાં
રમકડાં પોથી પાસે મૂક્યાં ? તેમાં પુસ્તક, પાટી (સ્લેટ,) કલમ,
વસ્ત્ર, વગેરે મૂક્યાં. તેમાંથી પોતે રમવા સાડ પુસ્તક શ્રી હસ્તમાં
લીધું તેથી સર્વ શાસ્ત્રીયો પ્રસન્ન થયા. પછી ચણીવિંદથી
ચાળડી બરાઉ એટલે પાવડીઓથી ચાલવા લગ્યા ત્યારે એમના
બન્ને ચણીવિંદમાં સોલ શુભ ચિન્હો દેખાવા લાગ્યાં. તે ચિન્હોનાં
નામ પ્રથમ ૧ વજ્ર, ૨ કમલ, ૩ શંખ, ૪ ચક્ર, ૫ ગદા, ૬
પદ્મ ૭ અંકુશ, ૮ દ્વજ, ૯ ધનુષ્ય, ૧૦ જવ, ૧૧ કુંભ, ૧૨
લતા, ૧૩ મત્સ્ય, ૧૪ તોરણ, ૧૫ પતાકા, ૧૬ જાંબુ. આટલાં
સોલ ચિન્હો શુભ દેખાયાં. જેથી આ બાલકનું ચક્રિત થવું
સુંદર નેત્રથી જોવું હસવું જોઈ ભાઇ માતા પિતા સાથે સુંદર-
તાથી બોલવું યશ પતિકમાની પેઠે ચાલવું ફરવું. એ સઘળું

અહીંકિંકજ હંતું જ્યારે જોમના પિતા પાસે કેઇ ધર્માચાર્યો આવતા
 ત્યારે તેમની વાતચીતમાં ધર્મના વલણનાં અમત્કાર સુકત વચ્ચેના
 બોલી આવનારને ચકિત કરતા, તેથી તેઓ જોમને બાલશાસ્ત્રી
 કે બાળ સરસ્વતી કહીને બોલાવતા. બાળપણમાં બાળકો સાથે
 ખેલવામાં બીજાં બાળકો કાંઇને કાંઇ પદવી પસંદ કરતા, ત્યારે
 પોતે ગુરૂ કે આચાર્ય થવાનું પસંદ કરતા, અને પોતાના મિત્રોને
 ધર્મનો ઉપદેશ કરતા. આચાર્યશ્રીને પાંચમું વર્ષ બેઠું
 ત્યારે લક્ષ્મણ બટ્ટાલ ને ત્રીજા પુત્રની પ્રાપ્તિ થઇ. તેનું નામ કેશવ
 પાડ્યું. લક્ષ્મણ બટ્ટાલ ને રામકૃષ્ણ, વદલજી, અને કેશવ જો રીતે
 ત્રણ પુત્ર અને સરસ્વતિ અને સુભદ્રા એમ બે પુત્રી મળી પાંચ
 સંતાન થયાં આચાર્યશ્રીને સાતમે વર્ષે ઉપનયન સંસ્કાર કરાવ્યો.
 અને વિદ્યાભ્યાસ કરાવ્યો. ચાર માસમાં વેદ, વેદાંગ, શાસ્ત્ર વીજેર
 સર્વ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી. ત્યારપછી શ્રીલક્ષ્મણબટ્ટાલ હરિ શરણ
 થયા. તે પછી માતાની આજ્ઞા માર્ગી બ્રહ્મચર્ય આશ્રમમાં રહી
 પૃથ્વી પરિક્રમા કરવાનો આરંભ કર્યો તે અમયમાં દક્ષિણમાં આ-
 વેલા વિદ્યાનગરના રાજા કૃષ્ણદેવે આર્યોવત્માં ચાલતા ધર્મમાર્ગોમાં
 કલ્યાણનો ઉત્તમ માર્ગ કયો છે, તેનો નિષ્કર્ષ કરવા તમામ ધ-
 ર્મના આચાર્યોને બોલાવી સભા કરી શાસ્ત્રાર્થ કરાવ્યો, તેના
 સમાચાર આપશ્રીને મળતાં પોતે વિદ્યાનગર પધાર્યા; પોતાના મામા
 વિદ્યાભૂષણને ત્યાં સુકામ કર્યો. તેમણે બોજનને માટે કહેતાં પોતે
 કહ્યું કે જમી તો સ્વયંપાક કરી શ્રીહરિને સમર્પિને લઇએ છીએ
 તે સાંભળી મામાને માફું લાગ્યું. અને અનુચિત વચ્ચેના કહ્યાં તે
 છતાં પણ આપે તેની ક્ષમા કરી કાંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ. રાત્રે
 શ્રીનાથજીની આજ્ઞા થવાથી તેનું ઘર ઢોઢી ગામ બહાર સુકામ
 કર્યો. બીજે દીવસે વાઢ પુરો થવાનો હતો તેથી આપશ્રીના
 મામાએ દેવથી તે દીવસે કેઇ નવા પંડિતને સભામાં
 દાખલન થવા દેવાનો બંદોબસ્ત કર્યો. પરંતુ આપશ્રીએ
 પોતાના શિષ્યને રાજા પાસે મોકલી સભામાં પધારવાની

ધૃષ્ટા જણાવી કે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી સભામાં પધારે છે, એટલામાં આપશ્રી પોતાના સેવકો સહિત રાજ્ય સભામાં પધાર્યા. તે વખતે કોટી સૂર્યના સમાન તેજ જોઈ રાજા સહિત તમામ આચાર્યો સાથે સભાસદો ઉભા થયા અને બહુ માન આપ્યું.

પછી શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ પૂછ્યું કે રાજ્ય સભામાં શું પ્રકરણ ચાલી રહ્યું છે. ત્યારે કૃષ્ણદેવ રાજાએ વિનંતી કરી કહ્યું કે માયાવાદી કહે છે કે અમારો મત ખરો અને વેષ્ણુવી સંપ્રદાયવાળા કહે છે કે અમારો મત ખરો. પછી શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ ત્રીજા વચ્ચે તટસ્થ રહીને અનેક અથો દ્વારા વેદ સહિત વાદવિવાદ કરી નિરૂત્તર કર્યાં. અને માયાવાદીયોનો પરાજય એટલે માયાવાદ ખંડન કર્યો. અને પ્રજ્ઞવાદ એટલે ભક્તિ માર્ગ સ્થાપન કર્યો. એટલે પોતે સભામાં બોલવાનું બંધ કર્યું. ત્યારે કૃષ્ણદેવ રાજાએ સર્વ સભાસદોને પૂછ્યું કે હવે કોઇને કંઈ પૂછવાની ઇચ્છા છે, પરંતુ માયાવાદીયો તરફથી કંઈ ઉત્તર મળ્યો નહિ. એટલે સભામાંથી એક પંડિત બોલી ઉઠ્યો કે વાઘની ગર્જનાથી જેમ આખા જંગલના પશુ પક્ષીઓ કંપાયમાન થઈ જાય છે. તેમ શ્રી મહાપ્રભુજીના સાચા પ્રજ્ઞવાદથી માયાવાદ ભયભીત થઈ ગયો છે. એટલે પછી બોલવાપણું ક્યાંથીજ હોય ? એ પ્રમાણેના અભિપ્રાય સાંભળી સભા આનંદિત થઈ અને તત્કાલ કૃષ્ણદેવ રાજાએ શ્રી મહાપ્રભુજીની જીતનો વિજય દ્વજ ફરકાવીને રાજાએ સહકુટુંબ સાથે સાષ્ટાંગ દંડવત કર્યા. અને ધર્મવાદ આપે પૂરો કર્યો તેથી મને પૂરો સંતોષ થયો છે. તે પછી બીજા રાજાઓ દેશ દેશના આવેલા હતા તે તથા સર્વે આચાર્યો-પંડિતો અને સભાસદો પણ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીને અભિનંદન આપવા લાગ્યા. અને ભક્તિ માર્ગનો વિજયધોષ સાંભળીને શહેરની પ્રજા વાદવિવાદ પૂરો થયો જાણી હંભારો લોકો દરબાર તરફ જોવાને આવ્યા.

તે પછી શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ દિગ્વિજય કર્યો તેથી કનકાભિષેક કરાવવાની કૃષ્ણદેવ રાજાને ઇચ્છા થઈ. અને

ત્યાં રાજ્ય દરબારમાં એક મોટો કેળનો મંડપ બાંધ્યો તેમાં શ્રી મહાપ્રભુજીને પધરાવ્યા અને તમામ સભાસદો વચ્ચે શ્રી મહાપ્રભુજીના સેવકો કહેવા લાગ્યા કે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ માયાવાદને ખંડન કર્યો છે, અને ભક્તિ માર્ગને સ્થાપન કર્યો છે. માટે કોઈને કંઈ વાતની શંકા પૂછવાની રહી ગઈ હોય તો તેને યોગ્ય ઉત્તર આપવામાં આવશે, અગર તો કોઈ કઠોર વચન કહેવામાં આવ્યું હોય તો તેની ક્ષમા માગીએ છીએ. ત્યારે સભામાંથી એકી અવાજે સભાજનો યોગી ઉઠ્યા કે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી ભક્તિ માર્ગ સ્થાપન કર્યો જેથી એમની જય થાયો, જય થાયો આવા પ્રચંડ શખ્તો નીકળ્યા એટલે કૃષ્ણદેવ રાજ્યએ કનકાભિષેક કરાવવાની તૈયારી કરી અને સોનાના પાત્રમાં આપશ્રીને પધરાવ્યા ને રાજના પુરોહિત એટલે ગોરે શ્રી મસ્તકમાં કુમકુમનું તિલક કર્યું અને અક્ષત ચંદન લગાવ્યું ને પૂજા કરી સોનાના જળથી સ્નાન કરાવ્યું, તે સોનાનાં પાત્રો સ્નાવત બાણી બ્રાહ્મણોને આપી દીધાં અને સુવર્ણના થાળમાં સોના મહોરો ભરીને કૃષ્ણદેવ રાજ્યએ શ્રી મહાપ્રભુજીના જમણા શ્રી હસ્તમાં ભેટ આપી. એટલે તેમાંથી સાત જે દેવી સંપત્તિની હતી તે પોતાના શ્રી હસ્તથી લઈ લીધી તે મહોરોનાં શ્રી નાથજીના ચર્ણાર્જીવનાં નેપુર કરાવ્યાં તે નેપુર આજદિન સુધી પોતે પહેરે છે. હવે બાકીની જે મહોરો હતી તે બ્રાહ્મણોને હાંટાવી દીધી, કારણ કે રાજ્યનું દ્રવ્ય પોતે અંગીકાર કરતા નહોતા, કારણકે રાજ્ય દ્રવ્યમાં અનેક પ્રકારના અનર્થો હોય છે. પોતાના સેવકો જે દેવીજીવો હોય તેનુંજ દ્રવ્ય અંગીકાર કરતા હતા. ત્યાર પછી તમામ આચાર્યો અને પંડિતોએ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીને અખંડ ભૂમંડલાચાર્યની પદવી આપી પ્રણામ કર્યા. તે પછી કૃષ્ણદેવ રાજ્યને પોતાના તમામ સહકુટુંબ સાથે બ્રહ્મસંબંધ કરાવ્યું. અને તે પછી શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીને ડંકા નિશાન સાથે વાજતે ગાજતે કૃષ્ણ દેવ રાજ્યએ પોતાના આશ્રમમાં પધરાવ્યા.

હવે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ રતી નામ સ્નેહ માર્ગ અથવા ભક્તિ માર્ગ પ્રગટ કર્યા તે વિષે રસીક જન એટલે શ્રી હરશયજી એક કીર્તન આશાવરી રાગમાં કહે છે.—

રતિ પથ પ્રગટ કરનકું પ્રગટે, કંઈચ્છાનિધ શ્રી વદલલ
ભૂતલ ॥ હૂંસસે સકલ દૈવી જનકે મન, સાધન બિન હમ પાવગે
ફલ ॥૧॥ માયા મતકો તિમિર નસાયો, પંથ દિખાયો બેદ બચન
બલ ॥ યહ મારગ જો દ્રઢ તીનકો હરી, મેલત મુખમે પત્ર કુમુભ
જલ ॥૨॥ સીંચત બચન મુઘાકર સેવક, મારગ રીપુ દાહે બચના-
નલ ॥ સેવા રસ સાગર પ્રગટાયો, બચન અનલ તે અતીશય
શીતલ ॥૩॥ ઉપજત તાપ છીનીક સાનિધમે, દેત બિરહ આનંદ
રસ કેવલ ॥ દેખો સંત બિચારે ચાડ ચિત યહ ગોકુલપાત હે યહ
નિશ્ચલ ॥૪॥ દેવછોદિક દોષ નિવારે મુઘે કિએ કાલ કલિકે બલ ॥
રસીક ભજત નિત્ય શ્રી બદલલ પદ તે બદ ભાગ્ય સદા મન
નિર્મલ ॥ ૫ ॥

श्री गीसाईजी परमदयाळ उपनाम श्री विठ्ठलनाथजीनुं दैवी जीवोना उद्गार अर्धे चण्डिमां प्राणाय सं० १५७२
 प्राणपर वटी ९ तथा मानं बाळकोनो ग्रुप.

શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ કાશીના સ્વશાંતિના મધુ-
મંગળ નામના પ્રાણીની કન્યા મહાલક્ષ્મી સાથે લગ્ન
કયું હતું. તેનાથી સંવત ૧૫૬૭ ના ભાદરવા વદ ૧૨
ને દિવસે પ્રથમ પુત્ર શ્રીગોપીનાથજીનું પ્રાકટ્ય થયું.
તે શ્રીભગદેવજીનો અવતાર હતા. તેમને એક શ્રીપુરુષોત્તમ

પ્રસંગ ૩ જો.

શ્રી ગોસાઈજી પર્મદયાળ બીજું નામ શ્રી વિઠ્ઠલનાથજીના
પ્રાગટ્ય વિષે.

૧. શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુએ જે વહુજી સાથે લગ્ન કર્યાં હતાં. તેમાં મોટાં શ્રી અંકાજી તથા બીજા શ્રી મહાલક્ષ્મી વહુજી. તેમાં શ્રી અંકાજીના શ્રી ગોપીનાથજી તથા શ્રી ગોસાઈજી બન્ને પુત્રો. તેમાં મોટા શ્રી ગોપીનાથજી તેમનું બીજું નામ શ્રી મળદેવજી તે શેષજીનો અવતાર છે. તેમનો જન્મ દિવસ સંવત ૧૫૮૭ના આસો વદી ૧૨ નો થયો. તેમને એક શ્રી પુરૂષોત્તમ-લાલજી થયા. આગલ વંશ આવ્યો નથી અને જે બેટીજી શ્રી લક્ષ્મી બેટીજી અને સતલામા બેટીજી થયાં. એ બંને બેનોએ શ્રી નવનીત પ્રીયાજી હાલ જે નાથદ્વારમાં બિરાજે છે તેમની સેવા ઘણી સારી કરી છે. શ્રી નવનીત પ્રિયાજીને પતિ લાવ તરીકે માનતાં તેમને બાલે વિધવા થયાની ખબરજ નહોતી. એવા પ્રભુ શ્રી નવનીત પ્રિયાજી ઉપર શુદ્ધ પ્રેમ હતો.

હવે શ્રી આચાર્યજી મહા પ્રભુજીના બીજા લાલ શ્રી ગુંસા-ઈજી-બીજું નામ શ્રી વિઠ્ઠલનાથજીનું પ્રાગટ્ય સંવત-૧૫૭૨ ના માગશર વદી ૬ ત્રજનો પોષ માસની નૌમીને દિવસે મધ્યાહ્ન સમયે કાશીની પેલી તરફ ચુનારગઢ અથવા બીજું નામ ચણાટમાં શ્રી અંકાંજીમાજીની કુખે અવતાર લીધો, તેથી શ્રી અંકાંજીને ઘણાજ આનંદ થયો તે વખતે દેવતાઓનાં હાંડુલિ વાગ્યા અને પૂરોનો વૃષ્ટિ કરી જયજયકારના ઉચ્ચારનો જય ધોષ થયો તે વખતે દીડી લીલાનું કીર્તન પોતાના સખા માણે-કચંદલજીએ ગાયું તે પદ.

રાગ આશાવરી.

પૌષ કૃષ્ણ નૌમીકો શુભ દિન પુત્ર અંકાજી જયોહો. ॥
નિજ જન સૂની સૂની અતિ આનંદિત હરખત કરત બધાયો

હો. ॥૧॥ નારદાદિક બ્રહ્માદિક હરખીત શુક મુનિ અતી સચ્ચાઓ
હો. ॥ શ્રી ભાગવત વીવેચન કરકે શુદારથ પ્રગટાઓ હો. ॥૨॥
કલીકે જીવ ઓધારણ કારણ દ્રોજ વપૂધર ભૂવ આથે હો. ॥
અતિ ઉદાર શ્રી લક્ષ્મણ નંદન દેત દાન મન ભાઓ હો. ॥૩॥
કરત બેદંતની વિપ્ર મહા મુનિ જ્ઞાતી કર્મ કરવાઓ હો. ॥
માણેકચંદ્ર શ્રી બીકુલ પ્રભુ કેા બીંમલ બીંમલ જસ ગાઓ હો. ॥૪॥

શ્રી ગોસાઈજી વેણુંજી અથવા શ્રી ચંદ્રાવલીજી લીલાનું સ્વરૂપ
છે. જેથી આખા જગતમાં આનંદ ફેલાયો અને ગર્ગાચાર્ય
મુનીએ જેમ શ્રી ઠાકોરજીની જન્મોત્તી બેઈ હતી, તેમ શ્રી
વિકુલનાથજીની જન્મોત્તી ગર્ગાચાર્યજીએ ફરી અવતાર લેઈને
બેઈ તેથી સિદ્ધ થાય છે કે શ્રી કૃષ્ણ તથા શ્રી વિકુલના-
થજી એકજ સ્વરૂપે છે. એમને બે સ્ત્રી હતાં. એકનું નામ શ્રી
રૂક્ષમાણીવતી વહુજી અને બીજીનું નામ શ્રી પદ્માવતી વહુજી.
એમને સાત લાલ અને ચાર બેટીજી હતાં. પ્રથમ પુત્ર (૧) શ્રી
ગીરધરજી, (૨) શ્રી ગોવીંદજી, (૩) શ્રી બાલકૃષ્ણજી, (૪) શ્રી
ગોકુલનાથજીનું બીજું નામ શ્રી વલ્લભજી તે મહા પ્રતાપી
બાળક થયા. જેને માળાનો ધર્મ રાખ્યો. (૫) શ્રી રઘુનાથજી,
(૬) શ્રી જહુનાથજી, (૭) શ્રી ઘનશ્યામજી. મળી સાત બાળકો
તથા ચાર બેટીજીનાં નામ પ્રથમ શ્રી (૧) શોભાબેટીજી, (૨) શ્રી
ચમુનાબેટી, (૩) શ્રી કમળાબેટીજી, (૪) શ્રી દેવકીબેટીજી.

હવે શ્રી ગોસાઈજીનું સ્વરૂપ મેઘશ્યામ એટલે વાદળના
રંગ જેવું એટલે કાળું નહિં ને ગોરૂ પણ નહિ. એનું નામ
મેઘશ્યામ એટલે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનના સ્વરૂપ જેવું. હવે શ્રી
વૃંદાવના ચંદ જે શ્રી ઠાકોરજી, શ્રી કૃષ્ણ તેજ શ્રી વિકુલના-
થજીના સ્વરૂપથી પ્રગટ થયા અને જે માગસર માસમાં
આપનું પ્રાગટ્ય એટલે તે વૃજનો પોષ માસ તે ઉત્તમ
ભગવદ માસ કહેવાય છે. કારણ કે વ્રજની ગોપિકાઓ આ
માસમાં કાત્યાયની વૃત્તચર્યા ધારણ કરે છે, અને સૂર્ય ઉદય પહેલાં
ઉઠીને શ્રી ચમુનાજીમાં સ્નાન કરે છે. તેથી ઉત્તમ માસ ગણાય

છે. વળી પોષ માસ એટલે પુષ્ટિના સ્વરૂપથી પ્રગટ થયા એટલે પુષ્ટિ માર્ગનું પોષણ કરવાને સારૂ આપશ્રીનું પ્રાગટ્ય છે. કારણ કે પુષ્ટિ માર્ગમાં પોષણ—તદનંદુરઃ એટલે પ્રભુની કૃપા એજ પોષણ—અને કૃપાથીજ ભાવ પુષ્ટિ થાય છે. અને મધ્યાનહ સમયનો આપશ્રીનો જન્મ એટલે જેમ સૂર્ય માથા ઉપર પ્રકાશે છે, તેમ શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી પણ સર્વ આચાર્યોના શીરોમણી અથવા શીર-પર બિરાજમાન થશે. અને પોતાના ભક્તોના હૃદયનો તિમિર જે અંધારૂં નાશ કરી પ્રકાશમાન કરશે. હવે અહીં શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ આ પુષ્ટિ એટલે અનુચ્છેદ અથવા તો ભક્તિમાર્ગ અથવા સેવામાર્ગ પ્રગટ કર્યો અને શ્રી ગોસાઈજીએ તેનો પ્રકાશ કર્યો. એટલે પુષ્ટિ માર્ગની સેવાનો વિસ્તાર કરી પ્રભુને અનેક તરેહથી લાડ લડાવી સેવાનો વૈભવ વધાર્યો. એમનું બીજું નામ શ્રી વિઠ્ઠલ-નાથજી એ શબ્દનો અર્થ અંધકાર રૂપી અજ્ઞાનતાને નાશ કર-નાર એવો અર્થ થાય છે. અર્થાત્ ભક્તોનું અજ્ઞાન દૂર કરવાને ઉત્તમ નામ છે. શ્રીનામ રત્ન સ્તોત્રમાં કહ્યું છે કે—સ્વપક્ષે રક્ષણે મક્તરક્ષકેદક્ષઃ એટલે પોતાના દેવી જીવોની પક્ષ અર્થાત્ ભક્તોની રક્ષા કરવામાં અતિ ચતુર શિરોમણી છે.

હવે એમનું ત્રીજું નામ શ્રી ગોસાઈજી પર્મદયાળ એવું નામ કેમ આપ્યું. અને બીજું નામ ન આપ્યું, તેના જવાબમાં કહે છે કે દયાળુ તો સઘળા વલ્લભ કુલ છે. પરંતુ પરમ દયાળુ એ વીશેષ વાચક છે. ત્યારે અહીં કહે છે કે અતિ કૃપાળુ એ વિશેષણ શ્રી ગોસાઈજીને શોભે છે. કારણ કે આપશ્રીએ સતો-શુણ રજોશુણ અને તમોશુણ એ ત્રણે પ્રકૃતિ યુક્ત જીવો ઉત્તમ મધ્યમ અને કનિષ્ઠ શુણવાળાં પશુ, પક્ષી, આન્ડાલ, સ્ત્રી, શૌદ્ર એ જાતિનો વેદમાં ઉદ્ધાર નથી. છતાં આપે પગમ દયા કરી જેની દયાનો પાર નહિ એવા શ્રી ગોસાઈજી પરમ દયાળ પ્રભુએ આ જીવોને શરણે લીધા છે. કારણકે આ જીવો દેવી સંપત્તિના હતા. પરંતુ નીચ કર્મોનો આશ્રય કરીને નીચ વૃત્તિને પ્રાપ્ત થયા. અર્થાત્ અધોગતિ એટલે ખોટી ગતિને પ્રાપ્ત થયા હતા,

તેમનો આપે ઉદ્ધાર કર્યો, તેથી પરમહયાળ કહેવાય. તેમ શ્રી આચાર્યજી મહા પ્રભુજી સર્વ સામર્થ્યવાન છતાં ફક્ત નિર્ગુણ એટલે નિષ્કામ જેવા ભકતો એટલે એકજ ગુણવાળા ચોરાશી વૈષ્ણવોને અંગીકાર કર્યા છે. અને શ્રી ગોસાઈજીએ તો કુળ અગર ભત્રીજો નથી. તેમ આ જીવ નિષ્કામ કે સકામ ભક્તિવાળો છે તે પણ જોયું નથી. તેથી ત્રણ ગુણ યુક્ત પ્રકૃતિવાળા (૨૫૨) એટલે ચોરાશીને ત્રણે ગુણતાં યસોબાવન મુખ્ય ભગવદીયોને ગણી દયા કરી અંગીકાર કર્યો છે તેથી એમનું નામ મહા પતિત પાવન એટલે ગમે તેવો પતિત જીવ હોય તેને પણ પાવન કરવાવાળા છે, તેથી આપનું સુંદર નામ પ્રગટ થયું માટે અહીં છોત સ્વામીએ ગાયું છે કે—

(રાગ સારંગ.)

શ્રી ખીટુલ ગીરીધરન-એક તેઈ એક તેઈ કહુ ન સદેહ. ॥

વળી સાતમા વલ્લભાખ્યાનમાં ગોપાલદાસજીએ ગાયું છે કે—

(રાગ પ્રભાતીવાનો)

૩૫ જોડે એક ને લિત્ર થઈ વિસ્તરે,

વિવિધ લીલા કરે ભજન સર.

અર્થ:—શ્રી હાકોરજી અને શ્રી ગોસાઈ એકજ સ્વરૂપ છે, એમાં કંઈ સંદેહ નથી. જેવી રીતે સાત દિવસ ગીરીરાજને છત્રની પેઠે ધારણ કરીને ઇંદ્રરાજાએ કરેલી પ્રલયની સાત દિવસની મુશળધારા વૃષ્ટિનું નિવારણ કર્યું અને વૃજવાસીઓ, ગાય, ગોપી, ગોપનું રક્ષણ કર્યું અને ઇંદ્રરાજાનો મોટો અપરાધ છતાં તેનો દોષ ગણ્યો નહિ અને ઉલટી જગની આરી ભરીને જેમ પ્રભુને આરોગાવે તેવી સેવા માની લીધી તેવીજ રીતે શ્રી ગોસાઈજીના અધિકારી કૃષ્ણદાસજીએ છ માસ સુધી શ્રી નાથજીની સેવા બંધ કરી ત્યારે કૃષ્ણદાસને વૃજવાસીઓએ અધિકારમાંથી દૂર કર્યો, એટલે શ્રી ગોસાઈજીએ શ્રી નાથજીની રાજલોગ આરતી કર્યા પછી, તેજ કૃષ્ણદાસ અધિકારી વિના પોતે ભોજન

કયું નહિ. આવી કૃપા પ્રભુ વિના અન્ય જીને કોણ કરવાને સમર્થ છે. સમજે કે શ્રી નાથજીની સેવા છોડાવી એ માટે અપરાધ કયો છતાં આપ એમના વગર લોજનની હક કરી. અને આપે કહ્યું કે મેરે કૃષ્ણદાસકું બોલાવો તોજ મેં લોજન કરુંગો. માટે કૃષ્ણ અને શ્રી વિકૃલનાથજી એકજ સ્વરૂપ છે, પરંતુ ભક્તોના ભાવ વડે કરીને બુદ્ધિબુદ્ધિ સ્વરૂપ ધારણ કરી અનેક પ્રકારની લીલાઓના વિસ્તાર કરે છે માટે ભગવદી જનોએ ગાયું છે કે:—

(રાગ સારંગ.)

ભક્ષ ન કબહુ જૈશી અખ નિધ પાઈ ॥

એટલે આગળ ન થયા અને ન થશે, એવી નિધિ એટલે શ્રી ગોસાઈજી પોતાના દેવી જીવો સાડ પ્રગટ નિધિ પ્રાપ્ત થઈ છે, તેમ તેમના વંશજો પણ હાલ વિદ્યમાન આનંદ આપી રહ્યા છે. તે વિષે એક નારાયણદાસ ભગવદી પાંચ દુકતું પદ કહે છે.

(રાગ આશાવરી)

મીમદ વલ્લભ કે ધર પ્રભુ જો શ્રીર અવતાર ન ધરતે હો ॥
તો હમ સરીએ મૂઠ પતીત જન કહો કેસે નીસ્તરતે હો ॥૧॥ બીન પાએ બૃજપતી પદ પંકજ કહાકો સેવા કંતે હો ॥ મીગીરીધરણ્ય રાધીકા વર બીના રસના કહા ઉચરતે હો ॥૨॥ શીવ સુદેશ દીન મણી ગણેશકે હોય કનોડે ડેરત હો ॥ અતી આતુર પૂન અર્કતૂલ્યશે સખનકે પાય ન પરતે હો ॥૩॥ જખ હમ હૂં લોગનકી નામ ધરધર ભટકત ફીરતે હો. ॥ કર્મ યોગ્ય પૂન્ય જ્ઞાન ઉપાસન છનહીમે પચી મરતે હો. ॥ કહા ભયો નીજ ખીરદ જનકે પતીત જન ઉધરતે હો. ॥ રૂચીર રૂપ બલદાસ નારાયણ ત્રીશીત નચન કયો કરતે હો. ॥૫॥

પ્રસંગ ૪ થો.

પ્રથમ આ જીવને ગુરુ કરવાની ખાસ જરૂર છે

પ્રથમ જીવને ગુરુ કરવા તે નીસરણી (સીંધી) પગથીયા અથવા નૌકા રૂપ ગુરુ છે. ગુરુ વિના મનુષ્ય માત્રને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી. ભગવાનને મેળવવા વાળા ગુરુજ છે. ગુરુ સર્વસ્વ ધન છે. ગુરુ એજ ઇશ્વરરૂપ છે. એક દોહરામાં કહ્યું છે કે—

ગુરુ ગોવીંદ દોનું સ્વહે કિનકું લાગું પાપ ।

બલહારી શ્રી ગુરુદેવકી જીન ગોવીંદ દિયે બતાયઃ ॥

માટે ગુરુ કૃપા કરીને ભગવાનનું ઓળખાણ કરાવે છે અને અનેક જન્મથી ભગવાનથી છુટા પડેલા જીવને તેનો સંબંધ જોડી આપે છે. માટે કહ્યું છે કે:—

હરૌરુષ્ટેગુરુસ્નાતા-ગુરૌરુષ્ટેનકચ્ચનઃ

પ્રભુ અપ્રસન્ન હોય તો ગુરુ રક્ષા કરે છે. અને ગુરુ અપ્રસન્ન હોય તો કોઈ રક્ષા કરવાને સામર્થ્યવાન નથી. તેથી શાસ્ત્રમાં ગુરુને મોટા બતાવ્યા છે. માટે ગુરુથી હીનચુક્ત રહેવું જેથી પ્રથમ ગુરુ પાસેથી હીક્ષા એટલે બ્રહ્મસંબંધ લેવું. ગુરુ કરતાં પહેલાં ગુરુની સઘળી ક્રિયા ચેષ્ટાઓ એટલે રીતભાત તથા ધર્મ શાસ્ત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે નિપૂણ છે કે નહિ તે પ્રથમ તપાસવાની સેવકને ખાસ જરૂર છે. કારણ કે ગુરુ કયાં પછી જો એમની કોઈ પણ પ્રકારની ચેષ્ટાઓ જોવાનો સેવક એટલે દાસનો અધિકાર નથી અને ચેષ્ટાઓ જુએ તો પાતકી થાય છે. માટે અહીં હયારામભાઈએ કહ્યું છે કે:—

ગુરુનું વચન સુખ ધામ-કૃતિ પ્રતિ નિંત્ય કરીએ ॥

માટે ગુરુના દોષ નહિ જોતાં ગુરુ જે વચન કહે તે વચન અત્ય માનવું. અને ગુરુ કહે તે કરવું, ગુરુ કરે તે ન કરવું. કારણ કે ગુરુ સર્વ સામર્થ્યવાન હોય છે. એટલે તે બહાઈ તે કરવાને

સમર્થ છે. માટે શુદ્ધના વચન તીરથ સમાન હોય છે. શુદ્ધના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખીએ તો શુદ્ધ ઉપર શુદ્ધ પ્રેમ ઉપન થાય તો ભગવાન સાથે સાચો સંબંધ જોડાય છે.

હવે અહીં પ્રહ્મસંબંધ એટલે શ્રી ભગવાનમાં પોતાના આત્મા સાથેની સર્વ વસ્તુ પ્રભુ વિષે અર્પણ કરવી એનું નામ પ્રહ્મ સંબંધ કહેવાય. જેવી રીતે જ્ઞાનો વિવાહ પત્ની સાથે થાય છે ત્યારે તે જ્ઞા પોતાના મનમાં એમ સમજે છે કે ફલાણા પુરુષ સાથે મારો સંબંધ જોડાયો. એટલે આજથી તે મારો સ્વામી થઈ ચૂક્યો. તે વિષે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી સિદ્ધાન્ત રહસ્ય અંથમાં આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક

બ્રહ્મસંબંધકરણાત્સર્વેવાં દેહજીવયો:

સર્વે દોષનિવૃત્તા હ્રી દોષા પંચવિધા સ્મૃતા:

જ્યારે આ દેહથી આત્માનો પ્રહ્મ સાથે અર્થાત્ ભગવાન સાથે સંબંધ થાય છે ત્યારે પાછળનાં જે કંઈ પાપ કર્મ કરેલાં હોય તે રૂના ઢગલાની માફક સર્વે બળીને ભસ્મ થઈ જાય છે. પછી તેનો દેહ શુદ્ધ નવીન એટલે ત્તુનવત્યમેતાવતા: તેનો દેહ નવા અવતારની માફક બને છે. નિર્દોષ જેને કંઈ વાતનો લેપ નહિ તેવો બને છે. અને તે જીવે પ્રહ્મસંબંધ કર્યા પછી જે કંઈ પોતાના આત્મા વડે પાપ કર્મ કરે છે તે ભોગવવાં પડે છે. બળી જીવમાં દોષોની એટલે પાપની તો ગણનાજ નથી. અસંખ્ય એટલે ડગલે ડગલે દોષો બને છે પરંતુ તેમાંથી મોટા પંચવિધા સ્મૃતા એટલે મુખ્ય પાંચ દોષથી બચવું જોઈએ. કારણ કે તે પાંચ દોષ એવા દુષ્ટ છે કે ભગવાનની ભક્તિ અને સેવામાં અંતરાય એટલે વિઘ્ન રૂપ થઈ પડે છે. તે દોષનું નામ પ્રથમ ૧ કામ, ૨ ક્રોધ, ૩ લોભ, ૪ મોહ, ૫ મદ-મત્સરતા. આ પાંચ પ્રકારના અતિ દુષ્ટ અવિદ્યાભર્યા દોષો ભગવાનની ભક્તિમાં અંતરાય કરનાર એટલે બૂલાવવા વાળા છે. તે ઢરેકનું પૃથક્ પૃથક્ વર્ણન પાંચમા પ્રસંગમાં એટલે પ્રહ્મસંબંધના રહસ્યમાં આવશે. અને

જ્યારે માયા મોહમાં પડેલા જીવનું બ્રહ્મસંબંધ શ્રી ભગવાન સાથે થાય છે ત્યારે સૂર્યની પુત્રી કલ્પિન્દ્રની એટલે શ્રી યમુનાજી ઘણાજ પ્રસન્ન થાય છે અને શ્રી ઠાકોરજીને જણાવે છે કે આજ આપણે, એક જીવ માયામાં પડેલા તે આપણે શરણે આવે છે. જેથી શ્રી યમુનાજી ઘણાજ હરખાય છે.

(રાગ રાગકલી.)

બ્રહ્મ સંબંધ જળ હોત યા જીવકો, તખ હી ઉંનકી ભૂજા
વાંમ ફરકે ॥ દોર કર સોર કર જાય પીય સો કહે અત હી આનંદ
મનમે જૂ હરખે ॥૧॥

માટે પ્રથમ જીવને બ્રહ્મ સંબંધ થવાથી સર્વ અધિકાર સેવા તથા ભક્તિ ઉપયોગી થાય છે. જેવી રીતે બ્રાહ્મણના બાળકને ઉપવિત એટલે જનોઈ વેદોક્ત રીતે સંસ્કાર કરવામાં આવે તો તે વેદાધ્યયન સંધ્યા, ગાયત્રી મંત્ર, તર્પણ વીગેરેનો અધિકારી થાય છે તેમ વૈષ્ણવનો અધિકાર બ્રહ્મસંબંધ થવાથી સેવા ઉપયોગી તે જીવ થાય છે.

પ્રસંગ ૫ મો.

હવે બ્રહ્મસંબંધનું રહસ્ય તથા શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીને શ્રી ઠાકોરજીએ અર્ધ રાત્રિ સમયે દેવો જીવોને બ્રહ્મસંબંધની દીક્ષા આપવાને કરેલી આજ્ઞા તે વિષે.

દીક્ષા એટલે બ્રહ્મસંબંધ હરેક ધર્મોમાં આવશ્યક છે. આ દીક્ષાની પ્રથા ફક્ત આપણા ભારતવર્ષ એટલે હિંદુસ્થાનમાં છે તેમ નથી. પરંતુ જગતના સર્વ ધર્મોમાં છે. આપણા ગોસ્વામી બાળકો પણ તેમનાથી મોટા મહારાજ હોય તેમની પાસેથી પ્રથમ ઉપવિત્ત ધારણ કરીને દીક્ષા લે છે અને પછીથી વૈષ્ણવોને બ્રહ્મસંબંધ કરાવે છે, તેમ ખ્રિસ્તી ધર્મમાં પણ એજ સ્થિતિ

છે કે જ્યાં સુધી નાના છોકરાને બેઠીઝમ સંસ્કાર કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તે ખ્રિસ્તી ધર્મ અનુસાર જીવન હેતુને સિદ્ધ કરી શકેજ નહિ. તેમ સુસ્લીમ એટલે મહમદ પેગંબરના ઇસ્લામ ધર્મમાં પણ બચ્ચાને સુસહમાન કરી ધર્મમાં લેવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તે નાપાક ગણાય છે. માટે આ દુનિઆ ઉપર ભાગ્યેજ કોઈ પણ એવો ધર્મ હશે કે અમુક પ્રકારનો નિધિ અથવા દીક્ષા રૂપ સંસ્કાર કરવા પડતા નહિં હોય. દીક્ષા અથવા સંસ્કારથી તેના તે સંપ્રદાય અનુસાર જીવન નિર્વાહ કરવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે. માટે વૈષ્ણવ ધર્મમાં પણ એજ પ્રમાણે વૈષ્ણવ તરીકે જીવન ગાળવા માટે પ્રથમ સંસ્કાર એટલે દીક્ષા એજ બ્રહ્મસંબંધ ગ્રહણ અવશ્ય કરવું જોઈએ. આ દીક્ષા ગૃહણ કરવાથી તે જીવને પોતાની સ્થિતિ શું છે તેનું ભાન થઈ આવે છે. એટલે તે સમજે છે કે હવે મને ભગવાનની પ્રાપ્તિ કેમ થાય અથવા તો કયા વાર્તા શ્રવણ કરવી, સત્સંગ કરવો, ભક્તિ સેવા ઇત્યાદિક વિષયનું સાડું જ્ઞાન સ્ફુરે છે. જેને દિક્ષા એટલે બ્રહ્મસંબંધ લીધું નથી, તેનું કરેલું સર્વ નિર્વર્થક છે. જે માણસ દીક્ષા એટલે બ્રહ્મસંબંધ વિનાનો મરી જાય છે તે પશુ ચોનીમાં જન્મ લે છે માટે દીક્ષા લીધેલા ઉપરજ શ્રી હરી પ્રસન્ન થાય છે. માટે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી, વૈશ્ય, શુદ્ર, તથા સ્ત્રીઓએ પણ ગુરૂનો આશ્રય કરવો જોઈએ.

હવે બ્રહ્મસંબંધ લેવાનું તાત્પર્ય શું? તે વિષે.

પુષ્ટિ સંપ્રદાયમાં બ્રહ્મસંબંધ કરવામાં આવે છે, તેને માટે ઘણા જનો કહે છે તે શા માટે લેવું? અને બ્રહ્મસંબંધ એટલે શું? તે વિષે ખુલાસો.

જીવને પ્રભુપ્રાપ્તિમાં બે મોટા પ્રતિબંધ નડે છે. એક તો અહંતા બીજી સમતા. અને જ્યાં સુધી આ બે મહાન અપરાધોમાંથી જીવ બચવા પ્રયત્ન કરી બચે નહિ ત્યાં સુધી તે પ્રભુથી વિચુટોજ આ સંસારમાં ભચે છે. માટે દરેક જીવને બ્રહ્મસંબંધની આવશ્યકતા

છે. હવે બ્રહ્મસંબંધ એટલે શ્રી કૃષ્ણ તેની સાથેનો હું અંશ છું એટલે દાસ છું સેવક છું, પ્રભુ અંશી છે, સ્વામી છે, સેવ્ય છે. એ પ્રમાણેના સંબંધને જીવ પ્રભુને અવિદ્યાથી ભુલી ગયો છે. તેનું સ્મરણ એટલે યાદગીરી કરાવી આપનાર એનું નામ બ્રહ્મસંબંધ કહેવાય. તેમ હું પ્રભુનો છું, પ્રભુ મારા છે, આવી સાચી શિક્ષા આપનાર સંબંધનું નામ બ્રહ્મસંબંધ, અને જ્યારે શ્રી પ્રભુ જીનો અનુગ્રહ એટલે આ થાય છે ત્યારેજ આ દીક્ષા એટલે બ્રહ્મસંબંધ લેવાને જીવથી ભાગ્યવાન થવાય છે, અને જ્યારે સર્વ સ્થાવર જંગમ જગત પ્રભુનું જ છે ને તે સઘળું પ્રભુને આધીન છે. તો પછી પ્રભુની ચીજોનો ઉપયોગ જીવ જ્યાં સુધી પોતાનો અપરાધ ગુરૂ દ્વારા ન કળુલે ત્યાં સુધી કેમ કરી શકે. જીવે તો વૈષ્ણવ જની પ્રભુની ચીજોને તેને અંગિકાર અર્થાત્ સમર્પિને પછીથીજ પોતાના ખાનપાનમાં લેવી જોઈએ. અને તેથી ભગવદીય વૈષ્ણવ થવા માટેજ બ્રહ્મસંબંધની પરમ આવશ્યકતા એટલે જરૂર જણાય છે, એટલા માટે શ્રાવણ સુદો એકાદશીની મધ્ય રાત્રિએ સાક્ષાત્ ભગવાને પ્રગટ થઈને જે આજ્ઞા કરી તે શ્રાવણ માસ વૈષ્ણવ માસ કહેવાય છે. તેથી આ માસ શુદ્ધ પવિત્ર છે. હવે અર્ધ રાત્રિ સમયે શ્રી હારેજીએ પોતાના મુખ અવતારરૂપ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીને આજ્ઞા કરી કે નીકુંજલીલામાંથી સાઠ લાખ દેવી જીવો કંઈ અપરાધને લીધે વીછરેલા છે અર્થાત્ મારાથી જુદા પડ્યા છે. તેથી તે અધમ દશાને પ્રાપ્ત થયા છે, માટે તેમને તમારે શરણે લઈ બ્રહ્મસંબંધ કરાવો. અર્થાત્ મારા સંબંધ કરાવો. તે વખતે શ્રી મહાપ્રભુજી શ્રી ગોકુલમાં ગોવિંદ ઘાટ ઉપર બિરાજતા હતા. તે સમયે આપને ચિન્તા થઈ કે જીવો તો મહા દુષ્ટ છે જેના દોષનો પાર નથી. તે જીવોને હું કેવી રીતે પ્રભુ સાથે બ્રહ્મસંબંધ કરાવું કારણ કે પ્રભુ તો નિર્દોષ છે અને જીવ તો સકલદોષ સુક્ત છે. જેમ અજવાળા સાથે અધારાનો કેવી રીતે સંબંધ થઈ શકે? ત્યારે ભગવાને ફરીથી બીજી વાર આજ્ઞા કરી કે—

પાંચ દોષ ન રહે તાહીકો-નિવેદન કરો વૃદ્ધિસોં ॥

ત્યારે શ્રી મહાપ્રભુજીએ ભગવાનને ફરીથી વીનંતી કરી કે પાંચ દોષ તો શું પરંતુ જીવમાં અગણિત એટલે ગણાચ નહીં તેટલા દોષ છે. ત્યારે ફરીથી ત્રીજી વાર ભગવાને છેલ્લી આજ્ઞા કરી કે જેને તમો શરણે લેશો તે જીવ ગમે તેવો પાપી હશે તોપણ હું અંગિકાર કરીશ. જેથી તેના સર્વ દોષ દૂર થશે. ત્યારે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુ પ્રસન્ન થઈને પ્રથમ દામોદરદાસ હરસાંનીને બ્રહ્મસંબંધ કરાવીને પછી બાકીના જીવોને બ્રહ્મસંબંધ કરાવવા માંડ્યું, અને શરણે લીધા-હવે પાંચ પ્રકારના દોષ ભક્તિમાં બાધક છે તેના નામ, ૧ કામ, ૨ ક્રોધ, ૩ લોભ, મોહ, મદ-મત્સરતા તેમાં પ્રથમ કામના દોષનું વિવેચન સાંભળો.

(૧) કામ એટલે વિષય આખા જગતમાં કામ દોષ મોટો છે. કામ જીવો તેણે બધું જીત્યું. શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી સંન્યાસ નિર્ણય ગ્રંથમાં આજ્ઞા કરે છે કે—વિષયા ક્રાન્તદેહાનાં નાવેશ સર્વથા દરેઃ જેના હૃદયમાં કામ રૂપી વિષયની આક્રાન્તિ એટલે વિષયનો આવેશ રાત દિવસ રહ્યા કરે છે તેના હૃદયમાં ભગવાનનો આવેશ એટલે વાસ સર્વથા થતો નથી. કારણ કે કામ કરતાં કામાવેષે વધારે દુષ્ટ હોય છે. શાથી જે કામાવેશના ધ્યાનમાં જીવ તત્પર રહે છે, તેથી ભગવાન તેનાથી દૂર રહે છે. જેવી રીતે આપણું ઘર લોપી શુંપી શુદ્ધ કર્યું હોય તો જેમ પવિત્ર મ્નાથસો આવીને પ્રસન્નતા પૂર્વક બેસે છે, તેમ આપણું હૃદય શુદ્ધ પવિત્ર હોય તો પ્રભુ તેના હૃદયમાં બિરાજે છે. વળી કામને મહાદેવજી બાળી ભસ્મ કરીને પી ગયા છે, પરંતુ તે પીતાં પીતાં તેનો એક છાંટો ધરતી ઉપર પડવાથી આખા જગત માત્રમાં કામ વ્યાપી રહ્યો છે, નહિ તો આખા જગતને કામાવેશમાં પ્રલય કરી નાખત. વળી કામાવેશનો અર્થ એવો છે કે વિષયાદિકના સાધનમાં તત્પર રહેવું. તેમ દેહથી વિષય સિદ્ધ ન થાય તો અનેક પ્રકારનાં ખરા ખોટા વિચારો જેવા કે વિષય સુખને અર્થે સાડું સાડું ખાન પાન તથા સારાં સારાં કપડાં પહેરવાં, પરચીને

મજ્જાનો વિચાર, તે પ્રાપ્ત ન થાય તો હુઃખી થાય. એટલા માટે શામળભટ કવિએ કહ્યું છે કે—

પરનારી શું પ્રીત ખરે તનમાં ક્ષય રોગ. ॥

પરનારી શું પ્રીત હરી સેવા નવ મુજે. ॥૧૧॥

એટલે એનુંજ નામ આવેશ એટલે ચિંતવન અથવા ધ્યાન કહેવાય, તેવા આવેશવાળાના હૃદયમાં ભગવાન સર્વથા ન બિરાજે, માટે કામ કરતાં કામાવેશના વિકારો વધારે છે.

(૨) ક્રોધ. એ ચાન્ડાલનું સ્વરૂપ છે. જ્યાં ક્રોધ હોય ત્યાં ભગવદ્ ધર્મ તથા ભગવાન ન બિરાજે. જેવા હૃદયમાં વાત-વાતમાં ક્રોધાવેશ આવે છે તે અપવિત્ર રહે છે. જેવી રીતે ચાન્ડાલના સ્પર્શથી જેમ સચ્ચેલ સ્નાન એટલે કપડાં બાળીને નાહવું પડે છે, તેમ ક્રોધ થવાથી કરવું પડે છે. અથવા તો હાથ પગ ઘોઈને સોળ કોગળા કરી પ્રભુનું પ્રસાદી અર્ણામૃત લઈને શુદ્ધ થઈ મનમાં શાન્તિ થાય ત્યારે ક્રોધાવેશ છુટે છે. અને કદાપિ ક્રોધાવેશમા દેહ છૂટે તો તામસાનાં અધોગતિઃ એટલે નરકમાં પડે છે એટલે જેને તામસ એટલે ક્રોધ હૃદયમાં ચાલ-તોજ રહે છે તે જીવ અધોગતિ એટલે ખોટી ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ ક્રોધ ઉપર વિના કારણે ક્રોધથી ઈર્ષા કરીને તેની ભક્તિ તથા ભગવદ્ સેવા, ભગવદ્ કથા, કિર્તન, આદિ ઉત્તમ કાર્યમાં વિઘ્ન એટલે પ્રતિબંધ કરીને છોડાવે તો તે જીવ સાઠ હજાર વર્ષ સુધી કુલીપાકના નર્કમાં કીડાનો જન્મ લઈ અને કોઈને ક્રોધ કરી શસ્ત્ર એટલે હથીયારથી મારે અથવા પાણીમાં ડુબાવે કે કોઈનું ઘર બાળી દે તો તે સર્પ યોનિમાં જન્મ લે છે પછી સુકર એટલે ભૂંડ કુકર એટલે મરઘડું થઈ પછી સ્થાન એટલે કુતરાનો જન્મ લઈ ભટકી મરે છે. માટે જેના હૃદયમાં ક્રોધાવેશ ચાલતો રહે છે તેના હૃદયમાં ભગવાન સર્વથા વાસ કરતા નથી, માટે સર્વ ધર્મમાં ક્રોધ મહા બાધક છે, માટે તે ક્રોધના નિવારણના ઉપાયમાં રહેવું.

(૩) લોભ સંતોષ નહિ તેનું નામ લોભ. એટલા સાડ

ગીતાજ્ઞના અધ્યાય ત્રીજા પાને (૫૪) માં ભગવાન અર્જુન પ્રતિ કહે છે તે શ્લોક-

ધૂમેનાત્રાયતે વહ્નિર્યથાદર્શો મલેન ચ ।

યથોલ્લેભે નાવૃત્તો ગર્ભસ્તથા તેનેદમાવૃત્તમઃ ॥

જેમ ધુમાડાથી અગ્નિ ઢંકાયેલો હોય છે, મેલથી જેમ દર્પણ ઢંકાયેલું હોય છે અને ઝારથી ગર્ભ ઢંકાયેલો હોય છે, તેમ તૃણા એટલે લોભે કરીને આખા જગતને અથવા જ્ઞાનને ઢંકી દીધેલું છે. તે વિષે એક દોહરો કહે છે-

મન મર્યો ન માયા મરી, મર મર ગએ શરીર ॥

આશા તૃણા ના મરી, કહી ગયે દાસ રત્નવીર ॥

એટલે જેના હૃદયમાં લોભની લાલસાનો આવેશ રાત દિવસ રહ્યાજ કરે છે તેના હૃદયમાં ભગવાન બિરાજતા નથી. લોભથી આખો દિવસ પૈસા જોડવામાં તત્પર રહે કે માફ ભરણપોષણ કેમ થશે, તેમ મારા કુટુંબીઓ, સ્ત્રી પુત્રાદિકનું પોષણ કેમ થશે, અષ્ટપહોર લોભમાં મચ્યો રહે, આજ તો કંઈ કમાયા નહિ, મારો દાવ માર્યો ગયો અથવા દ્રવ્યાદિકને લીધે આપઘાત કરે, ચોરી કરે, દ્રવ્યને સર્વસ્વ પદાર્થ માને, એવા લોભીના હૃદયમાં ભગવાન ન બિરાજે. વળી ધનને મેળવવા સારૂ ધનની આખો દિવસ વાતો કરે. પોતાનો ધર્મ વૈષ્ણવ ધર્મ ધનને લીધે ખતાવે. અનેક ચતુરાઈની વાતો કરે, સિદ્ધાન્ત ખતાવે, અષ્ટપહોર ધનમાં મન રાખે, એવા લોભીષ્ટના હૃદયમાં ભગવાન સર્વથા ન બિરાજે. તે ઉપર એક લોભીષ્ટ વાણીયાનું દૃષ્ટાન્તઃ—

કેઈ એક ગામમાં એક વાણીઆ વેપારીની કાપડ તથા નેસ્તીની દુકાન હતી. ઘેરથી છોકરો પોતાના બાપને દુકાને જમવા સારૂ તેડવા ગયો કે બાપા જમવા ચાલો. તે વાણીયા પોતાને ઘેર જઈ કપડાં ઉતારી ખીંટીએ ભરાવી તુરત જમવા સારૂ બેસે છે એટલે તેની સ્ત્રીને યાદ આવ્યું કે આજ તમોએ રોટલા સ્નાન તો કર્યું નથી અને જમવાને કેવા બેસો છો ? ત્યારે તેણે

કહ્યું કે મને તો મારા વેપાર રાજગાર આગળ નહાવા ધોવાની કરી ખબર નથી. મારે તો દુકાને ઘરાક બેઠાં છે, તેમાં મારો જીવ છે. તું કહેતી હોય તો લાવ એક લોટો પાણી રેડી કાગડા સ્નાન કરી લઉં. સમજો કે આવા લોલીપ્તના હૃદયમાં કહો— કે ભગવાન ક્યાંથી બિરાજે ? અને આત્માનું પણ કલ્યાણ શી રીતે થાય ? કેટલાએક એવા પણ હોય છે કે—

પૈસો મારો પરમેશ્વર ન બૈરી મારી ગુરૂ. છેપાં છાકરાં સાલીઆંમ તો સેસા કોની કરે. ॥

માટે લોભ કેવો રાખવો ? કે યથા લાભ સંતોષ જેવો એટલે પ્રયત્ન કરતાં સહેજમાં પ્રાપ્ત થાય એનું નામ સંતોષ. જો યથા લાભ સંતોષ લોભ ન રાખીએ તો પછી ગૃહસ્થાશ્રમીનો ગૃહસ્થાશ્રમ ધર્મ કેમ ચાલે માટે સંતોષ રાખી કામ કરવું. તેમાં પ્રભુ પ્રસન્ન રહે છે, કહ્યું છે કે સંતોષી નર સદા સુખી તેને કોઈ દિવસ દુઃખનું સ્વપ્ન પણ ન આવે.

(૪) મોહ વિષે:—માયા રૂપી મોહમાં તલ્લીન થવું એનું નામ મોહ. માયા ને સર્વસ્વ માને, જે છે તે માયામાંજ છે. માયાથીજ સર્વની ઉત્પત્તિ છે, ઇશ્વર જે ભગવાન તો કંઈ કરતાજ નથી. માયા એજ સાચી વસ્તુ છે. આવું અવળું સમજનાર માયાના મોહમાં ફસાય છે. માયાનો મોહ એટલે સ્ત્રી, પૂત્ર, ધન, દેહલત આ માફ, આ તાફ, આ મેં કર્યું હું ન હોત તો આ બધું કોણ કરત આવી રીતે માયાના મોહ વડે પોતાના માથે ગાડા તળેના કુતરાની માફક બધો ભાર ઉંચકી લેનાર મિથ્યા-ભિમાની અષ્ટપહોર માયાની જાળમાં ફસાય છે, તેવા મોહ માયાના ભરેલા જીવના હૃદયમાં ભગવાન સર્વથા ન બિરાજે, વળી કહ્યું છે કે.

માયા મહા મસ્તાની રે જેને મોહયા ગણ્યા ગણ્યા
પહોંચેલાને પાડે પલકમાં છેલ્લી સીડીથી હેઠ. ॥

માટે માયાથી મોટા મોટા દેવનાઓ જેવા કે શંકર ભીલડી ઉપર મોહયા, જેથી પારવતીજીએ હિમાલયમાં પોતાનો ફેફ

ગાળ્યો, બ્રહ્માજી પોતાની પુત્રી સરસ્વતિ ઉપર મોહ્યા જેથી એમનું પૂજન હાલ બંધ છે. ઇંદ્ર તથા ચંદ્રમા ગૌતમ રૂષિની સ્ત્રી અહલ્યા ઉપર મોહ્યા, જેથી ગૌતમરૂષિએ શ્રાપ આપ્યો કે મારી સ્ત્રી જે સતી અહલ્યા ઉપર ઇંદ્રરાજાએ ખોટી દષ્ટિ કરી માટે એના આખા શરીરે ભગ એટલે ઊંદ્ર કહેતાં કાંણું પડ્યાં અને ચંદ્રમાએ ઇંદ્રને ખોટે રસ્તે લઇ જવામાં મદદ કરી તેથી ચંદ્રમામાં આજ સુધી આપણને કાળુ લાંછન જોવામાં આવે છે. અને સતી અહલ્યાને શ્રાપ આપ્યો કે તમો પત્થર થઇને જમીન ઉપર પડો. માટે મોહ થવાથી મોટામોટા દેવતાઓને કેટલું દુઃખ વેઠવું પડ્યું છે ? તો પછી જીવ પામર જાત બિચારો શું હિસાબમાં છે ? અને જીવમાં તો શ્રીહરીની ઇચ્છા વગર ઘાસનું તરણું પણ તોડવાને સમર્થ નથી, માટે મોટા કરે તે આપણે નવ કરીએ. આપણે તો તેથી ડરીએ. પ્રભુ જ્યારે અનુગ્રહ કરીને જીવને બચાવે ત્યારેજ બચે. માટે મોહમાંથી બચવાનો પ્રયત્ન કરવો. કદાપિ ભગવાનના ભક્તોને જ્યારે માયામાં મોહ ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યારે પ્રભુ તેમને મોહથી છોડાવે છે. સ્ત્રી પુત્ર, દ્રવ્ય, ઘર, જ્યાં જ્યાં મોહ ઉત્પન્ન થાય ત્યાંથી છોડાવે છે. કહ્યું છે કે “સંસાર વૈરી કૃષ્ણ” સંસાર ત્યાં કૃષ્ણ નહિ ને કૃષ્ણ ત્યાં સંસાર નહિ. તે વિષે એક દ્રષ્ટાન્તઃ—

અજ્ઞાની બાળક જેમ સર્પને પોતાનું ખેલાણું એટલે રમકડું જાણીને પકડવાને દોડે છે, પરંતુ બાળકને ખબર નથી કે એ કાળ રૂપ છે, માટે મને કરકશે, તો પણ બાળક તો અજ્ઞાની છે, પરંતુ માતા પિતાનો પુત્રમાં સહેજ સ્નેહ છે, તેથી સર્પને પકડવા દેતાં નથી. અને સમજાવે છે કે એ તો આઉ છે, કરડી ખાય, જેથી તેની રક્ષા કરે છે. વળી વનમાં હાવાનળ અગ્નિ સળગ્યો હોય તેમાં પશુ, પક્ષી, જડ, ચૈતન્ય, સર્વ બળવા માંડે છે, તેને બચાવવા સાડુ એક મેઘ જે વરસાદની જરૂર છે. ભલે પૃથ્વી ઉપર અમુદ્ર, નદી, તલાવ, કુવા, વાવ ઇત્યાદિ ભર્યાં હોય પરંતુ તે વખતે તો હાવાનળ અગ્નિને મેઘ જે વરસાદ જલદાન કરે તોજ

તે જાણે, તેવીજ રીતે અહીં માયા સખધી અહંમતા મમતા રૂપ દાવાનળમાં જીવ બળે છે અર્થાત્ માયામાં રચીપચી રહ્યો છે, તેને નીલ મેઘરૂપ શ્રી ગોવર્ધનનાથજી પોતાના આનંદરૂપ અનંત જલની વૃષ્ટિ જે પોતાની કૃપા કટાક્ષનું દાન કરે તોજ આ ભવસાગરમાં વહેતા જીવને સુખ પ્રાપ્ત થાય. બાકી બીજો ઉપાય નથી. એવીજ રીતે ભગવાન પોતાના જન જે દાસ છે તેમને મોહ માયામાં પડવા દેતા નથી. જેવી રીતે નારદજી જે ભગવાનના એકાન્તીક ભક્તનું મન વ્યાહ કરવાનું એટલે પરણવાનું થયું, ત્યારે એક રાત્રની કુંવરીએ સ્વયંવર રચ્યો હતો. ત્યાં સઘળા દેશ દેશના રાજાઓ ભેગા થયા ત્યાં કુંવરી જેની ઉપર પ્રસન્ન થઈ ને વરમાળા પહેરાવે તેની સાથે લગ્ન થશે. માટે નારદજી એ વિચાર્યું કે આ વખતે સુંદર સ્વરૂપ જો હોય તો રાજાની કુંવરી પરણી લાવું, માટે સૌથી સુંદર સ્વરૂપ તો શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનું છે. તે સ્વરૂપ લઉં તો મારું લગ્ન થાય. એટલે નારદજી ભગવાન પાસે ગયા. અને ભગવાને આદર સનમાન કરીને પૂછ્યું કે નારદજી શું આજ્ઞા છે ? ત્યારે નારદજીએ કહ્યું કે હું તમારો છું, મારું ભણું થાય તેમ કરો. એટલે નારદજીના મનની વાત તો ભગવાન પહેલેથીજ જાણે છે. એટલે નારદજીએ ફરી કહ્યું કે તમારું સ્વરૂપ મને આપો તો હું રાજાની કુંવરી પરણી લાવું. ત્યારે પ્રભુ હસ્યા કે જાણો નારદજી, તમારું ભણું થશે તેમ હું કરીશ. નારદજી માયાના મોહમાં ભ્રમિત થવાથી ભગવાનનાં વ્યંગ એટલે મરકરીનાં વચન કંઈ સમજ્યા નહિ. હવે જ્યાં પેલો સ્વયંવર રચ્યો હતો ત્યાં નારદજી હરખાતા હરખાતા ગયા. અને નારદજીને ભગવાને માંકડાનું સ્વરૂપ આપ્યું છે. તે નારદજી કામવશથી જાણે છે કે હું ભગવાનનું સ્વરૂપ લઈ આવ્યો છું. માટે વાર-વાર જ્યાં પેલી કન્યા જાય તેની પછવાડી પછવાડી નારદજી પણ સામા જઈને પાસે બેસે. તે જોઈ તમામ સજ્જા ખડખડ હસવા લાગી કે કેવું કહ્યું બેડાળ વાંદરાનું વાંકું મોહું લઈને નારદજી

આવ્યા છે. પરંતુ નારદજીને મોહ પાસથી જ્ઞાન થતું નથી. પછી ભગવાન પોતે રાજાનું સ્વરૂપ ધરીને સભામાં પધાર્યા કે તુરત પેલી કન્યાએ વરમાળા કુલની પહેરાવી અને તે કન્યાને ભગવાન લઈ ગયા. ત્યારે નારદજી નિરાશ થયા એટલે સભામાંથી કોઈએ કહ્યું કે નારદજી તમારું મોહું દર્પણમાં તે; જુઓ; દર્પણમાં જુએ છે તો વાંદરાનું મોહું ખરાબ આપ્યું છે. એટલે નારદજી ભગવાન ઉપર કોધાયમાન થયા કે શું જગતમાં મારી મરકરી કરાવી. પછી ભગવાને નારદજીને જ્ઞાન ઉપદેશ કરી સમજાવ્યા, ત્યારે જ્ઞાન થયું. સમજે કે નારદજી ભગવાનનું મન છે. છતાં માયાના મોહ પાસથી ભૂલ્યા તેનું કારણ એ છે કે નારદજી જ્યારે વનમાં તપશ્ચર્યા કરતા હતા. ત્યારે કામદેવ તપ ભંગ કરવા સારૂ ઇંદ્રની અપ્સરાઓ લઈને આવ્યો તો પણ તપથી ડગ્યા નથી. એટલે એમને મોહ થયો નહિ. ત્યારે નારદજીને અભિમાન થયું કે હું કામ ને કેવો જીત્યો છું. તે અભિમાન ભગવાનને ગમ્યું નહિ. તેથી રાજાની કન્યા દ્વારા અને માંકડાના રૂપ દ્વારા અભિમાન એટલે ગર્વ દૂર કરાવ્યો. જેથી મોહ છુટ્યો. માટે પ્રભુ તો પોતાના ભક્તને માયા મોહમાંથી બાળાત્કારે છોડાવે છે. એવા પ્રભુ દયાળુ છે. જેની દયાનો પાર નથી. પ્રભુ પોતાનો જાણે તેને દંડ દે છે. પારકાને દંડ દેતા નથી. ઉલટા તેને સંસારનાં સુખો પ્રાપ્ત કરી આપે છે. એટલે તેનું અલૌકિક કાર્ય બગડે છે. અને પ્રભુથી તે જીવ વિમુખ થાય છે. વળી એક ભક્તરાજે ગાયું છે કે—

અંતર જામીનું નથી અજાણ્યું મન માને તાં માલો ।

પુણ્ય પાપના બે રસ્તા છે જોઈ વીચારી ચાલો. ॥

એટલે ભગવાન દોષો જાણે છે, તો પણ પોતાની દયાળુતા એવી છે કે જીવ ઉપર જરૂર દયા કરે છે. અર્થાત્ જીવના દોષો સાચું જોતા નથી. અજામીલ મહા પાપી હતો પણ તેના દોષ ન જોતાં નારાયણ નામથી વૈકુંઠ લોકમાં ગયો. ઝેર દેનારી માશી પુતના ને માતાનું સુખ આપ્યું. શીશુપાલે શ્રીકૃષ્ણ

ભગવાનની ઘણીજ નિંદા કરી તોપણ તેને ગતિ કહેતાં મુક્તિ આપી. ઇંદ્રે ગોવર્ધન લીલા સમંધી જળની વૃષ્ટિ મુશળધારે કરી અને વ્રજને બોળી નાંખ્યું, અને સામો દ્રેશ કર્યો, તો પણ ભગવાને તેની જળની ઝારીની સેવા માની લઇ અને પીઠ થાપી અને પ્રસન્ન થઇ અપરાધ ક્ષમા કર્યો. અને દુષ્ટાચરણ વાળા જીવોનાં કૃત્યોની ક્ષમા કરી આપે તેમને તાર્યા એવી દયા પ્રભુ વિના અન્ય બીજે કોણ કરે ?

(૫) મદમત્સરતા વિષે:—અભિમાનથી મદાન્ધ એટલે મદો નમત્ત હાથીની પેઠે ધનમદથી આંધળો, જેથી કોઇને પણ ગણે નહિ, કે આ જગતમાં મારા સમાન બીજે કોણ છે. હું સર્વનો અન્નદાતા છું, મારું પાણી પાણું સઘળા પીએ છે. હું ન હોત તો તમે સર્વે શું કરવાના હતા ? હું ધારું તે કડું કહો તો ઇંદ્રનું ઇંદ્રાસન ડોલાવું, કોઇ લાખ ખરચે તો હું સવાલાખ ખરચું. પરાયું ખોટું નિચારે, મારો દાવ આવશે ત્યારે જોઇ લઇશ. કોઇ સાડ પૂછે તો તેને વાંકો જવાબ દે, શીઘ્રે રસ્તે ચાલવાને બદલે અવળે રસ્તે ચાલે કોઇ ચોરી અન્યાય કરે તો તેનો પૂર્વ-પક્ષ કરે તેવા કૂર ઘાતકી હૃદયવાળાના હૃદયમાં ભગવાન સર્વથા ન બિરાજે. અભિમન્યુ ભગવાનનો ખાસ ભાણેજ હતો છતાં અભિમાન વડે ભગવાને છાણના સાતમા કોઠામાં બૂલ ખવડાવી માર્યો માટે ભકત હોય કે અભકત હોય પરંતુ જે અભિમાન કરે છે તે ભગવાનને પ્રસન્ન નથી, માટે મનમાંથી મદમત્સરતા એટલે અભિમાન દૂર કરી પ્રભુ શરણાગત રહેવું તો તેનું આ લોકમાં ને પરલોકમાં કલ્યાણ છે. હવે ઉપર બતાવ્યા પાંચ દોષ જેના હૃદયમાં ન હોય તેના હૃદયમાં ભગવાન જલદીથી નિશ્ચય બિરાજે છે. એમાં સંદેહ નથી.

હવે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી શ્રી ઠાકોરજીને વિનંતી કરે છે કે જ્યારે આવા બલીજ દોષ જીવમાં હોય ત્યારે હું કેવી રીતે બ્રહ્મસંબંધ કરાવું. ત્યારે શ્રી ઠાકોરજીએ આજ્ઞા કરી કે મારી ઇચ્છા છે, કે તમે બી, શોદ્રાદિકનો

જે શાસ્ત્રમાં ઉદ્ધાર નથી તેમ જે કોઈ જીવન્મત હોય તેને તમારે શરણે લેશે તેને પવિત્ર બાણી હું અંગીકાર કરીશ, અને તેને છોડીશ નહિ, તેને મારા ચર્યાર્થીદમાં રાખીશ. આત્મી પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક શ્રી ઠાકોરજીની આજ્ઞા થઈ ત્યારે શ્રી મહાપ્રભુજીએ પ્રથમ દેવી જીવેને નામ આપ્યું. એ નામ મંત્ર “શ્રી કૃષ્ણ સરણં મમ” કાનદ્વારા શરણ મંત્ર સંભળાવ્યો. જેવી રીતે અમૃત પીનારને જેમ અભયદાન મળે છે તેમ સાત પ્રકારની ભક્તિનું પ્રથમ જીવને પ્રભુ તરફથી દાન મળ્યું. તે પછી આત્મ નિવેદન એટલે બ્રહ્મ-સંબંધ કરાવ્યું. એટલે પંચાક્ષરનો મંત્ર સુણાવ્યો કે તુરત નવ-ધા ભક્તિનો જીવને અધિકાર થયો. અને તે નવે પ્રકારની ભક્તિ કોને કોને મળી છે તે આગળ ઉપર આવશે.

હવે પ્રથમ જીવને શુદ્ધિએ કૃપા કરી નામ મંત્ર આપ્યો તે પ્રથમ વિવાહ સગાઈ થઈ તેમ સમજવું, અને બ્રહ્મસંબંધ થયું એટલે લગ્ન થયાં અથવા પ્રભુ સાથે આપણો સાચો સંબંધ જોડાયો. ચર્યાર્થીદમાં તૂળશી સમર્પવાનો એવો હેતુ છે કે-હે પ્રભુ! આજથી હું આપનો થઈ ચુક્યો. એટલે સ્ત્રી જેમ સમજે છે કે, આ મારો પતિ છે અને પતિ સમજે છે કે આ મારી સ્ત્રી છે, એવીજ રીતે સાચા સગા શ્રી પુરૂષોત્તમ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન જોડે આ જીવને પરસ્પર પાણી ગ્રહણનો સંબંધ થયો. અને વચમાં પુરોહિત એટલે ગોર તરીકે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ શ્રી ઠાકોરજીને કૃપા કરી ઝોળખાવ્યા અને બંનેનો પરસ્પર સંબંધ જોડાવી આપ્યો. હવે બ્રહ્મસંબંધ થયા પછી વૈષ્ણવોનું શું કર્તવ્ય છે તે સાંભળો. શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી તથા શ્રી ગોસાંઈજીના વખતમાં જીવને બ્રહ્મસંબંધ થાય કે તુરત વૈષ્ણવો આપશ્રીને પૂછતા કે હે પ્રભુ! હવે અમારે શું કરવાનું છે? ત્યારે આપશ્રી કૃપા કરીને આજ્ઞા કરતા હતા કે તમે શ્રી ઠાકોરજી, વસજી, માળાજી, પાદુકાજી, ચિત્રજી, પુસ્તકજી વગેરે પદરાવીને છોટી મોટી યથા શક્તિ જે બની આવે તે પ્રભુની સેવા ટેહેલ કરો. તથા ભગવદ્દીય વૈષ્ણવનો સત્સંગ કરો, એટલે વૈષ્ણવોની ઈચ્છા મુજબ સ્વરૂપ

સેવા વગેરે પધરાવી આપતા. અને ગરીબ અવસ્થાને લીધે પોતાની પહેરવાની સાડીમાથી એક હાથ વસ્ત્ર ફાડીને તેનાં શ્રી ઠાકોરજીને સાડી વાગા વસ્ત્ર કરતા અને યથા શક્તિ જે બની આવે તે ફળ ફૂલ, મિશ્રી વિગેરે સામગ્રી ભોગ ધરતા. તે ભોગ ધરીને પ્રસાદી વસ્તુથી પોતાનો નિર્વાહ કરતા, જેથી બુદ્ધિ નિર્મળ રહેતી અને શ્રી ઠાકોરજી એવા ભાવિક ભક્તોએ જેને તન, મન, ધન, અર્પણ કર્યું છે તેની સાથે બોલતા અને વાતો કરતા. અને આજકાલના આલુ જમાનામાં શ્રીમદ્ ગોસ્વામી બાળકો પાસેથી બ્રહ્મ સંબંધ લેવામાં આવે છે, તેમાં કંઈ ઘટ્યું નથી. એજ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીના વંશજે વલ્લભદેવ ગુરૂ અને એજ વૈષ્ણવ અને તેજ બ્રહ્મસંબંધના પંચાક્ષરનો મંત્ર પરંતુ હવે તો નામ માત્રનુંજ એટલે રૂપેયા અઢીને બે આનાની કિંમતનું બ્રહ્મસંબંધ થઈ ગયું છે. જે સાચી ભાવ ભક્તિ ગુરૂ પ્રત્યે હૃદયની હતી તે જતી રહી છે. એટલે બ્રહ્મસંબંધ લીધું કે તુરત ગંગા ગોળીનું પાણી પીધું. અને વાડીમાં ન્યાતની કઠાઈની દાળ ખાધી અને વિશેષમાં એથી વધારે પવિત્ર થવા સાડી વર્ણાશ્રમ લેદ નહિ રાખતાં હોટલની ચા પીધી, અને વિલાયતમાં બનેલા ધઉંના લોટના બિસ્કુટ ખાધાં એટલે ધર્મ તો નહિ પણ અધર્મનો બેડો પાર એજ બ્રહ્મ સંબંધ આજકાલના જમાનામાં ફળ રૂપ બતાવે છે. એટલે બુદ્ધિ સારી કયાંથી રહે જેથી ઉત્તમ કાર્ય સૂજે. બાવળનાં બીજ વાવીએ ને આંખાની ફેરીની આશા શી રીતે રાખી શકાય, માટે વાવે તેવુંજ લાભે તે ઉપર આત્મ નિવેદનનું એક વિધવા ડોશીનું દષ્ટાન્ત.

એક વિધવા બાઈ હતી તેને એકનો એક છોકરો હતો તે એકાએક અચાનક માંદો થયો કે જેની એટલે સુધી સ્થિતિ પહોંચી કે તેને બચવું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું. જેથી તેની ઘરડી માએ પોતાના છોકરાની બાધા આખડી રાખી અને છોકરાની પ્રદક્ષિણા કરીને બોલી કે હે અલ્લામીયા ! મેરા લડકાકું અચ્છા હોવેગા તો મેં તુમકું આલ જૈસી રોટીયાં ખીલાઉંગી. ખરેખર, આવી

જખરી બાધાથી ઇશ્વર ઇચ્છાથી છોકરાને આરામ થયો એટલે છોકરાએ ડાશીમાને કહ્યું કે તે દિવસ તું કહેતી હતી કે મેરા લડકાકું અચ્છા હોયગા તો આભ જોસી રાટીયાં ખીલાઈંગી પણ તું આભ જોસી ઠીંકરી (કલેડું) કાંસુ લાવેગી. એટલે ડાશીમાએ કહ્યું કે બેટા, મેં તો અલ્લામીયાકું ફેસલાતી થી એટલે ઠગતી હતી, એવીજ રીતે આપણે પણ આ ડાસીની માફક પ્રભુને ફેસલાવવાનીજ વાતો કરીએ છીએ. આપણે બ્રહ્મસંબંધ લીધું તે વખતે સર્વસ્વ અર્પણ કર્યું તોએ અહંમતા મમતા તો પૂરે-પૂરી રહી, આ કારણથી આપણને કોઈ પૂછે કે તમે બ્રહ્મસંબંધ લીધું એટલે તુલશીજીને હાથમાં લઈ શાક્ષી રાખી ગુરૂદેવ સમક્ષ પ્રભુને સમર્પણ કર્યું, ત્યારે આપણે પણ એમજ કહેવું જોઈએ કે મેં પણ પ્રભુશ્રી ને તેમ ગુરૂદેવ ને તુલશીજીએ ત્રણને ઠગ્યા. ડાશીમા એ તો ફક્ત પરમેશ્વરનેજ ઠગ્યા પરંતુ પ્રભુ કયાં ભોળા છે, આપણું સમર્પણ ઠગપણનું છે ત્યારે તેનું દાન પણ સામેનું તેવુંજ છે. શ્રી ગુરૂદેવ કંઈ છેતરાય તેમ નથી. તે પણ આપણી સાથે મનુષ્ય નાટય ખેલે છે. પોતાનું પૂર્ણ સામર્થ્ય ક્યારે બતાવે છે કે જેને શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીના ચર્ચાબર્ણિ-દની રજ મળી છે અર્થાત્ કૃપા પ્રાપ્ત થઈ છે, તેના સુખમાં કાંઈ બાકી રહેજ નહિ, પણ તે સુખ આપણને મળતું નથી. કારણ તે રજનું આપણને ભાન નથી. દેવતાઓ યુગોના યુગો મથી મરે છે, તો પણ એ ચરણ રજની પ્રાપ્તિ થતી નથી. તે ચરણ રજ આપણને મળે છે. જેમકે ઢોર ચારનાર ગોવાળીઆના હાથમાં હીરો આવે તો તે ચળકતો પથરો બાણી ઢેફાંની માફક ઉછળે કે ઢોરને ગળે બાંધે, પણ તેથી એનું દરિદ્ર તો નજ નાય, તેમ પ્રભુશ્રી તો પાસેના પાસેજ છે, પણ આપણને તેનું ભાનજ નથી. તેના રહસ્યમાં આપણો સમાસ નથી. પછી દરિદ્ર આપણું શી રીતે દુર થાય ?

પ્રસંગ ૬ ઠા.

અને અષ્ટાક્ષર મહામંત્ર શ્રી કૃષ્ણ શરણું મમ વિષે નિરૂપણ.

અષ્ટાક્ષર મહામંત્ર સકલ વેદશાસ્ત્રો સાર છે. તે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનના સુખાર્થીદમાંથી પ્રગટ થયો છે. એવો જે અઘો-કિક મહામંત્ર ત્રિવિધ તાપને ટાળવાવાળો છે. અને મન લાંછિત કૃણને આપનાર છે. આ મંત્ર આઠ અક્ષર વડે કરીને શ્રી વિકૃલનાથજી પ્રભુ આપશ્રી સુખે આજ્ઞા કરે છે કે પ્રથમ શ્રી શબ્દ એટલે સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ કરાવે છે. ધનવાન સ્થિતિ અને રાજ્ય વલ્લભતા પ્રાપ્ત કરે છે. (૨) ક્લ- શબ્દ વડે સમસ્ત પાપોનું શોષણ એટલે નાશ થાય છે. (૩) જ્ઞ- શબ્દ વડે ત્રિવિધ તાપનો નાશ થાય છે. (૪) જ્ઞ- શબ્દ વડે શબ્દ યોનિનું દહન કરે છે. (૫) ર- શબ્દ વડે અક્ષર જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવે છે. (૬) જ્ઞ- શબ્દથી નિત્ય શ્રી કૃષ્ણ પ્રભુમાં અચળ ભક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. (૭) મ- શબ્દ શ્રી કૃષ્ણ રૂપી રત્નના ઉપદેશ કરતા શ્રી સદ્ગુરુ ચરણમાં પ્રેમ પ્રાપ્ત થાય છે. (૮) મ- શબ્દ વડે શ્રી હરીની સાયુજ્ય મુક્તિ એટલે રૂપમાં રૂપ તટાકાર મળી જવાય છે. તેથી અન્ય યોનિમાં પ્રાપ્તિ થતી નથી. આ પ્રકારે આઠે ક્ષેત્ર પ્રાપ્ત થશે. વળી અષ્ટાક્ષરમાં બતાવ્યું છે કે હે શ્રી કૃષ્ણ ! તમારે શરણું છું. અર્થાત્ તમે મારે શરણું છો, એનો પણ અર્થ થાય છે. કારણકે ભગવાન અને ભક્ત એકત્રિય એટલે તરણા એકે ડુંગર હોય તેમ, તથા જાડ સાથે જેમ વેલ વીંટાએલી હોય છે તેમ એક બીજાનો સંબંધ એકઠો સમજવો. આહં ધક્કપગધીનો=હે દુર્વાસા મુનિ ! હું તો મારા ભક્તોને આધીન છું. એકંદરે એતાં હું સ્વાધીન નથી. જેમ પ્રતિજ્ઞતા શ્રી પતિવ્રત ધર્મ પાળી પોતાના ધણીને વશ કરી લે છે તેમ મારા ભક્તો ભક્તિવડે કરીને મને વશ કરી લે છે. હવે જે અષ્ટાક્ષર મંત્રથી ત્રિવિધ તાપ એટલે ત્રણ પ્રકારનાં દુઃખો દૂર થાય છે, તે ત્રણ પ્રકારનાં દુઃખો નિરૂપણ કરે છે.

પ્રથમ તો (૧ આધીં ભોતોક દુઃખ) આપણા દેહના સંબંધી જે દુઃખો રોગાદિક તથા કુટુંબીઓથી જે દુઃખ થાય છે તે દુઃખ થાય, (૨ અધ્યાત્મિક દુઃખ) એથી ગૃહહંડ, રાજ્યહંડ, ચોરહંડ, આ દુઃખો દૂર થાય છે. (૩ આધી દૈવિક) એટલે પ્રભુ ઇચ્છાથી ઓચિન્ટું દુઃખ થાય છે, અગર તો આપણી કસોટી બેવા સારૂ ભગવાન દુઃખ આપે છે તે. આ ત્રણે પ્રકારના જે ત્રિવિધ તાપ અપાકરના સ્મરણથી નાશ પામે છે. શ્રી ગોસાઇજી વિરૂપિતમાં આજ્ઞા કરે છે કે—

અદુક્તં તાત્ત્વર્ણે શ્રી કૃષ્ણ શરણં મમ ।

તત્ત્વ ઇન્દ્રિયસ્થિતૈશ્ચિતે ઇન્દ્રિયે પારલૌકિકેઃ ॥

આ લોક તથા પરલોક સંબંધી અપાકર મહામંત્રના જપથી અમે નિશ્ચિંત છીએ. સાધન તથા સાધ્ય એજ મુખ્ય મંત્ર સિદ્ધાન્ત રૂપ છે. એટલે સાધનમાં શ્રી કૃષ્ણ શરણું મમ. અને ફળમાં પણ શ્રી કૃષ્ણ શરણું મમ જીવને સિદ્ધ થાય છે. વળી ગીતાજીમાં અર્જુનને ઉપદેશ કરતાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક

આબ્રહ્મ ભૂવના લોકા-પુનરર્વાતનોડર્જુનઃ ।

મામ્ પેન્થ તૂ કાન્તેય-પુનર્જન્મ ન વિચિન્તેઃ ॥

હે અર્જુન ! બ્રહ્માના લોક સુધીના બધા જીવોનું ફરી ફરીને મરવું અવતરવું થાય છે, પરંતુ મારું શરણુ લીધા પછી તે શરણુ આવેલા જીવને વારંવાર જન્મ લેવો પડતો નથી. આ વાક્યમાં શ્રીકૃષ્ણે પોતાના શરણુને જન્મ મરણના લયથી બચાવનારૂ કહ્યું છે, તેથી તે દેવનુંજ શરણુ મુખ્ય ગણાય કારણ કે શ્રીકૃષ્ણ મારું શરણુ છે. આવું સ્મરણ કરવામાં પવિત્રતાની જરૂર નથી, પૈસાની જરૂર નથી, કે સમયની જરૂર નથી, કુંક શબ્દમાં કહેવામાં આવે છે કે વેપારીએ વેપાર કરતાં, સ્ત્રીએ રસોઇ કરતાં, અને ખેડુને ખેતરમાં હળ ખેડતાં ખેડતાં તથા ખાતાં પીતાં, ઉઠતાં બેસતાં, પણ શ્રી કૃષ્ણ શરણું મમ આવું રટણ

કરી શકે છે, માટે દરેક વૈષ્ણવે હર ધરીએ શ્રી કૃષ્ણની શરણુ ભાવના સદા સર્વદા હૃદયમાં સ્મરણુ કરવી એ મુખ્યત્વે કરીને વૈષ્ણવોનો પરમ ધર્મ છે. તે ઉપર કૃષ્ણદાસજી એક અષ્ટાક્ષરનું ત્રણ ટુંકનું પદ કહે છે.

રાગ બિહાગ.

શ્રી કૃષ્ણ શ્રી કૃષ્ણ શરણુ મમ ઉચ્ચરે. ॥ રેન દિન નિત્યપ્રતિ સદા પક્ષ છીન ધડો કરત વિધ્વંસ જન અખીલ અધ પરહરે. ॥૧॥ હોય હરી રૂપ બ્રજ ભૂપ ભાવે સંદા અગમ ભવ સિંહુ કો બીના સાધન તરે. ॥ રહેત નિરાદિન આણુંદ ઉત્તમે ભર્યો પુષ્ટ લીલા સકલ ઉત્તમે ધરે. ॥૨॥ રમા અજ શેશ સનકાદિક શુક શારદા વ્યાસ નારદ રટે પલક મુખ નાટરે. ॥ લાલ ગીરી-ધરણુકી મહીમા અતૂલ જગમજે, શરણુ કૃષ્ણદાસ નિગમ નેતી નેતી કરે. ॥૩॥

પ્રસંગ ૭ મો.

બ્રહ્મસંબંધના પંચાક્ષર મંત્રની ટીકા તથા તેના મહાત્મ્ય વિષે.

શ્રી શુરૂ દેવ કૃપા કરીને શ્રી ઠાકોરજી સાનિધ્યમાં બ્રહ્મસંબંધ આપતી વખતે પંચાક્ષર જે ગદ્યનો મંત્ર આપ્યો છે, તે મંત્ર આપણાથી અપ્રશ એટલે પવિત્રતામાં બોલી શકાય. તેમ અપ્રશ વિના બોલીએ તો અપરાધમાં પડીએ. તેને માટે અપ્રશ કેવી રીતે બ્રહ્મએ ? કે પવિત્ર તીર્થનું જળ નદી, તળાવ, વાવ, કુવાનું બથવા તો આપણે ઘેર ખાસા સેવકી પવિત્ર જળની અપ્રશ રહેતી હોય તેવા જળથી સ્નાન કરીને પહેલે દિવસે અપ્રશમાં સુકાવેલું ધોતીઉં અગર તો રેશમી મુગટો, તથા સાડી, ધોત્તેલું કંતાન, અગર ખેર કાઢેલું કોરૂં ધોતીઉં વગેરે તેવાં પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરીને શરીર રૂમાલથી પોછીને મોઢામાં માથાના વાળનું જળ ઉતરે તેટલા સાડે વાળ કોરા કરી મોઢેથી કપડું છુછીને પછી અર્ધામૃત લઈને પંચાક્ષરનો મંત્ર કોઈ અનુભવી પુરાતની ભગવદી વૈષ્ણવ પાસેથી એક ચિત્તે સાંભળવો. અને જેનું રહસ્ય ટીકા સાથે જાણવું બ્રહ્મએ.

નિવેદનં તુ સ્મર્તવ્યઃ સર્વથા જનત્રાદૃશૈર્જનૈઃ ।

નિવેદન એટલે પ્રભુ સાથે આત્મ નિવેદન એટલે પ્રદ્ધ-સંબંધ લીધાનું સ્મરણ એટલે ચાદગીરો ત્રાદશી ભગવદી વૈષ્ણવ જન સાથે મળીને કરવી અને તે મંત્ર કેવો છે કે પ્રદ્ધસંબંધનો એટલે પ્રભુ સાથે આત્મ નિવેદન કર્યાનો બધો પ્રકાર તેમાં સમાઈ જાય છે. આપણામાં જે અહંમતા મમતા રહેલી છે તે પ્રભુમાં નિવેદન કરીને દીનતા સહીત વિનંતી કરવી કે હે પ્રભુ! આજથી હું જેવો તેવો તમારો દાસ કિંકર છું, મારે કંઈજ નથી તે વિષે ભગવાન હુવાંસા મુનિ પ્રત્યે શ્રામદ્ ભાગવતના નવમસ્કંધમાં આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક.

યે દારાગાર પુત્રા આપ્તન્પ્રાણાન્યિયતમીમં ।

પરં મહીત્વા માં શરણં યાતા કથંતેહં સત્યુક્તમુત્સહે ॥

જે ભક્ત શ્રી ધર પુત્ર સ્નેહી વર્ગ પ્રાણ દ્રવ્ય ચહેલોક તથા પરલોકને છોડીને મારી શરણ જે જીવ આવ્યો છે તેમને હે હુવાંસા મુનિ! હું કેવી રીતે છોડવાને ઉત્સાહ કરું? મારે શરણ આવેલાને હું કદાપિ કાળે છોડતો નથી એવી મારી પ્રતિજ્ઞા છે. તે વિષે પ્રભુને સર્વ સમર્પણ વિષે કૃષ્ણદાસજીએ એક પદ બે દુઃકમાં ગાયું છે તે પદ—

(રાગ ખિદામ.)

શ્રી કૃષ્ણ શ્રી કૃષ્ણ મનમાં હી ગતિ જા નીએ. ॥ દેહ ધન્દૈય પ્રાણ દારા ગારાદી વીન આત્મા સકલ શ્રી કૃષ્ણકો માનીએ. ॥૧॥
કૃષ્ણ મન સ્વામી હો દાસ મન બચ કર્મ કૃષ્ણ કર્તા એહી સદા જીએ અ નીએ ॥ કૃષ્ણદાસની નાથ હરી દાસ વર્યધર ચરણ રજ બલભાષીસ મન સાનીએ. ॥૨॥

પ્રસંગ ૮ મો.

ગુરુ નહિ કરવાથી ભગવાન અપ્રસન્ન થાય છે તે વિષે.

જે પુરૂષ અથવા સ્ત્રીએ ગુરુ કર્યા નથી તે મનુષ્ય નુગરો કહેવાય છે. જેમ ઉમર પહોંચેલી કુવારો એટલે પતિ વગરની સ્ત્રીના હાથનું કેટલાએક વિદ્વાન સમગ્ર પુરૂષો ખાતા નથી, તેમ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ પૃથ્વી પરિક્રમાં કરી તેમાં આપ-શ્રીએ સિદ્ધપૂર પાટણમાં આવેલી સરસ્વતિ નદીનું ઉલંઘન કર્યું નથી. કારણકે બ્રહ્માજીની પુત્રી સરસ્વતીને બ્રહ્માના શ્રાપથી ફરીયો વર્યો નથી. માટે તે કુંવારિકા હોવાથી ઉલંઘન ન થઈ શકે તેટલા સાડ પોતાની બેઠક સિદ્ધપૂરમાંજ રાખી પાછા પધાર્યા છે. તો પછી સદગુરુ વિનાના માણસ માત્રનું શાસ્ત્રમાં લખે છે કે તેનો ઉદ્ધાર અથવા કલ્યાણ નથી. માટે પ્રથમ ગુરુ કરવા. ગુરુ વિના મુક્તિ યા મોક્ષ અથવા જ્ઞાન થતું નથી. ગુરુ દત્તાત્રય એવા સામર્થ્યવાન હતાં છતાં સર્વમાં સાર વસ્તુ શી છે તે જાણવાને ચોવીસ ગુરુ કર્યા માટે ગુરુ કરી ગુરુ માર-ફતેજ ઇશ્વર પદ મળે છે. એટલે આપણે સર્વ વસ્તુનો સાર ખેંચી લેવો એજ આત્માનું કલ્યાણ છે, માટે ગુરુ અવશ્ય કરવા. જોકે ગુરુની શાસ્ત્રમાં આવશ્યકતા ન હોય તો સાથી શ્રેષ્ઠ વૈદ્ય-કુલમાં શ્રીમદ્ ગૌસ્વામી બાળકો સર્વ સામર્થ્યવાન છતાં શા માટે ગુરુ કરે. પરંતુ તેમને પણ ઉપવિત્ જનોઈનો સંસ્કાર થયા બાદ તરત પોતાથી મોટા બાળક હોય તેમને ગુરુ કરે છે. જુઓ, નારદ મુનિ જેવા દેવતાઓમાં પરમ શ્રેષ્ઠ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનો રાત્રિ દિવસ બીન-તંબૂરો લઈ ભગવદ્ જશ ગાવાવાળા ત્યાગી તેમ વિરકત દશાવાળા, જેને સંસારનો લેપ નથી, તેમ સાક્ષાત્ ભગવાનનું મન છે, છતાં ભગવાનની આજ્ઞાથી ઢીંમર જે માછીમારને ગુરુ કરવા પડ્યા છે તોપણ આપણા જેવા સંસાર સમુદ્રમાં ડુબેલા સંસ્કારી જીવોને તો ગુરુ કરવા પડે એમાં નવાઈ શી ? તે વિષે એક સમયે નારદજી ભગવાનના

યશસ્વં વર્ણન કરતા કરતા ગોલોકમાં ગયા, ત્યાં ભગવાને આદર સન્માન કરીને આસન આપી પોતાની પાસે બેસાડ્યા અને પૂછ્યું કે નારદજી ! તમારાં દર્શન દુર્લભ થઈ ગયાં છે, માટે ભલે પધાર્યાં તો સાડું થયું. પરસ્પર ખંને જણુ એક બીજાના સ્નેહની વાતો કરતાં ભગવાનને લોજન કરવાની તૈયારી થઈ. ભગવાન લક્ષ્મીજી સહીત લોજન કરવા પધાર્યા. એટલે નારદજી પોતાના આશ્રમમાં ગયા. એટલે ભગવાને લોજન જમ્યા પછી નારદજી જે જગ્યાએ બેઠા હતા તેજ જગ્યા ખોદાવી નાંખી, અને નવીન મૃતિકા પૂરીને પવિત્ર ગોમુત્ર છાણથી જમીન લીધી નખાવી. બીજે દિવસે નારદજી પાછા ભગવાન પાસે આવ્યા ત્યારે એમને બેસવાની જે જગ્યા હતી તે લીંપેલી દેખી એટલે નારદજીના મનમાં પ્રહ્લ ઉત્પન્ન થયો, એટલે ભગવાને પૂછ્યું કે નારદજી, શું વિચારમાં પડ્યા છો. ત્યારે નારદજીએ કહ્યું કે મહારાજ આ શું ? ત્યારે ભગવાને જવાબ આપ્યો કે નારદજી તમારે માથે ગુરૂ નથી. અને ગુરૂ વિનાના કોઈ પણ જીવનો હું અગિકાર કરતોજ નથી, એવી મારી પ્રતિજ્ઞા છે, માટે તે જમીન અપવિત્ર હોવાથી ખોદાવીને લીંપાવી છે, માટે તમે ગુરૂ કરો નહિ તો અમારે આ પ્રમાણે જમીન નિત્ય પવિત્ર કરવી પડશે. ત્યારે નારદજી બોલ્યા કે હે પ્રભુ ! આપ જેવા ચૌદ લોકના નાથ મારે માથે ખિરાળે છો, છતાં વળી મારે બીજા ગુરૂ કરવાના કેવા હોય ? ત્યારે ભગવાને કહ્યું કે સાંભળો નારદજી, હું તો અખીલ જગતનો આનંદ દાતા છું, તેમ કૃણ રૂપ છું. કૃણ મળ્યા પછી કોઈ કૃણની આશા કરતું નથી, માટે કૃણ રૂપી મને ઓળખાવનાર અર્થાત્ બતાવનાર ગુરૂ છે, ગુરૂથી ગોરીંદ પાઈએ, એટલે સારા ગુરૂના સદ ઉપદેશ વડે હરકોઈ દેવતા યા મનુષ્યને હું પોતે પ્રાપ્ત થાઉં છું. માટે ગંગાજીમાં સવારના પહોરમાં તમે સ્નાન કરવા જાઓ ત્યાં પ્રથમ જે કોઈ હરવાજમાં આવે તેને મનમાં કોઈ પ્રકારની ગ્લાનિ નહિ લાવતાં મારી આજ્ઞાનુસાર તમે ગુરૂ કરી લેજો. એટલે સવારમાં નારદજી ગંગાજી

તરફ સ્નાન કરીને દરવાજા પાસે ઉભા કે તરત લીંમર જે માછલાં મારીને લોહીનાં દદડતાં લઇને આવ્યો તેને નારદજીએ ગુરૂ કર્યા. નારદજીના મનમાં એમ અભિમાન હતું કે હું ભગવાનનું મન અને મારે વળી ગુરૂ કેવા ? તેથી ભગવાને પોતાના ભક્તને અભિમાન ઉતારવાને માછી ગુરૂ કરાવ્યો. માટે ભગવાન પોતાનો ગમે તેવો ભક્ત હોય તેનું પણ અભિમાન રહેવા હેતા નથી તો પછી આપણા જેવા પામર જનનું અભિમાન તોડતાં શી વાર ? તે પછી નારદજી ભગવાન પાસે જઈને સાધ્યાંગ ઇંડવત્ કરીને બેઠા એટલે ભગવાને પૂછ્યું કે કેમ નારદજી ગુરૂ કર્યા ? ત્યારે નારદજી બોલ્યા કે હા માહારાજ ! અપની આજ્ઞાથી ગુરૂ કર્યા. ત્યારે ભગવાન બોલ્યા કે ગુરૂ કર્યો પછી ગુરૂના દોષ જોવા નહિ, અને મારી આજ્ઞાથી તમોએ ગુરૂ કર્યા માટે તમો નિર્ભય રહો. માટે ગુરૂના દોષ નહિ જોતાં ગુરૂ કહે તે કરવું. ગુરૂ કરે તે ન કરવું તે બાબતનું એક દષ્ટાન્ત.

કોઈ એક સમે મહાદેવજી પોતાના શિષ્યો સહિત એક શહેરમાં ફરવા નિકળ્યા. બજારમાં ચાલતાં ચલતાં એક હલવાઈ એટલે સ્પર્શીયા અથવા કંદોઈની દુકાનવાળાએ મહાદેવજીને ભાવ ભક્તિ સહિત પોતાની દુકાને શિષ્યો સહીત આદર સત્કાર આપી બોલાવ્યા—અને દુકાનદારે મિઠાઈ બરફી પેંડા જલેબી વિગેરે પકવાન મહાદેવજી પાસે થાળી ભરીને મૂક્યા. તેમાંથી મહાદેવજી એ સૂક્ષ્મ મિઠાઈ લીધી એટલે મહાદેવજીના દેખાદેખ એકાએક હલવાઈની દુકાન બધી લૂંટી લીધી, અને મહાદેવજીને પૂછવા પણ રહ્યા નહિ. ત્યાંથી આગળ ચાલતાં એક સીસું ગાળનારની દુકાન આવી. ત્યાં મહાદેવજી શિષ્યો સહીત ગયા અને સીસા-વાળા પાસે ધગધગતું સીસું માગ્યું કે લાવ બચ્ચા હમારે પીના હૈ. મહાદેવજી તો સર્વ સામર્થ્યવન છે એટલે સીસું પીઈ ગયા. પછી ચેલાઓ તો એક બીજાથી મોં સંતાડવા લાગ્યા, અને ટગર ટગર જોઈ રહ્યા. ત્યારે મહાદેવજીએ કહ્યું કે “બચ્ચા, હલવાઈની દુકાન તો પાંચ મિનિટ મેં લૂંટ લીની અમ સીસા

પીઓ. દેખો એ લી હમારી પ્રસાદી હે.” ત્યારે એલાઓ બોલી ઉઠ્યા કે મહારાજ, અમારૂં સામર્થ્ય પીવાનું નથી, માટે શુદ્ધ કરે તે ન કરવું. નહિં તો દેખાદેખી કરે તો જીવ નરકમાં પડે છે, માટે મોટાનું વચન સુખરૂપ માનવું. કહ્યું છે કે દેખાદેખી સાધે જોગ, ન પડે પીન્ડ અને વાધે રોગ, માટે સુખને બદલે ઉલટું દુઃખ થાય માટે જે કરવું તે સમજીને કરવું. તે વિષે એક કાચલબાઈ અને કાગડાભાઈનું દેખાદેખીનું બીજું દૃષ્ટાન્તઃ—

એક સમયે કાચલબાઈ સ્વર્ગમાં દેવતાઓ પાસે ઉઠતી ઉઠતી ગઈ. દેવતાઓ તેના સુંદર ગાયનથી પ્રસન્ન થયા. કારણકે કાચલે સુંદર મધુરા મીઠા રસ બધાં સ્વરથી ગાયન ગાયું, તેથી દેવતાઓએ આનંદથી કાચલબાઈને આશીર્વાદ આપીને તેને વજ્ર તથા ઘરેણાં પહેરાવ્યાં. એટલે કાચલબાઈ પછી દેવલોકા-માંથી પૃથ્વી ઉપર આવ્યાં, એટલે કાગડાભાઈએ કાણી આંખે તેમને નીરખ્યાં એટલે પૂછ્યું કે કાચલબાઈ આ શું? તમે આવા સુંદર શણગાર ક્યાંથી સંજ્યા? ત્યારે જન્મની લોળી બિચારી કાચલે ખરેખરી વાત કહી દીધી. એટલે કાગડાભાઈ પણ મોહન ભાર્યા દેખાદેખી સ્વર્ગમાં જવાને તૈયાર થઈ ગયા; અને ત્યાં ગયા પણ ખરા. ત્યાં જઈને કાગડાભાઈ એ તો મોટા મોટા ઘાંટા પાડીને જોટલું જોર હતું એટલી મોટી ખૂંસ પાડીને જોર અજમાવીને કા, કા, કા બોલવા માંડ્યું. અને પોતે વિચાર્યું કે કાચલ તો ધીમે ધીમે, ઢહું ઢહું ઢહું બોલતી હશે, પણ મને તો મોટા સાહે ગાઈ લેવાદો કે દેવતાઓ તો શું પણ તેમની સ્ત્રીઓ પણ મારા ગાયનથી રાજી થઈ કાચલ કરતા પણ મને મોટો શીરપાવ આપે. કાગડાભાઈના મનમાં જાણે કે મારું ગાયન અથવા બોલવું કેવું સુંદર છે. ગદા આપ આપકે મન મસ્તાન તે વાળી વાત એટલે દેવતાઓને તો એવી ચીઝ ચઢી કે બધાઓ લાકડીઓનાં ડહણાં લઈને ઢોડ્યા અને કાગડાભાઈને જોઈએ તે કરતાં પણ મારનો ઘણો સારો શીરપાવ મળ્યો જેથી ફરી હવે

સ્વર્ગ સાચું જોશે. પરંતુ સુખ કાગડાએ તો પોતાના દોષ નહિ વિચારતાં કોયલને જ્યાં દેખે ત્યાંથી પૂઠે પડે છે અને એનાં બચ્ચાંને પણ મારી નાખે છે. માટે કોયલબાઈએ સાચું કહ્યું તોપણ દુઃખ. એટલા માટે વરસાઈ મહેતાએ પણ કહ્યું છે કે મારૂં ગાયું ગાશે તે ઘણા ધોકા ખાશે અને સમજીને ગાશે તે વૈકુંઠ જાશે.

પ્રસંગ ૯ મો.

હવે પવિત્રા એકાદશીના મહાત્મ્ય વિષે.

આવણુ સુદી એકાદશી એતું નામ પવિત્રા એકાદશી અથવા બીજું નામ પુત્રદા એકાદશી ત્રત કહેવાય છે. તેતું ત્રત કરવાથી પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય છે, એવું એકાદશી મહાત્મ્યમાં લખ્યું છે. તે દિવસે શ્રી કાકોરજીને પવિત્રા ધરાવવાનો દિવસ છે તેતું ત્રિદાન્ત રહસ્ય ગ્રંથમાં નિરૂપણ છે. આવણુ માસના શુક્લ પક્ષમાં કર્ક રાશીના સૂર્ય હોય ત્યારે એકાદશીને દિવસે પવિત્રા ધરાવવાનું કહ્યું છે અથવા તો દ્વાદશી, પંચમી, પૂર્ણિમાના દિવસે જ્યારે અનુકુળ હોય ત્યારે પ્રભુને પવિત્રા ધરી શકાય છે, તે બાબતમાં વીજળી રહસ્ય ગ્રંથમાં કહ્યું છે તે શ્લોક-

ત્રાહ્મણ ક્ષત્રીય વૈશ્ય તથા શૂદ્ર-એવ ચ સ્વર્ધર્મી
વસ્થાતા સર્વે ભવત્યાકુર્વ પવિત્રક્રમું-અતો દેવેતીમ-
ન્નેન ક્રીજો વાશ્રો-નીવેદયતે શૂદ્રસ્ય મુલમર્ચો વા યેન
વા પૂજયેદ્વરીમઃ

બ્રાહ્મણ ક્ષત્રી-વૈશ્ય તથા શૂદ્ર અને સ્ત્રી એ સર્વે જણે પોતા-પોતાના ધર્મમાં રહીને ભક્તિભાવથી શ્રી પ્રભુજીને પવિત્રા ધરવાં. અને વિધિપૂર્વક શ્રી પ્રભુને જે પવિત્રા ધરાવતો નથી, તેના આખા વરસની પૂજા નિષ્ફળ જાય છે. તેથી દરેક વૈષ્ણવે ભક્તિ-ભાવ વડે દર વરસે પવિત્રા ધરવાં. એતું મહાત્મ્ય એવું છે કે-

શ્રી પ્રભુને પવિત્રાં ધરાવવાનું કાર્ય સક્રિયરૂપી રત્ન આપનારું છે. અને સ્ત્રી પુરૂષની કીર્તિ મેળવનાર છે. વગી સુખ સંપત્તિ અને ધન આપનાર છે, તેમ પુણ્ય સંપાદન કરનાર છે. હવે પ્રભુને કેવાં પવિત્રાં ધરાવવાં તે વિષે નિરૂપણ કરે છે. પ્રથમ સૂવર્ણ એટલે ૧ સોનું, ૨ રૂપું, ૩ ત્રાંબુ, ૪ શણ, ૫ રેશમ, ૬ કમળ, ૭ દર્બ એટલી વસ્તુઓના તાંતણામાંથી કેાઈ પણ તાંતણા-અને બ્રાહ્મણની પુત્રીએ કાંતેલા સુંદર રૂના તાંતણાથી પવિત્રા બનાવવાં. સત્યુગમાં મહીનાં પવિત્રાં ધરતા, ત્રેતાયુગમાં સૂવર્ણના તારનાં પવિત્રાં ધરતા, દ્વાપરયુગમાં રેશમનાં પવિત્રાં ધરતા, અને આ વર્તમાન કળીયુગમાં કાપૂસ એટલે રૂનાં પવિત્રાં ધરવાનાં કહ્યાં છે. તેમાં ઉત્તમ પવિત્રાં (૩૬૦) તાંતણાનાં બનેલાં હોવાં જોઈએ. કારણ કે વરસના દિવસ ત્રણસો ને સાઠ થાય છે. માટે પ્રભુશ્રી ત્રણસો ને સાઠ દિવસની સેવા જીવંતી માનીલે છે. અને તેમાં ગાંઠો (૨૪) આવે અને તે બરાબર ગોળ વાળવી જોઈએ. પછી કેશર ગોરોચન કપૂરથી પવિત્રાં રંગવાં તે પછી આધીવાસન કર્યા પછી પવિત્રાં શ્રી ઠાકોરજીને ધરવાં પછી પ્રભુશ્રીને વિનંતી કરવી કે હે પ્રભુ ! હું આપને સાષ્ટાંગ ઢંઢવત્ કરું છું કે આખા વરસની સેવાના ફળને આપનારા આ પવિત્રાં અંગીકાર કરીને આજ મને પવિત્ર કરો અર્થાત્ કૃતાર્થ કરો. હે પ્રભુ ! જે કંઈ મેં હું કૃત્યો કર્યાં છે, તેનાથી છુટીને આપના અનુગ્રહ વડે હું નિર્મળ થાઉં, એમ બોલીને ભાવનાથી પવિત્રા ધરવાં જેમ બનમાલા અને કૌસ્તૂભ માલાને આપશ્રી ધારણ કરો છો તેવી રીતે આ પવિત્રાં અંગીકાર કરશો. અને હે પ્રભુ ! જાણે અજાણે કેાઈવાર આપની સેવા બની ન બની તે આજે પરિપૂર્ણ થાઓ. તે પછી મિશ્રીનો લોગ ધરવો. હવે પવિત્રાં પ્રભુને ક્યાં સુધી પહેરાવવાં તેનો નિર્ણય પવિત્રાં એકાદશી પછી એક માસ અથવા પાંચવાડીઉં અથવા ત્રણ રાત્રિ ધરવાં, હવે શ્રી ઠાકોરજીને પવિત્રાં ધરાવ્યા પછી શ્રાવણ સુદી બારશ (૧૨) ને રોજ પ્રસાદ લીધા પહેલાં વૈષ્ણવોને માથે બિરાજતા

શ્રી ગુરૂદેવને સાક્ષાત્કાર ધરવાં અગર ગુરૂદેવ ન ખિરાજતા હોય તો તેમના વંશજોના વલ્લભ કુળના બાળકોને અવશ્ય ધરવાં અને તે પણ ગામમાં ન ખિરાજતા હોય તો પોતાના શ્રી ગુરૂદેવનાં ચિત્રજીને ધરવાં અને યથાશક્તિ જે બની આવે તે ભેટ ધરવી. તે પછી બ્રાહ્મણ વૈષ્ણવને પવિત્રા ધરવાં તે પછી ગુરૂ ભાઈ જઈને, તે પછી વૈષ્ણવોને પણ પહેરાવવાં ત્યાર પછી પોતાને ક'ઠે પહેરવાં. તે પછી પ્રસાદી મિશ્રી વહેવાર કરવો. ત્યાર પછી પ્રસાદ લેવો આ બાબતનો નિર્ણય નિર્ણયસિંધુ અને શ્રી પુરૂષોત્તમજી કૃત ઉત્સવ વૃતાંત અંથમાં લખ્યું છે કે (૩૬૦) સુતરના તાંતણા પ્રભુજીને સ્વમર્પીને એવો ભાવ રાખવાનો છે કે આખા વરસની સેવા આજે સફળ અને પરિપૂર્ણ થઈ તેથી શ્રી પ્રભુને સુતરના તાંતણા સિવાય બીજું કાંઈ ધરાવવાને મારી શક્તિ નથી. તેમજ સતી દ્રોપદીને એક એક ચિરે એવી રીતે (૬૬૬) ચિર પ્રભુએ પૂર્ણ અને તેની કૌરવોની સભામાં લાજ રાખી અને પ્રભુજીએ હયા દેખાડી, આવી રીતે ભકતોના ભાવ વડે પવિત્રાં અંગિકાર કરીને પવિત્રાણેપણ ઉત્સવ શાસ્ત્રમાં વર્ણુન્યો છે તે પવિત્રાનું પદ

રાગ સારંગ.

પવિત્રાં પહેરાવત શ્રી બીડલનાથ ॥ સુંદર સૂલગ પાટકે રચે હે સાતો બાલક સાથ. ॥૧॥ શ્રી ગીરધર ગોવિંદ ગોદ ભરે ગોકુલેશ રંધુનાથ. ॥ શ્રી યદુનાથ ધનસ્થામ બાલકૃષ્ણ લીએ પાવત્રાં હાથ. ॥૨॥ લિન્ન લિન્ન પહેરાય ભેટ ધર દીએ ચરણ પરમાથ. ॥ મિશ્રી ભોગ ધર વારત તન મન, વૃજ જન ગાવત ગુણનાથ. ॥૩॥

પ્રસંગ ૧૦ મો.

હવે વૈષ્ણવોને સવારથી સાંજ સુધીનું શું કર્તવ્ય છે તે વિષે.

વૈષ્ણવ અથવા સાધુ પુરૂષે પાછલી રાત્રિની પાંચ ઘડી બાકી રહે ત્યારે બ્રહ્મમુર્તિ એટલે સવારે સૂર્ય ઉદય પહેલાં ચાર વાગે ઉઠવું. અને પ્રથમ પોતાના કંઠમાં તુળશીની માળા અથવા ઉપરિત્ એટલે જનોઈ હાથમાં લઈને તેનાં દર્શન કરવાં કારણકે માળા ભગવદ્ સ્વરૂપ છે. અથવા તે આપણા સુવાના બિછાના સામે શ્રીનાથજી તથા શ્રી ગુરૂદેવનાં ચિત્રજી બિરાજતાં હોય તેનાં દર્શન કરવાં, જેથી આપણા આખો દિવસ આણંદ મંગલમાં સુખરૂપ જાય. તે પછી શ્રી નાથજી તથા જમનાજી તથા સાતે સ્વરૂપ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી તથા શ્રી ગોસાઈજી તથા સાતે બાલક તથા પોતાના શ્રી ગુરૂદેવનું સ્મરણ કરવું. પછી હંત ધાવન કરવું. દાતણ ઉત્તમ વનસ્પતિનું અંગેડો, ઝીંઝેટી, બોરડી, લીમટો અથવા વડની સુળીનું કરવું. દાતણ એક ળીલસ એટલે વેંતથી એછું વધારે લેવું નહિ. તે પછી શૌચ કરવા જવું. જળનું મોટું પાત્ર ભરીને દૂર જવું. વાસણ માટી અથવા પિત્તળનું લેવું. ત્રાંબાના પાત્રથી શૌચ કરવા જવું નહિ. કારણકે ત્રાંબાના વાસણમાં જળ ભરેલું ગંગોદક સમાન ગણાય છે અથવા ગંગાજીના જળના મહાત્મ્ય તરીકે શાસ્ત્રમાં ગણવામાં આવે છે. ન્હાવાને માટે તથા જળ પીવાને ત્રાંબાનું પાત્ર લેવું. કારણ કે ત્રાંબુ ધાતુઓમાં પવિત્ર છે. તે પછી શૌચ કરવાને દેવ ભૂમિ, નદી, તલાવ, રાજમાર્ગ તેમ પૂર્વ દિશા તરફ બેસવું નહિ. બેસતા પહેલાં નાકે કપડું વીંટવું જનોઈ જમણા કાને ચઢાવવી, અને માળા જે કંઠી કાંને ભરાવવાની જરૂર નથી. કારણ કે માળા ભગવદ્ સ્વરૂપ છે. માટે નેત્રથી દૂર રહેવી ન જોઈએ. તે પછી ગુદ્ય ભાગ ત્રણવાર મૃત્તિકાથી ડાબા હાથે ઘોઈ પછી ડાબા હાથ મૃત્તિકાથી પાંચ વાર ઘોવો અને બન્ને હાથ ભેગા કરી સાતવાર ઘોવા અને બન્ને પગના તળીયાં

મૃત્તિકાથી એક એક વાર ધોવાં. તે પછી આઠ વાર કોગળા કરવા. પછી સ્નાન નખથી તે શોખ એટલે પગથી તે માથા સુધી નહાવું. નહાવામાં શુદ્ધ જળ લેવું. ઠંડા જળથી નહાતી વખતે આઠ વાર કોગળા કરવા. તેમ અપ્રશમાં નહાવું હોય તો નાદ્યા પછી મોઢું રૂમાલથી લૂછ્યા વગર યોલવું નહિ. પછી આગલે દિવસે ધોએલું પવિત્ર વસ્ત્ર સુકાવેલું પહેરવું. પછી પવિત્ર આસન ઉપર બેસવું. આસન કુશ (દર્ભ) ઉત્તર, મૃગશીરા, અથવા ગુલ્મપાટનું પવિત્ર જોઈએ. તે પછી પ્રથમ દેહની શુદ્ધિ માટે શ્રી હરીના સ્નાનના જળથી જે ચર્ણામૃત બાંધેલું હોય તેની રજ મુખમાં લેવી. પછી બંને નેત્ર એટલે આંખોની આસપાસ લગાડવી. અને અષ્ટાક્ષર મંત્રનું સ્મરણ કરવું. પછી શુદ્ધ જળથી આચ્છન્ન કરી એટલીની ગાંઠ બાંધવી. પછી ભગવાનની પ્રસાદી કેશર કુંમકુંમ (કંકુ) ચંદનથી બાર સ્થાનોમાં બાર તિલક કરવાં તે વિધેનો શ્લોક.-

દંડાકારં લલાટે સ્વાત્ પદ્માકારં તૂ વક્ષસિ ।

વેણું પત્રનિમં બાહોરન્યઙ્ગીવાકૃતી સ્મૃતમઃ ॥

પ્રથમ લલાટપટલે—એટલે કપાળના મધ્ય ભાગમાં દંડાકાર (૧) એટલે ઉભું બાંધેલું ભગવાનના ચર્ણાબિંદના આકાર જેવું ઉર્ધ્વપૂર્વ તિલક કરવું એટલે નીચેથી સાંકડું અને ઉપરથી પહોળું. તિલકના બાર અને તિલક શાથી કરવું કે ભગવાનના ચર્ણાબિંદરૂપી છાપ મારે મસ્તક પર સદા બિરાજે. તેમ પોતપોતાના ધર્મનું નિશાન છે. ગોપીજનોએ માગ્યું છે કે હે પ્રભુ! તમારો પદ પદ્મવ એટલે ચર્ણાબિંદ હમારે મસ્તક પર સદા બિરાજે. તે પછી વક્ષસ્થળ એટલે (૨) છાતીની વચમાં કમળના આકાર જેવું કરવું. (૩) કંઠમાં (૪) જમણા કાંતના મૂળે કરવું. (૫) (૫) ડાબા કાંતના મૂળમાં. (૬) જમણા હાથે વાંસના પત્ર જેવું (૭) ડાબા હાથે વાંસના પત્ર જેવું કરવું. (૮) (નાભિ) હૃદય ઉપર (૯) જમણી કેડે. (૧૦) ડાબી કેડે કરવું. (૧૧) પીઠે એટલે બેઠા પાછળ. (૧૨) (શીવા) ભોંયીએ કરવું. એ પ્રમાણે

બારે કેકાણે ભગવાનનાં દ્વાદશ નામ લઈ તિલક કરવાં. બાકી રહેલા કુમકુમને ઘોઘને તે જળ વાસુદેવાય નમઃ એ મંત્ર બાણી માથે ચઢાવવું. બ્રાહ્મણોને ઝીંકાર (પ્રણવમંત્ર) પૂર્વક ઉપર લખેલાં નામો બાણી તિલક કરવાનો નિર્દોષ નથી. એમ ઉપનિષદમાં કહ્યું છે.

એ બારે તિલક ભગવાનના શ્રી અંગનાં ચિન્હોના ભાવથી કરવા. એ દ્વાદશ તિલક દેખીને ચમરાજનાં દુતો પશ્ચ કહે છે, માટે જેટલી વાર નાહાવું તેટલી વાર તિલક ચણીમૃત વગર રહેવું નહિ અને સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીએ કપાળમાં પ્રસાદી કુમકુમનો ગોળ ચાંદલો કરવો તથા ચણીમૃત લેવું કપાળ શૂન્ય રાખવું નહિ. તેમ સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીએ ચાંદલો કરવો એ શ્રી લક્ષ્મીજીનું સૌભાગ્ય મહત્ત્વ ચિન્હ છે. અને વિધવા સ્ત્રીએ પ્રભૂનું ચણીમૃત લેવું અને બંને આંખોએ તથા કપાળે લગાડવું. કુમકુમનો ચાંદલો વિધવા સ્ત્રીને કરવાનો શાસ્ત્રમાં અધિકાર નથી. હવે કેટલાએક આજકાલની પશ્ચિમ જડવાદ કેળવણી પામેલા સુધારાવાળા કહે છે કે તિલક શા માટે કરવું તે બાબતનો યોગ્ય પ્રતિકર.

હવે તેને હું પુછું છું કે કપડાં શા માટે પહેરવાં ? ખોરાક શા માટે ખાવો ? આ બે પ્રશ્નોનો તમો જવાબ આપો તો તિલક શા માટે કરવું તેનો જવાબ પુછનાર પાસેથીજ મળી આવશે. કેટલાએક એમ કહે છે કે જેની જરૂર છે, તે તો ઇશ્વર જન્મતાં પહેલેથીજ આપે છે. ત્યારે તિલક કેમ ન આપ્યું ? આ ઉપરથી સમજાય છે કે માણસને કપડાં જન્મતાંજ નથી આપ્યાં-તે તો નાગોજ અવતરે છે, તો પછી વસ્ત્રો પહેરવાની શી જરૂર છે. કેાઈ કહેશે કે તેતો શરીરના રક્ષણ માટે આપ્યા છે. તો જેમ શરીરના રક્ષણ માટે કપડાં જરૂરનાં છે, તેમ અમર આત્માના રક્ષણ અર્થે તેમ ભક્તિના સંબંધ માટે જીવાત્મા સાથે ઇશ્વરના સંબંધના રક્ષણ માટે તિલકની ખાસ જરૂર છે. સૌભાવંતી સ્ત્રી ચુડો, ચાંદલો, તથા સૌભાગ્યનાં ચિન્હો જેમ ધારણ કરે છે તેમ તિલક એ ભક્તનું ભગવાનના પતિપણાના સૌભા-

ગ્યનાં ચિન્હો છે. સ્ત્રી જેમ સૌભાગ્ય વડે પતિના મનને જેમ ખુશ અર્થાત્ પ્રસન્ન કરી મન રંજન કરે છે, તેમ ભકતો તીલક રૂપી સૌભાગ્ય વડે પોતાના પ્રભુજીને પ્રસન્ન કરે છે. વળી જેમ કોઈ પુરૂષવાળી સ્ત્રી એમ કહે કે હું તો ચુડો ચાંદલો તથા બીજાં સૌભાગ્યવાળા ચિન્હો નહિ પહેરું અને પતિની સેવા સતીના જેવી કરીશ તો તેને લોકો મૂર્ખ અને ગાંડી ગણશે. તેમ કોઈ કહેશે કે હું તિલક કયાં વિના પ્રભુની સેવા તથા ભક્તિ કરીશ, તો તેની ભક્તિ ઉપર જણાવેલી સ્ત્રીના જેવી સમજવી. કેટલાએકને તિલક કરતાં શરમ આવે છે. જો તેને કપડાં પહેરતાં કે ખાતાં શરમ આવતી હોય તો તિલક કરતાં શરમ આવવી જોઈએ. કહ્યું છે કે શુરા નરને સત્યકાર્ય કરતાં શરમ ન હોય. નામદોજ સત્યકાર્યથી શરમાય છે. વળી જે માણસો કપાળમાં તિલકને ઠેકાણે બિન્દી કરે છે તે દેવી ભક્ત સમજવા. બિન્દી આપણા પૃષ્ઠિ માર્ગ ધર્મમાં કહી નથી. શાસ્ત્રમાં વર્તુલ એટલે ગોળ ચાંદલો જેવું તિલક અથવા બિન્દી સકાંમ છે. તે ભગવાનના ચરણ કમળમાં પ્રવેશ કરનારા મનુષ્યને અંતરાય પાડે છે. માટે ગોળ ચાંદલો શ્રી લક્ષ્મીજીના સૌભાગ્ય મહદ્રૂપ સ્ત્રીચોનોજ અધિકાર છે.

હવે તિલક પ્રકાર થઈ રહ્યા પછી શીતલ મુદ્રા ગોપી-અંદનની ધારણ કરવી. તેનો વિધિ વૈષ્ણવોએ તિલક મુદ્રા (છાપાં) કયાં સિવાય કોઈ પણ સત્કર્મો કરવાં નહિ. તે વિષે જૈનનારદીય પૂરાણનાં વચન છે. ખટ એટલે છ (૬) મુદ્રા કેમ ધારણ કરવી તે વિષે પંચ મહાભૂત જે આ દેહમાં રહેલો છે તેની ભીતર અને બહાર શુદ્ધિ કરવા વિષે શ્રી ગોસાઈજી આજ્ઞા કરે છે (૧) પદ્મ ધારણ કરવાથી પૃથ્વીની શુદ્ધિ, (૨) શંખ ધારણ કરવાથી જળની શુદ્ધિ, (૩) ચક્ર ધારણ કરવાથી અગ્નિની શુદ્ધિ, (૪) ગદ્દા ધારણ કરવાથી વાયુની શુદ્ધિ થાય છે. (૫) નામ મુદ્રા એટલે (નારાયણ મુદ્રા) ધારણ કરવા થી આકાશની શુદ્ધિ થાય છે. અને (૬) સંપ્રદાયએટલે શ્રી ગોપીજન વલ્લભની મુદ્રા ધારણ કરવાથી ભક્તિ

પ્રાપ્ત થાય છે. હવે છ મુદ્રા શરીરના કયા કયા સ્થાનમાં કરવી ? તે વિષે કહે છે. પ્રથમ લલાટ એટલે કપાળમાં નાકના મૂળ-માંથી તિલક વચ્ચે પ્રથમ (૧) ગદા કરવી. પછી (૨) ગોપીજન વદલબની ચાર મુદ્રા કરવી. પછી છાતિની વચ્ચેમાં ત્રણ (૩) ચક્ર કરવાં. (૨) બે સંખ ચાર પદ્મ એક નામ મુદ્રા મળી દશ કરવાં. તે પછી જમણા હાથમાં ચાર (૪) ચક્ર કરવાં (૨) બે નામ મુદ્રા કરવી. એક સંખ પછી એક પદ્મ પછી ડાબા હાથમાં (૪) ચાર ચક્ર (૨) નામ મુદ્રા (૨) બે સંખ (૧) એક પદ્મ એટલે બંને હાથે આઠ આઠ મળી સોળ કરવાં. તે પછી જમણા ડાબા કાનને નીચેથી એટલે ગળે બંને બાજુએ ત્રણ ત્રણ ચક્ર કરવાં. અને બ્રહ્માંડ વચ્ચે એટલે માથાના મધ્ય ભાગમાં એક ચક્ર કરવું પછી (ચિવા) એટલે ઊંચી નીચે એક ચક્ર કરવું તે પછી ચાર બાજુ કંમર કહેતા કેડે એક એક ચક્ર મલી ચાર (૪) કરવાં, કદાપિ મુદ્રા એટલે છાયાં કરવાનો અવકાશ ન મળે તો તિલક શૂન્ય રાખવું નહિ કારણ કે ભગવાનના ચર્ણાભિંદ રૂપી જે તિલક તે શ્રી લક્ષ્મીજીવું નિજધામ છે અથવા મંદિર રૂપ છે. કારણ કે શ્રી લક્ષ્મીજી ચર્ણાભિંદની સેવા વિના એક ક્ષણ પણ રહી શકતા નથી, માટે પ્રભુજીના ચર્ણાભિંદમાં પોતાનો નિવાસ છે, માટે કરીને ચર્ણાભિંદ રૂપી તિલક શૂન્ય રાખવું નહિ. જેથી ચર્ણામૃત અથવા તો પ્રસાદી ચૈવાથી તિલકમાં ઉભું ચિન્હ કરવું. પરંતુ બિન્દી એટલે ગોળ ચાંદલા જેવો આકાર સર્વથા ન કરવે.. ચાંદલો આપણા માર્ગમાં પુરૂષને કરવાને વર્જિત છે, તેમ આડું તિલક જે સ્માર્ત એટલે શૈવી કરવું નહિ. તેમ બીજા કોઈપણ સંપ્રદાયનાં તિલક કરવાં નહિ, ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે આપણા પુષ્ટિ માર્ગની રીતી અનુસાર તિલક છાપ્યા કરવાથી પુષ્ટિસ્થ પ્રભુ પ્રસન્ન થાય છે. શ્રી ગોસાઈજી આજ્ઞા કરે છે કે વૈષ્ણવોએ ભગવદ પદાકૃતિ (ચર્ણાભિંદ) જેવું તિલક કરવું પરંતુ જે દશ પ્રકારનાં તિલક સકામ છે તે ભગવાનના ચરણ કમળમાં પ્રવેશ કરવા માટે માણસોને અંતરાય પાડે છે.

હવે ભગવદ્ સેવાનો પ્રકાર તેમ ભગવદ્ સેવા કરવા ને પંચ મહાભૂતની પ્રથમ અભ્યંતર સુદ્ધી કરીને ભગવદ્ સેવા કરવી.

પ્રથમ પ્રભુના પ્રસાદી (૧) સ્નાનના જળથી બાંધેલું ચર્ણામૃત અથવા વ્રજની રજ મુખમાં લેવી તેથી પાર્થવાંસ એટલે હૃદય પવિત્રતાની શુદ્ધિ થાય છે. (૨) શ્રી યમુનાં જળ તથા પ્રભુના ચર્ણામૃતનું જળ લેવાથી જળાશયની શુદ્ધિ થાય છે. (૩) પ્રભુની પ્રસાદી તુલશી પત્ર લેવાથી અગ્નિયાંસ સુદ્ધી થાય છે. (૪) શ્રી ઠાકોરજીના દર્શનથી તથા ગુરૂ દર્શનથી આકાશની શુદ્ધિ થાય છે. અને (૫) ભગવદી ત્રાદશી વૈષ્ણવના સત્સંગથી વાયવાંસ સુદ્ધી થાય છે. આ પ્રમાણે પંચ મહાભૂતની બીતર અને બહાર શુદ્ધિ કરીને ભગવદ્ સેવા કરવી તો દેહ પવિત્ર થઈ સકલ કાર્ય પવિત્રજ થાય છે. માટે વૈષ્ણવોએ ભગવદ્ સેવા કરવી એ પોતાનો મુખ્ય ધર્મ છે. જે ગાદીના સેવકો હોય તેમને પોતાના શ્રી ગુરૂ-દેવ પાસેથી અથવા કોઈ પ્રમાણિક ભગવદીય વૈષ્ણવ પાસેથી પ્રાતઃકાળ એટલે સવારથી તે સાંજ અર્ધોત્તર શયન પર્યાંતની સેવાની વિધિ એટલે રીતભાત શીખી લઈને પછી પોતાના ઘરમાં શ્રી ઠાકોરજીની સેવા પધરાવવી. ఇતુ અનુસાર પ્રીતિ પૂર્વક સેવા કરવી રાજ્ય વૈભવ એટલે ઠાકા સ્વરૂપની સેવા કરવાની સર્વે વાતે અનુકુળતા હોય તો સેવ્ય સ્વરૂપ તથા ચિત્રજી (છગી) ઘરમાં પધરાવીને તેમની સેવા કરવી. ઘરમાં મંદિર જેવું કરાવ્યું હોય તો તેમાં એક નાનું સરખું સિંહાસન મંદિરના વેત પ્રમાણે રાખી તે ઉપર રૂવેલ નાના નાના ગાદી તક્રિયા ધરવા પીઠક એટલે પાછળના તક્રિયા ઉપર એક સુંવાળું મલમલનું વસ્ત્ર ઘડી કરીને શ્રી ઠાકોરજીને મુખ પોછતાના જાવથી ધરવું. પછી ઘંટાનાદ અથવા ત્રણ ચપટીથી શ્રી ઠાકોરજી ને જગાડવા. પછી ગાદીજી ઉતર શ્રીનાથજી આદિ સેવ્ય સ્વરૂપ ને પધરાવવા. અને રૂતુ અનુસાર વાગ વસ્ત્ર ધરવાં, પછી મંગલ લોગ ધરવો. સમય થયે મંગલ લોગ સરાવી, આચમન કરાવી બીડી ધરી ઝારીજી ભરી શણગાર કરવા. શુભમાલા ફૂલ માળા જે બની આવે તે

શબ્દગાર ધરવા તે ઉપર સુગટ, ટીપારો, મોરચંદ્રિકા. ઉત્સવ હોય તો કેસરી કુલ્હે તે ઉપર કામનો અથવા મોર પીછનો એક ધરવો. શબ્દગાર કરી તૂલશી દળ હાથમાં લઈ ચણાં બિંદમાં સમર્પી પછી આપણા શ્રી ગુરુદેવે જે ગ્રંથસંબંધ આપતી વખતે પંચાક્ષર મંત્ર આપ્યો હોય તે ત્રણ વાર ભાવ સહિત બોલીને સમર્પવાં. પછી વેણુવેત્ર ધરવાં. તે પછી શુદ્ધ પવિત્ર જળ આરીજીમાં પધરાવતી વખતે શ્રી યમુનાદેવનો પાઠ આવડતો હોય તો બોલવો. અને આરીજી ઉપર નેવરો એટલે લાલ કસુંબલ વસ્ત્ર વીંટલું. પછી પડગા ઉપર તપ્પટા એટલે નાની તળકડી સુકીને તે ઉપર આરીજી પધરાવવાં. અને પછી ટેરો (પડદો) દેઈને રાજભોગ ધરવા. લીલો મેવો, સૂકો મેવો, દુધગર, અનસખડી, નાગરી, સખડીપ્રકાર જે બની આવે તે યથાશક્તિ ભોગ ધરવો, તેમાં તુળશીજી સમર્પવાં અને ધૂપ દીપ સંપોદીક કરી પ્રભુને શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી તથા શ્રી ગોસાઈજી તથા શ્રી ગુરુદેવની કાંનીથી સુંદર સામગ્રી ફલ, ફુલ, જળ જે બની આવ્યું તે કૃપા કરી આરોગ્યે. પછો મંદિરનાં દ્વાર એટલે બારણાં મંગળ કરી ટેરો દેઈને બહાર આવી નિજ મંદિરમાં રાજભોગની તૈયારી ખંડપાટ પગથી વગેરે બિછાવી તૈયાર કરવી. પછીથી જો કીર્તન આવડતું હોય તો અષ્ટસખાની છાપનાં બોલવાં. અન્ય માર્ગીયનાં કીર્તન સર્વથા બોલવાં નહિ. અન કીર્તન ન આવડતાં હોય તો અષ્ટાક્ષરની પાંચ માળા ફેરવવી. તેમાં શ્રી ગુરુદેવની એક માળા ફેરવવી. અથવા તો શ્રીમદ્ ભાગવતનો પાઠ આવડતો હોય તો કરવો. તથા પોડશ ગ્રંથનો યથાશક્તિ પાઠ કરવો. પંચાક્ષર મંત્ર; ગોપાલમંત્ર, દ્વાદશાક્ષર મંત્રનો જપ કરવો. અપ્રશ બરોબર ખાસા સેવકી રહેતી હોય તો નિત્ય નિયમ મુજબ જપ કરવો. અને કદાપિ તેવી અપ્રશ ન રહેતી હોય તો નદી, તલાવ, કુવો વાવ, જ્યાં જળાશય નજીકમાં અથવા દુર હોય ત્યાં અપ્રશમાં નાહીને ચણાંમૃત લઈને પૂર્વ દિશા તરફ એટલે સૂર્યનારાયણ સામા ઉભા રહીને પંચાક્ષરનો જપ કરવો. તે સર્વે

અવકાશમાં કરવાં. પછી ત્રણ તાળી પાડીને લોગ સરાવવા આચ-
મન સુખવસ્ત્ર કરી ઘીડી ધરી ફરીથી ઝારી ભરી રાજલોગની
કુલની માળા પહેરાવી પછી દર્શન યોદવાં. દર્પણ દેખાડવું પછી
અર્ચુરપર્શ કરી ટેરો દઈ પ્રભુને અનોસર કરવાં. અથવા સુખ-
સભ્યા ઉપર કે આંખીજીમાં પોઢાવવા. અથવા તેા સાંજે જગાડવાની
એટલે શયન કરવાની ઇચ્છા હોય અને સર્વે વાતની અનુકંગતા
હોય તેા પે'ડો બિગ્રાવી અનોસર કરવા. તે પછી મંદિરનું દ્વાર
મંગળ કરી પ્રભુજીને સાષ્ટાંગ હંડવત્ પ્રણામ કરી ટેરો દઈ બહાર
આવવું. આ સેવા વિધિનો પ્રકાર કિંચિત્, સૂક્ષ્મ સર્વથી સહે-
જમાં બની આવે તેવો બતાવ્યો છે. વિસ્તારપૂર્વક બતાવ્યો નથી.
કારણ કે સમુદ્રનો પાર આવે તેા સેવારસ સાગરનો પાર આવે.
એનો પારાવાર એટલે અવધિ નથી. જીવથી યથાશક્તિ બને
તેટલું થોડું સમજવું.

હવે તે પછી સુંદર મહાપ્રસાદ લેવા બેસવું તે પહેલાં પ્રથમ
ગાય માતાનો ભાગ એટલે ગૌઆસ યથાશક્તિ કાઢવો અથવા તેા
જો બની આવે તેા એક વીરક્ત વૈષ્ણવને નિત્ય પ્રસાદ લેવડાવવો.
એ પ્રથમ ગૃહસ્થાશ્રમીનો ધર્મ છે. પરંતુ ગાયનો ભાગ તેા
અવશ્ય કાઢવો જોઈએ કારણકે ગાયમાતા પૃથ્વીનું સ્વરૂપ છે.
પૃથ્વી ગાયમાતાના સ્વરૂપથી જોળખાય છે. ગાયને માતાની
ઉપમા આપી છે તેનું કારણ કે મા કરતાં ગાયનામાં ગુણ વધારે
છે. એટલે તેનું અમૃત તુલ્ય દૂધ, દહીં, માખણ, ઘી, છાશ,
ઉત્તમ પદાર્થોની આપનાર છે માટે જન્મ આપનાર માતા કરતાં
વિશેષ ઉપમા આપવામાં આવે છે. અને વળી પૃષ્ઠિ માર્ગમાં
ગાયનું સ્વરૂપ વૃજ ભક્તનું પણ છે. માટે એવી પવિત્ર ગાયને
સાડુ ગૌ આસ અવશ્ય ઉત્તમ પ્રકારનો કાઢવો જોઈએ કારણ કે
જ્યારે રસોઇ કરવામાં આવે છે ત્યારે ગાય, પૃથ્વી, મનુષ્ય, દેવતા,
પિત્રુ આદિ આશા કરે છે. માટે ગાયનો આસ કાઢ્યો એટલે
બધાએ દેવતા તૃપ્ત થાય છે. તેમ જીકનમાં વધેલો એ'ડો ભાગ
ગાયને ખવડાવવો નહિ. શાથી જે ગાયના શરીરમાં તેત્રીસ કરોડ

દેવતાઓના સ્થાન છે. અથવા વાસ કરીને રહ્યા છે. અને ગાયનાં રૂવાંટામાં રહેવ્છનો વાસ છે માટે ગાયનું દૂધ તથા ધી ગાળીને ઉપયોગમાં લેવાં. વસિષ્ઠ મુનીએ અબલે ગાયનું દૂધ ગાળ્યા વગર પીધું તેથી તેમાં વાળ આવવાથી બીજા જન્મમાં રહેવ્છ એનિમાં અકબર આદેશાહ થયા. પરંતુ તપના ભેરથી આગલા ભવની સર્વે ખબર હોવાથી પોતાની જાતે ઉત્તમ કાર્ય કરતા અને શ્રી ગિરીરાજ ઉપર શ્રી નાથજીના મંદિરમાં આકાશ માર્ગે કરામતને લીધે વીજળી વેગે આવીને કમળ ચોકમાં પોતાની કાઠી વતી ખુહારી કાઢતા. વળી ગાય ભગવાનને એવી પ્રીય હોય છે કે ગાયોના ટોળામાં પોતે સદા બિરાજે છે. જ્યારે વ્રજ પર ઇન્દ્ર રાજાએ કૌપ કર્યો અને આખા વ્રજને મૂશળધારા વૃષ્ટિથી બોળી નાખ્યું ત્યારે વ્રજની સઘળી ગાયો શ્રી કાકુરજીએ ગિરીરાજ નીચે પોતાની પાસે રાખી અને ગાયોથી વિંટાયા અને બંને શ્રી હસ્ત કમળ વડે મોરલી બબલી. મોરલીની કુંકઠો ગિરીરાજ અધર રાખી તે નીચે ગાય, ગોપી, ગોવાળને બોલાવી તેની રક્ષા કરી એવા પરમ દયાળુ પ્રભુનું એક નિર્તન ગાયો વિષે બે ટુંકમાં છીતરવામી ગાય છે તે પદ.

(રાગ પૂરી.)

આગે ગાય પીછે ગાય ધત ગાય ઉત ગાય ગોવિંદકો ગાય-
નમેં બસવોઇ ભાવે. ॥ ગાયનકે સંગ ધાવે ગાયનમેં સચુ પાવે
ગાયનકી ખૂર રેણું અંગ લપરાવે. ॥ ગાયન સો વૃજ છાયો વૈકુંઠ
વિસરાયો ગાયન કે હેત કરી ગીરી લે ઉઠાયો, ॥ છીત સ્વામી
ગીરીધારી વીહુલેશ વપુધારી ગ્વારીયા કો ભેખ ધરે ગાય
નમેં આવે. ॥૨૥

માટે ગાય પ્રભુને અતિ પ્રિય છે. અંત સમે પશુ ગાય આપવામાં આવે છે. ગાય વ્રણ લોક તારણી છે અને સર્વે દેવતા મનુષ્ય, આદિની પૂજનિક છે. હવે ગૌ આસ કાઢ્યા પછી પ્રસાદ લેવો. પ્રસાદ લીધા પછી મૃત્તિકાથી હાથ ધોવા બાર કોગળા કરવા. તેથી જો હાંતમાં એંડું ભરાઈ રહે તે કાઢવત્ ગણાય છે. તે પછી પ્રસાદી સોપારી બીડી લેવી. તે પછી લોક બેવારનું

કાર્ય દેહ નિવાંહને અર્થે અથવા સેવામાં દ્રવ્ય સખંધી પ્રતિબંધ ન આવે તેટલા સારૂ ચાર કલાક દૈનિક કાર્ય કરવું. હવે સાંજે ઉત્થાપન પછીથી તે શયન પર્યાતની સઘળી સેવા પહોંચ્યા બાદ પ્રસાદ લઈને ગામમાં જ્યાં પ્રમાણિક ભગવદ્દીય વૈષ્ણવ અથવા બ્રાહ્મણ વૈષ્ણવ ભક્તિ માર્ગનું રહસ્ય જાણતો હોય તો તેને મોંડેથી એતન મારગીય થયો જેવા કે શ્રીમદ્ ભાગવત્, શ્રી ભગવદ્ ગીતાજી, શ્રી સુબોધનીજી, નિબંધ, તત્ત્વદીપનગ્રંથ, પોડશગ્રંથ તથા તેની ટીકા, જસોબાવન ભગવદ્દીયની વાર્તા, તથા ચોરાશી વૈષ્ણવની વાર્તા, શ્રી હરરાય મહાપ્રભુનું શિક્ષા પત્ર, શ્રી ગોકુલનાથજી કૃત વચનામૃત, વદલભાખ્યાન, સર્વોત્તમજીનું ધોળ તે વૈષ્ણવની ગાયત્રી છે. પછી નવરત્નનું ધોળ તથા શ્રી યમુનાજીનું ધોળ તથા નિત્ય નવાંનવાં પદ તથા નવાં ધોળના પુસ્તકમાંથી ગાવાં. તથા પ્રભુ ને વિનંતિના પદ તથા જ્ઞાન વૈરાગ્ય તથા સૂરઢાસજીનાં જનાવેલાં આશરનાં પદ ગાવાં અગર થયો સાંભળવા. તેમ આપણા માર્ગથી વિરુદ્ધ દ્રેષી પુસ્તકો હોય તેનો ત્યાગ કરવો. તેમ અન્ય માર્ગીય બ્રાહ્મણ હોય તેના મુખથી ભગવદ્ કથા સાંભળવી નહિ. પુષ્ટિ માર્ગમાં રચ્યો પચ્યો બ્રાહ્મણ અથવા વૈષ્ણવના મોંડેથી ભગવદ્ કથા સાંભળવી. અને માર્ગદ્રેષી વિરોધીના મોંડેથી તો ભગવદ્ કથા સર્વથા સાંભળવીજ નહિ. જેવી રીતે રહેચ્છના મોંડેથી ગાયત્રી સાંભળીએ તો ઉલટું પ્રાયશ્ચિત કરવું પડે. જેમ ગંગા જળ ત્રણ લોકને પવિત્ર કરનાર છે પરંતુ કુપાત્ર એટલે નીચ જાતના એટલે રહેચ્છ, ચાંડાલ આદિના પાત્રમાં જવાથી જેમ અપવિત્ર થાય છે. તેમ કથામાં પણ સુપાત્ર વક્તા એટલે કહેનારની જરૂર છે. કહ્યું છે કે તેનામાં શુણ્ણ હોય તો આપણામાં શુણ્ણ આવે. માટે ગામમાં અથવા મંદિરે અથવા કોઈ પ્રમાણિક વૈષ્ણવને ઘેર સત્સમાગમ થતો ન હોય તો રાત્રે પોતાને ઘેર પોતાનાં ભાવિક કુટુંબિયો સાથે હળીમળીને આગ્રહ પૂર્વક સત્સંગ કરવો તથા ભગવદ્ કિર્તન આદિ કરવાં. એક

પણ દિવસ ભગવદ્ વાતો સિવાય નકામો જવા દેવો નહિ તે વિષે નારદે પંચ રાત્રિમાં કહ્યું છે કે—

તદ્દિનં કુર્દિનં મન્યે મેઘાચ્છાદનં ન કુર્દિનં ।

યદ્દિનં કૃષ્ણસંલાપકથાપીયૃષ વર્જિતમ્ ॥

મહાદેવજી કહે છે કે હે પારવતીજી વાદળે કરીને આચ્છાદન દિવસ હોય તેને હું દરિદ્ર દિવસ ગણતો નથી. પરંતુ જે દિવસે શ્રી કૃષ્ણ સંબંધી કથા વાતો રૂપી અમૃતનું પાન કરવાનું મળે નહિ તે દિવસનેજ હું દરિદ્રી એટલે નિર્થક ગણું છું. માટે સત્સમાગમ કરવાનો નિત્ય નિયમ કદાપી ચુકવો નહિ. હવે રાત્રિએ સૂતી વખતે યથાશક્તિ અષ્ટાક્ષર મહામંત્ર શ્રી કૃષ્ણ ચરણું મમની માળાનો જપ કરવો અને શ્રી નાથજી તથા સાત ગાદીના સેવ્ય સ્વરૂપ તથા શ્રી આચાર્ય મહાપ્રભુજી તથા શ્રી ગોસાઈજી પરમ ક્યાળ તથા સાતે બાળક તથા પોત પોતાના શ્રી શુરદેવનું સ્મરણ કરી ધ્યાન અંદર્યકોર જેવું લગાવવું બગલા ભગત જેવું નહિ. તેને માટે એક દોહમાં કહ્યું છે કે—

મન મેંલા તન ઉજળા, બગલા કપટી અંગ;

તાસૂ તો કાળા ભલા, તન મન એકો રંગ. ॥

માટે પ્રભુનું ભજન સ્મરણ ધ્યાન શુદ્ધ પવિત્રાથી એકતા કરવી તેનું નામ ખરૂં ધ્યાન કહેવાય. તે પછી સુતી વખતે ચર્ણામૃત મુખમાં લઈને સુવું. કારણ કે નિદ્રા એટલે ઉંઘ મૃતક બરોબર છે. શ્વાસોશ્વાસ આળ્યો કે ના આળ્યો. જેવા મુખમાં ચર્ણામૃતનો સંબંધ બન્યો રહે તેથી અધોગતિ એટલે ખોટી ગતિ ન થાય. તેમ રાત્રે ભગવદ્ નામનું સ્મરણ કરવાથી આખા દિવસમાં જીવ બુદ્ધિથી કંઈ ખરૂં ખોટું બન્યું હોય તો ભગવદ્ નામથી સુખરૂપ થાય છે. જેવી રીતે ગાય વનમાં ચરી આવીને એક ઠેકાણે નિરાંતે બેસીને વાગોળે છે એટલે પેટમાં ગએલો તમામ ખોરાક મોઢામાં લાવીને તેનું સત્વ પેટમાં ઉતારે છે તે જેમ શુભ કરે છે તેમ ભગવદ્ નામ મનુષ્ય માત્રને શુભ કરે છે. વળી માણસને જેમ રાત્રે સુતી વખતે દૂધ પીવાથી આખા દિવસના

ખાધેલા ખોરાકને જેમ દૂધવત ગુણ કરે છે તેમ ભગવદ્ નામ રાત્રીનું લીધેલું ગુણ કરે છે. એટલે ઉત્તમ સ્વપ્નાં આવે છે. અને દેહને કદાપિ અકસ્માત થાય તો પણ તે જીવ સદ્ગતિને પામે છે. તેમાં સદેહ નથી કારણ કે આ ક્ષણભંગુર દેહનો ક્ષણ વારનો પણ ભરોસો નથી.

પ્રસંગ ૧૧ મો.

હિંસા એટલે પાપ કર્મ નહિ કરવા વિષે.

કહ્યું છે કે અહિંસા પરમો ધર્મઃ અહિંસા એટલે પાપ કર્મ જાણીયુજીને અથવા અજાણે પણ બનવું ન જોઈએ. અને કદાપિ અજાણે પાપ કર્મ બની ગયું તો તેનો પસ્તાવો થએથી અડધું પાપ નિવારણ થાય છે. પરંતુ જાણી જોઈને તો સર્વથા ન થવું જોઈએ. તેમાં નાના મોટા દરેક જીવ પ્રાણીમાત્ર ઉપર દયા રાખવી. કારણ કે દરેક પ્રાણી માત્રની પ્રજ્ઞાંડમાંથી ઉત્પત્તિ છે. જીવાત્મા ભગવાનનો અંશ છે. જેમ અગ્નિમાંથી તણખા ઉડે છે તેમ જીવ પણ પ્રજ્ઞામાંથી છુટ્યો છે. ભગવાનના આનંદ સ્વરૂપનું તિરોધાન થવાથી જીવ થયો છે. એટલે જીવમાં ચિત્ત છે, પણ આનંદ ગુપ્ત છે. જીવ હૃદયની અંદર રહે છે. જેમ ચંદન એકજ સ્થળે લગાડેલું હોય છે તો પણ તેની શીતળતા સર્વત્ર ફેલાય છે. તેમ હૃદયમાં સ્થિત રહેલા જીવનું ચેતન આખા શરીરમાં ફેલાય છે. સર્વ પ્રાણી માત્રના જીવો ભગવાનથી છુટા પડેલા છે. તેથી તેઓ બિચારા દીન, દુઃખી, સહનશીલ, હીન જન્માદિમાં જન્મ લેવો પડે છે. માટે કુંજર એટલે હાથી તથા ચેટી એટલે કીડી મંકોડી પર્યંત જીવપર દયા રાખવી દરેકનાં પ્રતિબિંબ એટલે ખોળીયાં જુદાં જુદાં હોય છે. જેવી રીતે આપણે ને વખત થાય કે ભૂખ, તરશ, ટાઢ તાપ લાગે છે તેવીજ રીતે તે અખોલાં પ્રાણીયોને પણ દુઃખ થાય છે. બસોખાવન ભગવદી વૈષ્ણવની વાર્તામાં બાદશાહના દિવાન નારણદાસે વિકૃલદાસ કાયસ્થ કરીને

એક વૈષ્ણવ હતા. તેમને રાજ્યના પૈસાના લેણા સંમંધી કોરડા મરાવ્યા હતા જેથી તેમના શરીર ઉપરની ખાલ એટલે ચામડી ઉખડી ગઈ હતી. જ્યારે વિકુલદાસ શ્રી ગોસાઈજી ને દંડવત કરવા સાડ આપ્યા ત્યારે વાંસા ઉપરથી કપડું ખસી જવાથી શ્રી ગોસાઈજીએ પૂછ્યું કે, વિકુલદાસ તમારે વાસે શું થયું છે. ત્યારે વિકુલદાસે વિનંતી કરી કે કૃપાનાથ દેહના દંડ દેહ ભોગવે છે. તેજ વખતે નારણદાસ દિવાન ત્યાં પોતાની પાસેજ ઉભા હતા તેમને કહ્યું કે જે રાજ મેં એમને કોરડા મરાવ્યા છે. મેં એમને વૈષ્ણવ જાણ્યા નહિ. ત્યારે શ્રી ગોસાઈજીએ આજ્ઞા કરી કે જીવતો જીવણવો હતો. સર્વ માના મોટા ભગવાનના અંશ છે. માટે આજ પછી તમારે દરેક જીવ માત્ર ઉપર દયા રાખી ને કામ કરવું. વળી કોઈ એક સમયે પાન્ડવના પુત્ર અર્જુનથી એક કીડી મરી ગઈ તે વખતે ભગવાનને અર્જુનને વિનંતી કરી કે મહારાજ ! મારાથી અજાણે આજ એક કીડી મરી ગઈ છે. ત્યારે ભગવાને આજ્ઞા કરી કે તમે અડસઠ તીરથ નાહો તો તમારું પાપ દૂર થશે. અર્જુન તથા ભગવાન મામા ફાઈના ભાઈ થાય તેમ પોતાના સખા એટલે ભાઈબંધ મિત્ર હતા તેથી આપને દયા આવવાથી પોતાની સ્વધર્મજાથી સાક્ષાત્ અડસઠે તીર્થને પોતાની પાસે બોલાવી લીધાં. તીર્થો સર્વે સાક્ષાત્ દેવતાઓ છે પરંતુ દુષ્ટ પ્રાણીઓને પાવન કરવા સાડ જળ રૂપે પ્રવાહથી વહે છે. તે સ્વરૂપ ધારણ કરીને આવ્યાં. અને ભગવાનને વિનંતી કરી કે મહારાજ અમોને શા માટે બોલાવ્યાં ત્યારે ભગવાને આજ્ઞા કરી કે અમારા અર્જુનથી અજાણે એક કીડી મરી ગઈ છે માટે એમને તમે સર્વ મળીને પાવન કરો. એટલે તીર્થરાજ બધાં પ્રવાહ રૂપે જળમય વહેવાં લાગ્યાં એટલે તેમાં અર્જુનને સ્નાન કયું. અને અડસઠ ફેરા ફર્યા. એટલે પાપનું નિવારણ થયું. એટલે બધાં તીર્થોએ ભગવાનની આજ્ઞા માગી પોત પોતાને સ્થાને ગયાં. ત્યારે અર્જુનને શંકા ઉત્પન્ન થઈ કે હે પ્રભુ ! જ્યારે અજાણથી એક ઝીણી સરખી કીડીનું મારાથી પાપ થઈ ગયું

તેને માટે આટલો મોટો દંડ કે જેથી અડસઠ તીર્થ નાહીને માફ પ્રાપ્તિ થઈ જાય ત્યારે જે જીવો જાણી જુઓને પાપનાં પોટલાં બાંધે છે તેની શી દશા ! ત્યારે ભગવાને આજ્ઞા કરી કે હે અર્જુન ! તારૂં તો આટલાથી પાપ દૂર થયું પરંતુ જે જીવો શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ જાણીને પાપ કરે છે તે દુષ્ટ જીવોને માટે કુંભિ-પાક નર્ક તૈયાર છે. તે જીવ પાપમાંથી કેાંઈ દિવસ મુક્ત થતોજ નથી. વળી માન્ડવ રૂપિએ બાલ્યાવસ્થામાં ચોમાસામાં ઉડતાં લાલ પીળા રંગનાં તીડીયાંને બાવળની શુળી ઉપર ચઢાવી રમત ગમતમાં બાલચેષ્ટા કરવાથી ઘણા દિવસે એમના માથે રાજ તરફથી ઓચિંતુ તોડમત આવ્યું. એટલે રાજના દૂતો પકડીને રાજ પાસે લઈ ગયા અને રાજએ તેજ વખતે શુળીનો હુકમ કર્યો. આગળના રાજ ખરા ખોટાનો ઇન્સાફ નહિ કરતાં અંધા-ધુંધી ઘણીજ વખરતા તે આગળના ઇતિહાસ ઉપરથી સાબીત થાય છે. તે પછી માન્ડવ રૂપિએ શુળી ઉપર ચઢતાં પહેલાં સમાધિમાં જોયું તો મારામ પડ્યું કે મેં બાલપણમાં અણુસ-મજામાં ઘણાં પ્રાણીયોને બાવળના કાંટાની શુળ ઉપર ચઢાવ્યાં છે, તેથી મારૂં પાપ પ્રગટ થવાથી શુળી ઉપર ચઢવાનો મારો વખત આવ્યો છે. તે વખતે રાજએ રૂપિને પૂછ્યું કે તમેજો સમાધિમાં શું જોયું તે સાચેસાચું કહો, તમારો ગુનો મારૂં છે. ત્યારે માન્ડવ રૂપિએ ઉપર બનેલી સર્વ હકીકત યથાર્થ કહી બતાવી. એટલે રાજના જાણવામાં આ સત્ય હકીકત આવી જેથી રૂપિને છોડી દીધા. ત્યારે માન્ડવરૂપિને જ્ઞાન થયું કે બાલ્યાવસ્થામાં અણુસમજમાં રમત ગમતમાં પાપ કરવાથી શુળીનાં દર્શન કરવાં પડ્યાં તો પછી બુદ્ધિ છતાં જાણીજુઓને જે પાપ કર્મ કરે છે તેનાં પાપનું ઠેકાણું કયાં. માટે તુલશીદાસજીએ રામાયણમાં કહ્યું છે કે-

દયા ધર્મકેા મૂલ હે પાપ મૂલ અભિમાન.

તુલશી દયા ન છોડીએ જળ લગ ધરમે પ્રાણ. ૥

માટે પુન્યદાન કરતાં દયા વિશેષ માખવી. હૃદયમાં દયાનો જો કે ભાગ હોય તો પુન્ય ઉપર શુદ્ધ નિષ્ઠા ચાંદે છે. માટે

તમામ પ્રાણી માત્ર ઉપર દયા રાખતાં શીખવું. મનથી-વચનથી એટલે બોલવાથી તેમ દેહથી સર્વનું ભહું કરવું તો ભગવાન આપણું પણ ભહું કરે. કહ્યું છે કે:-

ભલા કર ભલા હૈ-સોદા કર નફા હૈ. ॥

તે ઉપર એક જીવદયાનું દૃષ્ટાંત-એક સાધુ મહાત્મા નદી કિનારે સ્નાન કરતા હતા. ત્યાં એક વિંછી પાણીમાં તણાતો તણાતો આવ્યો. સાધુએ વિંછીને હથેળીમાં લઇને બહાર કાઢ્યો છતાં સાધુ મહાત્માને ડાંખ માર્યો. પાછો ફરીને પેલો વિંછી નદીમાં પડી તણાવા લાગ્યો એટલે સાધુએ ફરીથી હથેલીમાં લઇ બહાર કાઢ્યો તો પણ ડાંખ માર્યો-ત્યારે એક બીજા માણસે કહ્યું કે આવા કુર દુષ્ટ પ્રાણીને વારંવાર કાઢવાથી ડાંખ મારે છે માટે તમે એને શા માટે વારંવાર કાઢો છો. ત્યારે સાધુ મહાત્માએ કહ્યું કે દેખો ભાઈ, મેરા સ્વભાવ દયા ધર્મકા હૈ-આર ઇનકા દુષ્ટતાકા ધર્મ હૈ સો દુષ્ટતા કરતા હૈ. માટે ગમે તેવા માણસ અથવા જાનવર અધર્મી હોય છતાં આપણે ધર્મનો તથા દયાનો સ્વભાવ છોડવો નહિ. કહ્યું છે કે—

અવગુણીયાને ગુણ કરે, તે સજ્જન દાતાર. ॥

પ્રસંગ ૧૨ મો.

જીહું નહિ બોલવા વિષે.

જીહું બરાબર જગતમાં બીજી એક પણ પાપ નથી. પ્રથમ સત્યુગમાં મનુષ્યોનું આયુષ્ય એક હજાર વર્ષનું હતું. કારણ કે તેઓ જીહું બોલવાનું સ્વપ્ને પણ જાણતા નહિ એટલે આયુષ્યનો વધારો થતો તે પછી ત્રેતાયુગમાં કંઈક અંશે જીહું બોલવા શીખ્યા તેથી પાંચસો વર્ષનું આયુષ્ય થયું. તે પછી દ્વાપર યુગમાં કામ જેટલું જીહું બોલતાં શીખ્યા એટલે અઠીસો વરસનું આયુષ્ય થયું તે પછી આ આજુ વર્તમાન હજારહજાર કળીયુગમાં

વગર કારણે પોતાની હોશીયારી બતાવવા જીકું બોલવા શીખ્યા અને જીકા સિવાય તો વાતજ નહિ. જીકું બોલે, પ્રપંચ, પાખંડ કરે તે દુનીયામાં ડાહ્યા કહેવાય અને પાખંડીની પુજા થવા લાગી. જેથી સો વરસનું આયુષ્ય થયું તે પણ નિશ્ચય નહિ કારણકે શાસ્ત્રકારોએ સો વરસ તો નિર્મોણ કયાં પરંતુ કેટલાં એક વરસ તો નિંદ્રા એટલે ઉંઘમાં કપાય છે. અને કેટલાંએક જીકું બોલવામાં કપાય છે. એટલે સો વરસનું આયુષ્ય પુરું લોગવી શકાતું નથી. એટલે આપણે જેને છાણના કીડાની માફક અલ્પ આયુષ્ય કહીએ તો ચાલી શકે, તેવું આપણા દેખવામાં આવે છે.

ન્યારે પાન્ડવ કૌરવની લડાઈ થઈ ત્યારે રણ સંગ્રામમાં રાજ્ય યુધિષ્ઠિરને અશ્વસ્થમાએ પૂછ્યું કે નરો વા કે કુંજર વા એટલે કેટલા હાથી તથા કેટલા માણસો મર્યા ? રાજ્ય યુધિષ્ઠિર જાણતા હતા છતાં જીકું બોલ્યા કે માણસ અથવા હાથી મર્યાની મને પૂરી ખબર નથી એટલા જીકુંના પાપ વડે કરીને મરતી વખતે નરકનાં દર્શન કરવાં પડ્યાં તેથી મનમાં ઘણુંજ દુઃખ થયું. તો વગર કારણે અથવા જાણી ખૂજીને અથવા વાતવાતમાં બિન સ્વાર્થે જીકું બોલે તો પછી તે પાપનો છેડો કયાં ? માટે મૂખતાં દોષ મિથ્યા ભાવણ સર્વથા બોલવું નહિ. શાસ્ત્રમાં પ્રથમ જીકું બોલવાનું તો કહ્યુંજ નથી. પરંતુ પરમાર્થે કદાપિ જીકું બોલવાથી સાંમા માણસનો જીવ બચતો હોય તો તેટલીજ ઘડી જીકું બોલીને તેનો આત્મા બચાવવો. કારણ કે દરેક પ્રાણી માત્રના હૃદયમાં આત્મા રૂપી ભગવાનનો અંશ છે. તે બચાવવા સારૂ પરોપકારપણું કહેવાય છે. પરંતુ આપણા સ્વાર્થ માટે જીકું બોલવું નહિ. દુનિયામાં જીએ કોઈ જીકા માણસનો વિશ્વાસ કરતું નથી. ઉલટી તેની પ્રતિષ્ઠા આબરૂ ઘટે છે. અને આ લોક ને પર લોકનો યુનેગાર થાય છે. અને છેવટે જીકું એ સાચું થાય છે. અને જીકા અતે જખ મારે છે. રાજદ્વારમાં પણ જીકું બોલનારને પૂરેપૂરી શિક્ષા થાય છે. અને પોટું કૃત્ય કયું હોય તો પણ સાચું બોલનારને સરકારમાં અડધી શિક્ષા થાય છે. માટે

કહ્યું છે કે:—સાચામાં સુખ છે ઘણું સાચે રાચે રામ. સાચાને કોઈ દિવસ ઉની આંચ પણ આવતી નથી. સત્યમેવ જયતે. એટલે સાચાની સદા સર્વદા જય છે, અને જીકાનો ક્ષય છે એટલે નાશ થાય છે. માટે સાચું બોલતાં શીખવું. જીઓકે ગાયનું સુખ પ્રથમ પવિત્ર હતું પરંતુ દેવ લોકોમાં દામ દુરધા ગાય દેવો પ્રત્યે કંઈ કારણસર સાક્ષી પુરવામાં જીકું બોલી જેથી દેવતાઓએ શ્રાપ આપ્યો કે તારું આપું અંગ પવિત્ર રહેજો પરંતુ જે મોઢે તું જીકું બોલી તે મોઢું તારું અપવિત્ર થશે તે અદ્યાપિ સુધી મોઢું અપવિત્ર છે.

પ્રસંગ ૧૩ મો.

વૈષ્ણવ કોને કહેવા તથા વૈષ્ણવોના ઓગણત્રીસ લક્ષણ વિષે.

વૈષ્ણવ કોને કહેવા અને તેનામાં કેટલાં લક્ષણ હોય ત્યારે તે વૈષ્ણવ કહેવાય ? પ્રથમ તો પોતાના ગુરૂ પાસેથી દીક્ષા એટલે બ્રહ્મસંબંધ લીધું હોય પછી ગુરૂની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલતો હોય, તેમ તેનામાં વીસ ને નવ ઓગણત્રીસ લક્ષણ હોય ત્યારે તે વૈષ્ણવ કહેવાય. ટીલાં ટપકાં કરે તે વૈષ્ણવ કહેવાતો નથી. તેમ વૈષ્ણવતા આવતી નથી. તિલક છાપાં કરવાં એ પોત પોતાના ધર્મનું જહાનું છે એટલે રાજ્યદારી પટાવાળાની માફક મહો છાપ સમજવી. એટલા માટે દયારામ બાઈએ ગાયું છે કે:—

વૈષ્ણવ નથી થયો રે-તું શીઠ ગુમાનમે ધૂમે. ॥

તારી સંગ વૈષ્ણવ થાયે તો તું વૈષ્ણવ સાચો. ॥

નારા સંગનો રંગ ન લાગે ત્યાં લગી તું કાચો. ॥

વૈષ્ણવ નથી થયો રે તું શીઠ ગુમાનમાં ધૂમે. ॥

હવે વૈષ્ણવતાનાં ઓગણત્રીસ લક્ષણ વિષે નરસિંહ મહેતાએ એક પદ પાંચ દુકતું ગાયું છે તેમાં ઓગણત્રીસ લક્ષણોના સમાવેશ થાય છે.

(રાગ જનૂં જનૂં રે સાંભરીયા તોરે વારનેરે.)

વૈષ્ણવ જન તો તેને કહીએ જે પીઠ પરાધ જાણે રે. ॥
પર દુઃખે ઉપકાર કરે ને મન અલિખાન ન આણે રે. ॥૧॥
સકલ લોકમાં સહુને વંદે નિંદા ન કરે કોની રે. ॥ વાચ કાઠ
મન નિશ્ચય રાખે ધન્ય ધન્ય જનની તેની રે. ॥૨॥ સમદષ્ટિ
અને તૃષ્ણા ત્યાગી પરચી જેને માત સમાન રે. ॥ જીવ
થકી અસત્ય ન બોલે પરધન ન આલે હાથે રે. ॥૩॥ મોહ માયા
વ્યાપે નહીં તેને દ્રઢ વૈરાગ્ય જેના મનમાં રે. ॥ કૃષ્ણ નામ શું
તાલી લાગી સકળ તીરથ તેના તનમાં રે. ॥૪॥ વણુ લોભા
ને કપટ રહીત જે કામ ક્રોધ નિવાર્યા રે. ॥ જાણે નરસૈયો તેનું
દર્શન થાતાં કુળ એકોતેર તાર્યા રે. ॥૫॥ વૈષ્ણવ જન તો તેને
કહીએ જે પીઠ પરાધ જાણે રે. ॥

એવા વૈષ્ણવજન હોય કે (૧) પોતે પુત્ર અને બીજાને પણ
તારે. (૨) જેનામાં ઉદારતા હોય. (૩) દીનતા હોય, (૪) જેને
આએ નહિ આનંદ, ગએ નહિ શોચ. (૫) જેનામાં કામ (૬)
ક્રોધ. (૭) લોભ, (૮) મોહ, (૯) મદ, મત્સરતા ન હોય. (૧૦) માન,
(૧૧) અપમાન ન હોય, (૧૨) હરી જે સર્વ દુઃખના હરતા તેનું
ભજન સ્મરણ કરતો હોય, (૧૩) પરદુઃખ, (૧૪) ઉપકાર, (૧૫)
નિંદા કરતો ન હોય, (૧૬) ક્રોધ દેવની પ્રભુ શીવાય સ્તુતિ
કરતો ન હોય, (૧૭) સમદષ્ટિ હોય, (૧૮) તૃષ્ણા ન હોય, (૧૯)
પરચી માતા સમાન સમજે, (૨૦) પરધન પત્યર બરાબર જાણે,
(૨૧) અસત્ય બાષણ બોલતો ન હોય, (૨૨) મનમાં વૈરાગ્ય
રાખતો હોય, (૨૩) ક્રોધ સાથે વેર ન રાખે, (૨૪) અવશુષ્ક ન
હોય, (૨૫) બધા જીવ ભગવાનના જાણે (૨૬) કૃષ્ણ ચરિત્રનું
અવલોકન કરતો હોય, (૨૬) કથા પોતે સાંભળે અને બીજાને
સંભળાવે, (૨૭) પાપા ચરણથી દૂર રહેતો હોય, (૨૮) હરી શુદ્ધ
વૈષ્ણવ ઉપર એકસરખો ભાવ રાખતો હોય, (૨૯) તેમ સઘળું
જગત પ્રભુનું કીડામાંડ દેખતો હોય તેવા પરમ ભગવદ્દીય વૈષ્ણ-
વનાં એકાગ્રચીત્ત લક્ષણ કહેવાય. આપણે તો માત્ર નામનાજ
વૈષ્ણવ કહેવાઈએ છીએ. માટે વૈષ્ણવનાં ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે

લક્ષણ ઉત્તમ હોય તો વૈષ્ણવતા કહેવાય. નહિ તો ધર્મથી વિરૂદ્ધ ચાલનારને વૈષ્ણવ કહેવાતા નથી. માટે તન, મન, ધન, પ્રભુમાં નિવેદન કરી ગુરૂ આજ્ઞા પ્રમાણે અથવા તો આપણા માર્ગના અર્થોમાં જે કંઈ ધર્મ ઉપદેશ અગર શિક્ષા કહી છે તે પ્રમાણે વર્તવું એનું નામ વૈષ્ણવ. વૈષ્ણવતા હાટે, ઘાટે કે રસ્તે ચાલતાં વેચાતી મળતી નથી. ખરા વૈષ્ણવ ભગવદ્દીના સત્સંગથી વૈષ્ણવતા પૂર્વેના પુણ્ય વડે તેનામાં દેવી પછું હોય તો પ્રાપ્ત થાય છે. વળી ખરા વૈષ્ણવ કૌણ છે તે સાંભળો. વૈષ્ણવા નામ યથા ક્ષાંભુઃ ખરા વૈષ્ણવ અને સાચા વૈષ્ણવ ભગવાનના એકાન્તિક ભગવદ્ ભક્ત શંભુ એટલે મહાદેવજી છે અથવા શેષજી છે.

રાગ કાનરૈ.

નિશદિન નામ રટત યા મુખતે શેશ સહસ્ર કૃષ્ણી. ૥

રાત દિવસ ભગવાનના નામનું શેશ નારાયણ હજાર મુખેથી રટણ કર્યાજ કરે છે એક પળવાર પણ વિસરતા નથી. તે ભગવદ્ નામ એવું છે કે જેનો પાર નથી. તેમ મહાદેવજી કેવા ભક્ત છે કે ભગવાને જે જે સુંદર વસ્તુઓ અંગિકાર કરી છે તે વસ્તુઓ મહાદેવજીએ તેનો ત્યાગ કર્યો છે. અને ભગવાને જે જે વસ્તુઓનો ત્યાગ કર્યો છે તે વસ્તુઓને મહાદેવજીએ રાખી છે. જેવાં કે ગાંજો, ભાંગ, મૃગછાલા, મસાણમાં સુવું. તેમ આંકડો, ધંતુરો વગેરે જેમાં માયા મોહ ઉત્પન્ન થાય નહિ તેવી વસ્તુ સ્વીકારી છે. માટે મહાદેવજી પરમ ભક્ત છે. માટે એમની નિંદા સ્તુતી કરવી નહિ આપણા પુણ્ડિમાર્ગમાં અન્ય દેવ એટલે ભગવાન સિવાયના બીજા દેવોનો આશ્રય કરવાનો કહ્યો નથી. પરંતુ અજ્ઞાણે કદાપિ મહાદેવજીના દેવળ પાસેથી જવું પડ્યું તો મહાદેવજીને મનમાં જ્ય શ્રી કૃષ્ણ કરવા અનાદર કરવો નહિ. અથવા તેમનો પ્રસાદ લેવો નહિ. પ્રસાદ વિષે શિવ પુરાણમાં અથવા ભાગવતમાં વાર્તા પ્રસિદ્ધ છે કે મહાદેવજીએ જ્યારે પોતાના સસરા હસ પ્રજાપતિનું માથું કાપી નાખ્યું

તે વખતે ચાર્વતીજીને રીસ ચઢી કે મારા પિતાને તમે મારી નાંખ્યા માટે હું તમને આપ દઉં છું કે તમારો પ્રસાદ કોઈ ખાશે નહિ અને જે ખાશે તે ભગવાનથી વિમુખ થશે. એટલે ચાર્વતીજીને પ્રસન્ન કરવા સારું મહાદેવજીએ દક્ષ પ્રભાષતીને બકરાનું માથું લાવીને ચોટાકચું અને સાબા કર્યાં. આજપણ મહાદેવજી આગળ દહેરામાં બોમ બોમ કરે કે મહાદેવજી પ્રસન્ન થાય છે. તેમ મહાદેવજીએ ભગવાનના પ્રસાદનું મહાત્મ વધાયું છે.

કોઈ એક નગરમાં એક ગરીબ વૈષ્ણવને ઘેર રાત્રે રોજ ભગવદ્ મંડળી બેસતી હતી. મંડળીમાં પછી શ્રી કાકોરજીને શેકેલા ચણાનો લોખ ધરીને વૈષ્ણવ મંડળીમાં પ્રસાદ વેંહ્યતા હતા. તે ચણાનો પ્રસાદ એક શ્રીમંત એટલે પૈસા પાત્ર શેક મંડળીમાં આવતા હતા તેના હાથમાં પ્રસાદ આપવાથી રસ્તે જતાં પ્રસાદ કોઈ દેખે નહિ તેવે ઠેકાણે છાના માના નાખી દેતા ત્યારે મહાદેવજીએ દાણેદાણે વીણી લીધો કારણ કે મહાદેવજી રોજ ભગવદ્ વાર્તામાં આવતા હતા પરંતુ પ્રસાદ મળતો નહોતો. તે શેકના અભાગ્યને લીધે મહાદેવજીનું ભાગ્ય ખુલ્યું. માટે પ્રસાદનું મહાત્મ તો મહાદેવજી અગર બ્રહ્માએ જાણ્યું છે. વૈષ્ણવો પ્રસાદ લઈ શ્રીયમુનાજીમાં પ્રસાદી હાથ ધોતા હતા તે જળમય પ્રસાદ બ્રહ્માજીએ માછલું થઈને લીધો છે.

પ્રસંગ ૧૪ મો.

શિક્ષા નિબંધ વિષે.

વૈષ્ણવોએ પ્રથમ આચાર વિચાર પાળવો જોઈએ કારણ કે આચારો પ્રથમો ધર્મઃ આચાર કરતાં વિચાર વિશેષ રાખવો. શાસ્ત્રોક્ત જે આચાર વિચાર કહ્યા છે તે પાળવાથી બુદ્ધિ નિર્મળ થાય છે. બુદ્ધિ નિર્મળ થવાથી ધર્મ ઉપર શુદ્ધ નિષ્ઠા ચોંટે છે. તેમ અપવિત્ર રહેવાથી એટલે અનાચાર કરવાથી બુદ્ધિનો નાશ

कांकरीलीना

श्रीमद् गोस्वामी श्री १०८
श्री ब्रजभूषणलालजी महाराज
प्रा० सं० १९६८ महा वरी २.

श्रीमद् गोस्वामी श्री १०८
श्री विठ्ठलनाथजी महाराज
प्रा० सं० १९७० पोष वरी २.

“जैनविजय” प्रिन्टिंग प्रेस-सुरत ।

થાય છે. બુદ્ધિ નાશ થવાથી ધર્મ ઉપરથી નિષ્ઠા ઉઠી જાય છે. માટે સારી બુદ્ધિ અને પવિત્રતાથીજ ઉત્તમ કાર્યો સૂચે છે, જેવા કે ભગવદ્ સેવા, શુદ્ધ સેવા, વૈષ્ણવ સેવા, પુન્ય, ધાન, જપ, તપ, તીર્થ, દયા, દીનતા સર્વે ઉત્તમ કાર્યોજ તેનાથી થાય છે.

હવે પ્રથમ પશુ યોનીને નહિ અડકવા વિષે. (૧) સૂકર (ભુંડ) (૨) કુકર (મરગડું) (૩) શિયાળ (૪) ગર્ધવ ગધેડું (૫) (શ્વાન) કુતરું (૬) સર્પ (૭) છાપકી અથવા ગરોળી (૮) કાગડો (૯) સમડી, આટલાં નવ પ્રકારના જાનવરોને અડકવાનો શાસ્ત્રમાં નિષેધ ગણ્યો છે. કારણ કે એમાં કેટલાંએક માંસાહારી છે. બીજા કાળ રૂપ છે. એટલાં નીચ કાર્યો કરનારને અડકવાથી સચ્ચેલ સ્નાન કરવું પડે છે. મનુષ્ય જાતિમાં સ્ત્રી પુરૂષને અડકવાના નિષેધ વિષે. નીચ જાતિમાં પ્રથમ (૧) ચાન્ડાલ જેને અત્યંત એટલે બહાર-વાળો ભંગી કહીએ છીએ તે (૨) (ચલેચ) મુસલમાન (૩) આમુરી એટલે ભગવાનથી વિમુખ (૪) સુતકી એટલે કુટુંબ કલેશવાળાને સુતકીનું સુતક તો પુરા દિવસ થયે ઉતરે છે પરંતુ જે કૃષ્ણ ભજન કરતો નથી તે જન સદાએ સૂતકીજ સમજવો. (૫) રજસ્વલામાં મુખ્ય ચાર હત્યાઓ છે તેમાં આ મુખ્ય હત્યા કહેવાય. પહેલે દિવસે ચાન્ડાલની, બીજે દિવસે ગરોળી, ત્રીજે દિવસે ધોત્રણ અને ચોથે દિવસે શુદ્રવત ગણાય છે. તે શાસ્ત્ર પ્રમાણે ચોથે દિવસે સ્નાન કરી શુદ્ધ ગણાય છે, માટે ચોથા દિવસનું તેના હાથનું જળ માત્ર કામ આવે છે. તેના હાથની રસોઈ કામ આવતી નથી હવે બાકીની જે ત્રણ હત્યાઓનો વાસ એક તો જળમાં શેવાળ, બીજી જમીન ઉપર ખારો-ઉંચ, અને ત્રીજી હત્યા બાવળના ઝાડનો ચુંદર તેથી પુરૂષોને એ ચુંદર ખાવાનો નિષેધ છે. (૬) ધોળીએ અઢારે વરણનાં કપડાંનો મેલ ધૂએ છે તેથી તેને અડકવું નહિ તેમ જે કેકાણે ધોળીનો ઘાટ હોય ત્યાં જળ પીવું નહિ શાથી જે ધોળીઘાટ અપવિત્ર તથા દરિદ્રતા પ્રાપ્ત કરે છે. (૭) હજાર પશુ ઉપર પ્રમાણે અશુદ્ધ છે. (૮) મોંચી (૯) હબગર આવા નવ પ્રકારના અપવિત્ર માણસોને અડકવાથી સચ્ચેલ એટલે નખથી શીખ પર્થન્ત નહાવાનું કહ્યું છે.

૩-નીચે બતાવ્યા પ્રમાણે દોષ રહિત રહે તો ભગવાન પ્રસન્ન થાય છે (૧) કામ (૨) ક્રોધ (૩) લોભ (૪) મોહ (૫) મદ મત્સરતા (૬) અસંતોષ (૭) ગરીબોને દુઃખ દેવું (૮) નિંદા (૯) પરત્ની (૧૦) પરધન. તુલસીદાસજીએ કહ્યું છે કે—

પર ધન પથ્થર જાણીએ, પર સ્ત્રી માત સમાન,
ઇતનો તજે હરી ના મીલે, તો તુલસીદાસ જમાન.

કારણ કે કાષ્ટની પુતળી દેખેથી હૃદયમાં કામ વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે માટે એકાંતમાં ભાઈ, ખજેન, દીકરીએ પણ બેસવું નહિ (૧૧) પ્રભુની લીલામાં દોષવિકાર લાવવો નહિ. (૧૨) કપટ છલ, પ્રપંચ (૧૩) પાખંડ (૧૪) ચોરી, (૧૫) હિંસા એટલે પાપ કરવું નહીં. તેમ મુખ્ય ચાર હત્યાઓ છે તેમાં પ્રથમ (૧) સ્ત્રીહત્યા (૨) બાળહત્યા (૩) ગૌહત્યા (૪) બ્રહ્મહત્યા; એ પંદરે પ્રકારના મુખ્ય મોટામાં મોટા દોષ છે અને બીજા દોષોનો તો પાર પણ નથી, માટે આપણે ભગવાનથી તથા ધર્મથી ડરીને ચાલીએ તો ભગવાન કૃપા કરી બચાવે તો ભગવાન પ્રસન્ન થાય.

૪-ખાવા, પીવા વિષેનો નિષેધ. આપણી બુદ્ધિ ઠેકાણે રહે એટલા સાડું ઉત્તમ વસ્તુઓના ભોક્તા એટલે ઉત્તમ વસ્તુને આહાર એટલે ખાવાપીવામાં લેવી અને ખોટી વસ્તુ જે શાસ્ત્ર-કારોએ નિષેધ તથા ધર્મથી વિરુદ્ધ ઠરાવી છે, તેનો ત્યાગ કરવો. પ્રથમ તો (૧) મધુપાન એટલે ઠાડું. ઠાડુંમાં અનેક જાતનાં પાપ સમાયતાં છે, લખે પાર આવે તેમ નથી. (૨) તાડી (૩) અલક્ષા-ભક્ષ. (૪) ચા. એ તો શુદ્ધ વનસ્પતિ છે પરંતુ હોટલની ચા પીવાથી એક જન્મમાં બે જન્મ કરવા જેવું છે. કારણકે એક બાલકમાં પાણી ભરેલું હોય છે તેમાં દરેક વર્ણના પીધેલા ખ્યાલા બોળવામાં આવે છે. તે ખ્યાલામાં આપણે આ પીએ છીએ તો પછી વર્ણોશ્રમનો ભેદ કયાં રહે! માટે ભલે ચા તે પીએ પરંતુ હોટલની બ્રાહ્મણથી બચો ને ઘેર ચા પીવામાં કશે વાધો નથી. (૫) ખાંડ વિષે-વિક્રાયતી ખાંડને અનેક તરેહના

જનવરોના લોહીથી મેલ કાઢવાને માટે ધોવામાં આવે છે, તેથી સફેદ ગજલાની પાંખ જેવી બને છે. માટે તે ખાંડ બ્રહ્મતાવાળી ખાવી વ્યાજબી નથી, માટે આપણો ખાંડ મથુરાંજી પાસે પીલી-લીતના કારખાનામાં બનેલી અથવા કાનપૂરમાં બનેલી અથવા શુદ્ધ સ્વદેશી પણ ઘણી મળે છે માટે આત્માને નહિં વટાળતાં શુદ્ધ સ્વદેશી ને વાપરવી.

(૬) વિલાયતી દવાઓ દારૂ, માંસ, ચરબીથી બનેલી આવે છે, તે દવાઓ આપણા ભારતવર્ષના પવિત્ર વૈષ્ણવ હિંદુઓ ધર્મ રહિત થઇને કેમ વાપરી શકે. તો પછી આપણી બુદ્ધિ શી રીતે સુધરે? જે હૃદયમાં પ્રભુનો અંશ છે તેજ હૃદયને આપણે જાણી બુજીને અપવિત્ર સ્થાન બનાવવું એના કરતાં બીજું નીચ કૃત્ય કેવું કહેવાય? આગળના વખતમાં આપણા દેશમાં હોસ્પીટલો નહોતી તો શું ચાલતું નહોતું? અને હોસ્પીટલોની બ્રહ્મ દવા પીવાથી કે ખાવાથી અમર કેણુ રહ્યું? જેટલી શક્તિ દેશી દવાઓમાં છે તેટલી શક્તિ બ્રહ્મતાવાળી વિલાયતી દવામાં નથી, માટે તમારા હિંદુ ધર્મને કલંક નહિ લગાડતાં તમારો ધર્મ શું છે તે સમજો.

(૭) મૂળા, મોગરી, આ બંને વસ્તુને ખાવાથી સાંજ સમયે ખોટા ઓડકાર આવે છે તેથી ખાવાનો નિષેધ છે. એનો બીજો નિષેધ નથી. (૮) કાળીંગડુ એની છાલ ઉપર કાળા સાપના જેવા વાંકાચુંકા લીટા આવે છે તેથી નિષેધ છે. (૯) ગાજર પણ કુતરામાંથી પેદા થાય છે. (૧૦) મસુરની ઢાળ એને ચુલે ચઢાવ્યા પછી લાલ લોહી જેવોજ રંગ થઇ જાય છે માટે દષ્ટિ વિકારને લીધે નિષેધ છે. (૧૧) લસણની કુતરાના પગના નખમાંથી ઉત્પત્તિ છે. (૧૨) ડુંગળી (કાંદા) અથવા કેટલાએક ખાનારા લોકો એને કૃષ્ણાવળી પણ કહે છે. તે કુતરાના શુદ્ધ ભાગમાંથી ઉત્પન્ન થઇ છે તેમ લસણ ડુંગળી ખાનાર માણસ જો દેવ મંદિરમાં જાય છે તો તેનાથી દેવ ઘણા અપ્રસન્ન થાય છે કારણ કે તેના મોઢાની દુર્ગંધ એકવીસ દિવસ સુધી જતી નથી. (૧૩) તંબાકુ એ સાચની કાંચળીમાંથી ઉત્પન્ન થઇ છે તેમ

નીચ લોકો મોઢામાં પાણી ભરીને એને કુંકારે છે એટલે ખાનાર પીનારને નિષેધ છે. (૧૪) સફેદ રીંગણાં તથા કાળા રીંગણાં ખાવાનો શાસ્ત્રમાં નિષેધ છે પણ શ્રી જગનાથરાયજીની આજ્ઞાથી આપણા પુષ્ટિમાર્ગમાં શ્રી મહાપ્રભુજીએ લીધાં છે. માટે સુખેથી શ્રી ઠાકોરજીને લોગ ધરવામાં લેવાં. દરેક માસની તેરશે શ્રી ઠાકોરજીને લોગ ધરવામાં આવતાં નથી, તેમ શ્રી વામન ભગવાન ચતુર એટલે ચાર માસ બળીરાજને ત્યાં પાતાળમાં ચોકી રહ્યા છે તેથી ભકતોને વિયોગ થવાથી કેટલીએક વસ્તુઓ ચોમાસાના ચાર માસ ખાતા નથી, તેમ રીંગણાં પણ ખાતા નથી.

૭-પ્રભુ પ્રસન્ન થાય તેવા ઉપાય વિષે:—પ્રથમ જીવ બુદ્ધિની રક્ષા કરે તો સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય. પ્રથમ અસમર્પિત વસ્તુમાં રંચક મન ચલાયમાન ન કરે—સદા મહાપ્રસાદ લે, અસમર્પિત વસ્તુનો ત્યાગ કરે. શ્રી કૃષ્ણની સેવા નિત્ય કરે, તથા ભગવદ્દય વૈષ્ણવનો સત્સંગ કરે, દુસંમનો ત્યાગ કરે. શ્રી કૃષ્ણની કથા સાંભળે તથા શ્રી કૃષ્ણની લીલા તથા નામનું કીર્તન કરે તો બુદ્ધિ નિર્મળ રહે ત્યારે પ્રભુ હૃદયમાં પધારે એ સિદ્ધાન્ત મુખ્ય છે (૧) તેમ ગાય માતા, (૨) બ્રાહ્મણ ઉપર દયા રાખવી, (૩) વૈષ્ણવને ગુરૂભાઈ તરીકે માનવા, (૪) ગુરૂ ઉપર વિશ્વાસ રાખવો, (૫) પૃથ્વી ઉપર ત્રણ કુળ મોટાં છે. જીભ અવતાર તો ઘણા છે. ત્રેતાયુગમાં રાજા દશરથને ઘેર શ્રી રામચંદ્રજીનો અવતાર તેમનું રઘુકુળ (૬) દ્વાપરયુગમાં શ્રી નંદરાયજીને ઘેર શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન તેમનું યદુકુળ એટલે જાદવકુળ, (૭) ત્રીજું કળીયુગમાં શ્રી લક્ષ્મણજીને ઘેર શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુનું પ્રાટગય એ વલ્લભકુળ તે બધામાં શ્રેષ્ઠ છે. તે ભકતોના ઉદ્ધાર અર્થે છે. (૮) પ્રભુની લીલા નિર્દોષ નિર્વિકાર સમજે, (૯) આપણા ગુરૂ તથા શ્રી ઠાકોરજી સિવાય કોઈ દેવની સ્તુતિ કરવી નહિ. (૧૦) અન્યાશ્રય ન કરવો, (૧૧) અસમર્પિત વસ્તુ ખાવી નહિ. (૧૨) સર્વ પ્રાણી માત્ર ઉપર સમાનભાવ રાખવો, (૧૩) શ્રીમદ્ ભાગવત (૧૪) શ્રી ગીતાજી, (૧૫) ખટ શાસ્ત્ર, (૧૬) અઢાર પુરાણ

ઉપર ત્રિશ્વાસ રાખવો, (૧૭) પ્રભુની બાળલીલા, (૧૮) કિશોર લીલા, (૧૯) પૌગંડલીલાનું ગુણ ગાન કરવું (૨૦) ગૌ આસ કાઢવો (૨૧) ગરીબ, અનાથ, સાધુ ઉપર દયા રાખવી. (૨૨) સુપાત્રને દાન આપવું. બ્રાહ્મણને પણ સુપાત્ર જોઈને દાન આપવું. કહ્યું છે કે સુપાત્રે દાન, કુપાત્રે દાન નહિ તે ઉપર કુપાત્ર દાન વિષે દષ્ટાન્ત.

કોઈ એક શહેરમાં એક શેઠીયાને ત્યાં ફકીર માંગવા આવ્યો. ભિક્ષુક ફકીર જાણી શેઠે એક પૈસા આપ્યો તે પૈસાનો તે લોહાનો તાર લાવ્યો અને તેનો કાંટો બનાવી તેમાં એક લાંબી દોરી બાંધી અને કાંટામાં લોટની ગોળીયો કરીને લગાડી. અને નદી અથવા તળાવમાં તે કાંટો નાંખ્યો. ભિચારાં નિર્દોષ માછલાં લાલચના માર્યાં લોટની ગોળીયો ખાવા સાડુ આવ્યાં કે પેલો કપટ જાળનો કાંટો તેના પેટમાં ઉતરવાથી તરફડીને મરવા લાગ્યાં, એવી રીતે હજારો જીવોની હત્યા પેલા ફકીરે કરી, જેથી પર-મેશ્વરને ત્યાં પુણ્યને બદલે પાપનો મોટો ડુંગર જમા થયો. પેલા શેઠનો જ્યારે અંતકાળનો સમય આવ્યો એટલે યમના હુતોએ જમપુરીમાં લઈ જઈને પાપના ડુંગરે ગતાવ્યા માટે તેને પુણ્યને બદલે પાપને લીધે નકું લોગવવું પડ્યું માટે સુપાત્રને દાન આપવું. અનાજ વસ્ત્ર ગરીબ જાણીને આપવાં પરંતુ પૈસાનું દાનતો સુપાત્ર જોઈનેજ આપવું કારણ કે પૈસાથી અર્થ સિદ્ધ થવાને બદલે અનર્થ થાય છે. માટે ઉપર બાવીસ ગુણ જેનામાં હોય તેની ઉપર ભગવાન પ્રસન્ન થાય છે અને દયા કરે છે.

પ્રસંગ ૧૫ મો.

ભગવાનને દીનતા પ્રસન્ન છે તે વિષે.

વૈષ્ણવ થયા પરંતુ દીનતા ન હોય તો તે ભગવાનને પ્રસન્ન નથી જેમ ઘી રાખમાં હોમે તેમ અપ્રસન્ન થાય છે, તેમ પ્રભુને ત્યાં શી વાતની કમી છે ? સર્વ વસ્તુ હાજર છે પરંતુ ત્યાં એક દિનતા નથી, તે વિષે શ્લોક—

કિમાસનં તૈ ગરુહા; સનાથ-ર્કિ મૂષણં કૌસ્તુભ
મૃષિતાય લક્ષ્મી કલત્રાય કિમસ્તી દેયં વાગીષતે કિં
વશનીયમાસ્તીયઃ ॥

હે પ્રભુ ! આપ કયા આસનથી પ્રસન્ન થશો ? કારણ કે આપણને ગરૂડના જેવું સુવર્ણ મય એટલે સોનાનું આસન છે. ગરૂડજી પોતે સુવર્ણ મય એટલે જેની સોનાની દેહ છે. બીજું હું આપને કયું આલુપણ કે શણગાર ધરું કે તેથી આપ પ્રસન્ન થશો ? કારણ કે આપની પાસે કૌસ્તુભ મણીનાં આભૂષણ છે. ત્રીજું હું આપને કેટલું દ્રવ્ય ભેટ કરું તો આપ પ્રસન્ન થશો. કારણ કે શ્રી લક્ષ્મીજી સરખાં આપનાં પત્ની ચણાભિંદનાં દાસી છે. અર્થાત્ જેના ચણાભિંદમાં લક્ષ્મીજીનો સદાએ નિવાસ છે. ચોથું હું આપના કેટલાક શુભોનું વર્ણન કરું તો આપ પ્રસન્ન થશો કે શ્રી નવ રત્ન ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે વાકપતિ વિષ્ણુદેવશ્વરઃ એટલે જે સરસ્વતિ અથવા શારદા દેવી તેના આપ પતિ છે. માટે હે પ્રભુ ! આપણા શુભાભિંદનું વર્ણન શેષજી સરખા પણ હજાર મુખે કરી શકતા નથી તો હું આપનું એક મુખે શું વર્ણન કરી શકું ? માટે હે દીન વત્સલ પ્રભુ ! મારાથી આપનું કોઈ રીતે સમાધાન થઈ શકે તેમ નથી. હું તો દીન છું, જડ બુદ્ધિ છું, આપ તો દીન બંધુના બંધુ છો એટલે જે દીનતાવાળો જીવ છે તેની ઉપર ક્યા કરવાવાળા છો એવું આપણું બીરદ એટલે હૃદય કોમળ છે માટે હે પ્રભુ ! મારામાં દીનતા નથી, જેનામાં દીનતા

આવી છે તેને પ્રભુ પ્રસન્ન કરવાનો એક મોટો ઉપાય છે. દીનતાનો અર્થએવો છે કે કપટ છળ રાખ્યા વગર દીનવચન બોલે દીનયુક્ત થઈને રહે-તે બાબતનું એક લૌકિક દષ્ટાંત ગમે તેવો વેરવી હોય, ગમે તેવું કામ બગાડી નાખ્યું હોય, અર્થાત્ ધીનો ઘાડવો ઢાળી નાખ્યો હોય પરંતુ તે આવીને પગે લાગે અથવા માફી માગે કે હું તમારો છું, મારાથી બૂલ તો થઈ, હવે ચઢાય મને મારો અગર તારો, એ તમારા હાથમાં છે, તો તેના ઉપર ગમે તેવો વજ્ર જેવા સ્વભાવવાળા માણસને પણ જરૂર દયા આવશે તે સ્વાભાવિક છે. તો પછી જીવ પ્રભુને દીનયુક્ત થઈને રહે તો તેના ઉપર દીનવત્સલ દીનાનાથ પ્રભુને જરૂર દયા આવશે કારણ કે આપણા પુષ્ટિમાર્ગ એટલે અનુગ્રહ અથવા તો ભક્તિ માર્ગમાં પરમ સાધનરૂપ એક દીનતા છે. જેનામાં દીનતા આવી તેને પુષ્ટિમાર્ગીય કૃણ જરૂર પ્રાપ્ત થવાનું-હે પ્રભુ! હું જેવો તેવો તમારો છું. અવી રીતના હૃદયના ભાવ વડે હૃદયાર કરે. હૃદયનો ભાવ ભગવાન સાથી પહેલો સાંભળે છે-ખૂંમો પાડવાથી કંઈ વધારે સાંભળતા નથી. કહ્યું છે કે:—

કીડીકે પાઉમે નેપૂર બાજે, ઝો ખી સાંહળ સૂનતા હે. ॥

માટે ભગવાન કંઈ બહેરા નથી. માટે હૃદયનો ભાવ સુખ્ય પ્રધાન છે. મજ ભકતો ભગવાનનાં અંતરંગ ભક્ત હતા છતાં તેમને મદ થયો કે ભગવાન અમારે વશ છે. ત્યારે ભગવાન અંતર્ધ્યાન થયા. અને જ્યારે દીનતા આવી કે હે નાથ! હે કૃપ્યુ! આપ ક્યાં છો! આપણી દીન દાસી આપ વિના દુઃખી છે. હે મહા ભૂમવારે પ્રભુ! તમારી દીન દાસીને કૃપા કરીને દર્શન આપો. જ્યારે હૃદયથી આવા ઉદ્ગારો ગોપીજનોના દીન વચન પ્રભુએ સાંભળ્યાં ત્યારે ભગવાન પ્રગટ થઈને સાક્ષાત્ દર્શન આપ્યાં. વળી દયારામભાઈએ પણ ગાયું છે કે—

દીનતાના પાત્રમાં મન મણી મૂકીને ભેટ ભુરજીને ધરજોરે. ॥

એટલે દીનતા રૂપી પાત્ર તે ગ્રાંભા પિત્તળનું નહિ પરંતુ મણી રૂપી જે મન કારણકે એકાદશ ઇંદ્રિયોમાં મન સુખ્ય પ્રધાન

છે. જ્યાં મન આગળ ત્યાં સર્વસ્વ આગળ. બાદશાહના લઉવા બિરમબે શ્રી ગોસાધજીને વિનંતી પત્ર લખ્યો કે મારે આપનો સેવક થવાનો વિચાર છે માટે ગુરૂદીક્ષા એટલે બ્રહ્મસંબંધ લેવાને કેટલા કાથી, કેટલા ઘોડા અને કેટલું દ્રવ્ય જોઈશું ત્યારે શ્રી ગોસાધજીએ આજ્ઞા પત્ર લખ્યો કે ગુરૂદીક્ષા લેવામાં ફક્ત તમારું મન લઈને આવજો. માટે સેવા સ્મરણ વગેરેમાં પ્રથમ મન હોય તોજ તે થઈ શકે છે. જેવી રીતે મણી અધારાનો નાશ કરી પ્રકાશ કરે છે. તેવુંજ હૃદયવડે મનની શુદ્ધ ભેટ જે દીનતા તે ભેટ પ્રભુને ધરજો. માટે પ્રભુ તો દીનતા રૂપી ભાવના ભૂખ્યા છે. જેમ દ્રૌપદીને દીનતા થઈ ત્યારે કૌરવોની સભામાં (૯૯૯) ચીર પૂરી પ્રભુએ લાજ જતી રાખી. તેમ ચીર હરણ લીલા વખતે ગોપીજનોને દીનતા આવી ત્યારે દર્શન આપી કદમ ઉપરથી ભગવાને ચીર પાછાં આપ્યાં. વળી ગજેન્દ્ર મોક્ષ વખતે.

રાગ ગેરી. (એરી તુમ કાન હો રે કુલવા ખીનનહારી)

નાથ કેસે ગજકો બંધ છુડાયો. ૥ ગજ ઐર આહ લડત જલ ભીતર, લડત લડત ગજ લાયો. ૥૧૧ જવ પુર સૂંઢ રહી જલ ઉપર, તખ હરી નામ પૂકાયો. ૥ (નાથ કેસે)

નાથ કહેતાં ભગવાન ને ગજ કહેતાં હાથીનું બંધન છોડવું તે કેવી રીતે કે જળની માંહે આહ એટલે મગર હાથીનો પગ આલીને મહાન ઉંડા જળમાં ખેંચી ગયો. હાથીએ છોડાવવાનું ઘણુંજ કયું, પરંતુ મગર અને મંકોડો જે ઝુડ ભેરવી તે જીવ ગએ પછી છોડે નહીં. એટલે માત્ર જવના દાણાપૂર જળ ઉપર હાથીની સૂંઢ રહી એટલે હાથી ડુબવા લાગ્યો ત્યારે દીનતા સહિત હરી જે સર્વ દુઃખના હરતા એવા શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનને તેણે પોકાર કર્યો. તે વખતે ભગવાન પોતાના ગોલોકમાં શ્રી લક્ષ્મીજી સહિત બિરાજતા હતા, ત્યાં પેલા હાથીનો પોકાર અંતરની ભક્તિ વડે સાંભળ્યો કે તુરત ભગવાને સ્વધમ્મજાથી સુદર્શન ચક્રને આજ્ઞા કરીને ખન્ને જણને છોડાવ્યા. હાથીને માટે ભગવાને જીહો અવતાર લીધો. નથી-માટે પ્રભુ પ્રસન્ન કરવાને એક દીનતા એજ સર્વોત્તમ સાધન છે.

પ્રસંગ ૧૬ મો.

દુઃસંગ દોષના નિવારણ વિષે.

દુઃસંગ-એટલે દુઃખનો સંગ નહિ કરવો તેનું નામ દુઃસંગ. એટલા માટે શાસ્ત્રમાં વ્રણ દોષ પ્રબલ એટલે મોટામાં મોટા કહ્યા છે. તેમાં પ્રથમ અન્ન દોષ, તેનો પ્રસંગ આગળ અસમર્પિતના બાવીસમા પ્રસંગમાં આવશે. બીજો મન દોષ એટલે મનના વિકારથી જે કંઈ દોષો ઉત્પન્ન થાય છે તે, જેવા કે ક્લાણ્ણાને તરવારથી મારી નાંખ્યો હોય તો તેનું બધું દ્રવ્ય મારા હાથમાં આવે, તેમ ક્લાણ્ણાનું ઘર બાળી દીધું હોય તો ઠીક. માટે આશ્વાત્ દોષ કરતાં મનના વિકારો વધારે દુષ્ટતા ભરેલા હોય છે. માટે મનનો દોષ છુટવો મુશ્કેલ છે. ગીતાજીમાં ભગવાને અર્જુન પ્રતિ કહ્યું છે કે હે અર્જુન ! મન ખરેખર ચંચળ છે. તેમ ઇન્દ્રિયોને વિન્હવળ કરનાર ખરેખર બળવાન મન છે અને તે મનને વશ કરવું તે વા કહેતાં પવનને વશ કરવા જેટલું કઠીન છે, પરંતુ તે અઘ્યાસથી અને વેરાગ્યથી વશ કરી શકાય છે. માટે મનનો દોષ ક્યારે છુટે કે કોઈ ભગવદીયનો સત્સંગ રાત દિવસ થાય ત્યારે તે દોષનું આવરણ છુટે છે. ત્રીજો દુઃસંગ દોષ. એ દોષ શાસ્ત્રમાં મોટામાં મોટો બાધક ગણાય છે. એટલા માટે ભગવદીયોએ શ્રી ચમુનાજીનાં પદમાં ગાયું છે કે—

દુષ્ટ સંગ ન દીધો વિધાતા યાતે ભસૌ નરક કે બાસા. ॥

નરકનો વાસ કબૂલ કર્યો છે પરંતુ દુષ્ટનો સંગ કબૂલ કર્યો નથી એવો દોષ બળવાન છે. તે દુઃસંગ દોષ કેવા પ્રકારનો બળવાન છે ? કે જેથી અન્ય એટલે બીજાનો સંબંધ થાય એટલે દેહ ઇન્દ્રિય ભગવાનથી અહીંમુખ થાય. બહિર્મુખ એટલે ભગવાનથી વિમુખ થવાથી શું થાય ? કે તે જીવ સદાએ વિષયના ધ્યાનમાં તત્પર રહે એટલે બુદ્ધિનો નાશ થાય, બુદ્ધિ નાશ થઈ એટલે એના સર્વ પદાર્થ નાશવંત થયા. ગીતા-

ભમાં બુદ્ધિયોગનો આગો એક અધ્યાય ભગવાને અર્જુન પ્રતિ કહ્યો છે. બુદ્ધિપ્રેરકકૃષ્ણસ્ય-પાદપથ પ્રસિદ્ધિતુઃ બુદ્ધિના દાતા એટલે બુદ્ધિનાં આધાર તો ભગવાન છે. પરંતુ સારી ખોટી બુદ્ધિ કર્મના આધાર ઉપર છે. માટે શુદ્ધ બુદ્ધિ હોય તો શુદ્ધ કાર્ય બની આવે જેથી દુઃસંગ દોષ તજવો. અર્થાત્ હોયી દેવો. જેથી સત્સંગમાં પ્રીતિ થાય અને સત્સંગ થાય તો ભગવાનમાં પ્રીતિ વધે અને ભક્તિ ઉત્પન્ન થાય તો પ્રભુની સેવામાં ચિત્ત ચોંટે તો ભગવાન પ્રસન્ન થાય. માટે દુઃસંગથી દૂર રહેવું. જેવી રીતે નાહર કહેતાં વાઘની પાસે આપણે બુલેચુકે જઈએ; તો તેની દેહનો નિશ્ચય વિદ્યજ થાય છે. જેમ અગ્નિમાં જાણે અજાણે હાથ ધરીએ તો બળી જવાય છે, તેમ દુઃસંગ એટલે ભગવાનથી જે વિમુખ દુષ્ટ માણસો છે તેનાથી અવશ્ય ઠરતા રહેવું. કારણ કે તેવાના સંગથી આપણી સુંદર બુદ્ધિનો નાશ થાય છે. માટે અગ્નિની માફક દુઃસંગથી દૂર રહેવું. તે વિષે એક પદ સૂરદાસજી ત્રણ દુકંતું કહે છે.

રાગ બિહાર (ચાલ હરીદાસની કથાનો રાગ.)

તજ મન હરી વિમુખકો સંગ. ૧૧ જોકે સંગત કે બુદ્ધિ ઉપજત પાત ભજનમે ભગ ૧૧૧૧ પરકું કહા અર્ગજ લેપન મરકા આભુષણ અગ. ૧૧ કાગકું કહા કપૂર ચૂનાવત ધ્યાન નવાવત ગંગ. ૧૧૨૧ કહા ભયો પય પાન કરાવત વિષના તજત દેહિંગ. ૧૧ સૂદાસ પ્રભુ કારી કામરીયા અડત ન દુજો રંગ. ૧૧૩૧ (તજ મન)

દુઃસંગ દોષ કેવો છે કે જેવી રીતે રાજા ભરતજી પોતાનું રજપાટ દોડીને વૃદ્ધાવસ્થામાં પ્રધાનને રાજ્ય સોંપી નિર્જન વનમાં ભગવાનના તપને અર્થે ગયા ત્યાં એક નદીના જળના પ્રવાહમાં ઉભા રહીને ભગવાનનું તપ અર્થાત્ ધ્યાન ધરતા હતા. કૌંઈ એક દિવસના સમાયોગે કરીને એક મૃગલી જળાંતરી હતી તેની પાછળ શિકારને અર્થે વાઘ દોડ્યો. પેલી બિચારી જળાંતરી મૃગલી જળાંતરી કસ્તુરી નીકળે છે તે ભયભીત થઈ દોડી ગઈ. દોડતાં

હોડતાં જ્યાં રાજા ભરતજી તપ કરી રહ્યા છે તે નદીના પ્રવાહમાં વાઘની ગર્જનાથી તે મૃગલીનો ગર્ભ સ્ખીત એટલે પેટમાંથી જળમાં પડી ગયો. એટલે તે મૃગલીનું બચ્ચું તણાતું તણાતું રાજા ભરતજીના પગમાં અથડાયું. એટલે ધ્યાન ખુલી ગયું. અને જુએ છે તો એક સંકોમળ સુંદર નાજીક મૃગલીનું બચ્ચું છે. તે ખચ્ચા ઉપર દયા આવવાથી તપ તપને ઠેકાણે રહું અને ખચ્ચાને પોતાના રહેવાના આશ્રમમાં લઈ આવ્યા. ત્યાં બચ્ચાનું લાલન પાલન આસન્ન વાસના એટલે ગાય વગેરેનું દુધ પાય છે. એમ કરતાં તે બચ્ચું દિવસે દિવસે મોટું થયું એટલે તે કુદકો મારીને જંગલોમાં દોડી ગયું પછી હાથ આવ્યું નહિ. એ બચ્ચાના વિચોગથી રાજા ભરતજીએ અન્ન જળ છોડ્યું. અને અષ્ટપહોર એટલે રાત દિવસ તેનું જ ચિંતન કર્યાં કરે છે. અને કહે છે કે અરેરે ! મારું બચ્ચું ક્યાં હશે ? એ ખાતું શું હશે ! એને દુધ કોણ પાતું હશે ? પથારી વગર જંગલમાં શેમાં સુતું હશે ? એને તાપ તડકો ટાઢ નહિ લાગતો હોય ? એ કોના ભરૂંસે જંગલમાં એકલું રહ્યું હશે ? આવી રીતે બચ્ચાના વિચોગથી મોહપાસમાં પડી વલોપાત કર્યા કરે છે. અને સ્વપ્નામાં પણ બચ્ચું આવે છે તેને રાજા ભરતજી પકડવા દોડે છે. એવી રીતે બચ્ચાના દુઃસંગ દોશ વડે કરીને રાજા ભરતજીની દેહ છુટી ગઈ અને બીજા જન્મમાં જડભરત થયા એવી રીતે દુઃસંગ દોષથી ત્રણ જન્મ લેવા પડ્યા છે. જુઓ કે અહીં રાજા ભરતજીએ અનાથ એટલે માતા, પિતા વિનાના બાલકની ઉપર દયા સારૂ આ કામ કર્યું, પરંતુ તેમાં આશક્ત થઈ ગયા એટલે ભગવાનની ભક્તિ છુટીને માયા વળગી તેથી ત્રણ જન્મ લેવા પડ્યા. માટે દુઃસંગ દોષ મહાન ખસિંટ છે. દુઃસંગથી મોટા મોટા ભગવદ્ ભક્તો પણ ભુલ્યા છે. દીવીધી બાનર રામાયણમાં શ્રી રામચંદ્રજીએ મોટા ભક્ત હતા પરંતુ ત્રરકાસુર હૈત્યના નઠાસ સંગથી શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનના મોટા બાઈ શ્રી બળદેવજી સાથે લડ્યો. માટે દુઃસંગથી કરતા સહેલું.

સત્સંગ ૧૭ મો.

ભગવદ્ ભક્તોના સત્સંગ વિષે અને પ્રથમ ગુરૂ ચેલાના સંવાદ વિષે.

શિષ્ય કહે છે કે ગુરૂ ભહારાજ ! સત્સંગમાં રહ્યા છતાં પણ ઘણા મનુષ્યોને તેની અસર થતી નથી તેનું શું કારણ ? (૨) ગુરૂ બોલ્યા કે સારા સંગની અસર ન થાય એનાં બે કારણો છે. એક તો પૂર્વ જન્મના નહારા સંસ્કારની પ્રબળતા, અને ખરા મનથી સારા ગુણોને ધારણ કરવાની ઇચ્છા નહિ તે. આ બે દોષોને લીધે સત્સંગની તેના ઉપર જરા પણ અસર થતી નથી. (૩) ત્યારે શિષ્ય કહે છે કે ગુરૂ ! સત્સંગનો રંગ કયારે લાગે ? (૪) ત્યારે ગુરૂ બોલ્યા કે પોતાના મનથીજ પોતે સુધરવાની ઇચ્છા કરે અને પોતાના જે જે દોષો માલમ પડે તેને નહિ છુપાવતાં ઉલટા પ્રગટ કરે ને તે તે દોષોથી બચવાને પોતાના મન ઉપર બળ વાપરે તો ધીરે ધીરે તેના બધા દોષો જતા રહે છે અને એમ થાય ત્યારેજ સત્સંગનું ફળ મળે છે. તેમ કદાપિ કાળે ભગવદીયનો સત્સંગ મળે તો પણ તેના ભાગ્યમાં ભગવદ્ લીલા, ભગવદ્ સેવા, ભગવદ્ કીર્તન તથા પુષ્ટિમાર્ગીય રસનો અનુભવ કરવાનો નશીબમાં લખ્યો ના હોય તો સત્સંગમા મન કયાંથી લાગે ? શાથી જે એ જીવને પુનરાગમન એટલે વારંવાર મરણ અને અવતરણ છે. અર્થાત્ બહુ જન્મ સંસારમાં લેવાના બાકી છે. કારણકે પૂર્વ જન્મનો અંતરાય છે કહ્યું છે કે—

હીન ભાગીકું ના મિલે ભલી બાતકો જોગ. પાકે આંબ (કેરી) જબ હી મિલે જબ ઉઠે કંઠમે રોગ. ॥

હવે ભગવદ્ સત્સંગ વિષે વિચાર કરીએ. પુષ્ટિમાર્ગ એટલે કૃપામાર્ગ અથવા ભક્તિમાર્ગમાં ભગવાનના પવિત્ર ભક્તોનો સંગ કરવો એનું નામ ભગવદ્ સત્સંગ કહેવાય. સત્યનોજ સંગ અપવિત્ર દુઃસંગીનો સંગ નહિ તે. હવે જે ઉત્તમ કોટીના ભગવદ્

ભક્તોના સંગના રંગથી ભક્તિમાં પ્રેમ તથા આશક્તિ વધે છે જેથી ભગવાનના ભક્તના સંગ વડેજ ભગવાન ઓળખી શકાય છે. એટલા માટે ચોર્યાશી વૈષ્ણવની વાર્તામાં શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે કે—

હો દમડા યહ મારગ તેરે લીચે મૈને પ્રગટ કીયો હો.

સો તેરે દ્વારા દૈવી જીવ મેરે શરણ આવેગે

આ વૈષ્ણવને દમડા કહેતાં એમનું નામ દામોદરદાસ હતું તે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીના અંતરંગ સેવક તથા બાળ સખા હતા અને શ્રી મહાપ્રભુજીની અડધી ગાદી દબાવીને બેસતા એટલું સામર્થ્ય હતું. તે નીકુંજ લીલામાં લલિતા સખી હતાં, અને એજ દામોદરદાસ પાસેથી શ્રી ગોસાઈજી શ્રી મહાપ્રભુજીની આજ્ઞાથી પુષ્ટિમાર્ગની રીત શીખ્યા હતા. માટે આ પુષ્ટિ-માર્ગ ભક્તો દ્વારા છે તેથી ભગવદ્ ભક્તોનો સત્સંગ અવશ્ય કરવો એ દરેક વૈષ્ણવની ફરજ છે માટે સત્સંગ એજ નિશ્ચય સર્વોપરી સાધન છે. પુષ્ટિમાર્ગનું મુખ્ય સાધન સત્સંગ છે. તેથી શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી નવરત્ન ગ્રંથમાં આજ્ઞા કરે છે કે—

निवेदनं तु स्मर्तव्यं सर्वथा जन तादृशैर्जनैः

અર્થાત્ નિવેદન એટલે પ્રદક્ષિણા તો શુદ્ધ કૃપા કરીને આપણને આપ્યું. પરંતુ તેનું સ્મરણ એટલે યાદગીરી કરાવનાર તાદૃશી જે ભક્તજન તે ભક્તજન કેવા હોય ? કે ભક્તિ-રસથી ભરપૂર એવા ભગવદ્ ભક્તો સાથે મળીને સત્સંગ કરવો યોગ્ય છે. તેથી પ્રભુમાં આર્તિ વિશેષ કરીને થાય છે. બીજાં કોટાનકોટી સાધન કરો પરંતુ પ્રભુને મળવાની આર્તિ થતી નથી. તે વિશે એક દષ્ટાન્તઃ—જેવી રીતે આપણે કંઈ ગામ જવું છે અને તે ગામનું નામ જાણીએ છીએ છતાં માર્ગ એટલે રસ્તાના લોભીઆ સિવાય આપણને તે ગામ કેણુ પહોંચાડે માટે રસ્તો દીઠા વગર એકલા જવું મુશ્કેલ થઈ પડે

છે, તેમ અહીં પુષ્ટિમાર્ગના બાળીતા એટલે ભોમીઆ ભગવદ્ ભકતના સત્સંગથીજ ભવોભવનો ખેડો પાર પડે છે. સત્સંગ સિવાય હરી જે સર્વ હુઃખના હરતા એવા શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન પ્રાપ્ત થવા મુશ્કેલ છે. માટે વૈષ્ણવોએ સત્સંગ કરવાની ખાસ જરૂર છે, તે વિષે શ્રીમદ્ ભાગવતના એકાદશ સ્કંધમાં ભગવાન ઓધવજી પ્રતિ સત્સંગ વિષે આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક—

ન રોધયતિમાં યોગો ન સાંખ્યં ધર્મ ઉદ્ધવ । ન
સ્વાધ્યાય સ્તપ સ્ત્યામો નેષ્ટાપૂર્ન ન દક્ષિણા । ૧॥ વૃતાનિ
યજ્ઞદૃષ્ટદાંસિતીર્થાનિ નિયમા યમાઃ । યથાઽવરંધે સત્સંગઃ
સર્વ સંગાપહો હિ મામ ॥૨॥ સત્સંગેન હિ દૈતેયા યાતુ-
ધાનાઃ સ્વગામૃગાઃ । ગંધર્વઽક્ષરસો નાગાઃ સિદ્ધાશ્ચારણ
ગુણ્ધ્રુવાઃ ॥૩॥ વિશ્વાધરા મનુષ્યેસુ વૈદ્યા શૂદ્રાઃ સ્ત્રિયો-
ત્મજાઃ । રજસ્તમઃ પ્રકૃતય સ્તસ્મિ સ્તસ્મિન્ યુગેઽનન્ત્ર ॥૪॥
બહ્વો મત્પદં પ્રાપ્તા સ્ત્વાષ્ટકાયાધવાદયઃ । વૃષપર્વા
ચલિર્વાળો મયશ્ચાઽથ વિભીષણઃ ॥૫॥ સુગ્રીવો હનુમાન
નૃક્ષો ગજો ગૃધ્રો વણિક્ પથઃ । વ્યાધઃ કુબ્જા વ્રજે
ગોપ્યો યક્ષપત્ન્ય સ્તથા પરે ॥૬॥ તે નાઽધીતશ્રુતિગણા
નોપાસિતમહત્તમાઃ । અવ્રતાઽતસિતપસઃ સત્સંગા ન્મા
મુપાગતાઃ ॥૭॥

ટીકા—હે ઓધવ ! હું સત્સંગથીજ વશ થાઉં છું. મને બીજું કોઈ વશ કરી શકતું નથી. મને (૧) યોગ વશ કરતો નથી. યોગ કયો કે ભગવાં છુગડાં પહેરવાં, લાંબી લાંબી જટા એટલે બાળ રાખવા હાથમાં ચીપીયો લેવો, શરીરે રાખ બોળવી વગેરેથી હું વશ થતો નથી. હું ભક્તિયોગ એટલે મારી ભક્તિ હૃદયના હિમંગ એટલે શાવવડે કરે તોજ વશ થાઉં છું. (૨) સાંખ્યયોગ (૩) સ્વાધ્યાય (૪) તપ (૫) ત્યાગથી વશ હું થતો નથી. (૬) અગ્નિહોત્ર (૭) કુવા (૮) બગીચા (૯) દક્ષિણા (૧૦)

પ્રત (૧૧) ચત્ર (૧૨) છંદ (રહસ્ય મંત્ર) (૧૩) તીર્થ (૧૪)
નિયમ (૧૫) યમ. આટલા પંદર પ્રકારના ઉપાયોથી હું વશ
થતો નથી. સર્વ દુઃખને તથા દુઃસંગને દૂર કરનારા એક મારા
ભક્તોના સત્સંગથીજ હું વશ થાઉં છું તે વિષે સૂરદાસજીએ
ત્રણ દુઃકનું એક પદ ગાયું છે તે પદ—

(રામ મહાર)

જો સુખ હોત ગોપાલ હીં ગાએ. ॥
સો ન હોત જપ તપ પ્રત સંયમ કોટીક તીરથ નાએ ॥૧॥
ગદ ગદ ગીરા લોચન જલધારા પ્રેમ પૂલક તનું છાએ. ॥
તીન લોક સુખ તુલ્યવત લેખત નંદ નંદન ઉર આએ. ॥૨॥
દિયે નહિ લેત ચાર પદારથ શ્રીહરી ચરણ અરૂ ઝાએ. ॥
સૂરદાસ ગોવિંદ ભજન બિન ચિત્ત નહિ ચલત ચલાએ. ॥૩॥

તેમાં વાદી શંકા કરે છે કે સત્સંગ કરીને તમારા ચર્ણો-
વિંદમાં કોઈ પ્રાપ્ત થયું છે ! તેનો અહીં ખુલાસો કરે છે કે
સત્સંગ કરીને ઘૂબટ આચરણવાળા દૈત્યો રાક્ષસો મૃગ, ખગ, ગંધર્વ,
અપસરા, નાગ, સિદ્ધ, ચારણ, ગુહક, વિદ્યાધર, અને મનુષ્ય જાતિમાં
વેશ્ય, શુદ્ર, સ્ત્રીઓ અત્યંત એટલે નીચ જાતિ, રજેશુણ્ય પ્રકૃતિ-
વાળા, તમોશુણ્ય પ્રકૃતિવાળા તથા પાપ રહિત જીવો મારા ચર્ણો-
વિંદમાં ઘણા પ્રાપ્ત થયા છે. ત્યાર પછી બીજા કોઈ પ્રાપ્ત થયા
છે. પ્રતાપુર પ્રહલાદજી, વૃશપર્વા, બલીરાજા, બાણાસુર, મયદાનવ,
વિભિષણ, સુગ્રીવ, હનુમાનજી, જાંબુવાન, ગજેન્દ્ર, જટાયુ, તૂલા-
ધાર; ધર્મ વ્યાધ (પારધી) કુળજ્યા, વૃજમાં ગોપી જનો,
યત્ર પત્ની, (યાદવોની સ્ત્રીઓ), વગેરે ઘણા પ્રાપ્ત થયા છે.
માટે હે ઓદ્ધવ ! સત્સંગના પ્રતાપથી સર્વ કૃતાર્થ થયા. જેથી
સર્વ સાધનનું મૂલ સત્સંગથીજ હું વશ થાઉં છું હું બીજા
સાધનોથી વશ થતો નથી. જેથી વૈષ્ણવોએ મારા અંતરંગ
ભક્તો સાથે મળીને સત્સંગ કરવો. સત્સંગ એટલે ભગવાનના
શુભાવિંદ ગાવા સંબંધી (ગોષ્ઠી) વાતો કરવી. કહી કૈશવ
કૌર્તનાત્ એટલે કલિસુગમાં કૈશવ ભગવાનના વામનું કૌર્તન

નામસ્મરણ માત્રથી જીવ કૃતાર્થ થાય છે. એટલા માટે અહીં
દયારામભાઈએ ગાયું છે—

(રાગ પ્રભાતીઆનો)

સત્સંગ દેશમાં ભક્તિ નગર છે રે, પ્રેમની પોળ પૂછી
જાણે રે, વિરહ તાપ બે પોળીયાને મળી મહેલે ચઢો સેવા
શીડી ભેલા થાણે રે. ૧૧૧॥

ન્યાયે ભગવદીજનો સાથે સત્સંગ થાય તોજ ભક્તિ
નગર એટલે તેને ભક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. ભક્તિ પ્રાપ્ત થઈ એટલે
પ્રેમની પોળ એટલે તે જીવને પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો જ્યાં પ્રેમ ઉત્પન્ન
પ્રભુ વિષે થયો એટલે પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિનું દાન ભગવાન
પોતાનાં શ્રી હસ્તથીજ કરે છે. હવે પ્રભુને મળવાને વિરહ-તાપ
થયો એટલે પ્રભુ રસપુંજ પુરષોત્તમના ચણીવિંદની અખંડ
સેવામાં તે જીવ રાત દિવસ એટલે જેની લોલામાં પ્રવેશ થયો.
એટલે તે જીવ છેવટના મહેલે ચઢી ચૂક્યો. હવે અહીં સત્સંગનું
પ્રમાણ બતાવે છે કે સત્સંગ કયેકયે ઠેકાણે કરવો હાટે, વાટે કે
ઘાટે કે બજારમાં ચાલતાં ચાલતાં કરવો ત વિષે શ્રી આચાર્યજી
મહાપ્રભુજી ભક્તિવર્ધની અંથમાં આજ્ઞા કરે; છે તે શ્લોક—

અતસ્થેયં હરિસ્થાને તઙીયે સહ તત્પર ।

અદૂરે વિપ્રકરસે જા યથા ચિત્તં ન દુષ્યતિ ॥

સત્સંગ ઉત્તમ સ્થળે કરવો એટલે હરી સ્થાને અથવા તે
દૂર જેવી રીતે ચિત્ત દોષ યુક્ત ન હોય તેવા સ્થળે સત્સંગ
કરવો ઉત્તમ છે. હવે અહીં કહે છે, કે સત્સંગ કેવા ભગવદીય
સાથે કરવો અને તેમાં કેટલા ગુણ હોય તે વિષે કહે છે. જેણે
એકાદશ ઇન્દ્રિયોને વશમાં રાખી હોય. અને જેણે બતાવ્યા પ્રમાણે
સોળ ગુણ ગ્રહણ કર્યા હોય તેવા ભગવદીય સાથે સત્સંગ અવશ્ય
કરવો ઉચિત છે. તેવા ઉત્તમ ભગવદીયનાં સુંદર લક્ષણ વિષે
એક પદ સુરદાસજી ચાર દુકમાં કહે છે તે પદ,

(રાગ ખીહાગ)

નિજ વૈષ્ણવ મેરો અંગ છાંડ કુટુંબ નૌરે સકલ
પદારથ સેવા કરે ફેર કરે સત્સંગ. ॥ ૧૫૧ ॥

મેરો ગુણ ગાવે નવી નવી ઉપજાવે તાન તરંગ. ૧૧૧ા નિશ્ચય
ચિત કરી દૃઢ હોય બેઠે કથા સુને મન અતહી ઉમંગ. ૧૧ મમ
ગુણ ગાવે સુખ સિંધુ બઢે ઉર પ્રેમ નાર બહે માનો ગંગ ૧૧૨ા
પ્રેમ પૂજ મેં મમ હોય કે નિશ્ચિન બરસાવત રંગ. ૧૧ મેં
ઉનકે હરદયમાંજ બિરાજી સદા છાંડું ન સંગ. ૧૧૩ા મીન છાંડે
જલકુ જેસે તેસે મેરે ઉનકે પ્રસંગ. ૧૧ જેસે સૂર મલીન મહાજલ
ગગ મિલે હોય જાત હે ગગ. ૧૧૪ા

ઉપર બતાવેલા સોળ પ્રકારના ગુણ પરિપકારી જે ભગ-
વદીયો હોય તેવાનો સત્સંગ અવશ્ય કરવો. તેવા ભગવદીય ના મળે
તો શ્રી મદ્ ભાગવતનો દરરોજ એક શ્લોકનો પાઠ કરવો. તે
ના બની આવે તો અષ્ટાક્ષર મહામંત્ર શ્રી કૃષ્ણ શરણું મમ
નો ભાવ સહિત જપ કરવો. પરંતુ દુઃસંગી બહિર્મુખનો સંગ
કદાપિ બુલેચુકે ન કરવો. તેવા દુઃસંગી બહિર્મુખનાં લક્ષણ
નીચેનાં પદમાં શ્રી હરરાય મહાપ્રભુજી ચાર દુઃકમાં કહે છે
તે પદ.

(રાગ ખિહાર)

લગ્યો હરી ભક્તનકો બેખ. ૧૧ મલમલ ઘેરે કપરા પહેરે
ઝાર મુંડાયે કેસ ૧૧૧ા જે કોઉ માયાવાદી આવત હે તારું
રાખત હેત. ૧૧ બડે બડે પોથા સંગ રાખત ઠગ ઠગ ખાયો
દેશ. ૧૧૨ા જખ કોઉ સાધુ જન આવત તીનતે રાખત દ્રેષ. ૧૧
મનમેં કહત મો સમ નાહી ગદ્યો પાપકે પેખ. ૧૧૩ા એસે
અપનો જન્મ ગુમાયો કહા કહુ હમેશ ૧૧ રસિકદાસ જનકી
સખ રખો શ્રી બલભ મધુરેશ. ૧૧૪ા

માટે આવા કપટી કુટીલથી ડરતા રહેવું. કારણ કે તેવા
ઠગ પુરૂષમાં ધર્મ લેશ માત્ર પણ હોતો નથી. માટે પોતે
દુખે અને ધીજાને દુખાવવાળો સમજવો. માટે સાચા સત્સંગી-
નોજ સંગ કરવો.

પ્રસંગ ૧૮ મો.

ભગવાનની ભક્તિ કેમ કરવી ? તે વિષે.

પ્રથમ ભક્તિમાં એકાગ્ર ચિત્ત વિષે કહે છે. અથર્વોપનીષદમાં કહ્યું છે કે ભક્તિ એટલે સર્વ દુઃખને હરતા એવા શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનું ભજન સ્મરણ અર્થાત્ આ લોકમાં સર્વ ઉપાધિઓનો પરિત્યાગ કરી હરીમાં મનની એકાગ્રતા કરવી તેનું નામ ભક્તિ. તેમ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી શ્રી સુબોધનીજીમાં આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક. તત્પ્રવણઃ કૃષ્ણપ્રવણચિત્તઃ (અર્થ) એટલે શ્રી કૃષ્ણમાં ચિત્તને મહાત્મ જ્ઞાનપૂર્વક સુદૃઢતાથી અધિક રહે તેજ ભક્તિ અને એ ભક્તિથી સુક્તિ અને સંસાર નિવૃત્ત થાય છે. એ ભક્તિવિના સંસાર નીવૃત્તિનો બીજો ઉપાય નથી, તેમ સાંડીલ મહર્ષિ રૂપિ કહે છે કે કર્મ અને જ્ઞાન કરતાં ભક્તિ અતિ ઉત્તમ છે. આ ભક્તિમાર્ગમાં પ્રભુની ભક્તિ સર્વોપરી છે અર્થાત્ સર્વ કર્મ જ્ઞાનયોગ કરતાં ભક્તિયોગ શ્રેષ્ઠ છે બીજા યોગ એવા છે કે કુશકા ખાંડે જેમ હાથમાં ફેાડલા પડે છે અને હાથમાં કંઈ આવતું નથી, તેવો આ ભક્તિયોગ નથી ભક્તિ એ સાર રૂપ જોખા છે. અને છાલાં રૂપી મિથ્યા જે કર્મકાન્ડ કુસકા છે, માટે સર્વ સારમાં સારરૂપ ભક્તિ છે.

(રાગ અલૈયા બીલાવલ)

યોગ, યજ્ઞ, જપ, તપ, નહિ આ કલયુગમાંહી; અખ હાં હારે આ કલયુગમાંહી. ॥

માટે સુખ્ય પ્રધાન ભક્તિ છે. એટલા માટે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ અનેક પાગંડ ધર્મ તથા મિથ્યાવાદનો ખંડન કરી આ ભક્તિ માર્ગ સ્થાપન કર્યો છે. ચારે યુગમાં ભક્તિ વડેજ ભાગવાનની પ્રાપ્તિ ખતાવી છે, માટે કહ્યું છે કે.

ભક્તિ વિના ભગવાન દુર્લભ કહત નિગમ પુકાર ॥

નિગમ એટલે વેદ ભગવાનના સુખાવિંદમાંથી પ્રગટ થયે છે તે પણ પોકારી પોકારીને વારંવાર કહે છે કે પ્રભુની ભક્તિ

વિના ભગવાન મનુષ્ય યા દેવતાને અતિ દુર્લભ છે. ભક્તિથીજ તેમની પ્રાપ્તિ છે. અને તમે જો તપવડે ભગવાનની પ્રાપ્તિ કહેતા હો તો નિષ્કામ તપ કરે તોજ ભક્તિથી ભગવાન મળે. પરંતુ સકામ એટલે અનેક સંસારિક કામનાના અર્થે ભગવાનની પ્રાપ્તિ નથી. માટે સકામ ભક્તિથી અથવા તપથી મુક્તિ થાય છે. તે અમર લોક એટલે દેવલોકમાં નાના પ્રકારનાં સુખો ભોગવીને તેનો પશુ છેવટે લય થાય છે. માટે તપને અંતે રાજ્ય અને રાજ્યને અંતે નર્કના અધિકારી થાય છે. માટે તપમાં ભક્તિ સમાયેલી નથી. તેમ હાય તો સાંભળો—

એક સાધુ યોગી ઘણા એક વરસોથી નિર્જન વનમાં એક આમલીના (વૃક્ષ) ઝાડ નીચે પ્રભુના દર્શનની ઇચ્છાથી તપ કરતો હતો. તપને લીધે એના શરીરે રાફડા ઉગી ગયા હતા. છતાં ભગવાનનાં સાક્ષાત્ દર્શન થયાં નહિ; ત્યારે એક સમયે એ તપસ્વી સાધુની પાસે થઇને એક દેવતાનું વિમાન જતું હતું. તે વિમાનને રીંગણાના દીટીયાની ધૂણી લાગવાથી આકાશ માર્ગેથી નીચે જમીન ઉતરી પડ્યું, તે વખતે સાધુએ પોતાના તપનું ફળ આપ્યું કે વિમાને સ્વર્ગમાં ચાલવાની તૈયારી કરી, તે વખતે પેલા સાધુ મહાત્મા બોલી ઉઠ્યા કે હે દેવેન્દ્ર ! તમે વૈકુંઠ લોકમાં જાઓ છો માટે તમે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનને મારી એટલી વિનંતિ કરશો, કે એક સાધુ-યોગી હજારો વર્ષોથી ફલાણા તપોવન વિષે અમલીના ઝાડ નીચે આપનાં દર્શનનું તપ આદર્યું છે તેને આપ ક્યારે દર્શન કૃપા કરીને આપશો ? એટલે દેવતાઓ સાધુના કહ્યા પ્રમાણે સર્વે વાત સાંભળી આકાશ માર્ગે ચાલ્યા ગયા. ત્યાં દેવતાઓએ ભગવાનને ઉપરના સાધુએ કહેલી સર્વ હકીકત જણાવી. ત્યારે ભગવાને આજ્ઞા કરી કે સાધુને કહેજો કે જેટલાં આમલી ઉપર પાંદડાં છે તેટલા યુગ જશે ત્યારે એને હું દર્શન આપીશ. આવી ખબર દેવતાએ તે રસ્તે વિમાન દ્વારા પેલા સાધુને ઉપલી હકીકત કહી એટલે ભક્તને ભગવાને દર્શન આપવાની ખબર સાંભળી કે જપ જપને ઠેકાણે અને તપ

તપને ઠેકાણે છોડી તરત પ્રેમ મગ્નનાં આવેશમાં આવી જઈ હર્ષ-
 ઘેલો બની નાચવા કુદવા લાગ્યો, કે એટલા જીગ ગયો પણ મને
 પ્રભુ સાક્ષાત્ દર્શન આપશે. એટલે એને તો દર્શનની ધુન લાગી
 રહી છે. અને દેહનું ભાન પણ નથી. અને રાત્રિ દિવસ નાચે
 છે અને કુદે છે. આ સાધુ ભક્તનો સાચો પ્રેમ પ્રભુ પ્રત્યે જોઈ
 સાક્ષાત્ ભગવાન તેને તેજ વખતે પ્રગટ થઈને ચતુર્ભુજ સ્વરૂપે
 મોર મુગટ પીળાં પીતાંબર જેણે ધારણ કર્યાં છે એવા પરમ
 હયાળુ પ્રભુએ દર્શન આપ્યાં અને કહ્યું કે માગ માગ જે માગે
 તે આપું. હું તારી સાચી પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ જોઈ અતી પ્રસન્ન
 થયો છું. તે વખતે સાધુએ ભગવાનને વીનંતી કરી કે
 હે ભક્ત વત્સલ પ્રભુ ! માગવામાં મારે સાક્ષાત્ દર્શનની
 ઇચ્છા હતી તે આપણી કૃપાથી પરિપૂર્ણ થઈ. ને તે વખતે
 સાધુ મહાત્માએ ભગવાનને વિનંતી કરી કે મહારાજ !
 આટલા દિવસ તથા વરસોથી તપને લીધે મારા શરીર ઉપર
 રાફડા ઉગી ગયા છતાં આપ પ્રસન્ન થયા નહિ. અને એકજ
 દિવસમાં મેં પ્રેમની ભક્તિ કરી કે મને આપે તરત દર્શન
 આપ્યાં તેનું શું શરણુ. ત્યારે ભગવાને આજ્ઞા કરી કે હું યજ્ઞ
 યોગ, જપ, તપ, તીરથથી પ્રરુદ્ધ થતો નથી. ફક્ત પ્રેમની
 ભક્તિથીજ વશ થાઉં છું. માટે તારો સાચો પ્રેમ દેખી તને
 તરત દર્શન દીધાં. બાકી તપના બળ વડે કરીને આમલીનાં
 પાંદડાં જેટલા યુગ ભાત ત્યારે તને અલ્પજલ્પ સ્વપ્નાવત્
 દર્શન આપત. આ પ્રમાણે પોતે કહી ભગવાન અંતર્ધ્યાન થયા
 અને એ સાધુ ભક્ત એજ દેહથી વૈકુંઠ લોકમાં જેજેકાર કરતો
 વિમાનમાં બેસી ચાલ્યો ગયો અને પ્રભુના રૂપમાં મળી ગયો.
 માટે ભક્તિથીજ પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે. દેહને કમવાથી કે કર્મ-
 કાન્ડ કરવાથી પ્રેમ ઉત્પન્ન થતો નથી, પરંતુ જ્યાં સુધી પ્રભુ
 વિષે પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો ન હોય ત્યાં સુધી કર્મકાન્ડ ઘોરવું નહિ.
 નહિ તો અતોબ્રહ્મ ને તતોબ્રહ્મ જેવી વાત થાય એટલે નહિ
 એમાં કે નહિ તેમાં અધવચ્ચ ભટકવા જેવું થાય. પ્રભુ વિષે પ્રેમ
 શખવો એ તો સુખ્ય છે. એથી બીજું કંઈ વધારે નથી.

(રાગ ભેરવ)

કાલુકું દેહ દમત સાધન કર મુરખ જન. ॥

વીરમાન આણુંદ તજ ચલત કયું અપાયે. ॥૧॥

માટે પ્રભુ તેા પ્રેમનાજ વશ છે. તે ઉપર એક મર્યાદા ભક્તે એક દુઃકનું પદ ગાયું છે.

રાગ (પૂછી જોને તું પાંડિત પુરણા રે)

વાલો પ્રેમ મગન થયા રાજીરે તેમાં શું કરે પાંડિત ને કાજ. કારવ કેશં પકવાનને ત્યાગી, વાલે ભાજી વીરુર ચેર ખાતીરે. ॥૧॥

માટે પ્રભુ પ્રેમના ભૂખ્યા છે. એમને બીજું કાંઈ જોઈતું નથી હવે મનુષ્ય માત્રને ભક્તિ કયા ઉપાયથી અને કેવી રીતે ઉત્તમ થાય અને ભક્તિ ઉપર પ્રીતિ કેમ વધે તેનો ઉપાય કહે છે. માટે શ્રી ગીતાજીમાં ભગવાન અર્જુન પ્રતિ આજ્ઞા કરે છે, તે શ્લોક.

अद्वैता सर्वभूतानां मैत्रकरुण एव च । निर्ममो निरहंकार सम दुःखसुखं क्षमी । संतुष्ट सततं योगी अतात्मा दृढ निश्चयः मयार्पित मनोबुद्धिर्यो मे भक्तसमे प्रियः

હે અર્જુન ! મારો ભક્ત થવા લાયક કેવા પ્રકારનો હોય ત્યારે તેની હું ભક્તિ કળુલુ છું. પ્રથમ તો જે કોઈ પ્રાણી સાથે દ્રેષ કરતો નથી, સર્વ સાથે નિત્રતા સમાન છે, જેને ક્ષમા છે, જે હંમેશાં સંતોષી છે, યોગી એટલે વિરકત છે, અર્થાત્ મન જેનું વિરકત જેવું છે જેણે પોતાનું મન જીત્યું છે જે મારા વિષે દૃઢનિશ્ચય વાળો છે, અને જેને મન તથા સુંદર પવિત્ર બુદ્ધિ મારામાં અર્પણ કર્યો છે, જે ભક્ત હંમેશાં મારુંજ રટણ કરે છે અને જેણે સર્વ કર્મ મને અર્પણ કરીને અને મારુંજ ધ્યાન ધરે છે તેને સંસાર સમુદ્રના મૃત્યુપાશામાંથી છોડાવું છું. જેથી એવો મારો ભક્ત મને પ્રીય છે, અને તે મને પામે છે. વળી બીજા શ્લોકમાં કહે છે કે—चित् खलवश्य बंधनाय भूक्तये चात्मनो मनसः वणी दौक्षिक विषयोमां चित्त ज्ञे आशक्त

રહે તો જન્મ મરણનો ફેરો રહે છે. પરંતુ જે ભગવાનમાં ચિત્ત રહે તો સંસારનાં બંધન નષ્ટ થઈ જાય છે. જીવના કલ્યાણના અનેક માર્ગો છે તથા શાસ્ત્રમાં નિરૂપણ છે, પણ પ્રભુની પ્રાપ્તિ માટે તો ઉત્તમ માર્ગ એ છે કે તેમનામાં ચિત્તને જોડવું, તેમની શુદ્ધ ભાવથી ભક્તિ કરવી તેના જેવો બીજો સરળ માર્ગ એક પણ કલ્યાણકારી નથી. માટે અંતકાળે જે મનુષ્ય માફેજ સ્મરણ કરતો કરતો દેહ છોડીને જાય છે તે મારા સ્વરૂપને પામે છે એમાં સંશય નથી. એટલા માટે ભગવાન દુર્વાસા મુનિ પ્રતિ ભાગવત નવમ સ્કંધમાં આજ્ઞા કરે છે તે શ્રેષ્ઠ.

अहं भक्तपराधीनो ह्यस्वतंत्र इव क्रीजः ।

साधुभिर्ग्रस्त हृदयो भक्तेर्भक्त जनप्रियः ॥

હે વિપ્ર દુર્વાસા ! કોઈ દેવ યા મનુષ્ય જેમ પરતંત્ર હોય તેવીજ રીતે હું મારા વૈષ્ણવ ભક્તોથી પરાધીનતાને પ્રાપ્ત છું. અર્થાત્ મારા ભક્તોને આધીન છું એવો પણ પાઠ થાય છે. કારણ કે એવા જે પરમ પવિત્ર ભગવદીયોએ ભક્તિ વડે મારું હૃદય ગ્રહણ એટલે મારા અને તેના હૃદય સાથે જોડી દીધું છે. મારા ભક્તથી મારે દંઈ જીદાપણું નથી. મારા શિવાય મારા જે અનન્ય ભક્તો અન્ય કહેતાં બીજા કોઈ દેવી દેવતાને જાણતાજ નથી. જેથી એવા ભક્તો મને ઘણા પ્રિય કહેતાં વડાલા છે. હું ભક્તોના હૃદયમાં સદા ગિરાણું છું. મારું સ્થાન મારા ભક્તો છે ભક્તોનું સ્થાન હું છું. હું વૈકુંઠ કે ગૌ લોકમાં બીરાજતો નથી. સદા સર્વદા ભક્તોના હૃદયમાં ગિરાણું છું માટે મારા ભક્તોથી બીજું અધિક પ્રિય છેજ નહિ. ભગવાન પોતાના ભક્તને આધીન છે તેથી ભગવદીય જનોએ ગાયું છે કે—

ભક્ત વિરહ કતર કંઠામય ડાહ્યા પાછે લાગે ॥

એટલે અભ્યુત્તનો પોતે રથ હાંક્યો. પાન્ડવના આજ્ઞાકારી થયા અને વૃજ ભક્તોથી તો એક ક્ષણ વાર પણ જીદા નથી, એવી રીતે ભગવાન ભક્તના આધીન છે. ખરું એટાં ભગવાન

સ્વતંત્ર નથી વળી શ્રી ભાગવત્ દ્વાદશ સ્કંધમાં શ્રી શુકદેવજી કહે છે કે:—

કલેર્દોષનિષે રાજનસ્તિ હ્યેકો મહાન્ ગુણ ।

કીર્તનાદેવ કૃષ્ણસ્ય મુક્તચક્ષુઃ પરમ્ વૃજેત્ ॥

દોષનો નિષિદ્ધિ કળિયુગનો એક મોટો ગુણ એવો છે કે જે શ્રી કૃષ્ણના કીર્તનથી જીવના અબજો વર્ષનાં અંધન છુટી જાય છે. ત્યારે વાદી અહીં શંકા કરે છે કે એવાં પાપકર્મી અંધન કોઈનાં છુટ્યાં છે ખરાં ? ત્યાં શ્રી મહા ભાગવતના છઠ્ઠા સ્કંધમાં કહ્યું છે કે—

અજ્ઞાનાદથવા જ્ઞાનાદુત્તમશ્લોકં નામ ચત્ ।

સંકીર્તિત મધુ પૂસો દહેદેહો યથાનલઃ ॥

નામો ઉચ્ચાર્ણ મહાત્મયં હરે પશતપૂત્રકા ।

અજામીલોપિ યે નૈવ મૃત્યુપાશાદમુચ્યતે ॥

શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનના પાર્શ્વે યમદુતોને જ્ઞાનથી સમજાવે છે કે હે યમદુતો ! જ્ઞાનથી અથવા તો અજ્ઞાનથી ઉત્તમ શ્લોક જે ભગવાનના નામનું જે કોઈ કીર્તન કરે છે તે મૃત્યુપાશામાંથી છુટી જાય છે. સાંભળો કે અજામીલ એક બ્રાહ્મણનો પુત્ર હતો. તે બાળપણમાં તો સારાં આચરણ કરતો હતો જંગલ માંથી કુલ લાવીને દેવને ચઢાવતો તથા દેવની સારી રીતે સેવા પૂજા કરતો એવો જ્ઞાની હતો. પરંતુ એક દિવસના સમાયોગે કરોને એ જંગલમાંથી દરરોજના આવાવના રસ્તામાં એક શેઠને ઘેર ગુણકાનો નાચ થતો હતો તે ગુણકાના નાચથી મોહપાશમાં આવી ગયો. ને તે ગુણકાનો ગુલામ તરીકે રહી તેનીજ સાથે ઘર સંસાર ચલાવવા લાગ્યો, તે વેશ્યાના મોહક લંપટથી મહા પાતકી થયો. અને દુસંગ દોષ વડે તેના પાપનો ધંધરને ત્યાં એક મોટો પૂજા કહેતાં પાપનો ઢગલો થઈ ગયો છે. તે અજામીલ મરવાની આખરે પહોંચ્યો છે, જેથી યમરાજના

હુતો વજ્રપાસા મૂગદલ જેરળ'ધ વગેરે લઈને ત્યાં આવ્યા છે. અને અન્નમીલને બાંધીને માર મારવા માંડ્યો છે. તે માર સહન નહિ થવાથી એને દુઃખ થવા લાગ્યું જેથી મોટી મોટી ખૂમો પાડવા માંડી ને કહેવા લાગ્યો કે હે નારણીયા તું ધાજે એટલે નારણ નામનો એનો સાથી નાનો પુત્ર હતો તે ઘણોજ એને વહાલો હતો તેથી તેને ખૂમો પાડી કે તું મને યમના મારથી છોડાવ અથવા મારી વારે ધાજે. લોક વેવારમાં પણ સાથી નાનો છોકરો અગર છોકરી ઉપર માતા પિતાનો પ્રેમ વિશેષ હોય છે. એવા પ્રેમથી નારણીયાને બોલાવતાં પ્રેમના વશ એવા જે દયાળુ મુકુંદ ભગવાન પેલા અન્નમીલની ખૂમ સાંભળીને પોતાના પાર્સ'દોને વિમાન લઈને મોકલ્યા. કારણકે નારાયણ પોતાનું નામ છે, તે નારાયણ નામના પ્રતાપથી પાર્સ'દો 'વિમાન લઈ અન્નમીલ પાસે આવ્યા છે. ભગવાનના પાર્સ'દો ન્યારે સત્ય પ્રાણીને વિમાન લઈને લેવા સારૂ આવે છે. ત્યારે ભગવાને જેવા શણગાર વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હોય તેવા શણગાર પહેરાવીને વિમાનમાં બેસાડીને જયજયકાર કરતા કુલની વૃષ્ટિ કરતા પ્રભુ પાસે ગા લોકમાં લઈ જાય છે. હવે અહીં ભગવાનના પવિત્ર પાર્સ'દો આવી પહોંચ્યા છે. અને એક બાબુથી યમદૂતો અન્નમીલને જેરળ'ધથી બાંધી રહ્યા છે. એટલામાં ભગવાનના પાર્સ'દો આવીને અન્નમીલને છોડાવે છે અને કહે છે કે તમારો અધિકાર આ જીવને યમપુરીમાં લઈ જવાનો નથી, એને લઈ જવાનો તો અમારો અધિકાર છે. એટલે બંને પક્ષ વચ્ચે સામાસાત્રી ખુબ ઝગડો ચાલ્યો. એટલે યમદૂતો ભગવાનના પાર્સ'દોને હાથ બેડીને કહેવા લાગ્યા કે એ દુષ્ટ પ્રાણીએ મરણ પર્યંત મહા પાપ કર્યાં છે, તે પાપનો મોટો ડુંગર યમરાજને ત્યાં થઈ રહ્યો છે, માટે તે પાપીને પાપની શિક્ષા કરવા સારૂ અમે લઈ જઈશું. ત્યારે પાર્સ'દો બોલ્યા કે ભલે એણે આજન્મિન મુધી પાપ કર્મ કર્યાં હોય પરંતુ ગીતાજીમાં સાક્ષાત્ ભગવાને અધ્યાય આઠમામાં જે શ્લોક કહ્યો તે શ્લોક.

અંતકાલે ચ મામેવ સ્મરન્મુક્તવા કલેવરમ્ ।

ય પ્રયાતિ સમદ્રાવં યાતિ નાસત્યત્ર સંશયઃ ॥

હે અર્જુન ! અંતકાળને સમયે જે મનુષ્ય માર્ગ સ્મરણ કરતો દેહ છોડીને જાય છે તે મારા સ્વરૂપને પામે છે એમાં સંશય નથી. આવી રીતે હે યમદુતો ! અંતકાળ સમયે એને નારાયણ નામનો ઉચ્ચાર કર્યો છે માટે એ જીવને અમે વૈકુંઠ લોકમાં લઈ જઈશું, અથવા લઈ જવાનો અમારો અધિકાર છે. એટલે યમદુતો જેમ મામલતદારના પટાવાળાથી જેમ પોલીસ ડરે તેમ યમદુતો પાર્શ્વદોષી ડરીને બિચારા કીકે મોંઢે યમલોકમાં પાછા ગયા. ત્યાર પછી અજ્ઞાતીને ભગવાનના જેવો શશ્વગ્રાર એટલે મુગટ, પિતાગ્રાર વગેરે સુંદર વસ્ત્રો ધારણ કરાવીને વિમાનમાં બેસાડી કુલની વૃષ્ટિ સાથે જય જયકાર કરતા વૈકુંઠમાં લઈ ગયા. તો જ્યારે આ જીવ ખરા અંતઃકરણ પૂર્વક ભાવ ભક્તિથી ભગવદ્ નામ લે તો તેના જન્મોજન્મનું કલ્યાણ જરૂર થાય એમાં આશ્ચર્ય શું કહેવાય ? અને વારંવાર મરવું અવતરવું મટી જાય, માટે હરી જે સર્વ દુઃખના હર્તા ભગવાનનું નામ મહાત્મ કેવું છે ? કે જ્ઞાનથી અથા અજ્ઞાનથી મશ્કરીથી-હાંસીથી જો ભગવદ્ નામ અજાણે એક વાર લેવામાં આવી ગયું હોય તો અગ્નિ જેમ કાષ્ટ એટલે લાકડાંને બાળી નાંખે છે, તેમ તે જીવના સર્વ દોષ બાળીને ભસ્મ થઈ જાય છે. તેમ ભગવાનના નામનું મહાત્મ કેવું છે તે તો જુઓ. એટલા સાડુ શ્રી ભાગવત પદ્યમ સ્કંધમાં વિષ્ણુદ્વૈત કહે છે કે બ્રહ્મહત્યા કરવાવાળો, ગૌ હત્યા કરવાવાળો, પિતૃ હત્યા કરવાવાળો, માતૃહત્યા એટલે માની હત્યા કરવાવાળો, આચાર્યહત્યા કરવાવાળો, અથવા આપણાથી આચાર્ય એટલે મોટો હોય તેની હત્યા કરવાવાળો, પાપી હોય, આન્ડાલ હોય, નીચ જાતિમાં ઉત્પન્ન થયો હોય, તે સર્વ ભગવાનના કિર્તન, ભજન સ્મરણથી શુદ્ધ થાય છે. વળી ગીતાજીમાં કહ્યું છે કે—

દોહરો.

ઉંચ થઇ મૂળને ના ભજે ચાંડાલ કહીએ તેહ. ॥

નીચ થઇ મૂળને જે ભજે તે જાણું મારો દેહ. ॥૧॥

માટે ભગવાનને તો ભક્તિ વહાલી છે. ઉંચ નીચ કે ભતિ હીનભતિ સાથે કામ નથી. વળી ચોચાંશી વૈષ્ણવની વાર્તામાં ગદાધરદાસે માધોદાસને કહ્યું કે તમે બજારમાંથી શાક લઇ આવો. માધોદાસ સેવા અથવા ભક્તિ રૂપે શાક લાવ્યા નહિ. પરંતુ મોટા માણસના કહેવાથી બજારમાંથી શાક લાવ્યા. માધોદાસ વેશ્યા લ'પટ હતા; પરંતુ શાક લાવ્યા જેથી ભગવાન આરોગ્યા. તે પ્રતાપના બળથી માધોદાસને ભક્તિ સિદ્ધ થઇ અને વેશ્યાનો સંગ છુટયો. અને મોટા ભગવદ્ ભક્ત થયા; અને વેશ્યા પણ છેવટે શ્રી ગોસાઇજીની સેવક થઇ. એવી રીતે જાણે અજાણે પ્રભુ, સેવા તથા કીર્તન માની લે છે. વળી શ્રી યમુનાજીની આરતીમાં ભગવદીયોએ ગાયું છે કે.

અજાણે નાયો અધર્મી તેના માએ કર્યો,

રે ઉધાર. જે જે શ્રી જુમનાં. ॥

વળી શ્રી મદ્ ભાગવતના અષ્ટમસ્કંધમાં કહ્યું છે કે

તે મદ્ભ ગ્યા મનુષ્યેસુ કૃતાર્થાઃ નૃપનિશ્ચિતં ।

૧મર્તિ સ્મર્યંતીહ હરે નામ કલૌ યુગે ॥

હે રાજન! આ કળિયુગમાં ભગવાનના નામનું જે સ્મરણ કરે છે અને બીજાઓને સ્મરણ કરાવે છે, તે મનુષ્યોમાં સુદર ભાગ્યવાન અથવા કૃતાર્થ છે. હવે જે બ્રહ્મસંબંધના ગદ્યાર્થ એટલે પંચાક્ષર મંત્ર મળ્યા પછી નવધા ભક્તિ કહેવાય છે તે નવધા ભક્તિ એટલે તે નવ પ્રકારની કઇ કઇ અને તેના પૃથક્ પૃથક્ જૂઠાં નામ નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવ્યાં છે. તે નવધા ભક્તિ શ્રીમદ્ ભાગવતમાં નીચે પ્રમાણે વર્ણવેલી છે તે શ્રોતૃક.

શૃવણં કીર્તનં વિષ્ણો સ્મરણં પાર્શ્વેવનમ્ ।

ઔષ્ણં વર્ન્દનં દાસ્યં મુક્ત્યર્થમાત્મનિવેદનમ્ ॥

અર્થાત્ વિષ્ણુ 'ભગવાનના શુભગાનનું શ્રવણ કરવું' તે (૧) શ્રવણ ભક્તિ. તથા 'તેનાં ચરિત્રનું કિર્તન કરવું' તેનું નામ (૨) કિર્તન ભક્તિ. તેમજ તેમનું ચિન્તવન કરવું તે (૩) રમરણ ભક્તિ અને તેના ચણાખિંદની સેવા કરવી તેનું નામ (૪) પાદ સેવન ભક્તિ શ્રી ઠાકોરજીને અભ્યંગ એટલે સ્નાન કરાવવું અંદન પુષ્પ વગેરે સમર્પવું તેનું નામ (૫) અર્ચન ભક્તિ અને તેનાં દનદનને દીનતા પૂર્વક પ્રણામ કરવા તેનું નામ (૬) વંદન ભક્તિ તથા પ્રભુની દાશ્ય ભાવથી સેવા કરવી તેનું નામ (૭) દાશ્ય ભક્તિ. તેમજ પ્રભુને અનુકુળ જેવા કે ઠંડી એટલે ટાઢના દિવસમાં (અંગીઠી) (સગડી ધરવી તથા ગદડ) ડગલો અથવા બગલ બાંડી વગેરે ધરાવવાં (ઉષ્ણકુળ) ઉનાળાની ઋતુમાં કુલ મંડળી વગેરેમાં પધરાવવા અથવા જેમ શ્રી ઠાકોરજી ને સુખ થાય તેમ સેવા કરવી તેનું નામ (૮) સખ્ય ભક્તિ તથા પોતાનો દેહ શ્રી ઠાકોરજીને સમર્પવો તે (૯) આત્મ નિવેદન ભક્તિ કહેવાય. આ નવધા ભક્તિ-માંથી એક એક ભક્તિ મહા પરાકાષ્ઠી એટલે ઘણીજ મુશ્કેલીથી એક એક ભક્તને પ્રાપ્ત થઈ હતી, પરંતુ આ પંચમ કળિયુગમાં શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી દેવી જીવોના ઉદ્ધાર અર્થે પ્રગટ થયા અને શાસ્ત્રમાં સ્ત્રી, શૌદ્રાદિકનો ઉદ્ધાર નહોતો તે આપ એવા પરાક્રમી થયા કે પ્રથમ જીવને નામમંત્ર એટલે અષ્ટાક્ષર મહામંત્ર શ્રી કૃષ્ણ શરણું મમનો મંત્ર સંભળાવતાની સાથેજ (સન્ત) સાત ભક્તિનું દાન જીવને કર્યું તે પછી બ્રહ્મસંબંધ એટલે શ્રી પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ સાથે જીવનો સંબંધ તૂટીગળ ચણાખિંદમાં સમર્પતાની સાથેજ પુરેપુરી (નવધા) એટલે નવ પ્રકારની ભક્તિનું દાન થયું એથી વિશેષ જીવને દાન કર્યું જોઈએ ? હવે તે નવધા ભક્તિનું દાન ચારે યુગમાં પ્રથમ સત્યયુગમાંથી એક એક ભક્તિનું દાન નીચે લખેલા ભક્તોને મળ્યું છે તે ભક્તિ સિદ્ધ થઈ હતી. શ્રી વિષ્ણુની (૧) શ્રવણ ભક્તિ રાઘ પરિક્ષતને સિદ્ધ થઈ (૨) કીર્તન ભક્તિ શુકદેવજીને સિદ્ધ થઈ (૩) રમરણ ભક્તિ પ્રહલાદજીને (૪) પાદ સેવન ભક્તિ શ્રી લક્ષ્મીજીને (૫)

અર્થન ભક્તિ પૃથુરાજને સિદ્ધ થઇ (૬) વંદન ભક્તિ અકરૂર-
જીને (૭) દાસ્ય ભક્તિ હનુમાનજીને (૮) સાખ્ય ભક્તિ અર્જુન-
ને સિદ્ધ થઇ (૯) આત્મ નિવેદન ભક્તિ રાજા બલીને સિદ્ધ
થઇ અને છેલ્લી (૧૦) પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિ શ્રી વ્રજના ગોપી
જનને પ્રાપ્ત થઇ છે. અને ભગવાનને પ્રેમથી મળ્યાં છે. હવે જે
દસ પ્રકારની ભક્તિ કહી; તેમાંથી એક સ્મરણ ભક્તિ પ્રહલાદજીની
વિસ્તાર સાથે સાંભળો. એની મૂળ કથાની ઉત્પત્તિ ક્યાંથી થઇ ?
તેનું વર્ણન કહે છે. પ્રથમ સ્વયં ભગવાન પોતે ગો લોકમાં
બિરાજતા હતા, તે સમયે બ્રહ્માજીના ચાર પુત્રો. (૧) સનક
(૨) સનકાદિક, (૩) સનત, (૪) સનત કુમાર. એ ચાર પુત્રોને
બ્રહ્માજીએ આજ્ઞા કરી કે તમે સૃષ્ટિ રચો. ત્યારે તેમણે કહ્યું કે
અમે સૃષ્ટિ રચવા ઉત્પન્ન થયા નથી. અમે તો ભગવાનની ભક્તિ
તપોવન વિષે એકાન્તમાં કરીશું એટલે આ ચારે પુત્રો બાલ્યા-
અવસ્થામાં જંગલમાં રહેતા હતા; તેમને લૌકિક હુનીયાદારીના
વહેવારનું જાણવા પણું નહોતું. તેથી તે નગ્ન વેષે રહેતા
હતા. તે ચારે પુત્રો એક સમાયોગે કરીને ભગવાનના સાક્ષાત્
દર્શનાર્થે ગો લોકના દ્વાર પાસે આવ્યા. ત્યાં ભગવાનના બંને
દાશબાહુ એટલે ચોખદાર. જૈં વર્જે નામના શીંધપોલીયા
એટલે ચોકીદારે પેલા સનતકુમારને રોક્યા. અને કહ્યું કે ગો
લોક વાસી શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનની આજ્ઞા સિવાય દર્શનાર્થે (ભીતર)
અંદર જવાશે નહિ. એટલુંજ કહેતાની સાથે સનતકુમારે ક્રોધા-
યમાન થયા અને શ્રાપ આપ્યો કે ભગવાનના દર્શનાર્થે જતાં
તમે અમોને રોકનાર કોણ ? કારણ કે તે માયા રહિત હતા.
ભગવાનના દર્શન સિવાય બીજા કશાની તેમને પરવા ન હોતી
એટલે પેલા બન્ને દ્વાર પાસે આપ આપ્યો કે જાઓ તમે
મૃત્યુ લોકમાં એટલે પૃથ્વી ઉપર રાક્ષસ થઇને પડો. એટલે
બંને પોલીયા ગોલોક ભીતર જ્યાં લક્ષ્મીજી સહિત પ્રભુ
બિરાજે છે, ત્યાં બાવીને ગદ્ગદ કંઠે રડવા લાગ્યા; અને વિનંતી
કરી કે એ છોકરું પ્રભુ ! આપના દર્શનાર્થે આવેલા બ્રહ્માના પુત્રો

સનકાદિક ઋષિઓને અમે રોકવાથી અમે બને જણને આપ આપ્યો છે, માટે તેનું હવે નિવારણ શું ? ત્યારે ભગવાને આજ્ઞા કરી કે મારા એકાન્તિક ભકતોએ જે તમોને આપ આપ્યો છે તે કોઈથી મિથ્યા થઈ શકે તેમ નથી. કહ્યું છે કે—

મેરી બાંધી ભક્ત હુડાવે, ભક્તકી બાંધી હુટત નહીં મોસુ. ॥

માટે હવે મારું સામર્થ્ય નથી; માટે જાઓ તમો મૃત્યુ લોકમાં પડો. પરંતુ તે બાબતનો ખુલાસો એટલો છે કે જો તમારે મને જલદી મળવું હોય તો વેરલાવે ત્રણ જન્મમાં મળશો અને હેતુ ભાવે મળવું હોય; તો સાત જન્મે મને પ્રાપ્ત થશો. ત્યારે બંને પોત્રીયા બોલ્યા કે પ્રભુ ! જેમ આપણા અર્ણવ-બિંદુમાં અમારી જલદી પ્રાપ્તિ થાય તેવી અમારી ઇચ્છા છે માટે અમે ત્રણ જન્મે આપને મળીશું. એટલે ભગવાને તથાસ્તુ એમ કહીને આશીર્વાદ આપ્યો કે તરત બંને જણ પૃથ્વી ઉપર પડયા. હવે એમનો જન્મ કશ્ચપ ઋષિને ઘેર નવ સ્ત્રીઓ હતી. તેમાં દીતી જે સ્ત્રી હતી તેને કામ વ્યાપ્યો; અને કશ્પ ઋષિને કહ્યું કે મારી મનકામના પૂરી કરો; ત્યારે કશ્પ ઋષિ બોલ્યા કે હાલ સંધ્યાકાળનો સમય છે, અને તે મહા વિકરાળ સમય છે. કારણ કે મહાદેવજીના ગણો એટલે હંતો, ભૂત, પિશાચ, ડાકેણ, શાકેણ, દૈત્ય વગેરે કાળ સ્વરૂપે સંધ્યા કાળે બહાર ફરવા સાફ નીકળે. છે માટે આ વખતનો સમય ઇશ્વર પ્રાર્થના ભજન સ્મરણ કરવા યોગ્ય છે. જેથી આ કાળમુખાઓનો આ શરીરમાં છાંયો તેમ પ્રવેશ થાય. તો પણ કામાન્ધ બનેલી સ્ત્રીએ નહિં માનતાં ખરેખર હઠ લીધી. હઠ ચાર પ્રકારની છે. પ્રથમ (૧) સ્ત્રી હઠ (૨) બાલ હઠ (૩) રાજ્ય હઠ (૪) ભોગી હઠ. તેમાં સ્ત્રી હઠ વિશેષ છે. જેથી તે બિચારા ઋષિરાજનું કહ્યું નહિ માનતાં કામથી અધં બનેલી સ્ત્રીની હઠ કશ્ચપ ઋષિએ પૂર્ણ કરી. તે સંધ્યાકાળ સમયને ગર્ભ રહેલા બંને પુત્રો રાક્ષસો થયા. ઋષિ બ્રાહ્મણને મેર રાક્ષસોનો જન્મ ન હોય પરંતુ ઉપલા બનાવથી ઇચ્છા

રહિત પુત્રો થયા તેથી બુદ્ધિહીન-ભગવાનથી વિમુખ, દુષ્ટ આચરણ વાળા ઉત્પન્ન થયા. માટે જે કાર્ય કરવું તે સમય સુચકતા એટલે સારો સમય બોધને કરવું. હવે આ ઋષિને ત્યાં બંને પુત્રો થયા તેમાં એકનું નામ હરિષ્ણ્યાક્ષ અને બીજાનું નામ હરિષ્ણકશ્યપ નામથી ઝાળખાવા લાગ્યા. હવે આ બંને રાક્ષસોએ મહાદેવજીનું આરૂઢ તપ કર્યું કે ઇન્દ્રનું ઇન્દ્રાસન પશુ ડોલવા લાગ્યું, ત્યારે મહાદેવજી પ્રસન્ન થયા કે માગ માગ જે માંગે તે આપું. ત્યારે હરિષ્ણકશ્યપે માગ્યું કે હું રાત્રે ન મરું. તેમ દિવસે પશુ ન મરું. ઘરમાં તથા બહાર પશુ ન મરું. શસ્ત્ર એટલે કેાઈ પશુ લોઢા લાકડાથી ન મરું. માણસ તથા જાનવરથી પશુ ન મરું. આવા પ્રકારનું વરદાન આપી તથાસ્તુ કહી આશીર્વાદ આપ્યો કે જા તારી મન કામના પુર્ણ થશે એટલે ભાવી પ્રાણ-લ્ય પ્રમાણે ઉત્પાત કરવા લાગ્યો અને સંત જનો જે ભગવાનના સાધુભક્તો તેને દુઃખ દેવા લાગ્યો કે તમે બધા મારું ભજન કરો. મારા સિવાય બીજો પરમેશ્વર કોણ છે. એવી રીતે મહાન ત્રાસ વર્તાવવા લાગ્યો. એમ કરતાં ઘણાએક દિવસે પોતાની જીને ગર્ભ રહ્યો. ગર્ભ રહ્યા પછી નારદજી ફરતા ફરતા હરિષ્ણકશ્ય-પની જી જ્યાં ગર્ભવંતી છે, તેની પાસે આવ્યા; અને તેને ભક્તનો ઉપદેશ કર્યો. તેથી પ્રહલાદજી ગર્ભવાસમાં રહ્યા રહ્યા ભક્તિનો ઉપદેશ પોતે ગ્રહણ કરી રહ્યા; તેથી પ્રહલાદજીને ગર્ભવાસ-માંથીજ ભક્તિનો પ્રવેશ થયો છે. કડવી તુંમડીનાં બીજ વાવીએ તો કડવાંજ તુંમડાં થાય. એટલે રાક્ષસને ઘેર તો રાક્ષસજ થાય; પરંતુ ગર્ભવાસમાં ભક્તિનો સંસ્કાર કાન દ્વારા પડવાથી ભક્ત થયા તે પછી સમય વીતે ભક્ત રાજ પ્રહલાદજીને જન્મ થયો. તે સાત વર્ષની ઉંમરે પાઠશાળા એટલે નિશાળમાં ભણવા સાફ બેઠા; ત્યાં હરી જે સર્વ દુઃખના હર્તા એવા શ્રી કૃષ્ણ ભગવા-નના નામ શિવાય બીજું કંઈ ભણતા નથી. અને બીજાં બાળ-કોને પશુ હરીનું નામ ભણવાનું શીખવે છે, અને ભગવાનના મહાત્મ્યનો ઉપદેશ સર્વને કરે છે તે વિષે શ્રી ભાગવત સપ્ત

સ્કંધમાં પ્રહલાદા રાક્ષસોના બાલકોને લણુતાં ઉપદેશ કરે છે તે શ્લોક—

કૌમાર આચરેત્પ્રાજ્ઞો ધર્માન્ ભાગવતાનિહ ।

દુર્લભ માનુરાજન્મ તદપ્યધ્રુવમર્થ દમઃ ॥

પ્રહલાદાદા અસુર જે દૈત્યના બાળકોને લણુતાં લણુતાં ઉપદેશ કરે છે કે હે બાળકો ! આ મનુષ્ય દેહ મહા દુર્લભ છે, તેમજ ઉત્તમ છે, અને તે નિશ્ચય નથી. માટે બુદ્ધિમાન પુરુષે કૌમાર અવસ્થા એટલે બાલપણમાંજ ભગવદ્ શરણુ કરી ભગવદ્ ધર્મનું આચરણુ કરવું ઉચિત છે. કારણકે ક્ષણમાં આ દેહને ભંગ કહેતાં નાશ થઈ જાય છે. તો અતકાલ સમય કંઈપણ બની આવે નહિ, પછીથી પસ્તાવું પડે. જેથી આ દેહ પ્રભુની સેવા તથા ભક્તિ ઉપયોગી મળવો અતિ દુર્લભ છે. તેથી ભગવદ્ ધર્મ તથા ભગવાનના દર્શન બને તેટલાં કરવાં એ ઉત્તમ પક્ષ છે. આવી રીતને ઉત્તમ બોધ કરતાં પ્રહલાદાદાના પિતા હરણુકશ્યપને નિશાળના માસ્તરે શ્રિયાદ કરી કે તમારો વેરવી જે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનું ભજન સ્મરણુ પ્રહલાદાદા પોતે કરે છે અને બીજા છોકરાઓને પણ ભગવાનનું ભજન કરાવે છે. માટે પોતે બગડે છે અને બીજાને પણ સાથે બગડે છે. તેવી વાત સાંભળતાની સાથેજ ક્રોધમય હરણુકશ્યપે પ્રહલાદાદાને ખુબ માર્યા. છતાં ભગવદ્ નામને ઉચ્ચાર બુલતાજ નથી. ત્યાર પછી એને ઝાડ ઉપરથી, તાડ ઉપરથી, મોટા પહાડ ઉપરથી નાંખી દીધા એટલે ભગવાન લક્ષ્મીજી સહીત આવીને પોતાના ભક્તની રક્ષા અર્થે પહાડ ઉપરથી ફેંકતાની સાથે કુલના પારણામાં ઝીલી લીધા, પણ આંચ આવવા દીધી નહિ. આટલું દુઃખ પડતાં છતાં પણ ભગવદ્ સ્મરણુ રંચક એટલે પળમાત્ર પણ સુકતા નથી. ત્યારે હરણુકશ્યપની બેન હોળીકા મહાસતી હતી તેણે ભાઈને સાઈ લગાડવાને કહ્યું કે ભાઈ તારો પુત્ર આપણા કુટુંબને કલંક લગાડવાને જન્મ્યો છે, જેથી તારું નામ બોળશે માટે હું સતી છું તો

એને લઈને બાળી દઉં, પ્રહલાદ બળી મરશે અને હું સતી છું તે જેવી ને તેવી બહાર નીકળી જઈશ. એટલે લાકડાંની એક હોળી ઉભી કરી અને નગારાં નિશાન સાથે વાજતે ગાજતે પ્રહલાદને હોળીની વચમાં એની ફાઈ લઈને બેઠી. અને સતીના ધર્મ પ્રમાણે જમણા પગના અંગુઠામાંથી અગ્નિ પ્રગટ થયો એટલે હોળીકા સતી હતી તો પણ ભક્તનું મહાત્મ વધારવા સારૂ ભગવાનની સ્વધૃત્યાથી બળી ગઈ. અને પ્રલાદજી જેવાને તેવા હસ્તા રમતા બેલતા બહાર નીકળ્યા. જેવી રીતે કુંભારના ની-મામાંથી બિલાડીનાં બચ્ચાંને બળતાં ઉગાર્યાં તેમજ હોલા હોલીનાં બચ્ચાંને ઉગાર્યાં તેમ ભગવાને પ્રહલાદજીને ઉગાર્યાં તે વિષે પદ.

(રાગ ભજનનો)

રામ રાખે રે તેને તો કોન મારી શકે. ॥ હોલા હોલી કહે છે કે પ્રભુજી મારી વારે ચઢો, ॥ બચ્ચા મારાં મરશે રે. તેની તે તમો રક્ષા કરો. ઉપર બાજ તાકે રે નાચે તો પારધી ખડો. પોલારમાંથી સૂર્ય નીકળ્યો રે ડરીયો પેલા પારધીને જઈ. હાથ-માંથી બાણ છુટ્યું રે વાગ્યું પેલા બાજને જઈ. ॥ રામ રાખેરે તેને તો કોણ મારી શકે.

માટે ભગવાન જેને સહાયતા કરનાર છે તેને કોઈ મારનાર કે દુઃખ દેનાર નથી. હવે જે હોળીકા સતી બળી મરી તે દિવસની હોળી પ્રગટ થઈ છે. સત્યુગના આરંભમાં હોળી નહોતી. હવે અહીં સતી બળી ગઈ એટલે લોકોએ તેનો શોક પાડ્યો. અને ધૂળ ઉછાળતા લાગ્યા તે બાજ સુધી એ રિવાજ ચાલે છે. અને ભગવાનના ભક્તોએ ભક્તરાજ પ્રહલાદ ઉગાર્યા એટલે શુભાલ અખીલ તરેહ તરેહના પથ રંગ ઉરાડવા લાગ્યા અને ઘણાજ આનંદથી પ્રભુ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનને ડોલ જુલાવી હર્ષ-ભેર આનંદ ઉત્સવ માન્યો. તે પછી હરજાકશ્યપના મનમાં એમ આગ્યું કે આવો વજ્ર જેવો બાળક કશાથી મરતો નથી. માટે એક લોહનો સ્થંભ અગ્નિથી પિકાવવાનો વિચાર કર્યો કે સ્થંભ સાથે બાળાને પ્રહલાદને બાળી દેઉં.

જ્યાં પેલો સ્થંભ અગ્નિથી ધીકાવ્યો છે કે તરત પ્રહલા-
દણ નિશાળેથી ભણીને રામા કૃષ્ણ ગોવીંદા, રામા કૃષ્ણ
ગોવીંદા, આવા ઉચ્ચાર ભગવદ્ નામના કરતા કરતા ચાલ્યા
આવે છે. આવતાંની સાથે એના પિતાએ પૂછ્યું કે કેમ પ્રહલાદ !
તારા પરમેશ્વરને કંઈ કંઈ વસ્તુમાં રહેલો જીએ છે ? ત્યારે પ્રહલાદે
ભક્તિના પ્રતાપથી શૂરવીરતાથી કહ્યું કે સાંભળો પિતાજી ! તે
વિષે એક દોહરો કહે છે:—

આસ પાસ આકાશમાં, અંતરમાં આભાસ. ॥

ધાસ આસની પાસ પણ, વિશ્વપતિનો વાસ. ॥

ખાલી જગ્યા ખોળીએ, કણી મૂકવાં કામ, ॥

ક્યાં એ જગકર્તા વિના, કાલું ન મળે કામ. ॥૧॥

એટલે ચારે દિશાઓમાં, આકાશમાં, પાતાળમાં, સ્થાવર
જંગમમાં એટલે જળમાં તથા સ્થળમાં, લોહમાં તથા લાકડામાં,
મારામાં તેમ તમારામાં સચરાચર એટલે સર્વ ઠેકાણે વ્યાપક
પરમેશ્વર રહેલો જોઈ છું. એવું પ્રહલાદજીએ દૃઢ નિશ્ચય સાથે
કહ્યું ત્યારે એના પિતાએ પેલો જે લોહનો સ્થંભ લાલચોળ
અગ્નિમય ધિકાવી રાખ્યો છે તે બતાવ્યો કે બોલ પ્રહલાદ
તારો પરમેશ્વર આ સ્થંભમાં છે. જો તારો પરમેશ્વર આ લાલચોળ
સ્થંભમાં હોય તો એ ધાંભલાને તું બાઝ. તે વખતે પ્રહલાદના
મનમાં એવું આવ્યું કે ચારે બાજુએથી અગ્નિની જવાળાઓ
નીકળી રહી છે તેને બાઝવાથી હું બળી તો નહિ જાઉં, એવી
શંકા થતાંની સાથે ભક્ત પ્રતિપાળ ભક્તરક્ષક, ભક્તનો ટેક
રાખવા ભગવાને તરત લાલ કીડીયોની સ્થંભમાં હાર ચલાવી.
ત્યારે પ્રહલાદને ધીરજ આવી કે આ સૂક્ષ્મ કીડી જેવી
વસ્તુ જ્યારે બળતી નથી તો પછી હું કેમ બળી જમશ ?
તે લાલ કીડીઓને ફક્ત પ્રહલાદજીએ લીધી છે. બીજા કોઈના
દેખવામાં આવી નથી. તે દિવસની લાલ કીડીયો ઉત્પન્ન થઈ છે
તે પહેલાં નહોતી. તે પછી પ્રહલાદજી તરત પેલા સ્થંભે એક-
દમ કુદકો મારી ફોડીને બાઝ્યા કે તરત સ્થંભ ફાટયો તેમાંથી

એક વિકરાળ સ્વરૂપ શ્રી નૃસિંહ ભગવાનનું મહાદેવજીના વર-
દાન પ્રમાણે અડધું માણસનું અને અડધું વાઘના સ્વરૂપે પ્રગટ
થયા. તે પોતે મહાન ક્રોધાયમાન છે. જેના બંને નેત્રો લાલ-
ચોળ થઈ ગયાં છે. અને એવા વિકરાળ સ્વરૂપ થાસે શ્રી લક્ષ્મીજી
સરખાં પશુ જઈ શકતાં નથી. એવા ભક્ત વત્સલ ક્યાણુ પ્રભુએ
પ્રહલાદજીને પોતાના જોળામાં બિસાડયા. અને ગાય જેમ વાછ-
રકાનો જન્મ આપી હેતથી જેમ ચાટે છે તેમ શ્રી નૃસિંહ ભગ-
વાન પોતાના ભક્ત પ્રહલાદને આટલા લાગ્યા. તે વિષે સૂરદા-
સજી તથા પરમાનંદદાસજી નીચેનાં બે કીર્તન ભગવાનના મહાત્મ
તથા ભક્ત પ્રહલાદની રક્ષા કરી તે વિષે કહે છે તે પદ.

(૧) રાગ કાંનરો.

અપનો જન પ્રહલાદ ઉગાર્યો. ॥ ખંભ ળીચ તે પ્રગટે
નરહરી હરણાકરયપ હિર નખન ળીદાર્યો. ॥૧॥ બરખત કુમ્ભ
શબ્દ ધ્વની જે જે સૂર દેખત સદા કૌતુક હાર્યો. ॥ કમલા હરી-
જૂકે નીકટ ન આવે, એસો રૂપ હરી કબહું ન ધાર્યો. ॥૨॥ પ્રહ-
લાદે સુખત ઐર આટત ભક્ત જનકે ક્રોધ નીવાર્યો. ॥ સૂરદાસ
બલ જાય દરસજી ભક્ત વીરોધ દૈત્ય નીસ્તાર્યો. ॥૩॥

(૨) ગગ કાંનરો.

યહ વૃત માધો પ્રથમ લિયો. ॥ મેરે ભક્તન કો દુઃખ દહે
તાકો ફાફ નખ નહીયો. ॥૧॥ જો ભક્તન સો વેર કરત હે પર-
મેશ્વર સો વેર કીયો. ॥ રખવારીનકો ચક્ર સુદર્શન માથા ઉપર
સદા ફિરે. ॥૨॥ પરાધીન હોય અપને ભક્તનકો જ્યા કારણ
અવતાર ધર્યો. ॥ યહ જી કહી હરી મુનિ આગે અલિમાનકો
ગર્વ હર્યો. ॥૩॥ ભજતે ભજો તજી નાહી કબહું પારથ પ્રીત
શ્રીપતિ થાં ભાખી. ॥ પરમાનંદ દાસકો ઠાકોર અખીસ જીવન
સખ સાખી. ॥ ॥

તે પછી મહાદેવજીનું વચન સત્ય કરવાને સારૂ સંધ્યા-
કાળનો સમય થયો કે તરત પેલા હિરણ્યાકરચપને શ્રી નૃસિંહ
ભગવાને જેમ વાઘ શિયાળને પકડે તેમ પકડયો; અને ઘરના

જ્યારણના ઉપર પછાડયો અને તપમાં જે કંઈ વરદાન મળ્યું તે બધું ચાહ કરાવ્યું. અને મહાદેવજીએ આપેલું વરદાન પણ ભગવાનને કાચમ રાખવું છે, નહિ તો સત્ય પુરૂષનું વાક્ય કાચ અને મહાદેવજી પણ પોતાના ભક્તોમાં અંતરંગ ભક્ત શિરોમણિ છે, એટલા માટે સત્ પુરૂષના વાક્યનો શ્લોક.

ચલંતિ તારા પ્રચલંતિ મંદિરં ।

ચલંતિ મેરુ રવિ ચંદ્રમંડલાત્ ॥

કદાપિ કાલે પૃથ્વી ચલંતિ ।

સત્પુરુષવાક્યે ન ચલંતિ ધર્મઃ ॥

શું કહે છે કે સમય પ્રમાણે આકાશના તારાઓ, ઝહો, મંદિરો એટલે ઘરો પર્વતો સૂર્ય તથા ચંદ્ર-પૃથ્વી સર્વ ચલાય-માન થાય છે, એટલે જેનો નાશ થાય છે, પરંતુ સત્ પુરૂષનું વાક્ય અને ધર્મ એ બે વસ્તુનોજ નાશ નથી. એવીજ રીતે અહીં સત્પુરૂષ મહાદેવજીનું વાક્ય સિદ્ધ કરવા માટે સંધ્યા કાળે હરણ્યાકશ્યપને નૃસિંહ ભગવાને વાધના જેવા મોટા વિકરાળ નખથી પેટ ચીરવાની તૈયારી કરી એટલામાં પરમ ભક્ત પ્રહલાદજીએ શ્રી નૃસિંહ ભગવાનને બે હાથ જોડીને વિનંતી કરી કે હે દેવના દેવ ! હે ભક્તવત્સલ પ્રભુ ! ભલે એમને મારો, પરંતુ આખરે ગમે તેવો મારો પિતા છે, માટે એમનો ઉદ્ધાર એટલે મોક્ષ ગતિ થવી જોઈએ. તે વખતે ભગવાને કહ્યું કે હે ભક્ત પ્રહલાદ ! સાંભળ. આ તો તારો પિતા છે અને પુર્વે મારો ભક્ત છે. ત્રણ જન્મે મને આવીજ રીતે મળશે. પહેલા જન્મમાં હરણ્યાકશ્ય અને હરણ્યાકશ્યપ, બીજા જન્મમાં શિશુપાલ ને દંતવક્ર અને ત્રીજા જન્મમાં રાવણ અને કુંભકરણ્ય, આવી રીતે એના ત્રણ જન્મ મારા હાથથી પુરા થઈ પછી મને પ્રાપ્ત થશે, માટે મારા હાથથી જે કોઈ પ્રાણી માત્રનું મરણ થાય છે તેની તો મુક્તિજ છે, પરંતુ જેના કૃળમાં કોઈ પણ જંતુ નીચ સાતિમાં ભક્ત બીજ ઉત્તમ થાય છે તેની હું ઇંકુત્તેર

પેઠી તારૂં છું. માટે પ્રહલાદ ! તું શોક ન કર ને હવે તું રાજ્ય કર. ભગવાને એને રાજ્યગાદીએ બેસવાનું કહ્યું પરંતુ પ્રહલાદે ના કહી કે મારે રાજ્ય કરવાની ઇચ્છા નથી. હું તો આપણી ભક્તિજ કરીશ ત્યારે નૃસિંહ ભગવાને કહ્યું કે સાંભળ.

(દોહરો.)

સંસારમાં સરસો રહે, ને મન મારી પાસ;

સંસાર તો લોપે નહિ, તે જાણું મારો દાસ. ॥૧૧॥

માટે સંસારમાં રહીને મારી ભક્તિ કર, કારણકે ગૃહસ્થાશ્રમ ધર્મમાં રહીને જેટલો ધર્મ સંસારીથી બની આવે છે તેટલો ધર્મ વિરક્ત એટલે સંન્યાસીથી બનતો નથી. માટે પ્રહલાદ ! તું મારી આજ્ઞાથી રાજ કર. એટલે પ્રહલાદે શ્રી નૃસિંહ ભગવાનની આજ્ઞા માથે ચઢાવી અને ભગવાને રાજતિલક કરીને ગાદી ઉપર બેસાડી પોતાના સાચા ભક્તનું મહાત્મ્ય વધાયું, અને શ્રી નૃસિંહ ભગવાન તથા શ્રી લક્ષ્મીજી સહિત બન્ને જણ વૈકુંઠમાં પધાર્યાં. આટલું બધું પ્રહલાદજીએ જ્યારે અસંખ્ય દુઃખ વેઠ્યું ત્યારે એમને એક ફક્ત સ્મરણ ભક્તિનું જ્ઞાન મળ્યું છે, માટે ભગદીએ ગાયું છે તે પદ.

(રાગ નટ)

કલીયુગ સખ જાગતે અધકાષ, ॥ જા જાગમે પ્રગટે મી બલભ મુખ મૂરતી પ્રગટાઈ. ॥૧૧॥

એટલે શ્રી ઠાકોરજીના મૂળાભિંદ રૂપ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી પ્રગટ થઈને દેવી જીવને બ્રહ્મસંબંધ થતાની સાથે નવ પ્રકારની ભક્તિનું જ્ઞાન આપ્યું. એ કંઈ જેવી તેવી સેજ વાત નથી. આગળ રૂપિ મુનિયો હજારો વર્ષ તપશ્ચર્યા કરતા પરંતુ સ્વપ્ને પણ ભગવાનનાં દર્શન થતાં નહિ; અને આ વર્તમાન કળીયુગમાં શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી સર્વ સામર્થ્યવાન થઈને જેવાંકે સ્ત્રી, શૂદ્રાદિકનો શાસ્ત્રમાં ઉદ્ધાર નહોતો તેમનો ઉદ્ધાર કર્યો, એટલા માટે ભગવદીયોએ કીર્તન ગાયું છે તે પદ.

(રાગ આશાવરી)

શ્રીમદ્ વલ્લભકે ધર પ્રભુ જો ફિર અવતાર ન ધરતે હો. ॥
તો હમ સરીખે મૂઢ પતિત જન કહો કેસે નીસ્તરતે હો. ॥૧॥
બિન પાયે બ્રજપતિ પદ પંકજ કહાકી સેવા કરતે હો. ॥ શ્રી
ગીરીધરણુ રાધિકા વર બિન રસના કહા ઉચરતે હો. ॥૨॥
શિવ સૂરેશ દિનમણી ગણેશકે હોય કનોડે ડરતે હો. ॥
અતિ આતુર પુનં અર્ક તુલસે સખનકે પાયન પશતે હો. ॥૩॥
જખ હમ હું લોગનકી નાઇ ધરધર ભટકત ફિરતે હો. ॥ કર્મ-
યોગ પુન્ય જ્ઞાન ઉપાસન ધનહિમે પચી મરતે હો. ॥૪॥ કહા
ભયો નિજ બિરદ જાનકે પતિત જાન ઉધરતે હો. ॥ રૂચિર રૂપ
બલદાસ નારાયણ તૃપિત નયન ક્યોં કરતે હો. ॥૫॥

માટે આ પુષ્ટિમાર્ગ ઘણોજ વિલક્ષણ છે જેનો પાર નથી.
જુઓને ખસો બાવન ભગવદી અને ચોર્યાશી વૈષ્ણવો પુસ્તક દ્વારા
લખાઈ ગયાં છે. તેમની સાચી ભક્તિ અને મનનો સાચો ભાવ
વિદ્યમાન બતાવી આપે છે કે ખસો બાવન ભગવદીયની વાર્તામાં
જે શ્રોતા વક્તા ભગવદ્ વાર્તા કરતા કરતા જંગલમાં આઢ્યા
ગયા તે ભગવદ્ રસના આવેશમાં પ-૭ દિવસ સુધી એમની
દેહનું ભાન રહ્યું નથી. પ્રભુ ઇચ્છાથી તે બંનેની દેહ ઘણાએક
દિવસે છુટી ગઈ; એટલે તે બંનેની સ્ત્રીઓ પોતાના પતિની
તપાસ કરવા સાડી નીકળી પડી. તપાસ કરતાં જ્યાં પેલાં હાડ-
પિંજર પડ્યાં છે, ત્યાં આવીને બંને સ્ત્રીઓએ પોતાના પુરુષને
એવી રીતે ઓળખી કાઢ્યા કે જે શ્રોતાજન એટલે ભગવદ્
વાર્તા સાંભળનાર હો; તેના રૂવાંટે રૂવાંટે છિદ્ર એટલે કાણું
પડેલાં જોયાં. શાથી જે ભાવ સહિત આતુરતાથી ભક્તિરસનું
અવલોકન કરતા હતા; જેથી તેના હૃદયમાં ભક્તિ રૂપી વિર-
હના બાણ રૂપી (છિદ્ર) કાણું પડી ગયાં તે વિષે.

(રાગ ધન્યાશ્રી.)

રામબાણ વાગ્યાં હોય તે તો જાણે. ॥ કૃષ્ણ બાણ વાગ્યાં
હોય તે તો જાણે. ॥ ધ્રુવને વાગ્યાં પ્રહલાદને વાગ્યાં વાગ્યાં અખ-

રીષ રાય. ॥ બાધ મીરાં કહે પ્રભુ ગીરીધરના ગુણ ગરણ કમલ ચિત્ત લાય, રામબાણ વાગ્યાં હોય તે તો બણે. ॥

તે પછી બીજા જે વક્તા એટલે કથા વાર્તા કહેનારા હતા, તેના શરીરના પીંજરામાં એક પણ છિદ્ર પડ્યું નહોતું. કારણકે કથા કહેનાર કરતાં સાંભળનારને ભક્તિની વિશેષ પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી બીજા જે વૈષ્ણવ બસોબાવન ભગવદીયની વાર્તામાં થઈ ગયા. તેમાં એકનું નામ વલ્લભદાસ હતું અને બીજાનું નામ બળદેવદાસ હતું, તે બંને જણ રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં ભગવદ વાર્તા કરતા કરતા ગામ બહાર એક વાવડી આવી તે વાવની આગળ ઉભા રહ્યા. બંને જણે જે દિવસ સુધી અખંડ રાત્રિ દિવસ ભગવત વાર્તા કરી અને ત્રીજે દિવસે દેહની શુદ્ધિ આવી ત્યારે તે વાવડીની ઇંટ ઉપર એવું લખ્યું કે જે ઘડી જીવ્યા. અને જે લોકો તે વાવનું પાણી ભરવા બંધ અને તે વાંચીને આશ્ચર્યમાં પડી વિચાર કરે કે જે ઘડી જીવ્યા એટલે તે લખનાર જન્મ્યો ક્યારે, ભણ્યો ક્યારે અને આ લખ્યું ક્યારે. એ આશ્ચર્ય જનક બનાવ બેઠાને તે ઇંટ ગામના રાજા પાસે લઈ ગયા. અને રાજાએ શાસ્ત્રી પંડિતો જે કોઈ રાજ્યનું વર્ષાસન ખાતા હતા તેમને બોલાવ્યા. અને તે ઇંટ વાંચાવીને કહ્યું કે એનો યોગ્ય ખુલાસો આપો, નહિ તો તમારાં વર્ષાસન ખુંચી લેવામાં આવશે. પરંતુ એ વાત કંઈ જોશી પુરાણીના ટીપણમાં કે પુસ્તકમાં નહોતી એટલે તે બિચારા ગભરાયા અને ઉત્તર શી રીતે આપી શકે ? બોગબોગે ત્યાં થઈને એક ત્રાદશી ભગવદીય વૈષ્ણવ જતા હતા તેમણે લોકોની એકઠી થએલી ધામધુમ બેઠાને પૂછ્યું કે ભાઈ ? આ શું છે ? ત્યારે તેમણે કહ્યું કે એક ઇંટ ઉપર લખ્યું છે કે જે ઘડી જીવ્યા તેના પ્રતિ ઉત્તર દેવાને મોટા મોટા પંડિતો પણ હારી ગયા છે અને આખરે ગરાસ પણ જપ્ત થશે. ત્યારે ત્રાદશી વૈષ્ણવે રાજાને કહ્યું કે આ બધા રાજ્યના જોશીયોનો ગરાસ મળતો જપ્ત ન કરે તો હું ખુલાસો કરું. રાજાએ તે વાત કબુલ કરી એટલે ત્રાદશી વૈષ્ણવે ખુલાસો કર્યો કે સાંભળો જે ઘડી

જીવ્યા તેનો અર્થ એવો છે કે—આખો દિવસ ને રાત મળી ચોવીસ કલાક થાય છે, તેમાંથી ફક્ત બે ઘડી જે કોઈ માણસ માત્ર ભગવદ્ નામ ખરા અંતઃકરણથી લેવામાં આવે; તે માત્ર બે ઘડી જીવ્યા કહેવાય. બાકી તે જીવતા મુખ્યા સમાન છે. જેવી રીતે ઘર બળવા માંડ્યું છે, તેમાંથી બળતાં જે કંઈ હાથ લાગ્યું તે આપણું સમજવું; તેમ સંસારના કાર્યોથી બે ઘડી મુક્ત એટલે નવરાશ લાવીને ભગવદ્ નામ લેવાય, તેજ ખરું. બાકી આખો દિવસ વૃથા સમજવો. માટે પ્રભુની ભક્તિ એજ સાચી વસ્તુ છે. એટલા માટે કૃષ્ણ ચૈતન્યે કહ્યું છે કે અમારા વિષ્ણુ સ્વામીના માર્ગમાં ગાયના શીંગડાં ઉપર એક રાધનો દાણો ઠરે તેટલીજ વાર જો ભગવદ્ નામ લેવામાં આવે નહિ તો; આમુગવેશ થાય છે, ત્યારે રામાનુંજ મર્યાદા મારગીયવાળા બોલ્યા કે અમારા માર્ગમાં ગાયના શીંગડાં ઉપર રાધનો દાણો ઠરે એટલી વાર જો ભગવદ્ નામ લેવામાં આવે; તો જીવ કૃતાર્થ થાય છે, માટે આ જીવને ભગવદ્ નામ લીધા વિનાની એકએક ઘડી કરોડ કરોડ રૂપિયા જેવી ભય છે, તે ઉપર સુરદાસજીએ એક ચાર દુકતું પદ ગાયું છે તે પદ.

રાગ બિહાર.

અરે મન સમજ શોય બિચાર. ૥

ભક્તિ વિના ભગવંત દુર્લભ કહત નિગમ પુકાર. ૥૧॥

સાધુ સંગત ડાર પાસા ફેર રસના સાર. ૥

પર્યો અબકે દાવ પુરે જીત ભાવે હાર. ૥૨॥

ભાખ સત્રે સૂન અઘરે પંચહી કો માર. ૥

દુરંતે તજ તીન કાને ચતુર ચોકની હાર. ૥૩॥

કામ ક્રોધ જબલ ભૂલ્યો ઠગ્યો ઠગની નાર. ૥

મૂર હરીકે પદ ભજન બિન ચહ્યો દોઉ કર ઝાર. ૥૪॥

માટે ભાઈઓ ! ભક્તિ એવી કરવી કે ભૂખ્યાને ભોજન અને તસ્સ્યાને પાણી જેવી. તે જેમ તૃપ્ત થાય છે, તેવીજ રીતે પ્રભુ ભક્તિમાં પ્રીતિ રાખીને આરતિ સંકિત ભક્તિ કરવાથી

પ્રભુ પ્રસન્ન થાય છે, તે વિષે સુરદાસજી બે ટુંકતું કીર્તન કહે છે તે પદ.

રાગ કાફી.

હરી ન ભજે તિનકે મુખ કારે પ્રભુ ના ભજે તિનકે મુખ કારે. ॥
વિષય રસ પીવત પ્રેમ સોં નામ સુધારસ લાગત આરે. ॥૧॥
શ્રી ભાગવત સૂન્યો નહિ અવજી ન કોટી જન્મ પાપ કે મારે. ॥
સુરદાસ એસે પતિતન કો સદા યમદુત વાકો ઠાર હી મારે ॥૨॥

હવે ભક્તિ તો આપણે પ્રભુજીની ભાવ પૂર્વક કરી; પરંતુ તેની સિદ્ધિને અર્થે સેવા જ્યારે પ્રભુની કરીએ તોજ ભક્તિ દીપે. નહિતો માથા વગરના માણસ જેવી કદરૂપી બેડાળ લાગે.

પ્રસંગ ૧૬ મેં.

શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનની સેવાના રહસ્ય વિષે.

સેવાનો અર્થ શું ? કે દાસત્વ ધર્મ, અથવા આપણા માથા ઉપર બિરાજતા પ્રભુજીને આપણા શ્રી ગુરૂદેવે કૃપા કરીને જે બતાવ્યા છે તે પ્રભુ આપણા જન્મો જન્મના કલ્યાણ કરતા સ્વામીની દાસ દાસી થઈ બળવેલી ચાકરી. એનું બીજું નામ સેવા એટલે ચેતસ્તપવળ સેવા પ્રભુની સેવામાં એકાગ્ર ચિત્તને 'પરોવવું' એનું નામ સેવા. જેવી રીતે કાચબી રેતીમાં પોતાનાં ઇંડાં મુકી પાણીમાં રહે છે, છતાં તેનું ચિત્ત અર્થાત્ ધ્યાન પોતાનાં ઇંડાં તરફજ હોય છે, તેવું સેવામાં ચિત્ત રાખવું. તે વિષે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી ભક્તિ વર્ધની અંથમાં આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક.

સેવાયાં વા કથાયાં વા યથાશક્તિ દૃઢા ભવેત્ ।

વાવજીવં તસ્ય નાશો ન કાઽપિતિ મતિ મમ ॥

પ્રભુની સેવા અને કથા વાર્તા પ્રભુમાં આશક્તિ સહિત દૃઢ ભાવે કરીને જ્યાં સુધી આ દેહમાં રહેલા જીવનો કાળે કરીને નાશ ન થાય ત્યાં સુધી સેવા તથા ભક્તિ કરવી જોઈએ

એવી શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે કે મારી એવી શુદ્ધ બુદ્ધિ છે. જેવી રીતે સેવા રૂપી ગુલાબનું કુલ અને બકિત રૂપી જળનું પોષણ ગુલાબના કુલને રક્ષણ કરવામાં ન આવે તો સેવા રૂપી ગુલાબનું કુલ કરમાઈ જાય. અને સેવા તથા બકિતને કર્મ રૂપી વાડની પણ જરૂર છે. એટલે સેવા તથા બકિત પ્રાપ્ત થઈ ન હોય ત્યાં સુધી વેદોક્ત કર્મકાન્ડ સંધ્યા, ગાયત્રી, તર્પણ ઇત્યાદિક કરવાં. કેમકે કર્મરૂપી વાડ વગર ખેતરમાં વાવેલી સુંદર વસ્તુ ટકી ન શકે. હવે તેના બુદ્ધાભાસ અર્થ. સેવા એ તો ગુલાબનું કુલ. તેને પોષણ કરવાને બકિત. અને બકિતની રક્ષા અર્થે કર્મકાન્ડ રૂપી વાડ. માટે બકિત અવશ્ય કરવી. વળી સેવામાં ભગવાનના મહાત્મની પણ જરૂર છે. મહાત્મથી સેવામાં ચિત્ત ચોંટે છે. કહ્યું છે કે રાઈ જીતની સેવા કો કળ માનત મેરૂ સમાન એટલે વૈષ્ણવોએ પોતાના ગુરુદેવના મંદિરમાં અથવા તો પોતાને ઘેર શ્રી ઠાકોરજી બીરાજતા હોય ત્યાં ભાવ સહીત જો રાઈ બરોબર સેવા કરવામાં આવે તો ભગવાન તે હૃદયના ભાવ વડે કરીને મોટા મેરૂ પર્વત સમાન તેને ચાની લે છે, તો પછી વધારે સેવા શ્રદ્ધા સહીત કરવામાં આવે તો જીવવા ભાગ્યનું વધારે શું કહેવાનું. માટે સેવા એજ ફળરૂપ છે, પ્રભુ થોડીશી વસ્તુને ઘણું કરી માની લે છે.

જેની દયાનો પાર નથી. સેવા કરવા વાળા પણ પ્રભુ છે, અને સેવાને બતાવવાવાળા પણ પ્રભુ છે અને આ પુષ્ટિમાર્ગ તે સેવામાર્ગજ કહેવાય છે. માટે ભાવ વગરની સેવા તથા બકિત કેવી છે કે જેવી રીતે કોઈ માણસના શરીરમાં પ્રાણ નથી. અને તેને આપણે સો રૂપીએ તોલાની માત્રા આપીએ તો તે મૃતક એટલે મરેલાને શું ગુણ કરે તેવીજ રીતે જેના હૃદયમાં પ્રભુ રહેલો ભાવ બકિત નથી તેમ સેવા ભાવથી કરતો નથી, તો પછી ફળની સિદ્ધિ કેવી રીતે થાય માટે ભાવ વિનાની સહજી ક્રિયા વૃથા છે. ઘી જેમ રાખમાં હોમે તેવું ફળ સમજવું તેથી અહીં (શાજનગર) અમદાવાદ પાસે અસારવામાં રહેનારા કોઈ-

રીના જમાઈ તે પૂર્વે નરસિંહ મહેતાનો અવતાર હતા તે બોખડા હતા તે શ્રી ગોસાઈજીના સુખાભિંદના ચરવીત તાંબૂલનું અધરા-મૃત પાન કરવાથી તેમને વાચા થઈ એટલે ભાલતા થયા તેમનું નામ ગોપાલદાસ હતું તેમના હૃદયમાં શ્રી ગોસાઈજીએ પ્રવિષ્ટ કરી વલ્લભાખ્યાનનાં નવ મીઠાં તેમના દ્વારા પ્રગટ કરાવ્યા તે ગોપાલદાસજી સાતમા વલ્લભાખ્યાનમાં ગાય છે કે (૧) આપ સેવા કરી શીખવે શ્રી હરી ભક્તિ પક્ષ વૈભવ શું દદ કીધો. અર્થ-શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી દેવી જીવોના ઉદ્ધાર અર્થે સ્વયં પોતે પ્રગટ થઈને આપ શ્રી એ શ્રીનાથજી આદિ સાતે સ્વરૂપની સેવા તન મન ધનથી કરીને પોતાના અંતરંગ ભક્તોને સરળતા એટલે સહેલાઈથી સેવાનું પ્રકરણ શીખવે છે. કે હું સેવા કરું છું અને તમો પણ સેવા કરો અને ભક્તિનો પક્ષ શું કે સેવા, તે નાના પ્રકારના વૈભવથી દદ એટલે નિશ્ચય કયો અને આપણી એટલે શ્રી ઠાકોરજીની લીલાનું વર્ણન પોતે શ્રી મૂખથીજ કયું છે, શ્રી ઠાકોરજીના મૂખ અવતાર રૂપ શ્રી વલ્લભ આચાર્યજીએ કયું. પોતે ઉચ્ચારનો અર્થ એટલે વચનામૃત કરતા હતા કે પ્રભુના ગુણાનું વાદ એટલે તેમના ગુણ આવા સુંદર છે. જેથી તે ઉચ્ચાર એટલે વચનામૃતનો આનંદ ઘણોજ આવ્યો.

(૨) વેદદેવી મધ્ય નવનીત જે ભજન રસ મથીત માધુરી જેને શ્રવણ પીધો. અર્થ:-પોતે વેદ રૂપી દહીંનું મંથન એટલે વલોવતાં તેમાંથી સાર વસ્તુ શું નીકળી કે નવનીત એટલે માખણ રૂપી ભક્તિ. આ માખણ ઘણુંજ મધુર એટલે સુંદર હોવાથી દેવી જીવોએ તેને ગ્રહણ કર્યું. એટલે પોતાના કાન દ્વારા કથા વાર્તા સાંભળીને ભક્તિસુધા જે અમૃત રસનું પાન કર્યું. (૩) તકેમય કર્મ પંથ રનેહ રસ હીને જે, શ્વેત જાણી વિમુખ તાણી લીધો. જાડીની છાશ રૂપી જે, કર્મ માર્ગ રસથી હીન તે શું કે છાશ તેને વિમુખ જીવોએ પીધી; કારણ કે રસ વિનાના સફેદ રંગને મોઢા. (૪) એ ચરણ શરણ વિના લોક દસ ચારમાં કહો કેનો કહી અર્થ સિધ્યો, શું કહું ચતુર

થઇ થઇ અને વીરતરે ભજે નહીં તે પશુ વિષય ગીધો. એ પ્રભુના ચરણના શરણ વિના ચૌદ લોક જે સાત નીચે ને સાત ઉપર મળી ચૌદનો પુષ્ટિ મારગીય અર્થ સિદ્ધિ થયો હોય તો કહો. કહે છે કે હું વધારે શું કહું. ચતુર મનુષ્યો પશુ ભગવાનની સેવા કરતા નથી તે પશુની માફક માત્ર વિષય-માંજ તલ્લીન સમજવા. (૫) એ પ્રભુ રસ પુંજ ભૂવ ચક્રમાં ભાગ્યહીન જીવ જેણે કણિકા ન ચાખી. અર્થ:—એ પ્રભુ રસ પૂંજ એટલે રસ મય પૃથ્વી ઉપર બીરાજે છે. તેને ભાગ્યહીન જીવે તેમના આનંદ રસની કણિકા સરખી ચાખી નહિ એટલે એ રસ પૂંજ પુરુષોત્તમના આનંદની કણિકા મળી નહિ. (૬) તેને દેવ ઉપર રહ્યા ધિક્કાર બોલે મંદ મતિ કહી અને નિંદા દાખી. અર્થ:—જેને એ પ્રભુના આનંદ રસની કણિકા ચાખી નથી તેને ઉપરના દેવલોકો ધિક્કાર શીટકાર આપે છે. અને કહે છે કે હે મદ મતિ એટલે ઓછી બુદ્ધિવાળા મનુષ્યો ! પ્રભુએ તમને પોતાની સેવા તથા ભક્તિ સાફ સુંદર મનુષ્ય દેહ આપ્યો છે તેમ તમે ગર્ભવાસમાં ભક્તિ પશુ કબુલી છે તે તમે પૃથ્વી ઉપર આવીને કંઈ પણ કરતા નથી જેથી દેવ-તાઓ નિંદા કરી રહ્યા છે. (૭) વિયુધ વાન્છે વાસ વસૂ-મતિ ઉપરે શ્રી વલ્લભ કુંવરની ટેલ કરવા. અર્થ:—હવે જે ઉપર દેવ લોકો પૃથ્વી ઉપરના મનુષ્યોને નિંદા અથવા ધિક્કારી રહ્યા છે કે તમારો જેવો મનુષ્ય દેહ છે, તેવો જો અમારો મનુષ્ય જન્મ હોત તો વલ્લભ કુંવર ને શ્રી ગોસાઇજીની સેવા ટેલેલ પેટ ભરીને કરત પરંતુ શું કરીએ ? કે એ અમારો અધિકાર નથી. શાથી જે અમારા કમનશીએ દેવતા બનાવ્યા છે પરંતુ મનુષ્ય દેહ જેટલું પણ અમને સુખ નથી. શાથી જે ભગવાનનું ભજન, સ્મરણ અને સેવા અમારા સ્વપ્નામાં પણ આવતાં નથી. અમને તો ઇંદ્રની અસરાઓના નાચ, ગાન, તમાસા વગેરે વેલવ આપ્યો છે જેથી અમારી હુર્દશા યઇ છે. કહું છે કે—

(રાગ માલવ)

પુણ્ય કરી અમરપૂર પાશે, અંતે ચોર્યાશી માંહીરે. ॥

એટલે અમોએ તો પેલા જન્મ અઢળક પુણ્ય દાન કર્યું છે, પરંતુ પ્રભુની ભક્તિ કરેલી નથી જેથી પુણ્ય ક્ષીણ થએ આખરે મનુષ્ય દેહ ઉત્તમ ઘેર મળશે ત્યારે અમને પ્રભુની ભક્તિનો અધિકાર થશે. તે વિષે ભગવાન હુવાંસા સુનિ પ્રત્યે કહે છે તે શ્લોક.

મત્સેવ્યા પ્રતીતં ચ સાલોક્યાદિ ચતુષ્ટયમ્ ।

નેચ્છંતિ સેવયા પૂર્ણા કુતોન્યત્કાલવિપ્લવમ્ ॥

શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન હુવાંસા સુનિ પ્રતિ કહે છે કે હે હુવાંસા સુનિ મારી સેવા કરીને મારા ભક્તો પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત છે. તે સાલોક્યાદિ ચતુષ્ટય એટલે ચાર, ચારે પ્રકારની ઇચ્છા રાખતા નથી તે ચાર પ્રકારની સુક્તિનાં નામ પ્રથમ (૧) સાલોક્ય સુક્તિ એટલે વૈકુંઠ લોકમાં જઈ નાના પ્રકારના વૈભવ સુખ ભોગવવાં તે એટલા માટે મજ ભક્તોએ ગાયું છે કે—

મજ વહાલુ'રે વૈકુંઠ નહી આવું,

ત્યાં શ્રી નંદકુંવર ક્યાંથી લાવું. ॥ ૫૪.

એટલે ત્યાં સેવા દર્શનનું સુખ નહિ. માત્ર નાના પ્રકારના વૈભવ જોઈ પેટ ભરવાનું (૨) સામિપ્ય સુક્તિ એટલે શ્રી હસીના સમિપ એટલે પાસે રહેવું અને નાના પ્રકારના નાટ્ય જોવા એટલે સેવા તથા ભક્તિનો લાભ નહિ. (૩) સામુખ્ય સુક્તિ એટલે ભગવાનના રૂપમાં રૂપ મળી જવું તે (૪) સાદૃશ્ય સુક્તિ એટલે ભગવાનના સ્વરૂપ જેવું સ્વરૂપ ધારણ કરવું પણ તે સ્વરૂપથી ભગવાન જેવાં કાર્ય ન થઈ શકે. માત્ર બહુરૂપી તરીકેના દેખાવં તેથી કંઈ લાભ નથી માટે ચારે સુક્તિ ભક્તિ-માર્ગમાં બાધક છે. કારણ કે ભગવાનની ભક્તિમાં લીન થએલા ભગવદ્ ભક્તો ચારે સુક્તિને (વૃણુ) મીઠાના ખારા પાણી ખરોખર ગણે છે, તેમ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ પ્રગટ થઈને.

(રાગ કાનરી)

લક્ષિત સુક્તિ દેત સખનકો. ॥

નિજ જનકો કૃપા પ્રેમરસ ઘરખત અધિકાઇ. ॥૧॥

એટલે નિજ કહેતાં પોતાના જે ઘાસજન છે તેની ઉપર કૃપા કરી એટલે દયા કરીને પોતાના હૃદયના પ્રેમરસની વૃદ્ધિ પોતે વરસાવે છે બાકીના કામનાવાળા ભકતોને લક્ષિત સુક્તિ આપી ને તેનું મન પ્રસન્ન કરે છે.

તેમ ગીતાશ્રીમાં અધ્યાય ૯ મેં પા: ૧૨૬ માં ભગવાન આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક.

સમોઽહં સર્વભૂતેષુ ન મે દ્વેસોઽસ્તિ ન પ્રિયઃ ।

યે ભજંતિ તુ માં ભક્ત્યા મયિ તે તેષુ ચાપ્યહમ્ ॥

હું સર્વ પ્રાણીમાત્ર તરફ સમાન છું મારે કોઈ પ્રિય કે અપ્રિય નથી, તોપણ જેઓ ભક્તિથી ખરેખર મને ભજે છે તેઓ મારામાં છે. અને હું તેનામાં છું મારે એવા જે મારા ભકતો આરે પ્રકારની સુક્તિને તુચ્છ કરીને માને છે, તો પછી કાળમાં હુએ એટલે કાળને વશ છે એવા રાજાના રાજ્ય વૈભવના સુખની તો કેમ ચાહના કરે મારે પાંચમા વલ્લભાખ્યાનમાં ગોપાલદાસ-શ્રીએ ગાયું છે કે—

(રાગ-સામેરી.)

તેને કાળ કર્મ નવ બાંધેરે યમ તે શીર ધનુશ ન સાંધેરે. ॥
એવો માર્ગ શ્રી વલ્લભવરનો રે, જ્યાં નહિ પ્રવેશ વિધિ હરનોરે. ॥૧॥

ભગવાન આજ્ઞા કરે છે કે મારા સાચા ભકતોને કાળ-કર્મ બંધન કરતાં નથી. તેમ તેમની ઉપર યમરાજાનું પણુ જોર ચાલતું નથી, એવો આ ભક્તિ માર્ગ શ્રી આચાર્યશ્રી મહા પ્રભુજીનો છે કે, તેમાં મોટા મોટા જે દેવતાઓ વિધિ પ્રદક્ષા (હર) મહાદેવજીનો પણુ આ ભક્તિ માર્ગમાં પ્રવેશ નથી, તો પછી બીજા દેવોનું શું સામર્થ્ય છે, એટલા મારે ભગવાન આજ્ઞા કરે છે કે હું પણુ આ ભક્તિ માર્ગીય જીવોને બાધા કરવા

એટલે હુઃખ દેવા સમર્થ નથી માટે ભગવાનની સેવા તથા કથા વાર્તા કેવી છે તે વિષે શ્લોક—

તસ્માદ્ગોવિંદમાહાત્મ્યમાનંદરસ સુંદરં ।

ઋણ્યાત્કીર્તયે નિત્યં સકૃતાર્થો ન સંશયઃ ॥

જેથી આનંદ રસ કરીને સુંદર ગોવિંદ ભગવાનના મહાત્મ્યનું કીર્તન તથા સેવા જે કરે છે તે જીવ સદા કૃતાર્થ છે તેમ ભગવદ્ કથા રૂપ અમૃત કહે તથા સાંભળે, અનુવાદ એટલે વિવેચન કરે તે ત્રણે જીવ કૃતાર્થ છે, જેવી રીતે ગંગાજળ લાવવા વાળો તથા આસપાસના રહેનારા સઘળા મનુષ્યો જેમ પવિત્ર થાય છે તેવી ભગવદ્ કથા છે. એવા જે મારા ભગવદ્ ભક્તોને આ (વર્તમાન) આહુ કળિયુગ બાધા કરી શકતો નથી તેટલા સાડુ શ્રી આચાર્યજી મહા પ્રભુજી સિદ્ધાન્ત રહસ્ય મુક્તાવલી અંથમાં આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક.

કૃષ્ણસેવા સદા કાર્યા-માનસી સા પરા મતા ।

શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનની સેવા અહર્નિશ નિયમ પૂર્વક કરવી. સાક્ષાત્ સેવા કરતાં કરતાં માનસીક સેવા રૂપ રૂપ સિદ્ધ થાય છે. જેવી રીતે બ્રાહ્મણ ગાયત્રી ન જપે તો બ્રાહ્મણપણું બળ્ય અને તે શુદ્રવત્ કહેવાય તેવીજ રીતે વૈષ્ણવ થઈને ભગવદ્ સેવા ન કરે તો વૈષ્ણવતા બળ્ય તેથી શ્રી ઠાકોરજીની સેવા આપણો સ્વધર્મ જાણીને કરે. કેાઇ પ્રકારે લૌકિક વૈદિક ભોક્ષ આદિ રૂળની આશા રાખીને સેવા ન કરે. હું સેવા કરીશ તો મારી જગતમાં બહાઈ મોટાઈ થશે, પરંતુ જગતમાં બન્યાં મોટાઈ થઈ કે ધર્મ ગયો સમજવો. આગળ બસો બાવન તથા ચૌર્યાશી વૈષ્ણવોએ શુભ સેવા કરી છે. અને પોતાનો ધર્મ શુભ (છાનો) રાખ્યો છે માટે ભગવદી વૈષ્ણવે તો સર્વથી હીનતા સહિત નીચા રહેવું અને મનમાં પશ્ચાત્તાપ કરવો કે મારાથી તો કાંઈ બનતું નથી ! પ્રભુ કૃપા કરીને છોટી મોટી ટેહેલ (સેવા) કરાવે તો કડું બાકી મારું કંઈ સામર્થ્ય નથી. આવી રીતની જેના મનમાં

દીનતા આવે તે ડી ઉાર પ્રભુ નિશ્ચય કૃપા કરે છે; વળી પ્રભુમાં જેવો ભાવ તેની સેવા અને ભક્તિ સમજવી. પ્રહલાદજીનો પ્રભુ વિષે મહાત્મ્ય ભાવ હતો તેને પ્રભુની ભક્તિ કરી. હરણ્ય-કશ્યપે બહુ દુઃખ દીધું તો ભગવાને તેની અનેક રીતે રક્ષા કરી. પિતાને માર્યો. તેમ શ્રી યથોદ્ધાજીને બાલ ભાવની સેવાની ભક્તિ હતી તો શ્રી ઠઃકેરજી પલનામાં ગુલ્યા. અને બાળલીલાનું સુખ આપ્યું. અને શ્રી ગોપીજનોને પુરૂષ ભાવની ભક્તિ હતી તો તેમની સાથે રાસ લીલા કરીને છ માસની રાત્રી કરી રતિ દાન આપ્યું. માટે જેવી રીતે જીવ ભગવાનને ભજે છે, તેવીજ રીતે ભગવાન જીવના મનોરથ પૂર્ણ કરે છે. એક કાલાવછિન્ન એટલે આંખ મીચે અને ઉઘટે એટલીજ વારમાં સર્વ લીલાઓ કરે છે. કારણ કે સર્વના આધાર રૂપ સુખ્ય આનંદહતા શ્રી કૃષ્ણ છે. કૃતુ, અકૃતુ, અને અન્યથા કૃતુ, એટલે કરવાનું ન કરવાનું અથવા તો કાંઈથી ન થઈ શકે તેવું કાર્ય કરવાને પણ સર્વ સામર્થ્યવાન છે. હવે શ્રી આચાર્યજી મહા-પ્રભુજી સિદ્ધાન્ત મુકતાવલી ગ્રંથમાં સેવા વિષે આજ્ઞા કરે છે તે પ્રકાર—

વૈતસ્તપવણં સેવા, તત્સિદ્ધયે તનુજાવીતજાઃ ।

પ્રભુમાં એકાગ્ર ચિત્તને પરોવવું એનું નામ સેવા. તેની સિદ્ધિને અર્થે તનુજાવીતજા એટલે તનથી શરીર વડે કરવી એ ઉત્તમ પ્રકાર કહ્યો. અને બીજો મધ્યમ પ્રકાર (વીતજા) એટલે (દ્રવ્ય) પૈસાથી સેવા કરવી. તે સેવા મન લગાવીને કરવી. તેમાં દેવી દ્રવ્ય હોય તો પૈસાથી કરે પરંતુ ખરા અંતઃકરણ પૂર્વક હૃદયના ભાવ વડે કરે તો તે સિદ્ધ થાય. તેથી બંને સેવાના પ્રકાર બતાવ્યા તે મન લગાવીને કરે તો તે માનશી ફલ રૂપ સેવા સિદ્ધ થાય છે. કારણ કે સાક્ષાત્ તનુજાવીતજા ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે સેવા કરતાં કરતાં માનશી સેવા સિદ્ધ થાય છે અને સાક્ષાત્ હાથથી સેવા કરી ન હોય અને એકદમ માનશી

સેવા કરવા જઈએ તો, એક વૈષ્ણવે માનશી સેવામાં શ્રી ઠાકો-
રજીને ખીરનો ભોગ ધર્યો તેમાં (ખૂર) ખાંડ વધારે પડી
જવાથી પાછી કાઢવા લાગ્યો કે તરત શ્રી ઠાકોરજીએ હાથ
આપ્યો કે સુરખ યામે તેરોકહા ઘટે હે-માટે સાક્ષાત્ સેવા
સિદ્ધ થાય તો માનશી ફલરૂપ સિદ્ધ થાય. જેવી રીતે વદીના
જળનો પ્રવાહ રાત દિવસ એકરસ આવે છે તેવીજ રીતે ભગવદ્
સેવા ચિત્ત લગાવીને કરવી. તે વિષે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી
નવરત્નના ધોળમાં આજ્ઞા કરે છે તે—

રાગ ધોળનો.

એકાદશ ઇંદ્રિ પ્રભુજીના સન્મુખજી ॥ સેવામાં દિવસ ને રાત
એકો ઇંદ્રિ વિમુખ નવ કીજીએજી ॥ સર્વોત્તમ ભકિત કરો અહો
રાત શ્રીમદ્ વલ્લભ શ્રી મહાપ્રભુને નમુજી ॥ ૧ ॥

હવે અહીં એકાદશ એટલે અગીઆરે ઇંદ્રિયો શરીરના
અધ્યાસ પ્રમાણે પ્રભુની સેવામાં રાત દિવસ (વિનયોગ) અંગીકાર
કરવાની કહી. તે ઇંદ્રિયોનાં નામ તથા તેનાં અલૌકિક કાર્યો કહે
છે. પ્રથમ તો આખા શરીરમાં મુખ્ય બે રત્ન છે. તે હીરાની
જોત કરતાં પણ અધિક તે શુ' કે (૧) બંને (નેત્ર) આંખો, (૨)
કાંન, (૩) નાક, (૪) જીભ. (૫) વાંણી એટલે બાલવું, (૬) મન,
આ છ ઉત્તમ પ્રકારની (શોત્ર) જ્ઞાનેન્દ્રિયો કહેવાય. હવે બીજી
પાંચ કર્મેન્દ્રિયો (૭) (ત્વચા) ચામડી, (૮) બંને હાથ, (૯)
બંને પગ, (૧૦) ગુહા, (૧૧) લીંગ. મળી (એકાદસ) અગીઆર
ઇંદ્રિયો શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનની સેવામાં રાત દિવસ ઉપયોગ આવે
ત્યારે તે દેવી ઇંદ્રિયો કહેવાય. અને સેવામાં અનુકુલ ન આવે
ત્યારે તે આસુરી સંજ્ઞામાં કહેવાય છે. હવે એ હરેક ઇંદ્રિયો શ્રી
પ્રભુ સેવામાં કેવી રીતે અને કેવા પ્રકારથી તત્પર રહે તો તે
પ્રભુ વિનયોગ અર્થાત્ અંગીકારમાં આવે. એટલા સાટે શ્રીમદ્
ભાગવતમાં કહ્યું છે તે શ્લોક—

ચર્હાયિ તે નયને નરાણાં લિંગાનિ કિષ્ણો નં નિરક્ષત્તે યે ।
જિહ્વાસતી દા ફૂરીકેવ સૂત ન ચોપગાયત્યુરુગાયનાથા ॥

(૧) બંને આંખો ભગવાનના ચિન્હ એટલે સ્વરૂપનાં દર્શન નીરખીને કરતી નથી તે બંને આંખો કેવી સમજવી કે મૌરની ચંદ્રિકાવત્ તેજસ્વી (૨) જીભ ભગવાનની પવિત્ર લીલા કથા-વાર્તાનું શુભગાન અર્થાત ભગવાનના જશનું વર્ણન કરતી નથી તે જીભ (ઠાકુર) દેડકું જેમ અંધારી રાત્રિમાં જેમ દુષ્ટ (સ્વર) રાગ કહાડી ટેંટું ટેંટું કરે છે તેવી સમજવી. (૩) વાણી એટલે બોલવું તે ભગવાનના નામનો વારંવાર ઉચ્ચાર એટલે યાદગીરી કરીને કહેવું કે હે પ્રભુ ! તમો આવા છો તમારા ચારિત્ર કેવાં સુંદર છે, એવા પ્રકારનું બોલીને શ્વાસ લેતી નથી તે શ્વાસ હુહારની ધમજી બરાબર વાણી અથવા શ્વાસ સમજવો (૪) કાન વડે ભગવાનની જે નિર્દોષ નિર્વિકાર કથા વાર્તા રૂપી અમૃત ધારાનું પાન કાન દ્વારા જે સાંભળતા નથી, તે કાન સાપના રાફડાના દર સમાન સમજવા (૫) નાક વડે કરીને ભગવાનના જે સુગંધી પ્રસાદી પદાર્થોની સુગંધી લેતો નથી તે નાક પશુ પક્ષીઓના નાક સમાન સમજવું. (૬) મન. મન ખરેખર અંબળ તેમ ઇન્દ્રિયોને વિબુદ્ધ કરનાર બળવાન છે. અને તેને વશ કરવું તે વાયુને વશ કરવા જેટલું કઠણ છે. પરંતુ તે અભ્યાસથી અને વૈરાગ્યથી વશ કરી શકાય છે માટે તે મનને વશ કરીને ભગવાનની સેવા રમરણમાં જોડવું અર્થાત જેનું મન એટલે ચિત્ત પ્રભુ વિષે લાગતું નથી તે મન ખરાબ આસૂરી વૃત્તિવાળું સમજવું. (૭) (ત્વચા) ચામડી પ્રભુ સંગંધી ગરમ ઠંડા પદાર્થોને સમજવાવાળી ઇન્દ્રિ છે. તે સમજી ન શકે તો મૃતક ચામડી બરાબર જાણવી તે મૃતક ચામડી વિષે પણ ગોપીજનોએ શ્રી કૃષ્ણને કહ્યું છે કે હે શ્રી કૃષ્ણ ! જો અમારી ચામડી ઉતારીને ઢાલ અગર મૃદાંગ અથવા નગારું મઢવામાં આવે તો તે કહાન કહાન કહી બાજે. તો પછી જીવતી ચામડીમાં અનેક શુભો હોય તેમાં શું નવાઇ. (૮) બંને હાથની પ્રભુની સેવામાં જરૂર છે. તે હાથ જ્યારે સેવા કરતા નથી તે હાથ કાંટાવાળા હાથ ફાફડા જેવા સમજવા. (૯) પગ વડે ચાલીને ઉત્તમ સ્થાને એટલે

શ્રી હરીના મંદિરમાં આલીને જવું ત્યાં કથા બાર્તા સાંભળવી. પ્રભુજી નીરખી નીરખીને દર્શન કરવાં. ભગવદ કાર્ય-શુદ્ધકાર્ય-વૈષ્ણવ કાર્ય બગેરે જે આપણાથી બની આવે તે ઉત્તમ કાર્ય કરવું. તે ઉત્તમ કાર્ય પહે આલીને કરતા નથી. તે (શ્યાન) કુતરાના પગ ભરોળર ભળવા. કારણ કે વગર કાંચે માત્ર પેટ ભરવા સાફ કુતરાં આમતેમ ભટકાં મારે છે, તે જેમ ઉત્તમ કાર્ય કરી શકતાં નથી, તેમ આપણા પગ નિર્લક્ષ્ય સમજવા. (૧૦-૧૧) બંને શુદ્ધ ઇન્દ્રિયો વડે કરીને દેહમાંથી મલ મુત્રના ત્યાગથી દેહની શુદ્ધિ થાય છે, જેથી તે દેહ વડે પ્રભુની સેવા તથા ભક્તિ એટલે ભજન સ્મરણમાં ચીત લાગે છે. માટે દેહના અધ્યાસમાં બંને ઇન્દ્રિયો ઉપયોગી છે. આવી રીતે એકાદશ એટલે અગીયારે ઇન્દ્રિયો પ્રભુની સેવા સ્મરણમાં અહર્નિશ રહે તો સેવા સારી રીતે બની આવે, તો એનું નામ સર્વોત્તમ એટલે સર્વથી ઉત્તમ કહેવાય. તેમ ભગવાનના ભક્તો હોય તેમાં સ્નેહ રાખવો જોઈએ. અને ભગવાનથી વિમુગ્ધ એટલે બહિર્મુગ્ધ જે જીવ હોય તેની ઉપર ઉદાશીનતા જોઈએ. જેવી રીતે હનુ-માનજીને કૌસ્તુભમણીનો હાર આપ્યો તે હાર ફાડી તોડી નાખ્યો અંદર જીએ છે તો રામ નહી હોવાથી તે હારના ચુરેચુરા કરી નાખ્યા અને ઉદાસ થયા. અને જેમાં રામ વાળી વસ્તુ જોઈને પ્રસન્ન થતા હતા. તેવી પ્રીતિ હોય તોજ સેવા તથા ભક્તિ બટે. હવે સેવામાં પ્રીતિ તથા આશક્તિ કેવી રીતે જોઈએ. જેવી રીતે સબ આશ્ચર્યજીને શ્રી ઠાકોરજી નામે મોહનનાગર તે હાલ ધોળકામાં બિસજે છે, તે શ્રી ઠાકોરજીના શણગાર કરતાં ચાર લોકોએ છુપાઈને તીર માચું તો પણ પ્રભુમાં જેનો એટલો પ્રેમ અર્થાત્ ભક્તિની આશક્તિને લીધે તીર વાચ્યાની ખબર પડી નથી. જ્યારે શણગાર કરી રહ્યા ત્યારે જેમ કીડી ચટકો મારે તેમ એમને લાગ્યું ત્યારે ખબર પડી. વળી એવી સેવા પણ ન કરવી કે એક શેઠ પોતાના ઘરમાં શ્રી ઠાકોરજીના સેવા શણગાર કરતા હતા. અને મન મોલીને ઘેર જોડમાં હતું. તે વખતે બહારથી કોઈ

આનું કે શેઠ ક્યાં છે ત્યારે વહુએ જવાબ આપ્યો કે શેઠ તો મોચીને ઘેર જોડા લેવા ગયા છે. વહુ ઘણી સેવા પાત્ર હતી રાત દિવસ પ્રભુની સારી રીતે શુદ્ધ ભાવથી સેવા-ટેલ કરતી હતી. પરંતુ એને ફર બેસવાનો ત્રીજો દિવસ હતો એટલે બહાર બેઠેલી છતાં વહુને સેવાના પ્રતાપથી શેઠની હકીકત જાણવામાં આવી. એટલે શેઠ પોતાનો દોષ વિચારી વહુને પગે પડ્યા. અને મોચીની વાત કણુલ કરી કે શય્યાગાર કરતી વખતે માફ મન મોચીને ત્યાં જોડામાં હતું માટે એનું નામ સેવા નહિ. એટલે એ સેવા કેવી કહેવાય કે દિવાત્મક, ભાવાત્મક નહિ, ત્યારે અહીં ભાવ રૂપી સેવા કેળી બતાવી છે તે સાંભળો.

(રાગ નટ)

સેવા રીત પ્રીત બ્રજ જનકી. ॥

જન હીત જગ પ્રગટાઠ. ॥૧॥

પ્રભુની સેવા તો ભાવ ભક્તિ સહીત મજ ભકતોએ પ્રીતિ પૂર્વક કરી છે. તેથી શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી તેમના અનુ-કરણ પ્રમાણે દેવી જીવોના ઉદ્ધાર અર્થે એજ સેવા માર્ગ પ્રગટ કરી જગતમાં તેનો વિસ્તાર કર્યો છે, વળી પ્રભુને એક પ્રીતિ વહાલી છે તે વિષેનું કીર્તન.

(રાગ નટ)

પ્રીતમ પ્રીત હી તે પાઠ્યે. ॥ ચક્રપિ રૂપ શુભ રીલ સુધરતા ધન બાતે ન રીજીએ. ॥૧॥ સતકુલ જન્મ કર્મ શુભ લક્ષણ વેદ પુરાણ પદાર્થએ. ॥ ગોવિંદ પ્રભુ બિના સ્નેહસુ આલો રસના કહાંબુ નચેયે. ॥૨॥

માટે ભગવાનને વહાલામાં વહાલો સ્નેહ એટલે પ્રીતિ. તથા બાલ ભાવમાં માખણ પ્રિય છે, અને અપ્રિય શું છે કે કલેશ તથા ધુમાડો. વળી કહ્યું છે કે સેવા તો શીટા કરે આપણુ કરીએ ટેલ. ॥ પ્રભુની સેવા તો મજ ભકતોએ તનમનથી કરી છે. આપણા જેવા જીવથી કંઈપણ બની શકતું નથી માત્ર આપણે તો તેમની બતાવેલી સેવા તો શું કે (ટેલેલ) પરચારગી એટલે

મોટાના હાથનીએની ચાકરી પણ કરવા લાયક નથી. (દષ્ટાન્ત) એક સમ્રે શ્રી ગોસાધીજી સંધ્યા વંદન કરવા સાઠ બિરાજ્યા હતા, તે વખતે એમના ચોથા લાલજી શ્રી ગોકુલનાથજી ઉપનામ શ્રી વલ્લભજી સ્નેહ પક્ષથી સૌ કોઈ કહેતા હતા, તે પોતે એક સમ્રે શ્રીનાથજીની સેવામાં સ્નાન કરી અગ્રશમાં પધારતા હતા ત્યારે શ્રી ગોસાધીજીએ પૂછ્યું કે લાલજી કયાં પધારે છે ? ત્યારે શ્રી ગોકુલનાથજી એ વિનંતી કરી કહ્યું કે દાદાજી, મેં શ્રીનાથજીની સેવા મેં જાઉં છું. ત્યારે આપ શ્રી એ આજ્ઞા કરીકે તુમ છીવાય ગએ. એવી રીતે ત્રણવાર સેવા એવા થઈહોના ઉચ્ચારથી નવડાવ્યા. અને ચોથીવાર સ્નાન કરી પધાર્યા ત્યારે શ્રી ગોસાધીજીએ આજ્ઞા કરીકે દેખો લાલજી એ પ્રભુનકી ? આપન કહા સેવા કરવે ચોચા છે. ઇચ્છી સેવા તો વૃજ ભક્તને કરી છે. જાત્રૂ ઇચ્છે સંગ સાક્ષાત્ રાસ ક્રિયા. માટે આપણે તો એ વૃજ ભક્તની કૃપાથી કંઈક ટેલ કરવા અથવા તો હાથ પવિત્ર કરવાના છે. માટે સેવા તો વૃજ ભક્તનીજ છે. અને આપણી તો ટેહેલ માત્ર છે. કહ્યું છે કે સેવા તો મોટા કરે, આપણુ કરીએ ટેહેલ. તેમ આગળ સત્યુગમાં મરીયાદા માર્ગમાં ભક્તરાજ રાજા અંબરીષે કાંકરોળીવાળા શ્રી દ્વારકાંધીશ પ્રભુની સેવા તન, મન, ધનથી અષ્ટપદોર કરી છે. એનું નામ સેવા.

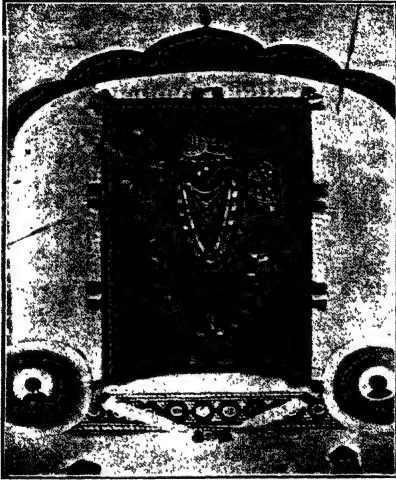
હવે રાજા અંબરીષની સેવા સંબંધી વાર્તા સાંભળો.

સત્યુગમાં અયોધ્યાપુરીના રાજા નાભાગ તે મહાન ભગવાનના ભગવદ્ ભક્ત હતા. તેમના પુત્ર રાજા અંબરીષ થયા. તે માટે ક્ષત્રીય હતા તે આખા દેશના ચક્રવર્તિ રાજા હતા. મૂળ એમના પિતા ભક્ત હતા જેથી પુત્ર પણ મહાન ભગવદ્ ભક્ત થયા. કહ્યું છે કે.

ભક્ત બીજ પસંદ નહિ, જો જીગ જાય અનંત
ઉચ્ચ નીચ ઘેર અવતરે, તોયે સંતના સંત. ૪

ભલે રાજા હતા પરંતુ ભગવદ્ ભક્તનું બીજ હતું જેથી

સત્યુગના રાજા અંબરીષના સેન્યસ્વરૂપ
શ્રી ઠાકોરજી.

રાજાધિરાજા શ્રી દ્વારકાધીશ ચક્રવર્તિનો પાટઉત્સવ
અસાડ સુદી ૫ તે દાલ મેવાડ જીલ્લા ઉદેપુર દેવસ્થાન કાંકરોલીમાં
શ્રીમદ્ ગૌસ્વામી શ્રી ૧૦૮
ટીકાચેટ શ્રી વૃજભૂપજીલાલજી મહારાજના સેન્યસ્વરૂપ.

એ પણ એમના પુત્ર અધિક ભક્ત થયા. રાજા અંબરીષ બાલ પશુથીજ ભગવદ્ દેષ્ટા કરતા હતા. જ્યારે ઉંમર લાયક થયા ત્યારે એમને એક (ઠાડું) ઉભું સ્વરૂપ શ્રી ઠાકોરજીનું મળી આવ્યું. તે સ્વરૂપનું નામ શ્રી દ્વારકાધીશ હાલ જે કાંકરાણીમાં શ્રીમદ્ ગોસ્વામી વર્ય શ્રી ૧૦૮) શ્રી બાલકૃષ્ણ-લાલજી મહારાજનાં સુત મોટા ટીકાએત શ્રી વૃજભૂષણ લાલજી મહારાજશ્રી ને માથે મિરાજે છે તે શ્રી દ્વારકા-ધીશ જેને શંખ, ચક્ર, ગદા, પદ્મ ધારણ કરીને ભક્તની રક્ષા અર્થે સુદર્શન ચક્રને ધારણ કરવાવાળા એવા ચક્ર ચુડામણિ પ્રભુ પોતાના અનન્ય સેવકો ઉપર ગાળી રહ્યા છે, તેનું એક પરમાનંદદાસજી ત્રણ દુકમાં ગાય છે તે પદ—

(રાગ માલવ)

પદ્મ ધર્યો જન તાપ નિવારણ ॥ ચારો ભુજ ચાર આયુષ ધરે નારાયણ ભૂવ ભાર ઉત્તરણ ॥૧॥ ચક્ર સુદર્શન ધર્યો કમલ-કર ભક્તનકી રક્ષા કે કારણ. ॥ શંખ ધર્યો રિપુ ઉદર બિહારણ ગદા ધરી દુષ્ટન સંહારણ. ॥૨॥ દીનાનાથ દયાલ જગતગુરુ આરતી હરણ ભક્ત ચિંતામણિ. ॥ પરમાનંદ દાસકો ઠાકોર યહ અવસર છાંડોલન ॥૩॥

તે દ્વારકાધીશ પ્રભુની સેવા સત્યયુગમાં પ્રથમ બ્રહ્માજીએ કરી તે પછી રાજા અંબરીષે સેવા કરી. તે પછી આયુ પર્વત પાસે ખાખી સાધુએ કેટલાંએક વરસ સેવા કરી. ત્યાંથી કનોજના રાડા દરજી પાસે સં: ૧૫૨૦ માં પધાર્યા. તે પછી ૧૫૫૯ માં કનોજના શેઠ. દામોદરદાસ સંભરવાળાએ પધરાવી સેવા કરવા લાગ્યા. તે પછી એમની સ્ત્રીએ એડેલમાં શ્રી ગોસાઈજીને ઘેર ૧૬૨૦ માં પધરાવ્યા. તે પછી ૧૬૪૦ માં સાત સ્વરૂપની વહેંચણીમાં શ્રી ગોસાઈજીના ત્રીજા લાલજી શ્રી બાલ કૃષ્ણજીની વહેંચણીમાં આવ્યા તે હાલ કાંકરાણી જીલ્લે ઉદેપુર હેશ મેવાડમાં હાલ શ્રી ત્રિજ-ભૂષણલાલજીને માથે ૩૮૦ વર્ષથી બીરાજે છે. તે શ્રી દ્વારકાધીશ પ્રભુની સેવા એક મન અને એક ચિત્ત વડે રાજા અંબરીષ કરવા

લાગ્યા. રાજા પ્રથમ સવારમાં ઉઠીને (૩૦૦૦) ગાયેને સોનાની શીંગડીયો તથા રૂપાની ખરીયોને ત્રાંબાની પીઠથી શણગારી સુપાત્ર બ્રાહ્મણોને સવારમાં નિત્ય દાન આપતા હતા. તેમને (૬૬૬) રાણીયો હતી પરંતુ પ્રભુની સેવામાં એકપણ અનુકુલ નહોતી. રાજા સવારે બ્રહ્મ મહુર્ત એટલે પાછલી રાતના ઉઠીને શ્રી ઠાકોરજીને મંગળા, શણગાર, રાજલોગ સાંજે ઉત્થાપન લોગ અને શયન મળી છ સમા કરતા હતા. રાત દિવસ સેવા, સેવા ને સેવાજ કરતા હતા. રાજ્ય પાટ વજીર ચલાવતો હતો. પોતે આખો દિવસ ને રાતના મળી (૨૪) કલાક સેવામાં ગાળતા હતા. અને શ્રી ઠાકોરજીને બાવન મણ કાળાં મરીની સામગ્રી આરોગાવતા જેથી આખા શહેરના તમામ લોકો તથા હાથી ઘોડા ઉંટ પાયદલ વગેરે મહાપ્રસાદ જમતા હતા. શહેરમાં કોઈને ઘેર ચુલો સળગતો નહિ સર્વ પ્રસાદથી તૃપ્ત રહેતા હતા, તે હાલ કાંકરાળીમાં પણ રૂપીએ આઠઆની કેટલા-એકના ઘરમાંથી રસોઈનો ધુંમાડો જોવામાં આવેલો નથી. ઘણા ખરા વ્રજવાસીયો તથા વૈષ્ણવોનું પ્રસાદથી પોષણ થાય છે, એમ કરતાં ઘણા દિવસ વીત્યા બાદ રાજા અંખરીપને વિચાર થયો કે આખો દિવસ હું સેવામાં ગાળું છું તેમાંથી માત્ર એક કલાક શ્રી ઠાકોરજીને અનોસર થયા બાદ હું દૈહિક સુખના આરામમાં અથવા ઉંઘમાં કાળું છું. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે (નીંદ) ઉંઘ મૃતક બરાબર છે. વળી સૂરદાસજીએ પણ કહ્યું છે કે—

એક એક ઘડી તેરી કોડનકી જાત હે,
ઘડીપલ ખોઇ ફેર ન આવે તોઈ ॥

માટે એક કલાક જે ઉંઘવામાં વૃથા જાય છે તે સેવાના ઉપયોગમાં લેવો જોઈએ, એમ વિચારીને સજ્જ અંખરીપ ઘંટીએ ઘઉં ફળવા બેઠા. પરંતુ રાજા મહા ક્રોધાળુ છે. તેથી સવામણની ઘંટી ખેંચાતી નથી. તો પણ બાવ ભક્તિ વડે કરોને ખેંચે છે અને હાલે છે. સુશીલતથી શેર અચ્છેર ફળાયું કે તરત પરીભ્રમને

લીધે શરીરે પરસેવો થયો. તે પરસેવાનાં ટીપાં આખા શરીરે મોલીના ઢાણાની માફક ટપકવા લાગ્યાં. જેથી રાજા અંબરીષ આકુળ વ્યાકુળ થઈને બેસી રહ્યા. એટલે ગોલાકમાં જ્યાં સાક્ષાત્ શ્રી કૃષ્ણ ચંદ્ર પ્રભુ શ્રી લક્ષ્મીજી સહિત ગીરાજ રહ્યા છે તેમને પોતાના ભક્તના પરીશ્રમનો પરસેવો થયો. ત્યારે શ્રી લક્ષ્મીજીએ ભગવાનને પૂછ્યું કે પ્રભુ શિઆળા જેવી ઋતુમાં આપશ્રીને અંગે પરસેવો શેનો થયો. ત્યારે ભગવાને કહ્યું કે મારે સાચો ભક્ત અંબરીષ ધંટીએ મારી સેવાને અર્થે ધંડા દળવા સાડાં બેઠો છે. તેનો પરીશ્રમ મારાથી જાણી ન શકાયો જેથી મને પરસેવો થયો છે. એટલે શ્રી લક્ષ્મીજીએ હઠ લીધી કે એવા સાચા ખરા તમારા ભક્ત કયાં છે તેનાં મને દર્શન કરાવો. ત્યારે ભગવાને પોતે ગરૂડજીના આસન ઉપર સ્વારી કરી બિરાજમાન થઈ જાને સ્વરૂપ હાથમાં મલીયા ગરી ચંદનનો પંખો લઈને જ્યાં પેલા રાજા દળી રહ્યા છે ત્યાં પધાયાં. અને રાજાની પાછળ મંદમંદ શીતળ પવન પંખાથી વાયુ ઢોળવા લાગ્યા. ત્યારે રાજા મનમાં વિચાર કરે છે કે આવો અદૌકિક સુગંધીદાર મલીયાગર ચંદન જેવો શીતળ પવન કયાંથી આવે છે. ત્યારે બાબુએ નજર કરનાં રાજાની (પીઠ) પાછળ શ્રી લક્ષ્મીજી સહિત ભગવાન જેને શંખ ચક્ર ગદા પદ્મ ધારણુ યુક્ત શ્રી મસ્તક ઉપર મોરમુકટ મકાકન કુંડલ જેને ધારણુ કર્યાં છે તથા પીળાં પોતાંગર પહેર્યાં છે. શ્રી હસ્તમેં મૂરલી બનમાળા યુક્ત પોતાના અતરંગ ભક્તોની સેવા તથા ભક્તિથી વશ થઈ રહેલા એવા દયાળુ પ્રભુનાં ત્યારે ભૂમ સહિત દર્શન થયા કે રાજાએ તરત ધંટી છોડી અને સાષ્ટાંગ હંડવત્ પ્રભુને કર્યાં અને અર્ણવિંદમાં પડ્યા. તે વખતે પ્રભુએ પ્રસન્ન થઈને કહ્યું કે રાજા માગ માગ જે માંગે તે આપું. હું તારી સેવા તથા સાચી ભક્તિથી ઘણાજ પ્રસન્ન થયો છું. રાજાએ પ્રભુને બિનંતી કરી કે હે ભક્તવત્સલ હીનાનાથ પ્રભુ ! મારે કાંઈ વાંચના નથી. મને આપનાં સાક્ષાત્ દર્શન થયાં એથી વિશેષ બીજું મારે શું માગવાનું હોય તેમ આપે મારા માટે ગોલોક એડીને

આટલો અધો પરિશ્રમ લીધો અને પધારવું થયું માટે આજથી હું એક કલાક સેવામાં વિશ્રામ લઇશ એટલે ભગવાન પ્રસન્ન થઇ આશીર્વાદ આપી ત્યાંથી અંતર્ધ્યાન થયા. માટે સેવાનું મહાત્મ્ય કેટલું છે તે પ્રત્યક્ષ બતાવે છે. એટલા માટે પરમાનંદદાસજી સેવા તથા ભક્તિ વિષેનાં બે કીર્તન કહે છે.

રાગ-ખીલાવલ.

યહ માગે ગોપીજન વલ્લભ ॥ માનુષ જન્મ એર હરી-
સેવા વૃજ બસવો દીજે મોહ સલભ ॥ ૧ ॥ શ્રી વલ્લભકૃલ
કો હો હું ચેરો વૈષ્ણવજનકો દાસ કહાવું ॥ શ્રી યમુનાંજલ
નિત્ય પ્રતિ નાહાઉં મન કર્મ બચન કૃષ્ણ ગુણ ગાઉં ॥ ૨ ॥
શ્રી ભાગવત અવણ સુનત નિત્ય ઇન ત્યજ ગિત કહું અનંત
ન લાઉં ॥ પરમાનંદદાસ યહ માગત નિત્ય નીરખું કમ હું ન
અધાઉં. ॥ ૩ ॥

(રાગ ખીલાવલ)

યહ માગે શંકર સજ્જ ખીર. ॥ ચરણ કમલ અનુરાગ
નિરંતર ભાવે મોહે હરિભક્તનકી લીડ. ॥૧॥ સંગ દેહો તો
હરિભક્તનકો વાસ દેહો શ્રીયમુના તીર. ॥ અવણ દેઉ તો હરિ-
કથા રસ ધ્યાન દેઉ તો શ્યામ શરીર. ॥ મન કાંમના કરો પરી
પૂરણ પાવન મજન સૂરસરી નીર. ॥ પરમાનંદ દારકો ઠાકુર
ત્રિભોવન નાયક ગોકુલપાત ધીર. ॥૩॥

હવે રાજા અંબરીષની અધુરી રહેલી વાત ઉપર આવી એ.

રાજાની પેલી જે (૬૬૬) રાણીયો હતી તેમાંથી પ્રભુની સેવામાં એક પણ સહાયતાવાળી નહોતી એટલે સેવાને લાયક નહિ હોવાથી જેથી રાજા પોતે સોનાની ગાગર કાવઠમાં ભરાવી ખલે લઇ શ્રી ઠાકોરજી સાડે જળપાન શહેર બહારથી સુંદર જળ ભરી લાવે છે એમ કરતાં ઘણા દિવસ વીત્યા બાદ અંબરીષ રાજાના રાજ્યમાં એક તેલીની છોકરી બાળપણથી ભગવદ્ ચેષ્ટા કરતી હતી. તેણે એવું જાત લીધું કે પરણું તો રાજા અંબરીષ સાથેજ પરણું. રાજા જ્યાં પોતે જળ ભરવાને સાડે ગયા છે,

ત્યાં પેલી તેલીની છોકરી આવીને રાજાને નમી પડી અને હાથ
 બેઠીને રસ્તો રોકીને ઉભી રહી. અને કહેવા લાગી કે મને
 આપની રાણી કરો, નહિ તો હું તમારી પાછળ મારો દેહ
 ત્યાગ કરીશ. રાજાને તેલીની છોકરીનાં સુંદર પ્રેમનાં મધુર
 વચ્ચનો સાંભળીને કયા આવી જેથી તેને વચન આપ્યું કે જા
 હું તને પરણીશ. તે પછી જાળની ગાગર ભરીને રાજાએ ઘેર
 આવીને તેલીની છોકરીને ઘેર ખાંડું મોકલ્યું અને તેને પરણી
 લાવ્યા. તે છોકરી ખીરેખીરે રાજાની દેખાદેખી સેવામાં અનુકૂળ
 થવા લાગી અને પછી સારી રીતે શ્રી દ્વારકાધીશ પ્રભુની સેવા
 ભાવ ભક્તિ સહિત કરવા લાગી. અને સેવાના પ્રતાપથી રાજાને
 વશ કર્યા. તે પછી કોઈ એક સમયે એકાદશીને દિવસ આવ્યો.
 રાજા પોતે ખારે માસની એકાદશી જત કરે છે, તેમ આખા
 શહેરની પ્રજા તથા હાથી, ઘોડા વગેરે અમોલાં પ્રાણીઓ પણ
 તે દિવસે ઘાસઘાણો ત્યાગ કરી જત ધારણ કરે છે, એવા રાજાને
 એકાદશી મહાત્મ્ય ઉપર પ્રેમ હતો. તેવામાં એમને ઘેર દુર્વાસા
 ઋષિ આવ્યા અને ઋષિ નદીએ નહાવા સાડ ગયા. બીજે દિવસે
 ખારશ ઉપર તેરશ થવાથી ખારસનાં પારણાંના ભંગ ન થાય,
 તેટલાં સાડ અંખરીષ રાજાએ એક તુળશી પત્ર સુખમાં નાખ્યું.
 તુળશી પત્ર મર્યાદા માર્ગમાં લોજનવત્ ગણાય છે. અને પુષ્ટી
 માર્ગમાં તુળશીજી એકાદશીને દિવસે લેવાનો આદ્ય નથી. તે
 પછી જ્યાં પેલા દુર્વાસા ઋષિ ચેલા સહિત ત્રિકાળગાયત્રી સંધ્યા-
 નો જપ કરી રહ્યા છે, ત્યાં તપના ભેર વડે સમાધિમાં માલમ
 પડ્યું કે અંખરીષ રાજાને ત્યાં હું અતિથિ તરીકે હું દુર્વાસા
 આવ્યો છું, છતાં રાજાએ મારા વગર ખારસનાં પારણાં કર્યાં અને
 માડું અપમાન કર્યું એટલે દુર્વાસા ઋષિ એકદમ મહાન
 ક્રોધાયમાન થઈ લાલચોળ નેત્ર કરી ભૂકુટી ચઢવી ક્રોધને લીધે
 એમના અંગમાંથી અગ્નિની જ્વાળા નીકળી રહી છે, અને
 માથાની જટા ધરતી સાથે પછાડી તરત તેમાંથી ખાઉં ખાઉં
 કરતી કૃત્યા રાક્ષસણી નીકળી. અને રાજાને ખાવા આવી કે તરત

સુદર્શન ચક્રને ભગવાને પોતાના ભક્ત રાજા અંબરીષની રક્ષા અર્થે
 મોકલ્યું છે, તેણે કૃત્યાને બાળીને ભસ્મ કરી નાંખી ને દુર્વાસા મુનિ
 પાછળ સુદર્શન ચક્ર દોડ્યું. દુર્વાસા દોડતા દોડતા પ્રથમ બ્રહ્માના
 લોકમાં ગયા. અને દુર્વાસાએ કહ્યું કે બ્રહ્માજી મારી રક્ષા કરો.
 ત્યારે બ્રહ્મા બોલ્યા કે માફ સામર્થ્ય નથી. તમે કૈલાસવાસી
 મહાદેવજી પાસે જાઓ, ત્યારે દુર્વાસા કૈલાસમાં ગયા. અને
 ત્યાં પોત્તર કયો કે આ સુદર્શનથી મને બચાવો. ત્યારે મહા-
 દેવજી બોલ્યા કે તમોએ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનના ભક્તનો મોટો
 અપરાધ કર્યો છે, માટે માફ સામર્થ્ય નથી. તમે ગૌલોકમાં
 જાઓ અને શ્રી વિષ્ણુ ભગવાન સર્વ દેવતાથી મોટા છે, માટે
 તે તમારી રક્ષા કરશે. એટલે દુર્વાસા ગૌલોકમાં ભગવાન પાસે
 ગયા. ત્યાં હાથ જોડીને દુર્વાસા ઉભારહ્યા અને ભગવાનને વિનંતી
 કરી કે હે દેવના દેવ શરણે આવેલાની રક્ષા કરનાર મુકંદ પ્રભુ !
 મારી પાછળ આવેલા સુદર્શન ચક્રથી મને બચાવો નહિ તો
 માફ માથું કાપી નાખશે અથવા તો મને બાળી નાખશે. ત્યારે
 ભગવાન બોલ્યા કે હે દુર્વાસા ! હું ભક્તને આધીન છું માત્ર
 અંતરંગ ભક્તોથી હું મોટો નથી.

મેરી બાંધી ભક્ત છાડાવે, ભક્તકો બાંધી છુટત નહિ માસું. ॥

માટે તમે મારા ભક્તશિરોમણી અંબરીષનો મોટો
 અપરાધ કર્યો છે, માટે તે તમને સુદર્શનથી બચાવે તો તેમની
 પાસે જાઓ એટલે દુર્વાસા અંબરીષ રાજા પાસે આવ્યા અને
 કહેવા લાગ્યા કે હે રાજા અંબરીષ ! મેં તને આવો હરીભક્ત
 બોલ્યો નહોતો અને હું મારા તપના બળથી અભિમાન વડે
 તારી પરીક્ષા લઈ તારોજ મેં અપરાધ કર્યો છે, માટે તારે શરણે
 હું આવ્યો છું કારણકે તેત્રીસ કરોડ દેવોમાં ત્રણ દેવો મોટા
 ગણાય છે. તે દેવ કયા કયા કે (૧) બ્રહ્મા (૨) વિષ્ણુ (૩)
 મહાદેવજી એ ત્રણે મુખ્ય દેવો માફ સંકટ દુઃખ ટાળવા
 સમર્થ નથી, માટે આ ઉપરથી મને નિશ્ચય થાય છે કે ભક્ત

આધિન ભગવાન એ શિવાય બીજો ઉપાય નથી. એટલે રાજા અંબરીષને દયા આવવાથી સુદર્શન ચક્રને કહ્યું કે તમે તમારા સ્થાને પધારો એટલે સુદર્શન પોતાના સ્થાને ગયું. અને અંબરીષ રાજા એ હાથ જોડી કહેવા લાગ્યા કે હે દુર્વાસા મુનિ ! મારો મોટો અપરાધ થયો છે, માટે એમાં તમારો કંઈપણ ફોપ નથી, માટે હું મારા ચએલા અપરાધની ક્ષમા માગું છું, એટલે દુર્વાસા મુનિ પ્રસન્ન થઈ પોતાના આશ્રમે ગયા. માટે એમાં સાર વસ્તુ એ છે કે અનેક સંકટો વેડી સેવા તથા સ્મરણ કર્યું તો સાક્ષાત્ ભગવાન જે ચોંક લોકના નાથ કોઈને વશ નથી તે પોતાના અંતરંગ ભક્તોને વશ થઈ રહ્યા છે, માટે પ્રભુની સેવા તથા ભક્તિ એજ સાર વસ્તુ છે. આ લોક તથા પરલોક બંને સુધરે છે અને જન્મોજન્મનું કલ્યાણ થઈ જન્મ મરણનો બેડો પાર પડે છે.

રાજા અંબરીષની વાર્તા સંપૂર્ણ.

હવે દ્વિતીય પુત્રના નામ મામા કૌંસે વૃજનાં જેટલા બાળકો હતો તેને મારવા સાફ ચોકલી અને તેણે (૧૬૦૦૦) બાળકોના પ્રાણ લીધા. તે બાળકોની મજની રજદ્વારા મોક્ષગતિ થઈ. પછી સાક્ષાત્ ભગવાન જે મજમાં નાના પ્રકારની લીલાઓ કરી રહ્યા છે, જેને અગાસુર, બગાસુર અનેક દેત્યોને માચો છે, તેવા પ્રભુને માશી પુત્રના બન્ને (સ્તન) કાતિમાં (વિષ) ઝેર ચોપડીને પ્રાણ લેવા સાફ શ્રી જસોદાજી પાસે માગણી કરે છે કે હે જસોદા તેરે લાલાકુ લાવ મેં બીલાય લાવું. લાલાકો ખેલાયવેકો મેરો મન બહોત દીનાસુ હતો સો આજ મેરો લાગ્ય ખુલ્યો હે, એટલે જસોદામાજી તો પોતે લોળાં છે એટલે શ્રી ઠાકો-રજીને માશી પુત્રના નામ રમાડવા આપ્યા. સીને બાળક ઉપર બ્યારે ઘણો પ્રેમ આવે ત્યારે પોતાના સગા સંબંધી હેતેશ્રીના બાળકને ધવડાવવા મંડી જાય છે. એ સીરોમાં પરંપરા જુની તેમ આજુ જમાનાની રીત છે, એવી રીતે માશી પુત્રનાએ પાપના

પ્રેમ વડે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનને જોળામાં લઇને ધવલાવવા લાગી. શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન એવા ધાન્યા કે એના શરીરનાં આંતરડાં સુદ્ધાં ચુસી લીધાં અને મૃત્યુના પાસામાં અર્થાત્ મરણને શરણ થઈ એ હૃદય પુતના ભગવાનને મારવા સારૂ આવી હતી તેને ભગવાને માતા તરિકે સ્તન પાન કર્યું જેથી માતાની એટલે માની ગતિ એટલે મોક્ષનું દાન આપ્યું, એવા પ્રભુ દયાળુ છે. જેના શરણે કોઈ પણ જીવ રહે છે તેની ઉપર દયા કેમ ન કરે ? વિષ પાચું તો પણ મોક્ષ ગતિ આપી. તો પછી વૃજની સ્ત્રી જે ગોપીજનો પ્રભુ અર્થે નાના પ્રકારનાં પકવાન રૂઢ દહીં માંખણ વગેરે મને હૃદયના ભાવ વડે અર્પણ કરે છે અર્થાત્ જે ભક્તો મને લોગ ધરે છે, તે ભક્તને હું વશ કેમ ન થાઉં ? એવા જે ભક્તો મને અતિ પ્રિય છે, તેમ તે પરમ ભાવ્યવાન છે, તેનો જન્મ આલોક તથા પરલોકમાં સફળ સમજવો અને અંતે મારા ચણાંજિંદમાં પ્રાપ્ત થઈ અનેક નિકુંજ લીલાનાં સુખો લોગવે છે. અને તેનો જન્મ મરણનો ફેરા એકજ જન્મમાં મટી જાય છે. વળી ચોર્યાશી વૈષ્ણવની વાર્તામાં હૃદયના ભાવ વડે ગદાધરદાસ વૈષ્ણવે પ્રભુને ચણાનાં (છોલાં) છોડાં લોગ ધર્યાં કારણ કે તેની પાસે વીસ ટકાની પુંજ હતી તેમાંથી રોજ એક ટકો કમાતા હતા તેમાંથી શ્રી પ્રભુજી પાંચે પકવાન ચણાના છોડામાં માની લેતા અને દરેક ભાવનાથી સામગ્રી કરી પ્રભુને ધરતા. તેથી તેનો જીવોજ સ્વાદ આવતો હતો. માટે એવા ભક્તો જોડે પ્રભુ બોલતા, ખેલતા ને વાતો કરતા ને માગી માગીને લેતા. વળી ત્રીપુરદાસ કાયસ્થનો (પરકાલો) છોટ શ્રી નાથજી સારૂ શીત કાળમાં (ઝડડ) ઠગલો રૂંધદાર ખંડી કરાવવા સારૂ ભાવથી મોકલી હતી. તે છોટ શ્રી નાથજીના કૃષ્ણ બંદારમાં એક ખુણે નાખી સુકી હતી. જ્યારે શિઆળાની ઋતુ આવી ત્યારે શ્રીનાથજીને પ્રમોદનીને દિવસે અનેક પ્રકારના ગરમ રેશમી રૂંધદાર ઝડડ ધારાબધા પરંતુ શ્રીનાથજી ખાવાની ઠંડ એટલે ટાક શાન્ત થઈ નહિ. ત્યારે

ત્રીપુરદાસે જે છીંટ જે હૃદયની ભાવના વડે ઉમંગથી મોકલી હતી તે છીંટ ઝોરાદી કે તુરત ટાઢ વાતી બંધ થઈ ગઇ. કારણ કે ખરા અંતકરણના ભાવથી છીંટ મોકલી હતી માટે ભક્તના ભાવની થોડી વસ્તુ ભલે હોય તે પહેલી અંગિકાર કરે છે. પ્રભુ લાડુ, મોહનધાળ કે પકવાનના ટોપલા ભાવ વગર ભરીને ધરવાથી પ્રસન્ન થતાં નથી. ભાવની વસ્તુ માત્ર (સ્વરૂપ) રચક (થોડી) હોય તો તેનાથી પ્રસન્ન થાય છે. એ સિદ્ધાન્ત છે. જુઓ કે મયાંદા ભક્તજને. જેવા કે વિદુરજીની બાજુ સુદામાના (તાંદુલ) ચોખાની કણકી, સવરી એટલે બીલડીનાં એઠાં બોર પ્રભુએ ભાવથી આરોગ્યા અને માગીને લીધાં. અને વિદુરજીની સ્ત્રી અનુભતીનાં કેળાંનાં છોડાં પ્રભુએ ભાવથી આરોગ્યા એટલે અનુભતી જ્યારે બહાવાને નગ્ન વેશે બેઠી હતી તે વખતે ભગવાન ઓચિંતા પધાર્યા. એટલે જેને વસ્ત્રનું ભાન પણ નથી અને પ્રભુ પધાર્યા તેના પ્રેમના આવેશમાં શીંકેથી કેળાં ઉતારીને તેનો ગરભ નાખી દીધો અને છોડાં પ્રભુને આરોગાવ્યાં. તે પ્રભુ પ્રેમનાં છોડાં આરોગી જતા, તે છોડાં પ્રભુને ઘણાંજ સ્વાદિષ્ઠ લાગ્યાં. એટલામાં વિદુરજી બહારથી ઘરમાં આવ્યા. અને જ્ઞાને ઉપર પ્રમાણે કરતાં જોઇને વિદુરજીએ ભગવાનને કેળાંને ગરભ આપ્યો. પરંતુ અનુભતીના પ્રેમના જેવો સ્વાદ આવ્યો નહિ. માટે ભગવાન પ્રેમના ભૂખ્યા છે. વગર ભાવનાં હૃયોધનના મેવા તથા પકવાનનો પણ ત્યાગ કર્યો છે. માટે થોડી સરખી વસ્તુ પ્રભુને ભાવથી ધરે તો કહ્યું છે કે.

જલ લોહી મુકી ચણા, હરીને છપ્પન ભોગ; ॥
હરી તણે એક ગોખલો, માને મોટો મહેલ. ॥

માટે પ્રભુને ત્યાં શી વસ્તુની કમી છે. માત્ર ભાવ અને હીનતા એ બે વસ્તુની ભગવાનને ત્યાં કમી છે. વળી કહ્યું છે કે, સંવા નહિ ગોવિંદચંદ્રી, ભવન નીલકો ખેત.

એટલે જેના ઘરમાં ગોવિંદચંદ જે ભગવાન તેમની સેવા નથી તે ઘર કેવું સમજવું કે (નીલ) એટલે ગળીતું ખેતર જેમ અપવિત્ર છે તેવુંજ અશુદ્ધ સમજવું.

તેમ ભગવાનને અગ્રિય વસ્તુ શું છે કે જે ચોરી કરીને પૈસો લાવે. જીવ હિંસા કરીને પૈસો લાવે. તથા કન્યા વિક્રય કરીને પૈસો લાવે તે પૈસો તથા અન્ન પ્રભુને પ્રસન્ન નથી. ખરા પરસેવાની મુઠ્ઠી જવાર બાજરીને ભગવાન પાંચે પકવાન કરીને માને છે. ઉત્તમ વસ્તુના પ્રભુ લોકતા છે પ્રભુને નૈભવ પ્રસન્ન નથી. મુખ્ય જે ભાવ તે પ્રસન્ન છે. વળી એક ઘોળમાં ગાયું છે કે.

ભાવ વિના જે ભક્તિ કરશે, તે પત્થર કેમ તરશેરે. ॥ સેવા કરશે ને પાખંડ ધરશે, તે અથડાતા ખરશેરે. ॥ મોઢું બોલે ને આચરણ ખોટાં, તે નર ખરને તોલેરે. ॥ ૧॥

વળી શ્રી ગિરિરાજમાં જ્યારે વૃજવાસીઓ નંદરાયજી વૃષભાનજી આદિ મોટા મોટા ગોપ ગોવાળે શ્રી ઠાકોરજીને અભાંગેડા ધર્યો ત્યારે બધા વૃજવાસીઓ પોતપોતાની યથા શક્તિ સામગ્રી લઈને શ્રી ગોવર્ધન પુંજ વખતે ગયા પરંતુ એક વૃષભાનજીના ઘરની (વૃદ્ધ) ઘરડી પુરાતન ગોવાળન ઘર સાચવવા તથા દહીં વઢોવવા સારૂ રહી ગઈ તેને પ્રભુ વિષે એવો તાપ થયો કે સર્વે વૃજવાસીઓની (બલિ) સામગ્રી પ્રભુ આજ આરાગશે. અને હું હીનભાગી ઘેર રહી ગઈ આવી રીતે અનેક પ્રકારનો પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગી તે વિષે એક પદ-

રાગ-ખીલાવલ.

યહ કળ કેખ રાધીકા બૂલી. ॥ અતિ આતુર જેમતલે ભારી એક વૃષભાન બીલોવન હારી. ॥ ૨ ॥ નામ તાહી બદ રોલા નારી. તાહી બલી લઇ બૂલ પસારી. ॥ ઉત ગીરી સંગ ખાત બલી સારી, બદરોલાકો બલ રૂચીકારી. ॥ ૪ ॥

જ્યારે શ્રી નાથજીએ (બૂઝ) હાથ લાંબો કરીને બદરો-
લાની છાશ માગીને આપે પીધી ત્યારે આપ તૃપ્ત થયા, માટે
જગવાનને જાગની વસ્તુ પ્રિય છે એવા પ્રભુ ભક્તવત્સલ છે. હૃદ-
યથી ભાવ ઉત્પન્ન થાય કે તેની પાસે તે વસ્તુ હાજર છે, માટે
પુષ્ટિ માર્ગમાં ભાવ એજ સર્વોપરી સાધન છે. સેવાનું એવું
પ્રમાણ નથી કે આટલીજ સેવા કરેથી આટલુંજ ફળ પ્રાપ્ત થયે.
પ્રભુ જ્યારે પ્રેમે બળથી વિચારશે; કે તેજ ક્ષણે ફળ દાન કરે
છે. જ્ઞાન માર્ગ તથા કર્મ માર્ગમાં સાધન તથા ફળ જુદાં
જુદાં છે. ફળ મળ્યા પછી સાધન ન કરે; એવું આ પુષ્ટિ માર્ગમાં
નથી. સાધનમાં શ્રી કૃષ્ણ સેવા અને ફળમાં પણ શ્રી કૃષ્ણ
સેવા. તેથી ફળ રૂપ જાણી સેવા કરવી. શ્રીકૃષ્ણની સેવા સાક્ષાત્
પ્રાપ્ત થઈ હોય તો પછી તે ઉપરાંત એથી બીજા કયા ફળની
જીવને ઇચ્છા હોય ?

(રાગ જલૈયા બીલાવલ)

કલિયુગમે દ્વાપુર કિયો સખ જીવ ઉધારે. ॥ શુભ અવ-
શુભ પ્રભુ ના ગીને કીએ એક સારે ॥૫॥ સેવા રીત દિખાયકે
નિર્ભય કરી હારે ॥ યોગ્ય યજ્ઞ જપ તપ નહિ યા કલ્પયુગમાંહી.
॥૬॥ વહે જાત જીવ દેખકે રાખે ગહી બાંહી. ॥ કૃષ્ણદાસ અપનો
કિયો ચરણનકી છાંહી. ॥૭॥ પ્રગટે મી વિદુલનાથજી જગ
ભયો ઉજ્યારો. ॥

હવે સેવાનું ફળ તથા તેના મહાત્મ્ય વિષે.

(રાગ બીલાવલ)

ભજે ગોપાલ જીવ મત ભવો મનુષ્યા દેહીમે એહી
હે દહાવો. ॥ ૧ ॥ શુર સેવા કરી ભક્તિ કમાઈ જમ તે
મનસા દેહી પાઈ ॥ ૨ ॥ જઈ સમરો મી શુરદેવ નિત્ય પ્રતિ
કરીએ હરી સેવ ॥ ૩ ॥ મુણે વૈષ્ણવ સેવાકી રીત કરો કિયા

મન રાખો પ્રીતિ ॥ ૪ ॥ પ્રાત ઉઠે શ્રી કૃષ્ણકું ગાવે. જો ફલ
માગે સોઘ ફળ પાવે ॥ ૫ ॥ જીને ઠાકોરકો દર્શન કીનો જીવન
જન્મ સફળ કર લીનો. ॥ ૬ ॥ જે ઠાકોરકી આરતી હિતારે ત્રણ
લોક તાકે પાચન પરે. ॥ ૭ ॥ જે ઠાકોરકો કરે પ્રણામ વૈકુંઠ
હે તાકો નિજ ધામ. ॥ ૮ ॥ જે હરીકો સમરે નામ તાકું કુશળ
નિત્ય પૂરણ કામ. ॥ ૯ ॥ જે ઠાકોરકો ધ્યાનમાં લાવે ધ્રુવ પ્રહ-
લાદકી પદવી પાવે. ॥ ૧૦ ॥ જેને હરીકો ચર્ચામૃત લીનો, વૈકુંઠ
લોક અપનો કરી લીનો. ॥ ૧૧ ॥ જે હરી આગળ વાજીત્ર
ખજાવે, ત્રણ લોક રાજ્યધાની પાવે. ॥ ૧૨ ॥ જે હરીકો
સ્નાન કરાવે, ગર્ભાસને કંબલું ન આવે. ॥ ૧૩ ॥ જે હરીકો
કરે શણકાર તાકો હે પુરણ અંગીકાર. ॥ ૧૪ ॥ જે ઠાકોરકો
કર્પણ દીખાવે ચંદ્ર સુરજ તાકું શિર નાવે ॥ ૧૫ ॥ જે ઠાકોરકું
ગુલશી સમરે તાકી માલમા કહી ન આવે ॥ ૧૬ ॥ જે ઠાકોરકો
કીર્તન સુણાવે, તાકું ઠાકોર નિકટ જીલાવે. ॥ ૧૭ ॥ હરી મંદીરમે
દીપક કરે, અધ કુવ બચમે કંબલું ન પરે. ॥ ૧૮ ॥ જે ઠાકોરકી
સેજ બિછાવે, નિજ પદ પાવે દાસ કહાવે. ॥ ૧૯ ॥ જે ઠાકોરકું
ધરાવે ભોગ, તાકું પરમાનંદ નિત્ય જોગ. ॥ ૨૦ ॥ જે ઠાકોરકું પલને
કુલાવે, વૈકુંઠ સુખ અપને ધર આવે. ॥ ૨૧ ॥ પાવે પદવી જસોદા
માત, તાસુખકી કંકુ કહી ન જાત. ॥ ૨૨ ॥ ગ્વાલ મંડલીસું ગોપાલ
જગાવે, સો ઠાકોરકે સખા કહાવે ॥ ૨૩ ॥ શ્રી ગોકુલ ગોવર્ધન
લીલા ગાવે, ચરણ કમળ રસ તમ હી પાવે. ॥ ૨૪ ॥ જે વૈષ્ણવ
ત્રાદશી કહાવે, તાકી સંગત નિત્ય પ્રત હોવે. ॥ ૨૫ ॥ શ્રી ભાગવત
સુણે આદર કરી, તાકે હૃદયમે બસે શ્રી હરી. ॥ ૨૬ ॥ મંદિરમાં
જો કરે જીહારી, કંબલું ન રોમે જમકી દારી. ॥ ૨૭ ॥ જીને ઠાકોરકી
ગાગર આણી, વૈકુંઠ લોક અપને સ્થાન ઠહેરાની. ॥ ૨૮ ॥ જે
ઠાકોરકો મંદિર લીંપે, મનુષ્ય જન્મમાં જન તે જીતે. ॥ ૨૯ ॥
જો ઠાકોરકી સામશ્રી બીને, જીતને તીરથ તીર્થને કીને. ॥ ૩૦ ॥
જો ઠાકોરકો બીને ફલ સદા, બસે કાલંદ્રી કુલ. ॥ ૩૧ ॥ જે
ઠાકોરકી માલા પાવે સોઘ દાસ પરમ ભક્ત હોવે. ॥ ૩૨ ॥
જો ઠાકોરકું ચંદન લગાવે ત્રિવિધ તાપ તાકે સમાવે. ॥ ૩૩ ॥
જો ઠાકોરકે વાસણ માંજે, સદા સર્વદા નિર્ભજ હોવે. ॥ ૩૪ ॥

જો હરિ કોતન મુખે કરે, મુક્તિ ચાર તાકે પાચન પરે. ॥ ૩૫॥
 સેવામાં જો આજ્ઞાસ કરે, કુકર હોયકે ફિર ફિર મરે. ॥ ૩૬॥
 મન સાથે જો સેવા કરે, તખ હો સેવા પૂર્ણ હોવે. ॥ ૩૭॥ સેવા
 કે આશરે રહીએ, મુખ દુઃખ સખહી સહીએ. ॥ ૩૮॥ જો
 સેવામાં સંદેહ લાવે, કોટીજન્મ ત્રેતકું પાવે. ॥ ૩૯॥ સેવાકી હે
 અદભૂત રીતિ, શ્રી વિઠ્ઠલનાથસુ રાખે પ્રીતિ. ॥ ૪૦॥ શ્રી
 આચાર્યજીને પ્રગટ બતાવ, કૃપા કરી તાકે મન ભાવી. ॥ ૪૧॥
 સેવાકો કૃણ કહેત ન આવે, સુરદાસ પ્રભુ હૃદયમાં લાવે. ॥
 ૪૨॥ ભજો ગોપાલ ભૂલ મત જાવો, મનસા દેહીમે એહી હે દેહીએ. ॥
 સેવાકણ સંપૂર્ણ.:

પ્રસંગ ૨૦ મો.

શ્રી ભગવાનમાં એકજ આશ્રય વિષે.

આશ્રય એટલે ભગવાનમાં દૃઢ નિશ્ચયતા અર્થાત્ વિશ્વાસ
 રાખવો તેનું નામ આશ્રય. એટલે ભગવાનમાં એકજ આશ્રય
 રાખવાથી આપણું કાર્ય સિદ્ધ થાય છે. આશ્રય નહિ રાખવાથી
 તેનું કામ કોઈથી સુધરતું નથી, ઉલટું બગડે છે. રામાયણમાં
 તુળસીદાસજીએ કહ્યું છે તે દોહો.

જીવ જીવકે આશરે, જીવ કરત હે રાજ

તુલરી રઘુવીર આશરે, ક્યું મિગડેગા કાજ. ॥

સમજો કે પરસ્પર એક બીજાનો આપસઆપસમાં માણુ-
 સોનો આશ્રય હોય છે તો તે કાર્ય સિદ્ધ થાય છે અને તે
 આશ્રય તુચ્છ છે છતાં પાર પડે છે તો પછી ચોદ લોકના
 નાથ જો શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન કેવા છે? કે કૃતુ અકૃતુ અન્યથા-
 કૃતુ સર્વ સામર્થ્યવાન છે તેવા પ્રભુનો આશ્રય દૃઢતા પૂર્વક
 મન વડે રાખીશું તો તે આપણું લૌકિક અલૌકિક કાર્ય સર્વથા
 બગડવા દેશે નહિ. માટે અવિશ્વાસ નહિ રાખવો. કહ્યું છે કે
 અવિશ્વાસો અસુર ધર્મઃ એટલે જેનામાં પ્રભુ વિષે આશ્રય નથી
 અર્થાત્ વિશ્વાસ નથી. તેને શાસ્ત્રમાં અસુર એટલે રાક્ષસનો

ધર્મ કહ્યો છે. રાવણે હનુમાનજીને મોટો પ્રયત્ન ચોધો. જાણી
 બ્રહ્માજી બાણથી એટલે સુતરના તાર વડે બાંધ્યા. હનુમાનજી
 બ્રહ્માજી બાણને સત્ય કરવાને તેમાં કશોળીયાની જાળની માફક
 બંધાઈ ગયા. ત્યારે રાવણને અવિશ્વાસ થયો કે આવો મોટો
 બળવાન ચોધો બ્રહ્માજીને તોડી નાંખશે; માટે લોહની જાંજીર
 બાંધી એટલે તેને તે પ્રમાણે મોટી મોટી સાંકળોથી બાંધ્યા.
 એટલે હનુમાનજી હતા તેથી મોટા જાડા લીમ જેવા થયા અને
 સાંકળના ચુરેચુરા કરી નાખ્યા અને પૂંડ્ર ગોહડું બાંધીને
 સળગાવીને આખી લંકાને બાળી દીધી. અને જાડ બળીચાઓ
 ઉજ્જડ કરી નાંખ્યા અને કેટલાક રાક્ષસોને માર્યા. માટે અવિશ્વાસ
 અસુર ધર્મ છે. વળી મેઘ જે વરસાદ જડવત્ છે તોપણ
 ચાતક પક્ષીનો મનોરથ વિશ્વાસથી પૂરણ કરે છે તે વિષે
 એક દષ્ટાંત.

એક ચાતક પક્ષી હતું તેને મરવાની તૈયારી હતી. ત્યારે
 તે પક્ષીએ પોતાનાં વહાલાં નાનાં બચ્ચાંઓને પોતાની પાસે
 બોલાવ્યાં અને તેની માથે બચ્ચાંને કહ્યું કે સાંભળો બાળકો !
 હવે મારી મરવાની તૈયારી છે, પરંતુ મારો જીવ તમારામાં
 ભરાઈ રહ્યો છે, તેથી મારો જીવ જતો નથી. હું તમને કહું અને
 મારા કહ્યા પ્રમાણે તમે ચાલો તો મારો દુખીયારો જીવ તમારામાંથી
 નીકળીને મુક્તિ થાય. ત્યારે બચ્ચાંએ કબુલ કર્યું કે માજી તમે
 કહો તેમ અમે કરીશું. ત્યારે બચ્ચાંની મા કહેવા લાગી કે સાંભળો.
 આ દુનીયા ઉપર સાત (સપ્ત) છે. નદી, તલાવ, વાવ, કુવા
 વગેરે પાણીના અનેક નવાણુ છે. તેમાંનું જળ આપણને કામનું નથી.
 શાથી જે આપણા વંશપરંપરાનો ટેક એવો છે કે આસો સુદી ૧૫
 જેને શરદ પૂનેમ અથવા માણેકઠારી પુનેમની રાત્રિ વિષે ગોપિ-
 કાઓ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન સાથે રાસ રમ્યાં છે, અને છ માસની
 રાત્રિ કરી છે, તે મધ્ય રાત્રિના સમયમાં જે સ્વાતિ નક્ષત્રનું
 જળ બિંદુ પડે છે તે બિંદુ આપણા કામનાં છે. બાકીનું જળ
 આપણા કામનું નથી. જેથી આપણા બારે માસની તરફ યુગાય

છે. આ જળ બિંદુ એ સમુદ્રમાં પડે છે તો છીપોમાં મોતી બંધાય છે અને સાપના મોઢામાં પડે છે તો તેથી ઝેર વધારે ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યારે બચ્ચાં બોલ્યાં કે વહાલી મા, તું તો દુનીયા ઉપર અનેક તરેહના જળાશયો પણ બાણે છે, પરંતુ અમે તો સ્વાતિ નક્ષત્રના જળ શિવાય બીજું કંઈ પણ જળ પૃથ્વી ઉપર જણતાંજ નથી. એટલે પેલાં બચ્ચાંની માને વિશ્વાસ આવવાથી તરત તેનો દેહ છુટી ગયો. માટે આવાં અવાચક પક્ષીયોને વિશ્વાસ છે તો તેના મનનો મનોરથ મેઘ જે વરસાદ જડવત્ છે છતાં પૂર્ણ કરે છે. માટે જીવને પ્રભુમાં એ પૂર્ણ વિશ્વાસ હોય તો તેનું કાર્ય કેમ સિદ્ધ ન થાય. એટલા માટે ભગવાન ગીતાજી (અધ્યાય પાનું ૧૦૪) માં અર્જુન પ્રતિ આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક—

યો યો યાં યાં તનું ભક્ત શ્રદ્ધયાર્ચિતુમિચ્છતિ ।

તસ્ય તસ્યાચલાં શ્રદ્ધાં તામેવ વિદધામ્પહમ્ ॥

જે જે ભક્ત જે જે દેવની મૂર્તિની શ્રદ્ધા રાખીને (પૂજા) સેવા કરે છે તે તે દેવમાં તેની (શ્રદ્ધા) વિશ્વાસ હું દ્રઢ કરું છું. અને તે તે દેવ પાસેથી મેં નિર્માણ કરેલા લાભો તેને પ્રાપ્ત થાય છે. અને અલ્પ બુદ્ધિવાળો જે કંઈ લાભ મળે છે તે નાશવંત છે. દેવોને પુજનારા અથવા ભજનારા દેવોનેજ પામે છે, ને મારા જે પૂર્ણ દંઢતાવાળા ભક્તો છે તે મનેજ પામે છે.

હવે જીવની પૂર્ણ દંઢતા કરવા સારૂ ફરી ગીતાજીમાં ભગવાન અર્જુન પ્રતિ આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક—

સર્વ ધર્માન્ય પરિત્યજે મામેકં શરણમ્ વ્રજે ।

અહંત્વાં સર્વપાપેભ્યો મોક્ષાભિશ્ચામાસુ ચ ॥

હે અર્જુન ! તું સર્વ ધર્મ છોડીને એક મારે શરણ એટલે આશ્રય સ્થાન થા. હું તને સર્વ પાપથી છોડાવીશ શોક ન કર. વળી શ્રી ભાગવત અષ્ટમ સ્કંધમાં કહ્યું છે તે શ્લોક—

यथा हि स्कंधशाखानां तरोर्मलावसेचनं ।

एवमाराधनं विष्णो सर्वेषामात्मनश्च हि ॥

જેવી રીતે ઝાડનાં મૂળમાં જળ સીંચવાથી મોટી નાની શાખાઓ, પાંદડાં, ફુલ, ફલ લીલાં થાય છે. અને કદાપિ જે ડાળ શાખા પાંદડાંમાં જલ સીંચવામાં આવે તો ઉલટાં (સડી) કોહી જાય છે. તેવીજ રીતે ભગવાનની ભક્તિના આરાધનથી સર્વે દેવ તૃપ્ત થાય છે. અર્થાત્ સર્વ દેવો તેમાં આવી જાય છે. માટે ભગવાનનો આશ્રય સૌથી સર્વોપરી છે.

વળી હ્યારામભાઈએ પણ એક ઘોળમાં ગાયું છે કે—

સૌથી સમરથ રાધાવરનો આશરો.

એમના જનને દુલવી શકે નહિ કોઈ જા. ॥

માટે ભગવાનના જન જે દાસને અર્થાત્ ભક્તને કોઈ દેવતા या મનુષ્ય કે માતા, મહાદેવ, ભૈરવ, હનુમાન કોઈપણ દુઃખ દેવા સમર્થ નથી. કારણકે સર્વેના આશ્રયદાતા સર્વ સામર્થ્ય યુક્ત ભગવાન છે, માટે એમનો આશ્રય સાચો છે.

વળી શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી વિવેકધૈર્ય આશ્રય ગ્રંથમાં આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક—

ऐहिके पारलौके च सर्वथा शरणम् हरिः ।

दुःखदानौ तथा पापे भये कामांधपूर्णं ॥

भक्तद्रोहे भक्तभावे भक्तेश्चातिक्रમે कृते ।

अशके वासुसके वा सर्वथा शरणम् हरिः ॥

આ લોકમાં તથા પરલોકમાં નિશ્ચય હરી જે સર્વ દુઃખના હરતા એવા પ્રભુનો આશ્રય કરવો. એટલે દુઃખમાં તથા સુખમાં અથવા તો કંઈ નુકશાન થાય તેમાં તથા અજાણે પાપ થાય તેમાં તથા કોઈ વાતનો ભય આવી જાય તેમાં અથવા તો ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ થાય તેમાં અશક્યમાં તથા સૂશક્યમાં એટલે કંઈ પણ ભગવદ્ ધર્મ બની આવે, અથવા ન બની આવે તોપણ એક

હરિના આશ્રયની ભાવના રાખવી. હરીના આશ્રય વિનાની સઘની ક્રિયા વૃથા છે. એ વિષે દૃષ્ટાન્ત—આપણે કોઈ ગામ ગયા. ત્યાં આપણા સગાં વહાલાંને ઘેર ઉતર્યાં. પોટલી ખીંનને ત્યાં મૂકી, નહાવા વળી ત્રીજાને ઘેર ગયા. સૂતા વળી ચોથાને ઘેર. ત્યારે આપણને એમાંથી ખાવા, પીવા સંબંધી એ ચારેમાંથી કોણુ ગરજ રાખશે, માટે અધવચ ભૂખે મરવાનો વખત આવ્યો. પેલો જાણે પેલાને ત્યાં જાશે, એમ અધવચ લટકયા. કહું છે કે સાત ઘરનો પરોણા ભૂખે મરે. વળી કહે છે કે—

અથ ખીચલો સખતે ખરો ફટે દૂધ સમાન.

જેમ ફાટી ગયેલું દૂધ નહિ દૂધમાં કે ઢહીમાં છેવટે ઉકરડે નાખવાનો વખત આવ્યો. માટે આશ્રય એકજ રાખવો મારે અગર તારે. જેવી રીતે પ્રતિવ્રતા સ્ત્રી પાતાને ગમે તેવો પુરુષ હોય તો તેનો વિશ્વાસ રાખે અને તેને ભજે (એટલે) તેનેજ ઇશ્વરરૂપ જાણે તેનું નામ પતિવૃતા એજ આશ્રય કહેવાય. તે સ્ત્રી ખીજા પુરુષને સેવે તો (કુલટા) વ્યભીચારીણી સ્ત્રી કહેવાય. અને જેનો આશ્રય સિદ્ધ થયો નથી, તેનો આલોક ને પરલોકમાં કંઈ ઠેકાણું નથી. માટે કહું છે કે:-

આશરો કરી રહે જે જન, (મટે જન્મ ને મરણ.

વળી માછલાને જળનો વિશ્વાસ છે અથવા આશ્રય છે તો તે વહેતાં પાણી સામે ઉલટું તરે છે અને તણાતું નથી. કારણ કે તેને જળનો આશ્રય છે. જળ વિના એક મિનિટ પણ જીવી શકતું નથી. માટે વિશ્વાસે વહાણ તરે છે. તે વિષે એક ગ્રાહ્યજ્ઞ ને મુસલમાનનું દૃષ્ટાન્ત—એક મુસલમાન અલ્લાના નામની આંગ પોકારતો હતો. ત્યારે તેની સાથમાં એક ગ્રાહ્યજ્ઞ પાડોશી પણ લાંબે સ્વરથી ગીતાજીનો પાઠ કરતો હતો. એટલામાં બંને જણ પરસ્પર લડી પડ્યા. મીયાંભાઈ કહેવા લાગ્યા કે મેરા અલ્લા તેરા દેવસે બડા હૈ. તે બંને જણ લઢતા લઢતા એક તળાવ ઉપર ગયા. તેના નિર્ણયમાં એવો ઠરાવ થયો કે જે તળાવ તરીને પાર નીકળે તેના દેવ મોટા કહેવાય. વાત કરતાની સાથેજ મીયા-

ભાઈએ તો અદલાહો અકબર એમ કહી તળાવમાં ફૂંકેા માર્યો. અને તરીને પાર ઉતરી ગયો. અને પેલા બ્રાહ્મણ ભાઈ હતા તેણે સર્વ દેવોનું આરાધન કરવા માંડ્યું કે એ મારા ભગવાન ! મહાદેવ ! માતા ! ભૈરવ ! તું મને સહાય થજે એમ કરતાં કેઈ સહાય થયું નહિ. માટે એકજ આશ્રય મુસલમાનને હતો તો તરી પાર ઉતર્યો. માટે એકજ દેવ ઉપર દૃઢતા હોય તો સહાયતા કરે છે. માટે કહે છે કે—

એક સધે સખ સધે, સખ સધે સખ જાય. ॥

માટે એકજ વસ્તુ સાધવાથી સર્વ કાર્ય થાય છે. તેમ જક વસ્તુ જે વહાણને જળનો આશ્રય છે, તો તે લાખો મણ ભાર ભરીને પાણી ઉપર અધર તરે છે. અને પત્થરને વિશ્વાસ નથી તો એક નાનો સરખો કાંકરો પણ તરવા અસમર્થ છે. માટે જેવી રીતે (મીન) માછલાને જળ સહાયભૂત છે તેવીજ રીતે આશ્રયવાળા જીવોને ભગવાન સદાએ સહાયતા કરે છે. વળી એમ પણ ન થયું જોઈએ કે ભગવાનના મંદિરે ગયા તો ભગવાનના જશ ગાયા. અને માતા, મહાદેવને દહેરે ગયા તો તેમના જશ ગાયા. એનું નામ વ્યભિચાર ધર્મ કહેવાય. એવા ધર્મથી ભગવાન પ્રસન્ન થતા નથી. એતો પછી એવું થયું કે

પાણીકા રંગ કેસા કે જિસમેં મિલાયા તેસા.

ગોકુલમાં ગયા તો ગોકુલદાસજી થયા અને મથુરામાં ગયા તો મથુરાદાસજી થયા. તેમ નહિ કરતાં મૂળ દૃઢને વગળી રહેવું. એનું નામ સાચો આશ્રય કહેવાય તે વિષે રસિક કહેતાં શ્રી હરરાય મહાપ્રભુજી એક પદ આશ્રય વિષે બે ટુંકનું કહે છે તે પદ

રાગ ત્રિશ્રી.

બદલભહીકો ભરોંસો મોહી શ્રી. ॥ અન્ય દેવકો જાન્યો ન માન્યો. ઇનકો આશરો ખરે સો. ॥ ૧॥ સમજ બિચાર દેખ મન મેરે વારંવાર કહેા તો શું. ॥ રસીક સુધા સાગરકું તજકે ક્યોં પીવત જલ ઓસો. ॥૨॥ મોહે શ્રી બલભહીકોં ભરોંસો. ॥

પ્રસંગ ૨૧ મો.

અન્યાશ્રયના ત્યાગ વિષે.

અન્યાશ્રય એટલે ભગવાનથી વિમુખ એટલે ભગવાનનો આશ્રય છોડીને ધીજી અન્ય દેવતાઓનો આશ્રય કરવો તેનું નામ અન્યાશ્રય કહેવાય. જેવા કે બ્રહ્માદિક, શિવાદિક, ઇન્દ્રાદિક, ગણેશ, સૂર્ય, હનુમાન, માતા, ભૈરવ વગેરે વિભૂતિ રૂપ દેવો જે ભગવાનથી પરાધીનતાને પ્રાપ્ત છે. તેવા દેવતા ચા મનુષ્યનો આશ્રય કરવો નહિ. જેવી રીતે રાજા સાથે ખરેખર આપણી દોસ્તી મિત્રતા હોય તો પછી તેમના નીચલા વર્ગના કારકુન કારભારીઓ સાથે દોસ્તી કરવાથી વધારે શો લાભ થાય ? રાજાની જો પરિપૂર્ણ મહેરબાની હોય તો પછી નોકર વર્ગ તેના હુકમ-માંજ હોય, તેવી રીતે અન્ય દેવો સમજવા. હરી જે ભગવાનનું ભજન સ્મરણ તથા આશ્રય કરવાથી તેમાં સર્વ દેવો વિભૂતિ રૂપે સમાઈ જાય છે. તેથી હારીત સ્મૃતિમાં કહ્યું છે કે—

નાન્યં દેવં નમસ્કુર્યાઃ નાન્યં દેવં નિરક્ષયતે ।

અન્ય દેવના મંદિરમાં જાય નહિ. અન્ય દેવના મંદિરમાં દર્શન ન કરે. અન્ય દેવને નમસ્કાર ન કરે.

વળી શ્રી ગોસાઈજી આજ્ઞા કરે છે તે શ્રોત્રક—

અન્યસંબંધો ગંધોઽપિ-કંદરામેવ વાદયતે:

શ્રી ભગવાનના ચર્ણાભિંદની રજનું સેવન કરનારને કદાપિ મરણ પર્યંત સંકટ આવી પડે તો પણ અન્યાશ્રય કદાપિ ન કરે જેવી રીતે હાથીની સ્વારી છોડીને (ગધાંવ) ગધેડાની સ્વારી ઉપર બેસે તેવી રીતે અન્યાશ્રય મહા પાપક છે. અન્ય સંબંધની ગંધ પણ આશ્રયવાળાને દુઃખરૂપ છે.

ચોર્યાશી વૈષ્ણવની વાર્તામાં ગામ-સંભરવાળા દામોદરદાસની વાર્તામાં પ્રસિદ્ધ છે કે, જ્યારે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી દામોદરદાસજીને ઘેર થોડા દિવસ ગિરાજયા હતા. અને એમની પ્રભુ

વિષે તથા ગુરૂ વિષેની ઘણી સારી ભક્તિ તથા આશક્તિ જોઇને આપશ્રીએ આજ્ઞા કરી કે દામોદરદાસ તુમ કહ્યુ માગો. ત્યારે દામોદરદાસે હાથ જોડીને વીનતી કરી કે કૃપાનાથ ! આપણી દયાથી સર્વ વાતનો દાસને આનંદ છે. પરંતુ સ્ત્રીનો સ્વભાવ માયામાં લીન તથા લોભી હોય છે. માટે એમની ઇચ્છા હોય તો આપ પૂછો. સ્ત્રીને આપશ્રીએ પૂછતાંની સાથે માગ્યું કે આપની કૃપાથી મારે સર્વ વાતે આનંદ છે પરંતુ એક પુત્ર પ્રાપ્તિની ઇચ્છા છે. એટલે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ સ્ત્રીનું મન જોઇને “તથાસ્તુ” કહી આશીર્વાદ આપ્યો. એટલે દામોદરદાસની સ્ત્રીને પેટે ગર્ભ રહ્યો. પુરા દિવસ થવા આવ્યા એટલામાં એક તેલીયો રાજા ફરતો ફરતો ત્યાં ભીખ માગતો આવ્યો ત્યારે દાસીએ પૂછ્યું કે મારી બાઈ એટલે શેઠાણીને સારા દિવસો છે માટે પુત્ર આવશે કે પુત્રી. ત્યારે તેલીયો બોલ્યો કે તમારી બાઈને પુત્ર આવશે એટલે દામોદરદાસજીની વહુનું મેં જરા મલકાયું. એટલા સંચક અન્યાશ્રયથી પુત્ર મહેચ્છ સ્વભાવવાળો થયો. અને ઘરમાં શ્રી ઠાકોરજી જે શ્રી દ્વારકાધીશ હાલ જે કાંકરોળીમાં બિરાજે છે તે અતંદ્યાન થઇ ગયા. કારણ કે શ્રી ઠાકોરજીથી અન્યાશ્રય સહી શકાયો નહિ. માટે અન્યાશ્રય ભક્તિમાં બાધક છે. તેમ જાણી અન્યાશ્રયથી ડરતા રહેવું.

તેમ શ્રી નંદરાયજી અંગિકા પૂજન માટે બાલ ભાવની ભક્તિથી ગયા. કે મારા પુત્રને કોઈ વાતની પીડા કે દુઃખ ન થાય. તેમ રિદ્ધિ સિદ્ધિ બની રહે એટલા અન્યાશ્રયથી સુદર્શન સર્પ આવીને નંદરાયજીને ગળી ગયો ત્યારે નંદરાયજીએ પ્રભુની સ્તુતિ કરી. ત્યારે શ્રી ઠાકોરજીએ દુઃખમાંથી પિતા જાણી હોહાવ્યા. એવો અન્યાશ્રય મહા બાધક છે. તેમ ભગવાન પોતે શ્રી સુખથી આજ્ઞા કરે છે કે મારામાં શું સામર્થ્ય ન થી જેથી તમે અન્યાશ્રય એટલે અન્ય દેવ જે મારો વિભૂતિ રૂપ છે તેનો શા માટે આશ્રય કરો છો. તેટલા સાફ એક ભગવદોએ ગાયું છે કે—

અન્ય દેવ સામ રંક ભિખારી દેખે બહાત ધણેરે. ॥

માટે (અન્ય) બીજા દેવ ભગવાન કરતાં મોટા નથી.
તેથી અહીં ભગવાન અર્જુન પ્રતિ ચીતાણ અધ્યાય ૬
પા. ૧૨૪ માં આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક.

યાન્તિ દેવ વ્રતા દેવાન્ પિતૃન્યાન્તિ પિતૃવ્રતા ।

ભૂતાનિ યાન્તિ ભૂતેજ્યા યાન્તિ મઘાજિનોડપિ મામ્ ॥

દેવતાઓની ભક્તિ કરનાર દેવતાઓને પામે છે. પિતૃઓની પૂજા કરનાર પિતૃઓને પામે છે અને માઝ (પૂજન) સેવા કરનારાં મારા ભક્તો મને પામે છે.

મતિ તેવીજ ગતિ અને મતિ તેવીજ સુક્તિ થાય છે. વળી એક બ્રાહ્મણી વૈષ્ણવ બાઈ હતી તેને ઘેર રાજના મનુષ્યોએ ખેતરની જમીનની માપણી કરી, તેમાંથી થોડી જમીન ગરીબ બ્રાહ્મણી બાણીને મારી આપી ત્યારે બ્રાહ્મણી બાઈ બોલી કે તું-મને મોકું જીવાઈ એટલે તમે મને જીવતદાન આપ્યું. આ બાઈએ પ્રભુનો આશ્રય છોડીને રાજના મનુષ્યોનો આશ્રય કર્યો જેથી શ્રી ઠાકોરજીએ બાઈ સથે હસ્તા બોલતા ખેલતા તે શ્રી ઠાકોરજી અંતઃકથાન થઈ ગયા માટે અન્યાશ્રય એટલે અન્યદેવતાને નહિ માનવા એતો શાસ્ત્ર પુરાણ પ્રસિદ્ધ છે. પરંતુ અન્યાશ્રયની કેટલીએક સુક્ષ્મ ગતિ એવી છે કે પોતાના મનથી એટલે અંતઃકરણથી કહીએ કે તમે અમારું ફલાણું કામ કરજો અગર તમારે હાથે મારો જશ છે, અથવા તમે કરશો તોજ થશે. તમે ન હોત તો અમારું કામ કોણ કરત, તમારા સિવાય મારે કોઈ નથી, આવી રીતના હુકમના ઉદ્ગારો એટલે વિચારો મનમાં લાવવા એનું નામ સૂક્ષ્મ અન્યાશ્રય એટલે સમજી ન શકાય તેવા અન્યાશ્રય જીવથી થઈ જાય છે. તે પછી મોટા અન્યાશ્રય તો એક બાણુ પર રહ્યા. ભલે લોક વહેવાર એટલે ઉપરના મનથી વિવેક સહીત બોલવાથી અન્યાશ્રય થતો નથી. કારણકે લોકમાં રહ્યા એટલે લોક વહેવાર તરીકે બોલવું જોઈએ. નહિ તો સંસાર વહેવારનું કાર્ય આ લોકી શ્રદ્ધે

નહિ. અને લોકો ધર્મની નિંદા કરે. તેમ અટક્યાળા લોકો વળી ભગતની પૂંછડી પણ કહે, માટે ભગવદ્ ગીતામાં ભગવાનનું વાક્ય છે કે —

સંસારમાં સરસો રહે, મન મારી પાસ;

સંસાર તો લોપે નહિ, તે બાણ મારે દાસ. ॥

માટે વૈષ્ણવ બ્રાહ્મણીએ તો ખરા અંતઃકરણ પૂર્વક સાચા લીલાથી કહ્યું તેથી મોટામાં મોટો અન્યાશ્રય થયો. પરંતુ જે જીવ પ્રભુને છોડીને અન્ય દેવોને ભજે છે, તે તે દેવના લોકોને પામે છે. પ્રભુની નિત્ય લીલામાં તે જીવની પ્રાપ્તિ નહીં અને તેનાથી પ્રભુ લાખો ગાઉ દૂર રહે છે, તે જીવને પોતાનો બાણ-તાજ નથી. તેમ સ્વપ્ને પણ તેને દર્શન આપતા નથી, માટે અન્યાશ્રયથી ડરતા રહેવું

પ્રસંગ ૨૨ મો.

અસમર્પિત વસ્તુના ત્યાગ વિષે.

तस्मादादौ सर्वकार्ये-सर्ववस्तु समर्पणम् ॥

એટલે સર્વ કાર્યના આરંભમાં પ્રભુને સર્વ વસ્તુનું નિવેદન કરવું. આ વાતનો આપણે જરા ઓછી દૃષ્ટીથી વિચાર કરી લઈએ. આપણા હૃદયમાં ચાર ન્યાયાધીશ અખંડ રહે છે તે ન્યાયાધીશ સારા ન હોય તો સારો ન્યાય આપણે મેળવી ન શકીએ. તે ન્યાયાધીશનાં નામ (૧) ચિત્ત, (૨) મન, (૩) બુદ્ધિ, (૪) અહંકાર. આ ચારમાં ચિત્ત પ્રથમ કાર્યનું ચિંતવન કરે છે. મન તે કાર્યનું (મનન) સ્મરણ કરાવે છે. બુદ્ધિ વડે તે કાર્ય કરવાનું નિશ્ચય થાય છે અને અહંકાર સર્વ ઇન્દ્રિયોને પ્રેરણા કરે છે, માટે આ ચારે શુદ્ધ પવિત્ર હોય તેનું કાર્ય પવિત્ર થાય છે. જેનાં ઉપરનાં ચારે કાર્ય અશુદ્ધ હોય તેનાં કાર્ય પણ પાપીજ અણુાય. આ ચારે કાર્યને શુદ્ધ રાખવા માટે ઉપાય શોધવો. તે વિષે

પ્રથમ સૂચના (આહાર) ખાવાનો ખોરાક શુદ્ધ દેવાથી અંતઃકરણની શુદ્ધિ થાય છે. માટે પ્રથમ આહાર શુદ્ધ પવિત્ર હોવો જોઈએ. શાસ્ત્રમાં આહારની શુદ્ધિ મંત્ર તંત્ર કે બીજા કશાથી કહી નથી. પરંતુ પ્રભુને (નિવેદન) લોગ ધરીને તે આહાર દેવામાં આવે તો તે શુદ્ધિ કહેવાય. તેમ કલીના દોષો પણ પવિત્ર આહારથી જ દૂર થાય છે. એવા શુદ્ધ અંતઃકરણમાં પવિત્ર પ્રભુ પધારે છે, માટે પ્રભુને સમર્પણ કરેલું જ ખાવું, તેથી ચિત્ત, બુદ્ધિ મન, અહંકાર આ ચારે શુદ્ધ પવિત્ર થશે. અને પવિત્ર મન આપણું પ્રભુ તરફ દોરાશે. કહ્યું છે કે અજ્ઞ તેવા ઓહકાર અને વિચારો પણ તેવાજ થાય, માટે અસમર્પિત એટલે પ્રભુને (નિવેદન) અંગિકાર અર્થાત્ લોગ ધર્યા વગરની વસ્તુને શાસ્ત્રમાં અસમર્પિત કહે છે. પ્રભુને સમર્પણ નહિ કરેલી વસ્તુ તથા અન્યાશ્રય શાસ્ત્રમાં બે મોટા દોષ કહ્યા છે. વળી પદ્મ પુરાણમાં કહ્યું છે કે—

અબૈષ્ણવાનામન્નં ચ પતિતાનાં તથૈવ ચ ।

અનાર્પિતં તથા વિષ્ણો સ્વર્માંસસદૃશં ભવેત્ ॥

અનિવેશ્ય તુ યો સુક્તે દુરે પરમાત્મને ।

પતંતિ પિતરસ્તસ્ય નરકે શ્વાશતીસમઃ ॥

અ વૈષ્ણવનું અન્ન તથા પતીત જે આન્ડાલાદિક જે પાપ કર્મ કરવાવાળાનું અન્ન (૧) રાજ્ય દ્રવ્ય (૨) વેશ્યાનું દ્રવ્ય (૩) કૃપણ એટલે દોભિષ્ટનું દ્રવ્ય (૪) (હિંસા) પાપનું દ્રવ્ય (૫) કગાર્ધનું દ્રવ્ય (૬) ચોરીનું દ્રવ્ય (૭) વિશ્વાસઘાતીનું દ્રવ્ય (૮) કન્યા વિક્રય કન્યાને વેચીને જે પૈસા લાભ્યા હોય તે (૯) તેલીનું દ્રવ્ય (૧૦) ધોળીનું દ્રવ્ય (૧૧) નીચ જાતિનું દ્રવ્ય (૧૨) અસમર્પિત અન્ન તથા દ્રવ્ય ગમે તેવો મહાત્મા યોગી હોય ભગવદ્ પદ્મીને પ્રાપ્ત થયો હોય તો પણ ઉપર બતાવેલા પ્રકારના દ્રવ્યના લાવેલા અન્નથી બુદ્ધિ દૂર છે. અન્ન દુષ્ટ હોતું નથી, પરંતુ દુષ્ટતાથી કમાએલું દ્રવ્ય

તેનું અન્ન આધારી પિતૃ સહિત નરકમાં જાય છે, તેથી શ્રાદ્ધ પણ પ્રસાદી અન્નથી કરવું જોઈએ. વળી કુર્મ પુરાણમાં કહ્યું છે કે:-

અનર્પયિત્વા ગોવિંદં યો મુક્તો ધર્મવર્જિતઃ ।

સૂનો વિષ્ણુસમં ચાન્નનીરંતસ્તુર્યાસમં ॥

ગોવિંદ જે શ્રી કૃષ્ણને અર્પણ કર્યા વગર જે કોઈ અસ-મર્પિત વસ્તુ જે ખાય છે તે સર્વ ધર્મ કરી રહિત સમજવો. તે અન્ન કેવું છે કે શ્યાન એટલે કુતરાની વિષ્ણુ સમાન છે. અને (જળ) પાણી (મહિરા) દારૂ સમાન છે. તે અન્ન જળ ખાવા પીવાનાળો નિશ્ચય અસુર એટલે રાક્ષસ સમજવો. કારણ કે એક તો દુષ્ટનું અન્ન તથા પીણું અસમર્પિત. તથા ત્રીજો અસત્સંગ એટલે પ્રભુથી વિરુદ્ધ તેનો સંગ, એ ત્રણે ભક્તિ માર્ગમાં ખાધક રૂપ છે. તેનું મૂળ કારણ દુષ્ટતા સંગથી બુદ્ધિ નાશ થવાનો ઉપાય છે.

વળી પાન્ડવોમાં ભિષ્મ પિતામહ મોટા ભગવદ્વીય હતા. તે એક ક્ષણ પણ ભગવાનના નામ વગર રહેતા નહિ, પરંતુ દુર્યોધનનું દુષ્ટ અન્ન ખાધું તે દોષથી શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન સામે કુરૂક્ષેત્રમાં કૌરવ પાન્ડવોની લડાઈ વખતે લડવા તૈયાર થયા. માટે એવા મહાન ભગવદ્ ભક્ત દુઃસંગ દોષ તથા અન્ન દોષથી હરીથી વિરુદ્ધ થયા છે, તો પછી આપણા જેવા આધુનિક જીવોની સ્થિતિ શું કહેવાની ? માટે દુઃસંગ દોષની નિવૃત્તિ અર્થે વૈરાગ્ય રાખવો અને અસમર્પિત અન્ન તથા દ્રવ્ય ન વાપરવું માટે ખરા પરસે-વાતું કમાએલું લાભસંતુષ્ટ જે પ્રાપ્ત થયું હોય તેમાંથી ભગવાનને ભોગ સમર્પી મહાપ્રસાદ લેવાથી બુદ્ધિ નિર્મળ રહે છે. કારણ કે આ કલ્પિત કાળમાં બુદ્ધિ નિર્મળ થવાનો બીજો એક પ્રભુ ઉપાય નથી. શ્રી ગીતામાં ભગવાને બુદ્ધિ યોગનો આગ્રહ એક અધ્યાય અર્જુન પ્રતિ કર્યો છે કે બુદ્ધિની સ્થિરતા હોય તો અંતઃકરણમાં ભગવાન રહેશે કરે તેમ બુદ્ધિની સ્થિરતા જાય તો હરિ હૃદય-માંથી જાય કેમકે મુંઢર બુદ્ધિ હોય તો સર્વ ધર્મ, જય, તમ,

તીર્થ, પૂજ્ય, જ્ઞાન, વ્રત, યજ્ઞ, હોમ, મર્યાદા આર્ચનાં સાધન પુષ્ટિ માર્ગનાં સાધન સર્વ બની આવે માટે યુદ્ધિ સારી વિના લૌકિક અલૌકિક કોઈપણ કાર્ય સુધરે નહિ તે વિષે એક વૈષ્ણવનું દેખાન્ત.-

બસો બાવન ભગવદ્દીયોની વાર્તામાં શ્રી ગોસાઈજીના સેવક એક નવા વૈષ્ણવ થયા તેમણે શ્રી ગોસાઈજીને વિનંતી કરી કે કૃપાનાથ ! મારે સત્સંગ કરવા લાયક કોઈ ભગવદ્દીય વૈષ્ણવ કૃપા કરીને આપ બતાવો તો હું તેમની સાથે સત્સંગ કરું ત્યારે આપશ્રીએ આજ્ઞા કરી કે તમે એક પુરાતની અનુભવી વૈષ્ણવ છે તેમની સાથે સત્સંગ કરો. અને એ કહે તે પ્રમાણે કરજો અને એમના કહ્યાનો પુરેપુરો વિશ્વાસ રાખજો. કહ્યું છે કે વિશ્વાસથી વીસંભર પણ ફળે છે. તે પછી થોડા દીવસ બાદ બંને વૈષ્ણવોને પરદેશ જવાનું થયું ત્યાં એક ગામમાં કન્યાવિક્રયનેા એટલે છોકરી વેચીને તેના પૈસાનું મરજાદી મંડાણ હતું ત્યાં પેલા બંને જણને પ્રસાદ લેવાનું કહ્યું. ત્યાં બંને જણ પ્રસાદ લેવા સાડે બેઠા એટલે પેલા પુરાતની ત્રાદશી વૈષ્ણવ હતા તેણે પોતાને જમવાની પાતાળમાં કીડા બેચા. એટલે તે પાતળ ઉપરથી તરત ઉઠી ગયા અને વૈષ્ણવોએ તેમને ધણા સમજાવ્યા પરંતુ દેખેલી વસ્તુ કેમ ખવાય. એટલે કોઈનું કહ્યું માન્યુ નહિ અને પોતાના મુકામે ગયા. અને પેલા જે નવા સત્સંગ કરવા વાળા વૈષ્ણવે તો પેટ ભરીને જમ્યા એટલે તેમનામાં જેટલી પહોંચ તે પ્રમાણે કંઈ દેખવામાં આવ્યું નહિ. પછી મુકામે આવી બંને જણ પરસ્પર લડવા લાગ્યા. અને બંને જણા ઝગડો કરતા કરતા નાછા શ્રીમદ્ ગોકુલમાં શ્રી ગોંસાઈજી પાસે ગયા. અને આપશ્રીને પેલા નવા વૈષ્ણવે વિનંતી કરી ઉપર બનેલી સર્વ હકીકત યથાસ્થિત કહી. અને કહ્યું કે હે કૃપાનાથ ! સત્સંગ કરવા સાડે મને આવા વૈષ્ણવને સોંપ્યા, ત્યારે શ્રી ગોંસાઈજીએ પોતે આજ્ઞા કરી કે—

(રાગ ચૈતરો)

છને જૈસા કેખ્યા તીને તૈસા પંખ્યા. ॥

માટે કોઈએ દીઠા રાસમાં ગોપાલ અને કોઈએ દીઠા ઘાસમાં ગોપાલ. કંસે વેર ભાવથી ભગવાનને કાળ સ્વરૂપે જોયા. અને પોતાના ભક્તજનોએ સ્નેહ ભાવથી સાક્ષત્ શ્રી કૃષ્ણ સ્વરૂપે જોયા. અને ગોપીજનોએ પરમ સુંદર સકુમાર જોયા. માટે જેમાં જેટલી ભગવાનની કૃપા તેટલુંજ દેખવા પછું હોય. તેવી રીતે એ ત્રાહણી વૈષ્ણવ જેટલી કોટી પહોંચ્યા છે, તેટલી કોટી તમો પહોંચ્યા નથી. માટે કહ્યું છે કે—

ભગવદી જાન સત્સંગકું અનુસરે ન દેખે દોષ ઓર સત્ય ભાષે. ॥

એટલે તમે એવા પરમ ભગવદીના સત્સંગને બદલે દોષ જોયા, તેમ કન્યા વિક્રયના પેસાનુ અન્ન ખાધું. શાસ્ત્રમાં કન્યા વિક્રયનો પેસો (રૂધીર) લોહી બરોબર કહ્યો છે. માટે હવે તમો વૃજની રજ ભાવ સહિત મોઢામાં લ્યો. એટલે વૃજની રજના પ્રતાપથી નવા વૈષ્ણવની બુદ્ધિ નિર્મળ થઇ. એટલે પોતાના થએલા દોષની યાદગીરી આવી. એટલા માટે શ્રી ગોકુલનાથજી ચોવીસ વચનામૃતમાં આજ્ઞા કરે છે કે મહાપ્રસાદ વિના વિચારે જ્યાં ત્યાં ખાંન પાંન કરવું નહિ એટલે તેનો ધર્મ જોવો. આચાર વિચાર ક્રિયા ખાસા સેવકી સઘળી ક્રિયા દેખીને ખાવા પીવાનો વહેવાર કરવો. જેથી બુદ્ધિ મલોન થાય નહિ-બુદ્ધિ ઠેકાણે આવે. અને નિર્મળ કહેતાં ચોકખી બુદ્ધિ હોય તો ધર્મ ઉપર સારી નિષ્ઠા ચોટે અને તેની ઉપર આપણો દોષ ઉત્પન્ન થાય નહિ. દોષ ઉત્પન્ન થયો કે આપણો સર્વ સ્વધર્મ બગડયો, માટે બુદ્ધિ નિર્મળના ઉપાયમાં રહેવું. એટલા માટે શ્રી ગીતાજીમાં ભગવાન અર્જુન પ્રતિ આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક.

પત્રં પુરૂષં ફલં તોત્તં યો મે મક્ત્યા પૃચ્છતિ ।

તદ્દહ્ બક્ત્યુપહતમશ્વામિ પ્રયતાત્મનઃ ॥

હૃદયના ભાવ વડે કરીને જે મનુષ્ય મને ભક્તિપૂર્વક પાહડું, કુલ, રૂળ અથવા જળ અર્પણ કરે, છે તે યત્ન કરતાં મનવાળાએ ભક્તિથી અર્પણ કરેલું હું અંગિકાર કરું છું. હે કુન્તીપુત્ર !

તું જે કરે, તું જે ખાચ; તું જે હોમ કરે, તું જે તપ કરે તે સર્વે મારગમાં અર્પણ કર જેથી અશુભ આપનાર કર્મના બંધનથી હું તને મુક્ત કરીશ અર્થાત્ હોડાવીશ અને તું મને પામીશ.

વળી શ્રી ગીતાજીમાં અધ્યાય ચોથે પાને ૧૬ મેં ભગવાન અર્જુન પ્રતિ આજ્ઞા કરે છે તે શ્લોક.

યજ્ઞશિષ્ટામૃતમુજો યાંતિ બ્રહ્મસનાતનમ્ ।

નાયેલોકોઽસ્ત્યયજ્ઞસ્ય કૃતોઽન્ય કુસસતમ ॥

યજ્ઞમાં બાકી રહેલો અમૃતરૂપ ભાગ જે પ્રસાદને જમનારા સત્ પુરૂષો સર્વ પાપથી મુક્ત થાય છે તેમ તે સનાતન બ્રહ્મને પામે છે. તેમ યજ્ઞ નહિ કરનારને માટે આ લોક નથી, તો પછી પરલોકની તો પ્રાપ્તિજ ક્યાંથી હોય, માટે ભગવાનને (અર્પણ) લોગ ધરીને પ્રસાદી વસ્તુ લેનાર સ્ત્રીપુરૂષ સર્વ પાપથી મુક્ત થાય છે. અને પોતાને માટે રાંધીને ભગવાનને લોગ ધર્યાં સિવાય જે અન્ન ખાય છે તે પાપીઓ પાપના ભાગીદાર થાય છે. (દષ્ટાન્ત) લોક વહેવારમાં પણ સ્ત્રી પોતાના પતિ પહેલાં જમતી નથી. એવી આદિ અનાદિ રૂઢી સૌ કેાઈના નાણુવામાં છે કે પતિ પહેલાં જમનાર સ્ત્રી વાઘોલનો અવતાર લઇ ઉંઘે માથે ઝાડ સાથે લટકે છે. તે લોક પ્રસિદ્ધ વાત છે, તો પછી આપણા જન્મોજન્મના આત્માનું કલ્યાણ કરતાં એવા જે દયાળુ સુંદર પ્રભુને અર્પણ કર્યા વગર એટલે જમાડયા સિવાય આપણાથી ધર્મ રહિત કેમ જમી શકાય માટે આપણા યુષ્ઠિ માર્ગની પ્રણાલિકા પ્રમાણે પ્રભુને તન મન ધનથી રાજલોગ તુળશીજ સમર્પીને જે લોગ ધરવામાં આવે છે, તે ચાલુ જમાનામાં વિના કષ્ટે નિત્ય યજ્ઞ સમાન છે. વેદમાં પણ રાજાઓ તથા ઋષિ મુનિઓ ઘણીજ મુશ્કેલીથી જન્મારામાં એક યજ્ઞ કરી શકતા હતા પરંતુ શ્રી આચાર્યજી મહા પ્રભુજીએ તો કૃપા કરી સેવા માર્ગ પ્રગટ કરી આપણને સુલભ યજ્ઞ બતાવ્યો છે. તેમાં આલોક અને પરલોક

બન્નેનું સાર્થકરૂપ છે, માટે પ્રસાદી અન્નથીજ દેહનું પોષણ કરવું, એ મુખ્ય સિદ્ધાન્ત છે. વળી વૈષ્ણવોએ પ્રભુને અર્ધ ભૂક્તા વસ્તુ કદાપિ ભોગ ધરવી નહિ (શેષ) બાકી રહેલો વસ્તુ ભગવાનને ઉપયોગ આવતી નથી. સમજો કે આપું એક શ્રીકૃષ્ણ હોય અને તેના બે ભાગ કરી એક ભાગ આપણા ખાવામાં લેવો અને એક ભાગ શ્રી કાકોરજીને ધરાવો તે ધરી શકાય નહિ. આ બાબત નિર્ણય સિદ્ધાન્ત રહસ્ય ગ્રંથમાં છે.

પ્રસંગ ૨૩ મો.

જપ માળા પાઠ વિષે.

જપનો અર્થ એવો છે કે યાદગીરી. ભગવદ્ નામની યાદગીરી કરવી એનું નામ જપ હોય. વહેવારમાં પણ સ્વાભાવિક કામ અર્થે કહેવામાં આવે છે કે ભાઈ, હું તો તમારા નામનો સવારથી જપ કરી રહ્યો છું. હવે તો કંઈ મહેરબાની કરો એટલે તે દયા કરેજ.

હવે અહીં જપનો ભાવ અત્યંત ગુપ્ત છે એટલે જપ કરે તો કોઈને જણાવે નહિ કે હું ક્ષણે જપ કરું છું. નહિ તો તેનું અડધું ફળ તેને જાય છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે જપ કેવી રીતે કરવો કે રચક પણ હોઈ ફરકે નહિ એવી રીતે હૃદય ભીતર અનુભવ એટલે પ્રભુ સાથે એકતા કરી જપ કરવો. અથવા જે સ્વરૂપનાં આપણે દર્શન કર્યાં હોય તેને ધ્યાનમાં લાવવા પાંખડ રીતે જપ કરવો નહિ તે વિષે એક દૃષ્ટાન્ત—

એક વખતે એક ગામમાં એક સોનીએ પોતાના પાડોશીના ઘરમાંથી સોના આંદીના (દાગીના) ઘરેણાંની ચોરી કરીને ટીલાં ટપકાં કરી હાથમાં મોટા મોટા મણકાવાળી માળા ને પેટમાં લારા, મુખમેં રામ અને બગલમેં છુરીયાં તેની માફક મોઢેથી મોટે સાદે રામ રામ બોલતો જાય અને કહેતો જાય કે અરે

તાઈ કાળું થાય. આ બિચારા ગરીબ પડોશીની કોણે ચોરી કરી હશે. અરે રામરામ, આવી રીતનો ખોટો જપ કયાં કરે છે. એટલામાં જેના હાગીના ચોરાયા હતા તેણે પોલીસમાં ફરીયાદ કરી. પોલીસે એકદમ આવીને આસપાસના ઘરોની ગંઠલી લીધી પરંતુ ચોરી કરનાર ચીનનો શાહુકાર પેલો રામ રામવાળો એટલે ક્યાંથી પત્તો લાગે. એટલે પોલીસે શક ઉપરથી બગલા-બગત જે ખોટો જપ કરે છે અને રામનામ જપના, પરાયા માલ અપના, તેના ઘરમાં પોલીસે તપાસ કરી તો તેના રસોઈ કરવાના ચૂલા નીચેથી તમામ હાગીના મળી આવ્યા. માટે જપ આવો પાખંડ રૂપે ન કરવો; તેમાં ધન્યર રાજી નથી.

હવે પ્રથમ હાથે દેશવવાની કરમાળા વિષે.

માળા તુળશીની જોઈએ. કારણકે તુળશી શ્રી (સ્વામનીજી) રાધીકાજી બરોબર પતિવ્રતાનું સ્વરૂપ છે. એને પહેરવાથી તથા સ્પર્શ કરેથી પતિવ્રતા ધર્મ આવે. શ્રી હરરામજી આજ્ઞા કરે છે કે દ્વાદશ તિલક સહીત મુદ્રા ધર તુળશી કંઠ ધરાવે: તેમ રાસપંચાધ્યાયમાં કહ્યું છે કે તુળશી કલ્યાણ સદા ગોવીંદ પદ પ્યારી: તેથી કરીને રાજલોગમાં તથા અર્જુનિંદમાં તથા બ્રહ્મ-સંબંધ વખતે તુળશીજી સમર્પવી પડે છે. હવે ૧૦૮ મણકાનો ભાવાર્થ એવો છે કે તે વ્રજ બકતોનું મન છે. કહ્યું છે કે:-

શામાસતદલ નયન સુંદરી, યુથતણો નહિ પાર: એટલે સો યુથાધિપતીની આઠ સખીયો મળી ૧૦૮ થયાં તે વૃજ બકતનું સ્વરૂપ થયું તેમ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીના સર્વોત્તમજીના પાઠમાં (૧૦૮) નામ છે. અને ગૌસ્વામી બાળકોનાં પણુ એકસોને આઠ નામ લખાય છે તે ભાવ રૂપ માળા છે.

તેમાં નવમે સૂમેર એ સૂમેરમાં એવડો મણકો છે. તે શ્રી ઠાકોરજી તથા (શ્રી સ્વામનીજી) શ્રી રાધિકાજી બંને જુગલ સ્વરૂપ થયાં. બે મળીને એકજ સ્વરૂપ સમજાય છે. એટલે મન એકજે દેહ બે. તે મણકા એકસો આઠ જે વૃજ બકતની સાથે રાસલીલા કરે છે, માટે માળા ગોળ છે તે રાસનું સ્વરૂપ છે.

અને મેરતું ઉલ્લંઘન કરવું નહિ કારણ કે શ્રી ઠાકોરજી તેમજ શ્રી સ્વામનીજી બંને સ્વરૂપ મેર રૂપ છે માટે ઓળંગન થાય નહિ. તેમાં સૂતરનો દોરો સ્નેહનું સ્વરૂપ છે. સ્નેહ વસ્તુ નરમ હોય છે. ચાંદી સોનું કઠણ થાય છે. તે દોરામાં વચમાં બ્રહ્મગાંઠ પાડેલી હોય છે તે બ્રહ્મ પુરૂષોત્તમનું સ્વરૂપ છે. અને મણકા વૃજ ભક્તનું મન. વૃજ ભક્તનના મનની ને શ્રી ઠાકોરજીના મનની પ્રેમની ગાંઠ મજબુત લાગી છે તે છૂટે નહિ. સ્નેહની ગાંઠ કદાપિ પથ્થુ છૂટે નહિ એટલે બધાં ગોપી અને એક એક ઠાકોરજી એટલે બે બાબુ મણકા ને વચમાં બ્રહ્મગાંઠનો ભાવ કહ્યો.

હવે જપ કરવાને બેસવા માટે પવિત્ર આસન જેવાં કે (દર્ભ) ડાહ, ઉંન, કંતાન, મૃગછાલા અથવા રૈશમનું હોવું જોઈએ. માળા જમણા હાથથી ફેરવવી જોઈએ કારણ કે જમણા હાથ શાસ્ત્રમાં પવિત્ર એટલે દેવ તપશ્ચ અર્થાત્ દેવ (પુંજ) સેવા કરવા યોગ્ય છે. તેમાં આંગળીઓનું પ્રમાણ. (અનામીકા) અંગુઠો અને (તર્જની) ટચલી આંગળી તે દેવ (અર્ચન) પુજનના કાર્યમાં મુખ્ય લીધી છે. તે બંને આંગળીઓ વડે માળા ફેરવવી.

વળી એ માળા ગૌમુખીમાં રાખીને ફેરવવી જોઈએ. ગૌમુખી ગમે તે વચની હોય તો વાંધો નથી. ઉત્તમ પ્રકારે રૈશમી વચની હોય તો સારી. અને ગૌમુખી એ અલૌકિક છે. ગૌમુખી બીતર માલા રહે છે. ગૌમુખી શ્રી ગિરરાજજીનું સ્વરૂપ છે. ગૌમુખ રૂપ શ્રી ગિરરાજજી બિરાજે છે. જે લીલા થાય છે તે શ્રી ગિરરાજજીની બીતર થાય છે. તેથી શ્રી ગોસ્વામી બાળકોની સમાધિની શ્રી ગિરરાજજીમાં સ્થાપન થાય છે. અહીં અધને લીલામાં પ્રવેશ થાય છે. માટે ગૌમુખી શ્રી ગીરરાજજીના ભાવથી છે.

માટે શ્રી ગિરરાજજીના આકારની ગૌમુખી બનાવી તેમાં જપ કરવાથી અલૌકિકતા પ્રાપ્ત થાય છે. એટલા સારૂ શાસ્ત્રકારોએ ઉત્તમ ગૌમુખીમાં માળા ફેરવવાની બતાવી છે. તેમ ગૌ-

મુખી ઉપરજામાં ઢાંકીને જપ કરવો. તેનું કારણ રસ વસ્તુ ઢાંકેલી રાખવી. જપ કરતાં ઢોંકીક સંભાષણ કરવું નહિ. સેવા અર્થે, શુદ્ધ અર્થે વૈષ્ણવ અર્થે જાણીએ તો વાંધો નહિ. દેહ તથા મન ચંચળ કરવાં નહીં નેત્રનો વિકાર દષ્ટિ દ્વારા હૃદયમાં ઉતરે છે. તેથી મનને વશ રાખવા સારૂ આંખો મીચેલી રાખવી કારણ કે મન પવન કરતાં વધારે ચલાયમાન થાય છે. માટે મનને ઘોડાના વેગની માફક અટકાવી કાળુમાં રાખવું, જેથી પ્રભુ વિષે આપણું ચિત્ત ચોંટે તો કાર્ય સિદ્ધ થાય.

હવે ગળામાં પહેરવાની કંઠી-માળા વિષે.

તુળશી અથવા કાષ્ઠની માળાને આપણે કંઠી કહીએ છીએ તે ગળામાં પહેરવાના કામમાં આવે છે, ફેરવવાની નહિ. માળા પ્રથમ તુળશીના કાષ્ઠની બનેલી હોવી જોઈએ. કાષ્ઠમાં તુળશી ઉત્તમ છે. ભગવાને તુળશીજી સાથે લગ્ન કર્યાં છે. રકંષ પુરાણમાં કહ્યું છે તે શ્લોક-

તુલશી કાષ્ઠમાલા-ભિર્મૂશિતપુન્યમાચરેત્ ।

પિતૃણાં દેવતાનાં ચ કૃતં કોટીગુણં કલૌ ॥

પ્રથમ તુળશી નીમાળા અષ્ટાક્ષરનું સ્મરણ કરીને કંઠે ધારણ કરવી. તે શ્રી શુદ્ધ પાસે (સેવ્ય) પ્રસાદિ કરાવવી અથવા તો શ્રી ઠાકોરજીને ધરાવીને પહેરવી. પિતૃકાર્ય દેવકાર્ય વિષે તુળશીની માળા પહેરીને કાર્ય કરે તો તેને કળિયુગમાં કોટી ગણ ફળ મળે છે.

તુળશી માળા સદૈવ ધારણ ન કરે તો દોષિત થાય છે. જેવી રીતે બ્રાહ્મણને જનોઈ અને વૈષ્ણવને તુળશીની માળા. જેના કંઠમાં તુળશીની માળા નથી તે મૂઠ બુદ્ધિ વાળો બાણુવો માટે કંઠમાંથી માળા કોઈ દિવસ ત્યાગ કરવી નહિ. ત્યાગ કરે તો ભગવાનનો દ્રોહી થાય છે. તેમ કંઠમાં માળા બે રાખવી કારણકે એક દુટે તો બીજીનો સંબંધ બન્યો રહે. વળી વૃજના કાષ્ઠની

માળા પશુ ઉત્તમ પવિત્ર છે. વૃજ બહારના જંગલોના કાષ્ઠમાંથી બનેલી માળા પહેરવી નહિ. વૃજના કાષ્ઠનું મહાત્મ્ય એવું છે કે.—

વૃક્ષે વૃક્ષે વેણુચારી, પત્રે પત્રે ચતુર્મુજઃ ॥

જ્યારે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને ત્રેતાયુગમાં શ્રી નંદ જસોદાજીને ઘેર અગ્નીઆર વરસ ને બાવન દિવસ લીલા કરી ત્યારે પ્રભુ પાંચ વર્ષના બાળક ગોવાળીઆઓ સાથે (વૃક્ષે) ઝાડો ઉપર પોતાના કૌમળ ચણીબીંદુ ધરીને વેણું નંદ કરતા હતા અને વૃજ ભકતો પશુ પક્ષી મોર પોપટ (માંકડાં) લાલમોંઢાનાં વાંદરાં વગેરે દેવી જીવોને (મુધા) અમૃતનું પાન (કરણ) કાન દ્વારા આપતા તે પવિત્ર વૃક્ષની માળા વૈષ્ણવોએ અવશ્ય કંઠમાં ધારણ કરવી. તે કાષ્ઠ તુળશી સમાન છે, કારણકે તે વૃક્ષનાં ડાળ શાખા પાંદરામાં હાલ પશુ પ્રભુનાં ચિન્હો જેવાં કે કોઈ વૃક્ષમાં શાલીંગરામ કોઈ વૃક્ષમાં હલીં પીપેલા હડીયા જેવો ઘાટ કોઈમાં શ્રી કૃષ્ણ શ્રી કૃષ્ણ કોઈમાં શ્રી રાધા કૃષ્ણ તથા કોઈમાં શ્રી રાધા શ્રી રાધા આવાં અનેક તરેહનાં ચિન્હો આપણા જીવામાં આવે છે માટે એ વૃક્ષની માળા જરૂર પહેરવી.

વળી કંઠે પહેરવાની માળામાં મણકાનું પ્રમાણ નથી, પ્રમાણ માત્ર એટલુંજ કે આપણી આંખો નીચે દૃષ્ટિ પડવી જોઈએ. કારણ કે માળા ભગવદ્ સ્વરૂપ છે. માટે સુતાં જગતાં માળાના દર્શન કરવાં જોઈએ. (શૌચ) જંગલ જવા માટે માળા કાને ભરવવાની જરૂર નથી. કારણ કે માળા ભગવદ્ સ્વરૂપ છે. માટે દૃષ્ટિથી દૂર રહેવી ન જોઈએ. (ઉપવિત) જનોઈ મળ ત્યાગને માટે કાને ભરવવાની વેદની રીત છે. હવે માળામાં દોરો સુતરનો જોઈએ. કારણ કે શ્રી આઆર્ચજી મહા પ્રભુજીએ પ્રજા સંબંધ આપતી વસ્તુને પંચાક્ષર મંત્રમાં કાચા સુતરના તાંતણથી આપણને બાંધ્યા છે. જેથી રેશમ સોનું રૂપ કોઈપણ ધાતુથી મણીકા પડેજવા નહિ. માત્ર સુતરના દોરાથીજ પરોવેલી માળા પહેરવાનો વૈષ્ણવનો અધીકાર છે. રેશમ, ધાતુમાં પરોવેલી માળા દાગીના

એટલે ઘરેણાના સ્વરૂપમાં ગણાય છે. ભગવદ્ તૂલ્ય ધર્મની માળા ગણાતી નથી. ભાવાત્મકને બદલે ક્રાવાત્મક સમજવી. અર્થાત્ ભગવદ્તૂલ્ય માળાનું સ્વરૂપ ઉડી જાય છે.

તેમ માળા સૂતક, વૃદ્ધિ, રજસ્વલા તેમ નીચ જાતીના સ્પર્શથી અવશ્ય માળા બદલવાની જરૂર છે. તેમાં મણુકા સદાએ પવિત્ર છે. તે મણુકા અરીઠા ઉસ કે ચીકાકઇથી ઘોઇ નાખવા અને પ્રથમનો જુનો દોર કાઢી નાખવો. અને નવા દોરામાં મણુકા પરાવી માળા પહેરવી.

હવે પોડશ (ગૃંથ) પુસ્તકનો વૈષ્ણવોએ પાઠ કરવા વિષે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી નીરૂપણ કરે છે કે અંથો તો ઘણાજ છે. પરંતુ જીવની શ્રદ્ધાથી બની શકે તેટલા મુખ્ય મુખ્ય પાઠ કરવાના નીચે જણાવ્યા છે.

(૧) શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી તથા શ્રી ગોસાઇજીએ (૫૨) અંથ કર્યા છે. તેમાંથી મૂખ્ય (૧૬) અંથનું આપે આખા પુટ્ટી મારગનું નીરૂપણ કર્યું છે. તેમાં પ્રથમ શ્રી યમુનાદત્તકોનો આરંભ કર્યો છે. કારણ કે-સ્વભાવવિજયો ભવેન્દુદતિવલ્લભઃ શ્રી હરેઃ ॥ આ પાઠ કર્યાથી સ્વભાવ ગમે તેવો દુષ્ટતા ભરેલો હોય તો પણ સુદ્ધ થાય છે. તેથી શ્રી યમુનાદત્તકોનો પાઠ પ્રથમ કરવો. તેમ શ્રી યમુનાજીના આઠ શ્લોક વડે સ્તૂતી કહી છે. તેમ ભગવાંનને મીલાપ કરાવનારાં પણ શ્રી યમુનાજી છે. તેમ પુટ્ટી-મારગનાં વીધાત્રા પણ પોતેજ છે. તેથી પોતાના સ્વરૂપનું આ સ્તોત્ર એટલે પાઠ વડે જ્ઞાન થાય છે.

તેથી શ્રી યમુનાજીના પદમાં કહ્યું છે તે પદ.

(રાગ રામકલી)

કહત કૃતિ સાર નિરધાર કરકે. ॥ ઇન બીના કોન એસી કર હે સખી હરત દુઃખદ્રંદ મુખકંદ બરખે. ॥૧॥ બ્રહ્મસંબંધજ બહોત યા જીવકો તબ હી ઇનકી ભૂખ વાંમ ફરકે. ॥ દોર કર સોર કર જાય પીયસો કહે અતિહી આનંદ મનમે જી હરખે. ॥૨॥ નામનીર્મલ નગ લે કોઉ નાસકે ભક્ત રાખન હિંએ હાર કરકે. ॥ રસીક પ્રાંતમ પીયા જૂકી હોત જાપર રૂપા સોઇ શ્રી યમુનાજીકો રૂપ પરખે. ॥૩॥

(૨) બાળભોધ ગ્રંથ. એ ગ્રંથમાં બાળકોને ભોધ કર્યો છે કે ભગવદ્ સેવા તથા ભગવદ્ સ્મરણ બાલ્યાવસ્થામાંજ બની શકે છે. પછી યુવાન અવસ્થા થઈ એટલે અનેક લોક વેદવારનાં કાર્ય દેહ સંબંધી અહંમતા મમતામાં મગ્ની રહેવું પડે છે. અને વૃદ્ધાવસ્થામાં અશક્ત પણાને લીધે તમામ દેહની અધ્યાસની ઈન્દ્રીયો નિર્બળ થઈ જાય છે.

એટલે આગસ આવવાથી કશામાં ચિત્ત લાગતું નથી. માટે ભગવદ્ધર્મ (કુમાર અવસ્થા) બાળપણમાંજ કરવા યોગ્ય છે.

(૩) સિદ્ધાંત મુકતાવલી ગ્રંથ. આ ગ્રંથમાં પુષ્ટિ માર્ગના સર્વ સિદ્ધાંતનો સમાવેશ થાય છે. એટલે પ્રભુની જે મુખ્ય સેવા તે વિષેનું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે.

(૪) પુષ્ટિ પ્રવાહ મર્યાદા ગ્રંથમાં પુષ્ટિ જીવોનાં લક્ષણ તથા પ્રવાહી એટલે લૌકિક જીવોનાં લક્ષણ તથા મર્યાદા જીવોનાં લક્ષણ બતાવ્યાં છે.

• ૫) સિદ્ધાંત રહસ્ય ગ્રંથ. આ ગ્રંથમાં પુષ્ટિ માર્ગીય મુખ્ય સિદ્ધાંતનું રહસ્ય એટલે શ્રાવણ સુદી એકાદશીની જે અર્ધરાત્રી સમે શ્રી હાકોરજીએ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીને દેવી જીવોના બ્રહ્મસંબંધ વિષે જે આજ્ઞા કરી તે વિષે છે.

(૬) નવરત્ન ગ્રંથ. આ ગ્રંથમાં નવ શ્લોકે કરીને તેમાં દરેક શ્લોકમાં એક એક રત્ન સમાવેલું છે તેથી એનું નામ નવ રત્ન ગ્રંથ રાખ્યું છે. તે નવરત્ન ગ્રંથ ગોવિંદ દ્વિવે વેષ્યવને અર્થે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ ચિંતા દૂર કરી પ્રભુમાં મન લાગે તેટલા માટે આ ગ્રંથ પ્રગટ કર્યો છે. તેમ લોક વેદવારમાં પણ કહે છે કે—

ચિંતાથી જીવુરાધ ધટે. ધટે રૂપ ને રંગ.

ચિંતા એસી હાકજી, તે ખાય રૂપ ને રંગ. ॥

માટે ચિન્તા કોઈ પ્રકારની નહિ કરતાં પ્રભુ કરે તે બહુજ કહે તેમ સમજી ચિન્તાનો (શીઘ્ર) જલદીથી નાશ કરવો.

(૭) અંતઃકરણ પ્રબોધ. આ અંથમાં અંતઃકરણને બોધ કરે છે કે હે (અંતઃકરણ) મન ! તું સર્વમાંથી મન કાઢીને એક મારામાં એટલે શ્રી પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન જે આપણા જન્મોજન્મના સાથીમાં ચિત્તને લગાડવું જેથી તારો એકજ જન્મમાં ફેરો ટળી કલ્યાણ થશે.

એટલા માટે અહીં દયારામભાઈ કહે છે કે:—

દયા દુઃખ કે સુખ માન પણ સાચું કહેવું પડશે.

મનતણા શુર મન કરીશ તો સાચી વસ્તુજ ઠરશે.

(૮) વિવેક, ધૈર્ય આશ્રય અંથ. એટલે વૈષ્ણવો એ પુષ્ટિ માર્ગની રીતિ અનુસાર પ્રભુ ભક્તમાં વિવેક ધીરજ અને આશ્રય એ ત્રણ હોવાં જોઈએ. એતું નામ અલૌકિક વિવેક કહેવાય.

(૯) કૃષ્ણાશ્રય અંથ. એટલે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનો એકજ આશ્રય કરવો. એટલા માટે આ પાઠ (શ્રી કૃષ્ણ) શ્રી ઠાકોરજી સન્મુખ ઉભા રહીને અથવા બેસીને એક ચિત્ત અને એક મનથી કરવો જોઈએ. જેથી પ્રભુ વિષે આશ્રય સિદ્ધ થાય છે.

(૧૦) ચતુઃ-શ્લોકી અંથ. (ચતુ) ચાર શ્લોક વડે કરીને આ સ્તોત્રનું નિરૂપણ કર્યું છે તે ધર્મ, અર્થ કામ ને મોક્ષનું આ અંથમાં નિરૂપણ છે.

(૧૧) ભક્તિ વર્ધની અંથ. આ અંથમાં પ્રભુ વિષેની ભક્તિની (વૃદ્ધિ) એટલે ભક્તિનો વધારો કેવી રીતે થાય તે વિષેનો આ અંથ છે.

(૧૨) જલ લેહ અંથ. આ જલ લેહના પાઠમાં અનેક તરેહનાં જલના લેહ બતાવ્યા છે. જલ લેહનો અર્થ એવો છે કે આખો જલ લેહ અંથ જલનું દષ્ટાંત આપીને ઉત્તમ, મધ્યમ અને કનિષ્ઠ એ ત્રણ પ્રકારના જલના લેહ બતાવો ત્રણ પ્રકારના જીવોના શુષ્ક દોષના લેહ બતાવ્યા છે.

(૧૩) સંન્યાસ નિર્ણય અંથ. એટલે સંસારથી (વિરક્ત) વૈરાગ્ય લેવો એતું નામ સંન્યાસ કહેવાય પરંતુ આ હળાહળ

કળિયુગમાં સન્યસ્ય ધર્મ આજકાલના આધુનિક જીવોથી સધાતો નથી. માટે સંન્યાસને બદલે કળિયુગમાં વૈષ્ણવોએ (ગૃહસ્થાશ્રમ ધર્મ) એટલે પાતાના ઘરમાં રહીને પ્રભુ ભક્તિ તથા સેવા કરવી એજ સાચો સંન્યાસ છે. બાકી સર્વે (વીટ'બન) મિથ્યા છે.

(૧૪) નીરોધ લક્ષણુ ગ્રંથ આ પાઠથી સંસારનાં કાર્યો દૂર કરવાથી પ્રભુમાં ચિત્ત ચોંટે અથવા મનને ખેંચી કાઢીને પ્રભુમાં ચિત્તને પરોવવું એનું નામ (નીરોધ) વૈરાગ્ય અથવા ત્યાગ દશાનાં લક્ષણુ કહેવાય.

(૧૫) શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર ગ્રંથ. એટલે આ પાઠ સર્વથી ઉત્તમ છે. જેમ બ્રાહ્મણને બાળક ગાયત્રી મંત્રનો જપ કર્યા વગર અન્ન જળ લે તો તે પાતકી થાય છે તેમ શુદ્રવત્ ગણાય છે અને સાડી ત્રણસો ગાયત્રીના શબ્દોનો તેને ફંડ લોગવવો પડે છે, તેવીજ રીતે પુષ્ટિ માર્ગીય વૈષ્ણવોએ સર્વોત્તમજીનો પાઠ બોલ્યા સિવાય અન્ન જળ લેવાનો અધિકાર નથી. માટે વૈષ્ણવોએ પુષ્ટિ માર્ગીય ગાયત્રી સમજી પાઠ અવશ્ય કરી મહા પ્રસાદ લેવો. કારણ કે આ પાઠમાં ભગવાનનાં નામ (૧૦૮) જે મુખ્ય છે તેના જપનો સમાવેશ થાય છે. ગમે તેવો જીવ દુષ્ટ હોય તોપણ આ પાઠથી કૃતાર્થ થાય છે. માટે સર્વોત્તમજીનો પાઠ અવશ્ય કરવો. કારણ કે વૈષ્ણવોની પુષ્ટિ માર્ગીય ગાયત્રી છે. આ પાઠ સંસ્કૃતમાં છે. તથા ગુજરાતી લિપિમાં પણ છપાયો છે. તે વાંચવાને સરળતા ઠીક ન પડે તો સર્વોત્તમજીનું ઘોળ ઘોળના પુસ્તકમાં છે તે હંમેશાં સ્નાન કરીને બોલવું તેમાં પણ પાઠની માફક (૧૦૮) એકસો આઠ નામ છે.

શ્રી સર્વોત્તમજીના મહાત્મનું ઘોળ.

શ્રી સર્વોજપ નિત્ય કરના હો ॥ (એ વાર બોલવું) સંકલ શાસ્ત્ર કે સાર એહો હે ત્રિવિધ તાપ સખ (અધ) પાપ હરના હો ॥ ૧ ॥ પુષ્ટિ પદારથ ચાહીતે પૈયત ચાહી તે ભવ સાગર તરના હો ॥ રંગીલા ત્રીકમ પ્રીય જાઉં બલિહારી કાળ દંડે નહિ હરના હો ॥ ૨ ॥

શ્રી યમુનાજી (કાલિન્દ્રી)

આગલ્ય-ચૈત્ર વદી ૬.

"જેનવિજય" પ્રેસ-સુરત.

ધોળ ખીળું.

કરીએ શ્રી સર્વોત્તમ રસ પાન. ॥ (બે વાર બોલવું)
પ્રશંસા કરી શકે કોણ કવિ એસો શ્રી બ્રખ કરત વખાણ. ॥૧॥
અનીસે કરૂણા કરી આ કલીમાં દીધો દેવી જીવનકો કામ. ॥ એક
એક અક્ષર હે અધરામૃત જેસે ગુપ્ત રહ્યું ગુણ ગાન. ॥૨॥
અધ નીમિશ વિલંબ ન કરીએ રેન દિવસ આઠે જામ. ॥ રસીક
પ્રીતમ બાકે રંગ રંગ્યો સોહે ભક્ત નિધાન. ॥૩॥

(૧૬) સેવાકૃળ અર્થ,—આ અર્થમાં સેવા સંબંધી ઉદ્વેગો.
પ્રતિબંધોવા, ભોગોવા, વાચ્યાતુ બાધક. ॥ અર્થ. સેવામાં થતા
ઉદ્વેગ, પ્રતિબંધ, અને ભોગ એ ત્રણે પ્રતિબંધોને દૂર કરવાને
સારૂ આ સેવા કૃળ અર્થનો પાઠ અવશ્ય કરવો.

શ્રી યમુનાદકની ટીકા લખી છે.

નમામિ યમુનામહં સકલસિદ્ધિતું મુદા પુરારિ-
પદપદ્મજસ્ફુરદમંદરેણૂત્કટામ્ ॥ તદસ્થનવકાનનપ્રકટ-
મોદપુષ્પાંબુના સુરાસુરસુપૂજિતસ્મરપિતુઃ શ્રિયં વિશ્ર-
તીમ્ ॥ ૧ ॥

ટીકા—પુષ્ટિ માર્ગીય આઠ પ્રકારની સિદ્ધિને આપનારાં
અને (મૂર) દેત્યના શત્રુ શ્રી કૃષ્ણ પરમાત્માના ચણામિંદની
ચળકતી જે (રેણુ) રેતી શોભાયમાન થઈ રહી છે. અને બંને
કિનારા જે ત્રઠમાં રહેલાં નવાં વનોમાં પ્રસરેલી મુગધીવાળા
પુષ્પોયૂક્ત જળથી દેવ અને રાક્ષસ સૌએ પુજેલા કામદેવના
પિતા શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનની શોભાને ધારણ કરનારાઓ એવાં
શ્રી યમુનાજીને હું પ્રસન્ન થઈ નમસ્કાર કરું છું. (વિવેચન)
વળી આ યમુનાદકનો પાઠ અર્થ જ્ઞાન પૂર્વક કરવામાં આવે
તો ભક્તિમાં આવતી અડચણોનો નાશ થાય છે. વળી જીવ
પ્રભુને બે હાથ જોડી ત્રીજું માથું નમાવ્યા સિવાય કોઈપણ
સાધન કરવા સમર્થ નથી.

કલિંદગિરિમસ્તકે પતદમંદપૂરાડ્ઝવલા વિલાસગ-
મનોહ્રસત્પ્રકટગણ્ડશૈલોન્નતા ॥ સઘોષગતિદંતુરા સમ-
ધિરુદ્ધોલોત્તમ મુકુન્દરતિવર્દિની જયતિ પદ્મબન્ધોઃ
સુતા ॥ ૨ ॥

ટીકા—કલિંદ નામના પર્વતના શિખર ઉપર પડતા બહુજ
પ્રવાહથી પ્રકાશમાંન દેખાતાં અને વીલાસ પર્વત ઉંચા દેખાતા
વળી શબ્દ સાથે ચાલવાથી વિવિધ પ્રકારવાળાં એવાં જળરૂપી
સુંદર પાલખીમાં બેસીને પૃથ્વી ઉપર પધારી મુકન્દ ભગવાનમાં
પ્રીતિને વધારનારાં એવાં સુર્યપુત્રી શ્રી યમુનાજી સર્વ નદિઓ
કરતાં શ્રેષ્ઠ છે. (વિવેચન) શ્રી યમુનાજીનું નામ કાલંદી
શાથી પડ્યું, તેનું કારણ એ છે કે કલિંદ્ર પર્વતે શ્રી યમુ-
નાજી પાસે વરદાન માગ્યું કે તમે મારા શિખરના ભાગમાં
થઈને પૃથ્વી ઉપર પધારો. અને આપનું નામ કાલંદી પડશે.
શ્રી હાકોરજીનાં મુખ્ય પટરાણી શ્રી યમુનાજી છે તેથી એ
નદીઓમાં ગણાતાં નથી.

મુવં મુવનપાવનીમધિગતામનેકસ્વનૈઃ પ્રિયાભિરિવ
સેવતાં શુકમયૂરહંસાધિભિઃ ॥ તરજ્ગમુજકઙ્કણપ્રકટ
મુક્તિવાશલુકાનિતઃપતટસુંદરીં નમત કૃષ્ણતુર્યપ્રિ-
યામ્ ॥ ૩ ॥

ટીકા—શ્રી યમુનાજી સર્વ લોકને પવિત્ર કરવા સાડ
પૃથ્વી ઉપર પધારેલાં છે. અને પ્રીય સખીયો વડે જેમ સેવા
કરાવતાં હોય તેમ અનેક પ્રકારના મધુર શબ્દ કરનારાં પોપટ,
મોર, હંસ વગેરે પક્ષીઓથી સેવાયલાં અને જળની હલેરો રૂપી
હાથની અંદર રહેલાં કંકણમાં ચળકતી સ્પષ્ટ રેતી રૂપ મોતી માલમ
પડે છે. અને (નીતાંગ) રૂપી ત્રઠથી સુંદર દેખાતા એવા શ્રી કૃષ્ણ ભગ-
વાનનાં પત્ની શ્રી યમુનાજીને સર્વ બકતો નમસ્કાર કરે છે. (વિવેચન)
આ ત્રીજા શ્લોકે કરીને ભગવાનમાં પ્રીતિ વધારવાના જે ધર્મો શ્રી
યમુનાજીમાં રહેલા છે તે ધર્મનું પ્રતિપાદન કરે છે. એક વખતે

શ્રી યમુનાજીએ પોતાના ભાઈ યમરાજાને કહ્યું કે હું આત સમુદ્ર વગેરેને લેહીને મારા આશ્રીતો જે મારા ભક્તોને પવિત્ર કરી તેમના પાપનો નાશ કરવા સાફ રમતી રમતી પૃથ્વીમાં ઉદ્યાચળ પર્વત તરફ જઈશ. આ ઉપરથી જણાય છે કે ભક્તો ને પવિત્ર કરી પ્રભુ સાથે પ્રેમ કરવાને તેમનો હેતુ છે, તેથી કૃપા કરીને શ્રી યમુનાજી પૃથ્વી ઉપર પધાર્યા છે.

અનન્તગુણભૂષિતે શિવવિરંચિદેવસ્તુતે ઘનાઘનનિભે
સદા ધ્રુવપરાશરામીષ્ટદે ॥ વિશુદ્ધમથુરાતટે સકલગો-
પગોપીવૃત્તે કૃપાજલધિસંશ્રિતે મમ મનઃ સુખંભાવયં ॥૪॥

ટીકા—અત્યંત ગુણો એક રીતે શોભાયમાન મહાદેવ, બ્રહ્મા અને બીજા દેવતાઓ વડે સ્તુતી કરેલા નિરંતર મોટા મેઘની સરખી કાન્તિ વાળા, તેમજ ધ્રુવ અને પરાસર ઋષિને ઇચ્છીત ફળ આપનારાં અને જેમાં (ભૂમિ) પૃથ્વી વગેરેના કંઈ પણ દોષ નથી એવા મથુરાંજી જેના કિનારા ઉપર છે. અને સર્વ ગોપ અને ગોપીજનોથી ચારે તરફ વીંટાએલા અને દયાના ભંડાર રૂપ શ્રી ભગવાનનો આશ્રય કરીને રહેલાં હે શ્રી યમુનાજી મારા મનને જેમ સુખ થાય તેવી રીતે આપ કૃપા કરો. (વિવેચન) ભગવાનમાં છ ગુણો રહેલા છે. તે (૫૮ગુણસંપન્ન) એટલે તે છ ગુણ કયા કયા. (૧) ઐશ્વર્ય (૨) વીર્ય (૩) યશ (૪) જ્ઞાન (૫) શ્રી (૬) વૈરાગ્ય. આ છ ગુણો પુષ્ટિ માર્ગીય ઐશ્વર્ય ધર્મો શ્રી યમુનાજીમાં ભગવાનની માફક રહેલા છે માટે ભગવાનના સરખાં શ્રી યમુનાજી કહેવાય. ધ્રુવજીએ શ્રી યમુનાજીના તીર ઉપર વરહાન મેળવ્યું હતું તેથી ભગવાનની માફક ધ્રુવ અને પરાસર ઋષિને વરહાન આપનાર છે. તેથી શ્રી યમુનાજીના જસનો વિસ્તાર થાય છે.

યયા ચરણપદ્મજા મુરરિપોઃ પ્રિયંભાવુકા સામગમ
નતોડમ્બવસકલસિન્ધિદા સેવતામ્ ॥ તયા સદશતામિ-

યાત્કમલજાસપત્નીવ યદ્દરિપ્રિયકલિંદયા મનસિ મે સદા
સ્થીયતામ્ ॥ ૬ ॥

જે શ્રી યમુનાજી સાથે મળવાથી ગંગાજી પણ ભગવાનને પ્રીય થયાં અને તે ગંગાજી પોતાની સેવા કરનાર જીવોને સર્વ સિદ્ધિઓ આપનારા થયાં છે. હવે શ્રી યમુનાજીની સાથે લક્ષ્મીજી સિવાય બીજું કોણ બરાબરી કરી શકે. અર્થાત્ શ્રી યમુનાજીની બરાબરી કરવાને કોઈ સમર્થ નથી; એવા સર્વોત્તમ શ્રી યમુનાજી મારા મનમાં સદા બિરાજે. (વિવેચન) શ્રી યમુનાજીના સમાગમથી શ્રી ગંગાજી પ્રભુના અર્ણોર્નિદ અર્થાત્ અર્ણુકમળમાંથી પ્રગટ થએલાં તે પ્રભુને પ્રિય હતાં. અને તે રૂક્ત જળ રૂપેજ હતાં. વળી શ્રી લક્ષ્મીજી કદાપિ બરાબરી કરી શકે પરંતુ શૌંક રૂપે શ્રી યમુનાજી છે. શ્રી યમુનાજી તો ભગવાનના ભક્તોના દોષો નિવારણ કરવા સમર્થ છે, માટે મુખ્ય પટરાણીમાં ગણાય છે.

નમોસ્તુ યમુને સદા તવ ચરિત્રમત્યદ્દુતં ન જાતુ
યમયાતના ભવતિ તે પયઃપાનતઃ ॥ યમોઽપિ મગિની-
સુતાન્કથમુ હંતિ દુષ્ટાનપિ પ્રિયો ભવતિ સેવનાત્તવ હરે-
ર્થથા ગોપિકાઃ ॥ ૬ ॥

ટીકા—હે શ્રી યમુનાજી ! આપને નિરંતર મારા નમસ્કારહો કારણકે તમારાં ચરિત્ર અત્યંત અદ્ભૂત છે. તમારા જલનું પાન કરવાથી ચમરાજી સંખંધી દુઃખ કદાપિ પણ થતું નથી. તેનું કારણ અમોએ શોધી કાઢ્યું છે કે તમો ચમરાજીનાં (ભગિની) ખંડેન થાઓ છો તેથી ચમરાજી પોતાની ખંડેનના જે પુત્ર રૂપ જે ભાંજીજી ભક્તો કદાપિ દુઃખ હોય તો પણ તેને શિક્ષા શી રીતે કરે. અને તમારી સેવા કરવાથી જેમ ગોપીકાઓ હરીને પ્રિય થયાં હતાં, તેવીજ રીતે કોઈપણ જીવ તમારી સેવાથી શ્રી હરીને પ્રિય થાય છે. (વિવેચન) ગોપીજનોએ ભાવથી (હરિ) પ્રભુ પદ મેળવ્યું છે. શીશુપાલે ક્રોધથી પ્રભુપદ મેળવ્યું હતું. તેવી રીતે શ્રી યમુનાજી તમો ભગવાનની માફક નિઃસાધન જીવને સાધન રૂપ કરે છે.

કારણ કે (તૃષા) જળ પીવાની ઇચ્છાથી તમારું જળ પાન કરનાર જીવને યમરાજાનું તેડું નથી. જેમ બાળકને માતાના (પય) દુધ પીવાથી તૃપ્ત થઈ તૃષા ખુઝાઈ જાય છે, પરંતુ તે પય પાનથી યમરાજાનું દુઃખ નિવારણ થતું નથી. ત્યારે આપણામાં તો (માતૃ) માનો ભાવ રાખી જે આપનું પય રૂપી જળનું (પાન) પીએ છે તેને યમરાજાનું દુઃખ કદાપિ થતું નથી. કારણકે યમરાજા સુર્યનાં પુત્ર છે. અને શ્રી યમુનાજી પણ સુર્યનાં પુત્રી છે, તેથી તમારા ભાઈ યમરાજા માતૃ ભાવ રાખી જળ પાન કરનાર તમારા પુત્રો અને યમરાજાના ભાણેજ થાય તે દુષ્ટ હોય છતાં દુઃખ કેમ દે.

મમાઽસ્તુ તવ સન્નિધૌ તનુવત્ત્વમેતાવતા ન દુર્લ્ભ-
ભતમા રતિર્મુરરિપૌ મુકુંદપ્રિયે ॥ અતોઽસ્તુ તવ લાલના
સુરધુની પરં સંગમાત્તવૈવ ભુવિ કીર્તિતા ન તુ કદાપિ
પુષ્ટિસ્થિતૈઃ ॥ ૭ ॥

ટીકા—સાતમા શ્લોકે કરીને પ્રભુને પ્રિય પદાર્થોનું નિરૂ-
પણ કરે છે.

હે સુક્ષિતને આપનારા ભગવાન ! મુકુંદનાં પ્રિયા શ્રી યમુ-
નાજી તમારા (સમીપ) પાસે રહેનારનું એટલે મારા શરીરનું
નવાપણું થાઓ અર્થાત્ આ દેહ બદલાઈને સેવા ઉપયોગી
દેહ થાઓ. સેવા ઉપયોગી દેહ મળ્યા પછી મુર જે દૈત્યના
શત્રુ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનની પ્રીતિ મેળવવી કંઈ કઠીણ નથી.
માટે હું તમારી સ્તુતિ કરું છું કારણ કે ગંગાજી પણ
તમારા સંગથીજ પૃથ્વી ઉપર શ્રેષ્ઠ થયાં છે. તમારા
સિવાય એમની ઉત્તમતા નથી માટે પુષ્ટિ માર્ગીય ભક્તો શ્રી
યમુનાજીના સંજમથીજ શ્રી ગંગાજીને વખાણે છે કેવળ ગંગા-
જીની રાજ સ્તુતિ કરતા નથી. પ્રથમ તમારી સ્તુતિ કરી પછી
ગંગાજીની સ્તુતિ કરે છે, એટલે તે આખા વરસમાં જેઠ સુદી
દશમને રાજ એટલે ગંગાદશેરાને રાજ તમારા પદ શ્રી કાકોરજી
પાસે બોલાય છે. (વિવેચન) મનુષ્યોનો ધર્મ છે કે ભક્તિ પ્રાપ્ત

કરવી હોય તો શ્રી યમુનાજીના તીર ઉપર વાસ કરીને તેમનું સેવન અને જળપાન કરવું કારણ કે તેમનાથી મુક્તિ કરતાં શ્રેષ્ઠ ભક્તિ રૂપી ફળ મળે છે, માટે શ્રી યમુનાજીના પદમાં કહ્યું છે કે શ્રી યમુનાજી ભક્તિ મુક્તિકી ખાંણી. એટલે ભક્તિ તથા મુક્તિના દાતા એટલે ખાંણ રૂપ છે.

સ્તુતિં તવ કરોતિ કઃ કમલજાસપત્નિ પ્રિયે હરે-
યંદનુસેવયા ભવતિ સૌખ્યમામોક્ષતઃ ॥ इयं तव कथाऽ
धिका सकलगोपिकासंगमस्मरश्रमजलाणुभिः सकलगा-
त्रजैः संगमः ॥ ८ ॥

ટીકા—આઠમા શ્લોકે કરીને સ્તુતિ કરવામાં અસમર્થ સુચવીને પ્રભુના પરસેવાના જળને ભક્તોને સંબંધ કરાવવા રૂપી આઠમું ઐશ્વર્ય બતાવે છે. તેનો અર્થ—હે લક્ષ્મીજીના સમાન સૌભાગ્યવાળા અને ભગવાનને અધિક પ્રિય એવાં શ્રી યમુનાજી ! તમારી સ્તુતિ કોણ કરવા સમર્થ છે, અર્થાત્ કોઈ નહિ ત્યારે લક્ષ્મીજી તેમના સમાન છે. તે સ્તુતિ કરી શકે ખરાં કે ? તેના જવાબમાં કહે છે કે પ્રભુની સેવા પૂર્વક પ્રભુનાં પ્રિય શ્રી લક્ષ્મીજીનું સેવન કરવામાં આવે તો મોક્ષ પર્યાંતનું સુખ મળે અને શ્રી યમુનાજી એવાં દયાળુ છે અને સમર્થ છે કે તમારી સેવા કરવાથી તમારા ભક્તોને તો સમગ્ર ગોપીજનોના સંગમથી થએલા કામને લીધે જે ભગવાનને પરસેવાનું જળખીંદુ થએલું તેનો સંબંધ આપ ભક્તના સર્વાંગે કરાવે છે. અર્થાત્ સાક્ષાત્ ભગવાન સાથે લીલાની પ્રાપ્તિનો અનુભવ કરાવે છે. તેથી લક્ષ્મીજી કરતાં આપ શ્રેષ્ઠ છો. (વિવેચન) આપની સ્તુતિ કરવાને કોઈ સમર્થ નથી એવું કહ્યું ત્યારે શંકા થાય છે કે લક્ષ્મીજી તેમના સમાન ધર્મવાળાં છે, તેની કેમ સ્તુતિ થઈ શકે. ત્યારે અહીં કહે છે કે શ્રી યમુનાજી ભગવાનને લક્ષ્મીજી કરતાં અધિક પ્રિય છે. તેમ મુખ્ય પટરાણીમાં છે, તેથી એમનું માન (મહાત્મ્ય) વિશેષ છે.

તવાઽષ્ટકમિદં મુદા પઠતિ સુરસૂતે સદા સમસ્તદુ-
રિતક્ષયો ભવતિ વૈ મુકુંદે રતિઃ ॥ તપા સકલમિદ્યયો
મુરરિપુશ્ચ સંતુષ્યતિ સ્વભાવવિજયો ભવેદ્દદતિ જલ્લમઃ
શ્રીહરેઃ ॥ ૯ ॥

ટીકા—હે સુર્ય પુત્રી શ્રી યમુનાજી તમારા સ્તોત્ર જે ચમ-
નાષ્ટકને જે માણસ હંમેશા પ્રેમથી પાઠ કરે છે. તે માણસના નિશ્ચય
સઘળાં પાપનો નાશ થાય છે. અને શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનમાં પ્રીતિ
થાય છે. જેથી તે વડે સર્વ સિદ્ધિઓ સિદ્ધ થાય છે. અને સ્વ-
ભાવ ગમે તેવો. અર્થાત્ કોઈ મનુષ્યની પ્રકૃતિ ગમે તેવી હોય તો
આ પાઠથી શુદ્ધ થય છે. આ પ્રમાણે શ્રી વલ્લભાચાર્યજી
(વદે છે) કહે છે:—

(વિવેચન) આ યમુનાજીના પાઠથી રમસ્ત પાપનો (ક્ષય)
નાશ થાય છે. એવો નિયમ છે કે જ્યારે પાપનો નાશ થાય છે
ત્યારેજ પ્રભુમાં પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે:

ઈતિ શ્રી યમુનાષ્ટકની ટીકા સંપૂર્ણ.

હવે શ્રી કૃષ્ણાશ્રયની ટીકા કરે છે.

સર્વમાર્ગેષુ નષ્ટેષુ કલૌ ચ સ્વલષર્મિણિ ॥

પાષંડપ્રચુરે લોકે કૃષ્ણ એવ ગતિર્મમ ॥ ૧ ॥

ટીકા—શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ આ અંથ જે
લખ્યો છે તે કેવળ દેવી જીવોને અશ્રય સિવાય બ્રહ્માનંદ મેળ-
વવામાં કોઈ સમર્થ નથી, માટે ચિત્તની શુદ્ધિ કરવી—અર્થાત્
(ખલ) પાપથી ભરેલા મનુષ્યોના ધર્મ આ કળિયુગમાં સર્વ માર્ગ
એટલે અનેક પ્રકારના ધર્મો નાશ પામ્યા છે, લોક પણ પાપક
ધર્મમાં રચીપચી રહ્યા છે, તેથી હે પ્રભુ! આવા મહાન વિકરાળ
અમયમાં માફ શરણ આપ છો. (વિવેચન) આ માર્ગો પાપંડી-
ઓના પ્રવેશથી નષ્ટ થઈ ગયા છે, તો પછી ચિત્તની શુદ્ધિ શી

રીતે રહે ? પાપનું ધર્મ અને વળી ધર્મને ઠેકાણે ધાડ પછી બિચારો જીવ ક્યાં જઈને ઠરે માટે પ્રભુનું શરણુ એજ ઉત્તમ પ્રકાર છે. એ સિવાય બીજો ઉપાય નથી.

સ્તેષ્ટાક્રાંતિષુ દેશેષુ પાપૈકનિલયેષુ ચ ॥

સત્પીઢાવ્યગ્રલોકેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિર્મમ ॥૨॥

ટીકા—પાપી મનુષ્યોએ પવિત્ર સ્થાનો રાકી લીધાં છે. તેથી સારાં સારાં પવિત્ર સ્થાન પણ પાપરૂપ થયાં. લોકોનાં ચિત્ત પણ સારા સાધુ ભક્તોને દુઃખ દેવામાં રોકાયાં આવા ગહન સમયમાં શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન મારી ગતી છે. (વિવેચન) પાપી મનુષ્યો (મ્લેચ્છ) નીચ જાતિ કરતાં પણ અધમ દુષ્ટ વૃત્તિવાળા હોય છે, અને તમે પાપનું આચારણ કરનારા તેથી ભગવદ્ દેશ વધારે કરનાર છો, ભગવદ્ ગીતામાં કહેલા દેવો જીવોનાં લક્ષણુ એક પણ નથી. એવા દુષ્ટ પ્રવૃત્તિઓવાળા મનુષ્યોથી મ્લેચ્છો વડે અર્થાત્ પાપીઓ વડે પવિત્ર દેશ રોકાઈ ગયા છે. એટલા સાડુ શ્રી વલ્લભાખ્યાનમાં ગોપાલદાસજીએ ગાયું છે.

રાગ-રામકલી.

અંગ અંગ કલીંગ કેકટ માગધ આરૂ શીર શીંધ. ॥

તે તાંમસના અધ હયા. પ્રતાપ પદરજ ગંધ ॥૧॥

આવા જે મ્લેચ્છ દેશેને શ્રી મહાપ્રજાપત્યે પૃથ્વી પરિક્રમા કરીને તેમાંથી જીવોને (કટાક્ષ) નેત્ર દ્વારા શરણુ લીધા. જીવો દેવી સંપત્તિના તો હતા પરંતુ સત્સંગ વગર તામશી દશાને પ્રાપ્ત થયા હતા, માટે એવા તામશી દેશેમાં રહીને શ્રી કૃષ્ણની સેવા વગેરે ભગવદ્ ભજન કંઈ બનતું નથી, માટે ઉત્તમ દેશમાં રહેવાથી ભક્તિ ભાવ વધે છે, તેમ ઉત્તમ મનુષ્યની સંગતીથી ભગવાનમાં પ્રીતિનો વધારો થાય છે:

મંગાદિર્તાર્થવર્યેષુ દુષ્ટૈરેવાઽઽવૃત્તેષ્વિહ ॥

તિરોહિનાધિદેવેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિર્મમ ॥૩॥

ટીકા—તીથોમાં ગંગાજી, નર્મદાજી, કાવેરી, સરસ્વતી વગેરે

ઉત્તમ તીર્થો પણ દુષ્ટ માણસોના રહેવાથી વીંટાઈ ગયાં છે, તેથી આધિદૈવિક ઉત્તમ મૂર્તિ સ્વરૂપો પણ અંતરધ્યાન થઈ ગયાં છે, આવા મહાન વિકરાળ કાળ માંહે શ્રી કૃષ્ણ ભારી ગતી છે. અર્થાત્ આશ્રય સ્થાન છે. (વિવેચન) ગંગાજી વગેરે સારાં સ્થળો દુષ્ટ માણસોથી વીંટાઈ ગયેલાં છે, તેથી તેવા સ્થાનો કંઈ પણ ઉપયોગનાં નથી. જોકે બ્રાહ્મણો વગેરે ત્યાં આગળ રહે છે, પરંતુ તેમને ગંગાજીનો અતીપરીચય હોય છે, તેથી તેઓને ગંગાજીની ઉત્તમતાનું ભાન રહેતું નથી. એક કેંઈ (સામાન્ય) સાધારણ નદી તલાવના જળની માફક તે લોકો માને છે એટલા માટે કહ્યું છે કે તીરથવાસીનાં હૃદય કઠોર હોય છે અર્થાત્ વજ્ર જેવાં છે. ધર્મનો કે દયાનો ભાગ તેમનામાં બીલકુલ હોતો નથી.

અહંકારવિમુદ્ધેષુ સત્સુ પાપાનુવર્તિષુ ॥

લાભપૂજાર્થયત્નેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિર્મમ ॥૪॥

ટીકા—સારા પડિતો પણ અહંકારથી વિમુદ્ધ થઈ ગયેલા હોવાથી અને પાપમાં પ્રવર્તનાર હોવાથી અને પાર્માર્થિક કર્મને પણ લાભ પુણ માટે કરનારા સારા માણસો થઈ ગયા. એવા ભારીક સમયમાં હે શ્રી કૃષ્ણ ! તમારોજ આશ્રય હો. (વિવેચન) પડિતો પણ પોતાની વિદ્યાના અભિમાનથી અહંકારવાળા થયા છે, જેથી પડિતાઈના અભિમાન વડે કરીને કેંઈ સારી વાત પૂછવા આવે તો અહંકારના માર્યા કહેતા પણ નથી. કેટલાતો માયાના આવરણ સુદ્ધા દ્વેતભાવ વગરના થઈ ગયા છે, જેથી તેમની જ્ઞાન કૃતિ દુષ્ટજ હોય છે. વળી કર્તા પુરૂષો હંમેશાં લૌકિક લાભ અને પુણ પ્રવર્તમાન થયેલા હોય છે, જેથી તેમને ક્ષણ સિદ્ધિ થતી નથી. માટે પ્રભુના આશ્રય સિવાય કંઈ પણ સિદ્ધિ છેજ નહિ.

અપરિજ્ઞાનનષ્ટેષુ મંત્રેષ્વ્રતયોગિષુ ॥

તિરોહિતાર્થદૈવેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિર્મમ ॥ ૫ ॥

મંત્રો ભણવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થયે, આશ્રયની શી જરૂર છે, એવી કોઇ શંકા કરે તેનું સમાધાન કહે છે.

અર્થ:—મંત્રનું તાત્પર્ય કૃણ તે શું કે દેવતા. અને મંત્રનું સ્વરૂપ નહિ સમજવાથી વૃતાદિકના જે મંત્રો બરોબર ભણવામાં આવતા નથી, તેથી દેવતા વગરના મંત્રો થઇ જવાથી તેો પણ કંઈ સાધન કરવા લાયક નથી. માટે હે શ્રી કૃષ્ણ ! મારે આશ્રય તમે છો. (વિવેચન) વેદમાં ગદ્યપદ્યાત્મક જે મંત્રો લખવામાં આવેલા હોય તે મંત્ર સત્યુગ જેવા સારા સમયમાં વેદોક્ત મંત્રોથી પોતાના લૌકિક અને અલૌકિક મનોરથો મેળવી શકતા હતા. પરંતુ હાલમાં કહેલા નિયમો પ્રમાણે મંત્રો બોલવામાં આવતા નથી. તેથી મંત્રો કૃણ વિનાના થઇ ગયા છે, તેમ મંત્રોનું કેવા પ્રકારનું રહસ્ય છે એવા વિષયો જાણનારા કોઇકજ રહ્યા છે. ત્યારે પોપટજીની માફક બડબડાટ કરેલા મંત્રો શું કામના માટે એમાં અર્થની સિદ્ધિ થતી નથી.

નાનાવાદવિનષ્ટેષુ સર્વકર્મવ્રતાદિષુ ॥

પાષંદૈકપયત્નૈષુ કૃષ્ણ એવ ગતિર્મમ ॥ ૬ ॥

ટીકા—જુદા જુદા પ્રકારના વાદે કરીને કર્મ અને વૃત્ત વગેરે સર્વ નાશ પામ્યાં છે. વળી પાખંડ ધર્મનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા હોવાથી શ્રી કૃષ્ણ મારોજ આશ્રય હો. (વિવેચન) જેટલા જગતમાં જુદા જુદા પ્રકારના ધર્મો થયા તેમને પોતપોતાની મતિ યુક્તિ પ્રમાણે અનેક વાદવિવાદો કરીને સર્વ પ્રકારનાં કર્મ અને વૃતાદિકને પાખંડ ધર્મમાં નાખ્યાં. જેવી રીતે હસ વીધા એકાદશી વૈષ્ણવોને કરવાની કહી નથી-શાથો જે ભગવાને મહાદેવજીને આજ્ઞા કરી કે તમે અમુરોને મોહ પમાડવા સાડ માયાવાદ અને બીજાં કેટલાંએક મોહશાસ્ત્ર રચો, તેમાં જે આસુરી બુદ્ધિવાળા હતા તે મોહ પામ્યા તેથી મોહ પામીને વેદ વિરૂદ્ધના મતવાદનો વિચાર કરીને બ્રમિત થઇને ઉઘાત નહિ હેતાં વીધ્યા એટલે આખા મતમાં ઓછી ઘડી ને માયા

મતવાળા એ લીધી. અને પોતાનો મત કાયમ રાખ્યો. કે અમારો મત ખરો છે. અને તમારો મત ખોટો છે. જેથી કર્મ અને મત નષ્ટ થયાં છે, પરંતુ વૈષ્ણવી સંપ્રદાયવાળાએ તો ઉઘાત એકાદશી મત તથા બીજાં બધાં મત કરવાનું કાયમ રાખ્યું.

અજામિલાદિદોષાણાં નાશકોऽનુભવે સ્થિતઃ ॥

જ્ઞાપિતાશ્ચિલમહાત્મ્યઃ કૃષ્ણ એવ ગતિર્મમ ॥૭૧॥

અજામીલ જેવા દુષ્ટ દોષથી ભરેલાનાં દોષોને પણ નાશ કરનારા ભગવાનનું મહાત્મ જણાવ્યું છે. એવા ભગવાન મારી ગતી છે. (વીવેચન) ભગવાન જેનો અંગીકાર કરે છે તેનાથીજ પરમપદ મેળવી શકાય છે. વળી ગીતાશ્રમાં ભગવાન આજ્ઞા કરે છે કે હું ભક્તથીજ વશ થઈ શકું છું. અર્થાત્ ભક્તને આધીન થઈ રહું છું, આ પ્રમાણે ભગવાને જેનો અંગીકાર કર્યો છે, તેની જ્ઞાતી શુભ કે દોષ કંઈપણ જોતા નથી. અને અંગીકાર કરી સર્વ દોષો નાશ કરે છે. જો તેમ ન હોય તો અજામીલ ઘણાજ દોષોના ભંડાર રૂપ હોતો, પરંતુ ભગવાને તેનો ઉદ્ધાર કરવાની ઇચ્છા કરી જેથી પોતાના પારસદોદ્ધારા ઉત્તમ ભગવદ્ ધર્મનો યોગ્ય અપાવ્યો અને અજામીલ પણ પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરતો કરતો ગંગાશ્રના સ્થાનમાં ભક્તિ કરી સર્વ પાપથી મુક્ત થયો છે, આ પ્રમાણે અજામીલે સ્વાસ્થ્ય બુદ્ધિથી તેમ યમનો માર પડવાથી પોતાનો વહાલો પુત્ર નારણીયો નામ યોલાવવાથી સાક્ષાત્ નારાયણ ભગવાને પોતાનું નામ ભક્તિ રૂપે માની લઈને તે અજામીલને વૈકુંઠ લોકનું મુખ આપ્યું તો પછી સારી બુદ્ધિ પૂર્વક શ્રદ્ધા સહીત ભાવ ભક્તિ વડે ભગવાનના શરણે જે જીવ રહે અર્થાત્ શરણે જાય તો ભગવાન પોતાનો જાણી અંગીકાર કરીલે છે. તો પછી જીવનાં અસંખ્ય પાપનો શું હિસાબ છે. પ્રભુ ઇચ્છા થાય તો તેનાં પાપો ફાગળાવી માફક બાળી નાખવા સર્વ શક્તિમાન છે કારણ કે પોતે સર્વ કરણ સમર્થ છે, માટે આશ્ચર્ય સિદ્ધ રાખવો એ પ્રથમ પગથીજ જાણીત રાખવું જોઈએ.

**પ્રાકૃતાઃ સકલા દેવા ગણિતાનંદકં બૃહત્ ॥
પૂર્ણાનંદો હરિસ્તસ્માત્કૃષ્ણ એવ ગતિર્મમ ॥૮॥**

ટીકા—બધા દેવો ભગવાનની વીભૂતી રૂપ હોઇ પ્રકૃતિથી થએલા છે. અક્ષર બ્રહ્મ શ્રી પુરણ પુરૂષોત્તમના આનંદ કરતાં ઓછા આનંદવાળું એટલે જેની ગણના છે. અને ભગવાન તેા પૂર્ણાનંદ એટલે પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ અપ્રાકૃત હોવાથી તેજ મારી બતી હો. (અપ્રાકૃત) સર્વાંગ સ્વરૂપ દર્શન.

(વિવેચન) ગણીતાનંદ એટલે જેના આનંદની ગણના અર્થાત્ ગણત્રી એટલે તે ઝોંસા અવતાર કહેવાય. પૂર્ણા અવતાર એટલે જેના આનંદનો પાર નહિ. અપાર એટલે પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ સોળે કળા સંપૂર્ણ અવતાર કહેવાય છે. (સમગ્ર) બધા દેવો ભગવાનની વીભૂતી રૂપ છે. અને તે પ્રકૃતિથી થએલા છે. તેથી એમના આનંદની ગણત્રી કરી છે. તેમાં બ્રહ્માનો ઘણો આનંદ થાય ત્યારે અક્ષર બ્રહ્માનો એકઘણો આનંદ થાય છે.

બ્રહ્માદિકના લોકને ફરીથી જન્મ મરણમાં પૃથ્વી ઉપર આવવું પડે છે. માટે તે પણ સુખ તુચ્છ છે. તેમ અદ્ય છે. માટે પૂર્ણાનંદ શ્રી કૃષ્ણનોજ આશ્રય કરે. સૌથી શ્રેષ્ઠ છે, એવું સિદ્ધ થાય છે.

વિવેકધૈર્યમત્તયાદિરાહેતસ્ય વિશેષતઃ ॥

પાપાસક્તસ્ય દીનરૂપ કૃષ્ણ એવ ગતિર્મમ ॥ ૯ ॥

ટીકા—આ કળિયુગમાં જીવેથી વિવેક પ્રભુ વિષે જે ભક્તિ કરવાનો કહેા છે તે તથા હુઃખમાં ધીરજ લાવીને પ્રભુનો આશ્રય રાખવો પરંતુ આ બોર કળિયુગમાં જીવેથી આશ્રય સ્થિર રહેતો નથી, જેથી ક્ષણ ક્ષણમાં ચીતની વૃત્તિઓ પવન કરતાં પશું વંધારે ચલાયમાન થાય છે. અને ઘણું ભાગે પાપમાં આશક્ત થઈ રહેલો જે હું તે દીન બંધુ પ્રભુ આવે વખતે મારું આશ્રય સ્થાન આપ છે. (વિવેચન) ભગવાન પોતાની સ્વધૃત્તાથી સર્વ પુરણ કરશે. તેમની પાસે (યાચના) માગવાની કંઈ

જરૂર નથી. આ લોક અને પરલોક સંબંધીમાં સર્વ સ્વસિદ્ધ કરનાર શ્રી કૃષ્ણ છે. આવી રીતે માનવું તેનું નામ વિવેક કહેવાય. અને (આધી ભોતિક) (અધ્યાત્મિક) (આધી દૈવિક) એટલે ઇશ્વર ઇચ્છા માનીને આ ત્રણ પ્રકારનાં દુઃખ સહન કરવાં એનું નામ (ધૈર્ય) ધીરજ, તે જીવમાં બન્ને નષ્ટ થયાં છે, તેથી ભગવદ્ આશ્રય મુખ્ય કરી બાણવો.

સર્વસામર્થ્યસદ્વિતઃ સર્વત્રૈવાઽવિલાર્થકૃત્ ॥

શરણસ્થસમુદ્ધારં કૃષ્ણં વિજ્ઞાપયામ્યહમ્ ॥૧૦॥

આ લોક અને પરલોક સંબંધી કાર્ય સિદ્ધ કરવામાં સામર્થ્યવાળા ભગવાન છે. તેથી શરણે આવેલાને ઉદ્ધાર કરનારા તે શ્રી કૃષ્ણને વીનંતી કરું છું (વિવેચન) ભગવાન સર્વ રીતે સમર્થ છે. અભાભીલ જેવાના પાપાચરણને પોતાની સ્વઇચ્છાથી ઉત્તમ ગતિ આપી ભક્તોના અનિષ્ટ પોતાના સુદર્શન ચક્રના પ્રભાવથી દૂર કરે છે. જે એકજ વખત સ્ત્રી, ધન, દેહ, આત્મા વગેરે પ્રભુને અર્પણ કર્યા પછી તેનો ત્યાગ કરતા નથી, પોતે સ્વયં ભગવાને પોતાના શ્રી મુખાર્બિંદથી આવી પ્રતિજ્ઞા શ્રીમદ્ ભાગવતમાં કરી છે. અને વૃજવાસી ગોપીજનો તામશી પ્રકૃતિનાં હતાં છતાં પ્રભુની ભક્તિ સાચી કરી તો તેઓએ પ્રભુ કૃપાથી સારામાં સારું ઉત્તમ ફળ મેળવ્યું. તેમણે વેદની મર્યાદા કે જપ, તપ, દાન, હોમ, યજ્ઞ કંઈપણ કર્યા નથી. માત્ર પ્રભુનાજ આશ્રયથી સિદ્ધિ થઈ છે.

કૃષ્ણાશ્રયમિદં સ્તોત્રં ય પઠેત્કૃષ્ણસન્નિધૌ ॥

તસ્યાઽશ્રયો ભવેત્કૃષ્ણહિતિ શ્રીવલ્લભોબ્રવીત્ ॥૧૧॥

ટીકા—આ કૃષ્ણાશ્રયનો પાઠ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનની પાસે અર્થાત્ (સાનીધ્ય) નજીકમાં દરરોજ દીનતા પૂર્વક જે કોઈ કરશે તેને શ્રી કૃષ્ણ પોતાના આશ્રયનું દાન જરૂર કરશે. આ પ્રમાણે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીનું વચન છે. (વિવેચન) શ્રીમદ્ પ્રભુ કલ્યાણરાયજી આ કૃષ્ણાશ્રયની ટીકામાં લખે છે કે જેનાથી શ્રી કૃષ્ણ સારી રીતે સેવાય અથવા શ્રી કૃષ્ણનો આશ્રય થાય તેજ શ્રી કૃષ્ણાશ્રય.

અર્થાત્ જે સ્તોત્ર એટલે પાઠથી શ્રી કૃષ્ણનો આશ્રય સિદ્ધ થાય છે. એવી રીતે શ્રી કૃષ્ણ પરમાત્મા પાસે બેસીને એક ચીતથી પાઠ કરવામાં આવે તો તેથી શ્રી કૃષ્ણનો આશ્રય દઢ થાય છે. વળી કોઈને એવી શંકા ઉત્પન્ન થાય કે શું વળી પાઠથીજ આશ્રય સિદ્ધ થશે, તેના જવાબમાં અર્થાત્ તે શંકાતું સમાધાન કહે છે. (દૃષ્ટાંત) નલકુબેર અને મણીગ્રીવને નારદજીનો શ્રાપ થયો હતો. કારણ કે સ્ત્રીને નગ્ન નહાતા જોઈ તેથી શ્રાપ આપેલો છે. જેથી ચમલા અર્જુન નામનાં બંને ઝાડ થયાં હતાં, પરંતુ તમે બંનેનો કૃષ્ણાવતારમાં બાલક રૂપે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન તમારો ઉદ્ધાર કરશે. એવું નારદજીએ શ્રાપ આપતી વખતે વચન આપ્યું હતું, તેને સત્ય કરવા સાફ ભગવાન પોતે ત્યાં પધારી શ્રી જસોદાજી પાસે (ઉબલ) ખાંચણીઆ સાથે બંધાયા ખાંચણીઓ ખેંચતાં ખેંચતાં પેલા બન્ને ઝાડોની વચમાં ખાંચણીયો ભરાયો. એટલે બન્ને ઝાડ ધરતી ઉપર પડયાં એટલે શ્રી ઠાકોરજીના સ્પર્શથી બંને જણનો ઉદ્ધાર થયો.

એવીજ રીતે શ્રી કૃષ્ણચંદ્રના મુખાબોંદ રૂપ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીને જે પોતાની આજ્ઞાથી દેવી જીવોનો ઉદ્ધાર કરવા સાફ પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ થયા છે, તે ભગવાનના સ્વરૂપને અર્થાત્ જાણનારા છે, તેમનું વચન કેમ મિથ્યા થાય માટે તેમના વચન અનુસાર દીનતા પૂર્વક શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનો દઢ આશ્રય રાખવો જેથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થશેજ એમાં સંશય સમજવો નહિ.

હતિ શ્રી કૃષ્ણામય સંપુર્ણ.

પ્રસંગ ૨૪ મો.

એકાદશી વ્રત તથા ચારે જયંતિના મહાત્મ વિષે.

એકાદશી વ્રત તથા ચારે જયંતિ વૈષ્ણવોએ અવશ્ય કરવાં બેઠાં. તેને માટે પદ્મપૂર્ણાના ઉત્તરાખંડમાં કહ્યું છે તે શ્લોક—

કૃષ્ણજન્માષ્ટમી રામનૌમી એકાદશીવ્રતં વામન-
દ્વાદશી તદનુદ્ધરેસ્તુ ચતુર્દશી વિષ્ણુ પંચકમિત્યેવં વ્રતં
સર્વવનાશનં નિત્યં નૌમીતિકુકામ્યં વિષ્ણુ પંચકમેવહી:

ટીકા—(૧) કૃષ્ણ જન્માષ્ટમી, (૨) રામનવમી, (૩) વામન દ્વાદશી, (૪) નૃસિંહ જયંતિ અને બારે માસની (૨૪) એકાદશી મળી (૨૮) વ્રત થયાં તે પુષ્ટિ માર્ગીય વૈષ્ણવોને અવશ્ય કરવા યોગ્ય છે. કારણ કે અઠ્ઠાવીસે વ્રત વિષ્ણુ ભગવાન સંબંધી છે માટે એ વ્રત સર્વે પાપોને દૂર કરનાર છે. અને નિત્ય છે. માટે અઠ્ઠાવીસ વ્રત સિવાય ઓગણત્રીસમું વ્રત વૈષ્ણવોને કરવાનું કહ્યું નથી. એથી બીજા અન્ય દેવતાઓનાં વ્રતો છે. તે તે દેવતાના જે અતન્ય ભકતો હોય તેમને કરવાનાં છે. કારણ કે માતા, મહાદેવ, ભૈરવ, હનુમાન, ગણેશ, સૂર્ય વગેરે દેવતાનાં જે વૃતો છે તે સ્વાસ્થ્ય બુદ્ધિ સારૂ અર્થાત્ લૌકિક કામના સિદ્ધિ અર્થે તે લોકો કરે છે. અને વિષ્ણુ ભકતોએ તો પોતાના જન્મો-જન્મનાં કલ્યાણ કરતા એવા પ્રભુ શ્રી કૃષ્ણચંદ્રને પ્રસન્ન કરવા સારૂ ઉપર બતાવેલાં અઠ્ઠાવીસે વ્રત અવશ્ય કરવાને પદ્મ પુરાણમાં કહ્યું છે. તેમ દ્વાપર યુગમાં શ્રી નંદરાયજી પણ એકાદશી વ્રત કરતા હતા. વળી પુષ્ટિ માર્ગમાં જે અઠ્ઠાવીસે વ્રત કરવાનું શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ આજ્ઞા કરી છે તેનું કારણ એ છે કે ઉપવાસથી પાંચે જ્ઞાનેન્દ્રિયો તથા પાંચે કર્મેન્દ્રિયો અને અગીઆરમું જે મન મળી એકાદસ ઇન્દ્રિયો પ્રભુની સેવામાં તત્પર રહે છે. તથા પંદર પંદર દિવસના વ્રતથી શુદ્ધ પવિત્ર રહે. શુદ્ધ હૃદય શુદ્ધ વૃત્તિ હોય તો પ્રભુની સેવા ભક્તિ નિર્વિઘ્નતાથી બની આવે

તેને અર્થે વૃત કરવાનું કહ્યું છે. વળી મર્યાદા માર્ગમાં જે વૃત કરવાનું કહ્યું છે તે દેહના કલ્યાણ અર્થે અથવા ધર્મ, અર્થ કામ અને મોક્ષ માટે વૃત કરવાનું કહ્યું છે, આત્માના કલ્યાણ અર્થે નહિ, અર્થાત્ સેવા સ્મરણ અર્થે નહિ એટલે પુષ્ટિ અને મર્યાદા માર્ગમાં તારતમ્ય છે.

પૃથ્વી માર્ગમાં તો મોક્ષ અર્થાત્ મુક્તિ જેને કહીએ છીએ તેને (લૂંછ) મીઠાના ખારા પાણી ખરાબર ખતાવી છે. મુક્તિ કંઈ હિમાખમાં નથી. પ્રભુની લક્ષિત અને સેવા સર્વથી ઉત્તમ છે.

હવે વૈષ્ણવોએ પ્રથમ એકાદશીના વૃત માટે દસમી વીધા લેવી નહિ. એટલે દસમી ઉપરાંત એકાદશી ન કહેવાય એાછી ઘડી (સ્માર્ત) શિવ માર્ગીઓ વાળાને માટે કહી છે. વિષ્ણુ માર્ગીઓને માટે તો પુરુપુરી ઘડી લેવી. એટલે સમજે કે (૫૬) ઘડી એકાદશી લેવાની હોય અને (૫૪) ઘડી એટલે ફક્ત બેઝ ઘડી એાછી હોય તો તે વૃત વૈષ્ણવોને કરવાનું કહ્યું નથી. (ઉદ્યાત) પુરુપુરી ઘડી લેવી એનું નામ સંપૂર્ણ વૃત કહેવાય. વૃત તથા ઉત્સવ વગેરે આપણા માર્ગમાં ઉદ્યાત લેવાનાં કહ્યાં છે. એાછી ઘડી લેવાની મનાઈ છે.

હવે જે દસ વીધા એકાદશી વૈષ્ણવોએ ન કરવી તેના કારણમાં કહ્યું છે કે ભગવાને મહાદેવજીને આજ્ઞા કરી કે તમે અસુરોને મોહ પમાડવા સારૂ માયાવાદ અને બીજાં કેટલાંએક માયાનો મોહ થાય એવાં શાસ્ત્રો રચો તેમાં જે (આસુરી) રાક્ષસના જેવી બુદ્ધિવાળા જીવો હતા તે મોહ પામ્યાં. તે મોહમાં જામિત થઈને વેદ વિરૂદ્ધના મતના અનેક પ્રકારના માયિક વિચારો કરીને ઉદ્યાત વૃત નહિ લેતાં (વિધ્યા) વેધવાળું વૃત જેમાં એાછી ઘડીને એ લોકોએ ગ્રહણ કરી અને પોતાનો માયિક મત કાયમ રાખ્યો કે અમારો મત ખરો છે. અને તમારો મત ખોટો છે. જેથી કર્મ અને વૃત નષ્ટ થયાં.

વળી વૈષ્ણવોએ અમુક એકાદશી કરવી ને અમુક ન કરવી

એવું પ્રમાણ નથી. માળાના મણકા બધાએ સરખા સમજવા. કયો મોટો અને કયો છોટો. કારણ કે આ વ્રત વિષય ભગવાન સંબંધી છે. માટે એમાં એણું વધારે મહાત્મ કે ફળ હોયજ નહિ. એટલા માટે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ તો બધાંએ વ્રત કરવાની આજ્ઞા કરી છે. એકાદશી મહાત્મમાં એકાદશીએ તુળશીના પત્રમાં રહે તેટલું ફળાહાર કરવાનું કહ્યું છે. પરંતુ નકોટો એટલે કંઈપણ લીધા વિના વ્રત કરવાનું કહ્યું નથી. કીંચિત્ પણ ફળાહાર કરવું. નહિ તો વ્રત મુસલમાનના રોજ સમાન ગણાય છે. વળી તુળશીના પાંદડામાં રહે તેટલાથી જતોષ ન થાય તો બીજાવાર ફળાહાર કરવું પણ અનાજ તે દિવસે ખાવાનો મહા દોષ છે. તેમાં (સાળ) ચોખા જે ભાત તો અવશ્ય તજવો. બે વાર ફળાહારથી ન રહેવાય તો ઘઉં, જવ, બાજરી, મગનો ખોરાક ખાવામાં લેવો. અને તે દિવસે (એક ભૂકતા) એટલે એકજ વખતે સવારે જમવું. એક ભૂકતા સદાએ અપવાશી કહેવાય છે. તેમ અણુપ્રસાદી અનાજ ખાવા કરતાં બે ભગવાનને ધરેલું (નૈવેદ્ય) પ્રસાદ લેવામાં આવે તો સ્ત્રીથી ઉત્તમ પ્રકાર છે. માટે જનતાં સુધી પ્રસાદી વસ્તુથી દેહનું પોષણ કરવું.

હવે ફળાહારમાં કઈ કઈ વસ્તુ ઉપયોગમાં લેવી તેનો નિર્ણય.

(૧) રાજગરો (૨) શીંગોડાં (૩) મોરીયો (૪) કુટાનોચુંન (૫) કેળાંનો લોટ (૬) ગોળ (૭) શુદ્ધ દેશી ખાંડ (૮) બી દ્રવ્ય, લીલો મેવો, તથા સૂકો મેવો તથા તલ લેવા. શાકાદિકમાં (૧) બટાકા (૨) સુરણ (૩) રતાળુ (૪) સકરકંદ (૫) અળવી (૬) પરવળ (૭) તુરીયાં (૮) ગલકાં (૯) કાકડી (૧૦) પતર-વેલનાં પાંતરાં (૧૧) રાજગરાની ભાજી. તેજના (મથાલા) (૧) સિંધવ (૨) મરી (૩) છૂંક (૪) અજમે (૫) એલચી (૬) લવીંગ (૭) બાયફળ (૮) જાવંત્રી (૯) વરીઆળી આટલી વસ્તુ ફળાહારના ઉપયોગમાં લેવી.

હવે એકાદશીમાં ઉપયોગ ન આવે તે (૧) મરચા (૨) તેલ (૩) હીંગ (૪) હળદર (૫) મીઠું (૬) નાગરવેલનાં પાન (૭) સોપારી (૮) કઃથો એટલાં શાસ્ત્રમાં નિત્ય લોજનવત્ ગણાય છે. તેમ કેટલીએક દ્રવ્ય વાળી ચીજે હોય છે. તેમ શાસ્ત્રકારોએ (વરજીત) બંધ કરેલી હોય છે તે ઉત્તમ હોય તો પણ નહિ લેવી.

હવે એકાદશીની રાત્રે વૈષ્ણવજન મળી આગસ-ઉંઘ તથાને ભાગરણ કરવું એટલે બગવદ્ ગુણાળીંદ ગાવા. કારણ કે આજને દિવસ મહા પવિત્ર છે. તેમ કેાઈ સ્વર્ગવાસ થાય છે તો તેને માટે પણ એકાદશીને દિવસે બગવાનના દરબાર ખુલ્લા હોય છે. કેાઈ તે જીવને રાકી શકતું નથી, એવું એકાદશીનું મહાત્મ છે. તે પછી શ્રીનાથજી તથા શ્રી ગુરુદેવની યથાશક્તિ ભેટ કાઢવી અને મહાપ્રસાદ વહેંચવો તે પછી બીજે દિવસ (દ્વાદશી) બારશને દિવસે પાયણું કરવા એટલે મગ ચોખાનું હાલકું લોજન કરવું. તેમ એકાદશીનું મહાત્મ તો શ્રી આચારજી મહાપ્રભુજીએ રાખ્યું છે. એક સમયે આપ શ્રી જગન્નાથરાયજીનાં દર્શનાર્થેજ જગન્નાથ પુરી પધાર્યા હતા. તે દિવસ એકાદશીને હતો એટલામાં શ્રી મહાપ્રભુજીને અકસ્માત પડ્યાએ આવીને સખડી મહાપ્રસાદ શ્રી હસ્તમાં આપ્યો ત્યારે પોતે કહ્યું કે જગન્નાથ કે ભાતકો, સખ જગત પસારત હાય. ॥ આવી રીતે મહાપ્રસાદનું મહાત્મ કહી શ્રી હસ્તમાં ધારણ કરી વિવેચન કરવા લાગ્યા. કદાપિ જો સખડી પ્રસાદ લેછે તો એકાદશીનું વ્રત ભંગ થાય છે અને પ્રસાદનો (ખન)દર તરછોડ કરે છે તો પ્રસાદનું મહાત્મ જાય છે. માટે બંને પક્ષોનો ધર્મ રાખવા સારૂ મહાપ્રસાદનું આખી રાત વૈષ્ણવો પ્રત્યે મહાત્મ કહ્યું અને બીજે દિવસે સૂર્યોદય પછી તેજ સખડી મહાપ્રસાદ પોતે લીધો. માટે એકાદશી વ્રત વૈષ્ણવોએએ અવશ્ય કરવું જોઈએ. તે ઉપર એક કાંણી કુંભારજીનું બીજું દૃષ્ટાંત સત્યુગમાં કેાઈ એક સમયે દેવતાઓનું વિમાન અમર લોકમાં જતાં તેને આકાશ માર્ગે રીંગણાંના ડીટાંની ધુણી લાગવાથી વિમાન

પૃથ્વી ઉપર ઉતરી પડ્યું. એટલે તે જોવાને માટે આખા નગરના લોકો ભેગા મળ્યા અને તે દિવસ એકાદશીનો હતો એટલે દેવતાઓએ કહ્યું કે જોણે આજે એકાદશીનું વૃત્ત કર્યું હોય અને તેનું ફળ જો કોઈ આપે તો આ વિમાન દેવ લોકમાં જાય. એટલે ગામના રાજાએ ઠાંડી પીટાવી અને પ્રજા જનોને ખબર આપી એટલે તે દિવસે એક કાંણી કુંભારણ તથા તેની વહુ જાને જણ કંઈ ઘર કાર્ય સાડ લડ્યાં હતાં. જેથી વહુ આખો દિવસ ભૂખી રહી હતી. તે વહુને વિમાન પાસે લઈ ગયા. વહુએ કહ્યું કે આજ મેં એકાદશી જાણીને વ્રત કર્યું નથી. તેમ એકાદશી જાણતી પણ નથી. તોપણ દેવતાઓએ કહ્યું કે આજના એકાદશી મહાત્મના દિવસે તું ભૂખી રહી છે તેનું ફળ હાથમાં જળ લઈને આ વિમાનને આપ એટલે તે વહુએ તે પ્રમાણે જળ લઈને સંકલ્પ મૂક્યો કે વિમાન તરત જોજેકાર કરતું દેવ લોકોમાં ચાલ્યું ગયું. તો પછી ખરા અંતઃકરણ પૂર્વક એકાદશી મહાત્મ જાણી એકાદશી વ્રત કરે તો તેનું ફળ કેટલું પ્રાપ્ત થાય. માટે એકાદશીનું મહાત્મ કેટલું મોટું છે. હવે આટલેથી એકાદશી વ્રતનું મહાત્મ પૂરું થયું.

હવે ચારે જયંતિ વ્રતનું મહાત્મ કહે છે. શ્રી ગીતાજીમાં ભગવાન અર્જુન પ્રતિ આજ્ઞા કરે છે તે પ્રલેક.

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।

अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥

હે અર્જુન જ્યારે જ્યારે ધર્મની પડતી થાય છે અને અધર્મની ચઢતી થાય છે, ત્યારે ત્યારે હું દેહ ધારણ કરું છું. કારણ કે સત્ય પુરૂષો જે મારા વૈષ્ણવ સાધુ ભક્તોના સંરક્ષણા અર્થે અને દુષ્ટ જે રાક્ષસો અર્થાત્ દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા મનુષ્યોના (વિનાશ) નાશ કરવા અર્થે તેમ ધર્મને દૃઢ રીતે સ્થાપન કરવા સાડે હું યુગેયુગે અવતાર ધારણ કરું છું.

તેમાં મારા અવતારો કાર્ય-કારણ અર્થે મેં ઓવીસ અવતાર

હીધા છે. તેમાં મુખ્ય દશ અવતારે ભકતોનાં કાર્ય કરેલાં છે. તેથી નિર્ણયસિંધુ ગ્રંથના આધારથી નીચેના અવતારો લખ્યા છે.

(૧) ચૈત્ર સુદી ૫ શ્રી મત્સ્યાઅવતાર એટલે પ્રથમ પ્રલય વખતે ભગવાને માછલાનો અવતાર ધારણ કરી સૃષ્ટીની રચના કરી.

(૨) જ્યેષ્ઠ સુદી ૧૨ શ્રી કુર્માઅવતાર. સમુદ્ર મંથન વખતે દેવતા અને દેત્યો વચ્ચે ઝગડો ચાલ્યો. મંદરાચલ ધારણ કરી સમુદ્ર મંથનમાંથી વહોવાતાં સાત રત્નો નીકળ્યાં. તેમાંથી ભગવાને મોહની સ્વરૂપ ધરીને દેવતાઓને અમૃત પાત્રું.

(૩) ચૈત્ર સુદી ૯ શ્રી વારાહઅવતાર એટલે ભુંડનો અવતાર ભગવાને ધારણ કરીને હરણાક્ષ દેત્ય પૃથ્વીને પાતાળમાં લઈ ગયો હતો તે પૃથ્વી ભગવાન ડાઢમાં ઘાલીને પાતાળમાંથી લાવ્યા.

(૪) વૈશાખ સુદી ૧૪ શ્રી નૃસીંહઅવતાર તે પ્રહલાદ ભક્ત હરણાકશ્યપને ત્યાં જન્મ્યા. હરણાકશ્યપને ભગવાને માર્યો અને ભક્ત પ્રહલાદની રક્ષા કરી.

(૫) ભાદરવા સુદી ૧૨ શ્રી વામનઅવતાર. બળીરાજાએ સર્વસ્વ અર્પણ કરીને પાતાળમાં રાજ્ય કર્યું અને ભગવાન ચાર માસ શ્રી હસ્તમાં છડી લઈને ત્યાં બળીરાજાના દ્વારપાલ તરીકે છડીદાર થયા.

(૬) વૈશાખ સુદી ૩ શ્રી કૃષ્ણરામ ભગવાનનો અવતાર તેભને એકવીશ વાર નક્ષત્રી પૃથ્વી કરી અને ક્ષત્રીયોનું જડમૂળ કૃષ્ણી થકે કાઢી નાંખ્યું તે હિવસથી ચારે વર્ણોશ્રમ ધર્મના વાડા બંધાયા છે. એટલે તેમાં બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી, વૈશ્ય, શૂદ્ર, એ ચારે વર્ણોને સ્થાપી.

(૭) ચૈત્ર સુદી ૯ શ્રી રામાઅવતાર, સવણને મારી પોતાના ભક્ત વીલીક્ષણને લંકાનું રાજ્ય આપ્યું તે અધ્યાપી સુધી લંકામાં અયળ રાજ્ય કરે છે.

(૮) પોશ સુદી ૭ શ્રી છુદ્ધા અવતાર. તે શ્રી જગન્નાથ રાયજી જગદીશમાં બીરાજે છે.

(૯) કલંકી અવતાર (ભવીશ્યતી)

(૧૦) શ્રાવણ વદી ૮ શ્રી કૃષ્ણાઅવતાર. તેમને અનેક દૈત્યોને મારી ધર્મ સ્થાપન કર્યો. માટે આ દશ અવતાર ચોવીશ અવતારમાં મુખ્ય છે.

હવે જે દશ અવતાર ગણ્યાબ્યાં તેમાંથી મુખ્ય ચાર અવતારે પુષ્ટીકાર્ય કર્યું છે. તેથી પુષ્ટી માર્ગમાં ચાર અવતારના જન્મ ઉત્સવ મનાય છે. કારણ કે તેમાં પોતાના ભકતોના સાક્ષાત્ કર્યો સારી રીતે કર્યા છે ને ધર્મનું સ્થાપન કર્યું. તેથી આ નીચેના કીર્તનથી કેટલીએક ચોખ્ખી સમજ પડશે.

રાગ દેવ ગંધાર.

ચહુ યુગ બેઠ બચન પ્રતી પાર્યો ॥

ધર્મ ગ્લાની ભ્રષ્ટ જબહી જબ. તખતબ તુમ વપુ ધાર્યો. ॥૧॥

સતયુગ શ્વેત વેરાહ રૂપ ધરી. હરી હરજીવકાય માર્યો. ॥

ત્રેતા રામ રૂપ દશરથ જી. શવજી કુળ સંહાર્યો. ॥૨॥

દ્વાપુર બૃજ છુડત તે રાખ્યો, સુરપની પાચન પાર્યો ॥

કૌંસાહીક દ્વાનવ સખ મારે. વસુધા ભાર ઉતાર્યો. ॥૩॥

કલીયુગ શ્રી બલભ જીંદે પ્રગટે, માયા વાદ નીવાર્યો. ॥

માનેકચંદ પ્રભુ શ્રી બીઠલ, પુરશોતમ રૂપ નીહાર્યો. ॥૪॥

હવે દસ અવતારમાંથી મુખ્ય ચારે અવતારોએ જે જે પુષ્ટીકાર્ય કર્યા છે તે નીચે બતાવે છે.

(૧) વૈશ્યાખ સુદી ૧૪ શ્રી નૃસિંહ જયંતી. નરસિંગ અવતાર સતયુગ ઉતરતાં અને ત્રેતાયુગ બેસતાં પહેલા થયો છે. તેમાં ભક્ત પ્રહલાદજી સાડે નૃસિંગ સ્વરૂપ સ્થંભમાંથી ધારણ કર્યું. તેમાં પોતાનું સ્વરૂપ લાલ રંગનું હતું. તેમને હરજીવકરૂપને માર્યો અને ભક્ત પ્રહલાદની રક્ષા કરી દુષ્ટને સંહારકરી ધર્મની રક્ષા કરી તેમ પ્રહલાદની ભક્તિ કેવળ નીશાધ એટલે વૈરાગ્ય અથવા બીન સ્વાર્થની હતી તેથી આ

પુષ્ટીકાર્ય થયું કહેવાય. માટે નૃસીંહજયંતીનું વ્રત વૈષ્ણવોએ અવશ્ય કરવું.

(૨) ચૈત્ર સુદી ૯ શ્રી રામનવમી શ્રી રામચંદ્રજીનું સ્વરૂપ પીતવર્ણ એટલે પીળા રંગનું હતું, ત્રેતાયુગમાં ભક્તોના અર્થે દશરથ રાજાને ત્યાં પ્રગટ થઈને દુષ્ટ રાવણ જે (૩૩) કરોડ દેવતાઓને દુઃખ દેતો હતો તેને મારીને દેવતાઓનાં બંધન કાપ્યાં અને ચાર પુષ્ટીકાર્ય કર્યાં તેમાં પ્રથમ:—

(૧) સમુદ્રમાં પાજ બાંધી તેમાં પોતાની આજ્ઞાથી લોકોએ (પાશાણ) પથર મુકવા લાગ્યા તે પાશાણ ડુબી જવા લાગ્યા ત્યારે પોતે શ્રી રામચંદ્રજીએ પોતાના પ્રતાપ બળવડે સ્વયંઋષાથી એક પાશાણ ઉપર રા, શબ્દ અને એક પાશાણ ઉપર મ, શબ્દ સલાટ પાસે કૌતરાવીને જળની અંદર પોતે આજ્ઞા કરીને નાંખાવ્યા કે તુરત તરવા લાગ્યા. એવી રીતે અનેક પાશાણ રામ, નામના શબ્દ લખીને નાંખ્યા તે ઠેક સુધી શેતુ એટલે (પાજ) પુલ બાંધીને પ્રભુએ પોતાનું મહાત્મ અર્થાત પ્રતાપ બળ બતાવ્યો છે.

(૨) પુષ્ટીકાર્ય જે સવરી એટલે બીલડી જાતની હીન જ્ઞાતીની હતી તેના (ઝુઠાં) એઠાં બોર પોતે આરોગ્યા એ કાર્ય મર્યાદાનું નથી શ્રી રામચંદ્રજી તો પુરશોત્તમ સ્વરૂપ છે, તેમ ક્ષત્રીય કુલમાં પ્રગટયા અને જાતની બીલડી તેનાં એઠાં બોર આરોગ્યા તેનું શું કારણ ? પરંતુ પોતે ભક્ત વત્સલ છે. એટલે પત્રીત્રતા કે અપવી-ત્રતાનો વીચાર ન કર્યો. જે વખતે એ બીલડી જંગલમાં બોર વીણતી હતી તે વખતે ચાખી જોતી જો ખાટાં લાગે તે તો પોતે ખાઈ જતી અને મીઠાં લાગે ત્યારે ચમકી ઉઠે કે એ તો મારા રામજી લાયક છે. તે ધણાએક દીવસે વીણીને બોર ભેગાં કર્યાં હતા. તે એના સ્નેહથી વશ થઈને એક સમયે શ્રી રામચંદ્રજી મૃગીયા રમવા વનમાં જતાં વચમાં એની ઝુંપડી આવી ત્યાં પોતે જરા વિશ્રામ લીધો. બીલડીના ઘરમાં બીજે કોઈ પદાર્થ નહીં હોવાથી

એક તુંમડીમાં એકઠાં કરી રાખેલાં ધોર તે કેવળ દ્વિનયુક્ત થઇને પોતાની પાસે લાવી. આપ તો અંતર્યામી છે. એના હૃદયનો ભાવ જાણી પોતે આરોગ્યા તેનો સ્વાદ અમૃત કરતાં વધારે આવ્યો. જેમ સુદામાના તાંદુલ અને વીદુરજની બાજી ભાવથી ખાધી તેની માફક સ્વાદ લાગ્યાં. માટે ભક્તનો ભાવ હૃદયનો પ્રેમ એજ પુષ્ટીકાર્ય કહેવાય. આ ઉપરથી બતાવ્યું કે પ્રભુ ભાવના ભુખ્યા છે. પ્રેમને વશ છે. આપડે ખાસા શેવકી રાખી અને ભાવ ના હોય તો ઘી જેમ રાખમાં હોમે તેમ નીશક્તિ સમજવું. આચાર વીચાર એતો માર્ગની મેંડ છે. બાકી પ્રેમ એજ મુખ્ય છે.

(૩) પુષ્ટીકાર્ય. અહલ્યા જે સતી તે ગૌતમ રૂધીની સ્ત્રી ઉપર ઇન્દ્ર અને ચંદ્રએ પતીવ્રત ભંગ કર્યું. તેથી ગૌતમ રૂધીના શ્રાપથી ઇન્દ્રને આખા શરીરે (છીદ્ર) કાંજાં પડ્યા. અને ચંદ્રમાને શ્રાપ આપ્યો કે જેથી લાન્છન લાગ્યું. તે અધ્યાપી સુધી ચંદ્રમાંની વચમાં કાળો ઠાળો દેખવામાં આવે છે. અને અહલ્યાને શ્રાપ આપ્યો કે જા તું (શલ્યા) પથ્થર થઇને પૃથ્વી ઉપર પડ. તે રામઅવતારમાં શ્રીરામચંદ્રજીના ચણીખીંદનાં ચેળ આવવાથી તારા ઉપર ચરણ ધરીને ખંજોળશે. એટલે તે ચરણ કમળના સ્પર્શથી તારો ઉદ્ધાર થશે. તે ચણીખીંદના પ્રતાપથી તું દીવ્ય દેહ ધરીને સુંદર સ્ત્રી થઇ વૈકુંઠમાં જેજેકાર કરતી ચાલી જઇશ. આવો ચણીખીંદનો પ્રતાપ જણાવ્યો જેથી એ પણ પુષ્ટીકાર્ય કહેવાય.

(૪) પુષ્ટીકાર્ય, સમસ્ત અયોધ્યાવાસીયોને વૈકુંઠ લોકમાં શ્રી રામચંદ્રજી લઈ ગયા. ત્યારે એક (શ્યામ) કુતરૂં મહા પાપી મરવા પડ્યું હતું. ને તેના આખા શરીરમાં રૂંદે રૂંદે કોટાનકોટી કીડા પડ્યા હતા. તે કીડા સહીત કુતરાને પણ દીવ્ય દેહથી સ્વર્ગમાં લઈ ગયા. હવે તે કુતરૂં આગલા જન્મમાં એક ઢોંગી શૂર હતો. અને પેલા જે કીડા હતા તે બધા એના ચેલા હતા. ચેલાઓ શૂરને કહે છે કે હવે અમારો ઉદ્ધાર કર. પરંતુ શૂર

ન તરે તો બીજાને ક્યાંથી તારે. માટે ગુરૂ કરવા તો સાચા કરવા. નહીં તો પોતે હુણે અને સાથે બીજાને પણ હુણાડે. માટે શ્રી રામચંદ્રજી જીવના દોષ ન બેતાં બધાને તાર્યા. અને એવો પ્રતાપ બતાવ્યો કે જે ભુમીમાં આપણે ચણીખીંદ મુક્યો તે ભુમીના જીવ પ્રજાથી વીમુખ કેમ રહી શકે માટે બધા જીવોને તાર્યા તે પ્રતાપ બળ દેખાડ્યો તેથી પુષ્ટીકાર્ય કર્યું કહેવાય. માટે આ જયંતી વૈષ્ણવોએ અવશ્ય કરવી.

(૩) શ્રાવણ સુદી ૮ કૃષ્ણ જન્માષ્ટમી તે દ્વાપરયુગમાં શ્રી કૃષ્ણાવતાર થયો, એ અવતાર વૈષ્ણવ સંપ્રદાય એટલે પુષ્ટિ માર્ગમાં મનાય છે. એ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનું (વર્ણ) સ્વરૂપ રક્ષામ રંગનું હતું તે શ્રી કૃષ્ણએ શ્રી નંદ જસોદાજી ને ઘેર વૃજમાં અગીઆર વરસને બાવન દીવસ લીલા કરી અને વૃજવાસીઓને ગોવર્ધન યજ્ઞ સમયે વૃજને મૂશળધારાથી ઇંદ્ર હુખાવા લાગ્યો ત્યારે સુરલીની કુંકથી અથવા ટચલી આંગળીએ ગોવર્ધન બીજું નામ શ્રી ગીરરાજને ઉંચકીને આખા વૃજના લોકો તથા ગાય ગોપીની રક્ષા કરી અને (સુરપતી) ઇંદ્ર દેવોના રાજાએ સાત દિવસ સુધી મુશળધારે વૃષ્ટિ કરી અંતે હાર માની પ્રભુના અણીખીંદમાં સાદાંગ ઢંડવત કરી અને અપરાધ ક્ષમા કરાવ્યો અને જળની વૃષ્ટિને ભગવાને ઝારીજની સેવા માની લીધી એવા પ્રભુ દયાળુ છે. તેમ કૌંસાદિક દાનવો જે રાક્ષસોને મારીને (વસુધા) પૃથ્વીનો બાર ઉતાર્યો અને ધર્મ સ્થાપન કર્યો.

(૪) બાદરવા સુદી ૧૨ વામન અવતાર સતયુગ ઉતરતાં અને દ્વાપરના આરંભમાં શ્રી વામન ભગવાનનો અવતાર કશ્યપ રૂપિને ઘેર થયો, અદીતી માતાને પેટે અવતર્યા. હવે પ્રહલાદ-જીનો પુત્ર વિરેચન અને તેનો પુત્ર બળીરાજ બહુજ પુન્યદાન કરતો હતો કે જેના પુણ્યદાનના મોટા મોટા હુંગરો થઈ ગયા જેથી દેવતાઓના રાજા ઇંદ્રને મનમાં ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ અને તેને ભગવાનને વિનંતી કરી કે રાજા બળીના પુણ્યના ભેરથી મારું ઇંદ્રાસન જશે. માટે હવે બળી રાજાને મારો

અગર કપટછળ કરી પુણ્ય દાન કરતો છોડાવો. ત્યારે અહીં ભગવાન તો ભક્ત વત્સલ છે. દેવોનું રાખવું છે અને પોતાના ભક્ત રાજા બળીનું પણ રાખવું છે. ત્યારે ભગવાને કહ્યું કે એવો પુણ્યેશ્વરી દાનેશ્વરીને માયો ન જાય. છળકપટ કરીને દીનતા પૂર્વક મારા ભક્ત પાસે (યાચના) બિશુક થઈ કંઈક માથું તો પછી દાન કરતો બધ થાય. એટલે વામન સ્વરૂપે બટુક પ્રાદ્યુનું સ્વરૂપ ધરી બળીરાજા પાસે ભીક્ષા માગવા ગયા. ત્યાં રાજાએ (અતિથિ) ગરીબ પ્રાદ્યુ બિશુક જાણીને ઘણા આદર સન્માન સહીત રાજાએ હાથ જોડીને કહ્યું કે ઈચ્છા હોય તે માગો, તે આપું. ત્યારે વામન ભગવાને કહ્યું કે રાજા જો તારી ઈચ્છા હોય તો એક (પર્ણકુટી) નાની સરખી ઝૂંપડી બાંધવા સાડ મારે સાડા ત્રણ ડગલાં પૃથ્વી જોઈએ છીએ. એ સિવાય બીજું કંઈ જોઈતું નથી. ત્યારે રાજા બળીએ કહ્યું કે મહારાજ માગી માગીને એશું માગ્યું. રાજ્ય માગો, પાટ માગો, ગામ માગો, દ્રવ્ય માગો, પરંતુ વામનજીએ તેમાંનું એક પણ કબુલ કર્યું નહિ અને રાજા તારી જો શ્રદ્ધા હોય તો સાડા ત્રણ ડગલાં પૃથ્વી આપ નહિ તો મને ના કહી દે, આપું વચન વામનજીનું સાંભળી રાજા બળીએ હાથમા જળ લઈ સંકલ્પ મુકવાની તૈયારી કરી. ત્યારે દેવોના ગુરુ શુક્રાચાર્ય સમજી ગયા કે એમા કંઈ કપટ છે. જેથી રાજાને ઘણા સમજાવ્યા પરંતુ રાજા બળીએ એક વાત માની નહિ અને સોનાની ઝારીમાં જળ મંગારી સંકલ્પ મુકવા ગયા. એટલે તે ઝારીની નળીના (છિદ્ર) કાણામાં શુક્રાચાર્ય સૂક્ષ્મ ગતીથી પેઠા. કારણ કે જળ હાથમાં આવે તો સંકલ્પ મુકાય એટલે અહીં ભગવાન ચતુર શિરોમણી છે તેમજ જાણ્યું એટલે રાજાને કહ્યું કે એક સળી નળીમાં ઘાલો. તેમ કરવાથી તરત જળ આવ્યું. એટલે રાજાએ સંકલ્પ મુક્યો તે દિવસથી શુક્રાચાર્ય એક આખે કાણા થયા છે.

હવે અહીં ભગવાને શ્રી હસ્તમાં સંકલ્પ લીધો કે તરત એક મોટું વીરાટ સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. જેના પાતાળમાં પગ છે,

અને આકાશમાં (મસ્તક) માથું છે. એવા ત્રણ ડગલા પૃથ્વી માપી, અને અડધું પગલું બાકી રહ્યું ત્યારે વામનજીએ રાજા બળીને કહ્યું કે રાજા સત્ય હાર કે બાકીનું અડધું પગલું પૃથ્વી આપ. ત્યારે રાજા બળીએ એ હાથ જોડી દીનતા પૂર્વક કહ્યું કે પ્રભુ આ શરીર છે તે પૃથ્વીનોજ ભાગ છે. જ્યારે ત્યારે આખરે માટીમાં માટી મળી જશે. મારા શરીરના હૃદય વચ્ચે આપણો ચણીબીંદ મૂકો. તે વખતે વામન ભગવાને અતી પ્રસન્ન થઈ કહ્યું કે રાજા માગ માગ જે માગે તે આપું. તારું સર્વ સમર્પણ સાચું છે. તારી કીર્તિ જેવી મેં સાંભળી તેવુંજ તારું દાન અર્થાત્ સર્વસ્વ મને અર્પણ કર્યું. તે પછી રાજા બળીએ માગ્યું કે એજ ચણીબીંદ મારા હૃદયમાં સદા ખિરાજો તે પછી બળીરાજાને પાતાળનું રાજ્ય આપ્યું. અને (ચતુ) ચાર માસ રાજા બળીના દ્વારે છડી લઇને ચોકી રહ્યા છે. એટલે વામન અવતાર લઇને સર્વ સમર્પણ કરાવ્યું. અને બંને પક્ષનો ધર્મ રાખ્યો.

માટે સર્વ સમર્પણ એ પુષ્ટિકાર્ય મુખ્ય કરીને છે. માટે વામન જ્યોતિ વૈષ્ણવોએ અવશ્ય કરવી.

(૪) ચેત્ર વદી ૧૧ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીનું પ્રાગટ્ય કળિયુગમાં થયું તે શ્યામવરણ એટલે આપનું સ્વરૂપ મેઘ શ્યામ વરણનું સ્વરૂપ હતું. અને તે શ્રી લક્ષ્મણ ભટજીએ સો સોમ યજ્ઞ પુરા કર્યા ત્યારે પોતાનું પ્રાગટ્ય થયું. અને દેવી જીવો ઘણાજ કાળથી ભગવાનથી વિમુખ અર્થાત્ વિખુટા પડી ગએલા હતા. તેમના ઉદ્ધાર અર્થે માયાવાદને જીતી ભક્તિ માર્ગ એટલે પુષ્ટિ માર્ગ સ્થાપન કર્યો. એવી રીતે પ્રભુનાં સ્વરૂપ ધર્મ સ્થાપન અર્થે પ્રગટ થાય છે. અર્થાત્ જે કોઈ વેદ ધર્મનો (અતિક્રમ કરે) બહિષ્કાર કરે એટલે વેદ વિરૂદ્ધ વર્તે (ઉન્માત) અભિમાની હોય કોઈને ગણે નહિ તેવા દુષ્ટતાના ધર્મોને તોડવા સારૂ આ ચારે અવતારો ચારે યુગમાં મુખ્ય માનવાનું કારણ એજ કે એમને પુષ્ટિકાર્ય કર્યા છે. તેમાં પુષ્ટિ માર્ગથી વૈષ્ણવોએ તો મુખ્ય કૃષ્ણાવતાર ખાસ કરીને માનવાની

જરૂર છે. કારણ કે ત્રણ જે ગાકીના અવતાર, નૃસિંહ અવતાર, રામાઅવતાર, વામનઅવતાર, એ ત્રણે સોળે કળા સંપૂર્ણ નથી, અપૂર્ણ છે. જેની કળાની ગણતરી છે. અને શ્રી કૃષ્ણા અવતાર એજ પૂર્ણ અવતાર સોળે કળા સંપૂર્ણ અવતાર છે. માટે પુષ્ટિ લકતોએ તો વૃજમાં અગીઆર વરસને બાવન દિવસ જે સ્વરૂપે બાળ લીલા રૂપે શ્રી નંદ જસોદાજીને ઘેર શ્રી ગોકુલમા (ખેડ્યા) રમ્યા છે તે સ્વરૂપ સેવવા યોગ્ય છે. બાકીના બીજા અવતાર નહિ.

હવે આરો જ્યંતિના ઉત્સવ અંતે પાલનાં એટલે જન્મ ઉત્સવ થઈ ગયા બાદ કેટલા એક ઘરમાં પ્રસાદ લેવાનું કહ્યું છે. તેમ અંદ્રમાજીના ઘરમાં ઉત્સવ અંતે એટલે ઉત્સવ થઈ ગયો કે તુરત સખડી પ્રસાદ લેવો જોઈએ. નહિ તો દોષવાન થાય છે, અને બીજાં છ ઘરમાં ત્રણ પુરૂં કરવાનું કહ્યું છે. પરંતુ ન રહેવાય તો જન્મ અંતે ફળાહાર કરવી, તેથી પણ ન રહેવાય તો મહાપ્રસાદ લેવો. પણ અનપ્રસાદી લેવું નહીં. એવો કેટલો-એક બુદ્ધાસો શ્રીમદ્ ગૌસ્વામી બાળકો તથા ઉત્તમ લગવદીઓના મ્હોંડેથી સાંભળ્યો છે. કારણકે મુખ્ય જે કાર્યાકારણ હતું તેનો જન્મ થયા બાદ જેજેકાર થઈ ગયો.

સંપૂર્ણ.

પ્રસંગ-૨૫ મે.

શ્રી હરીરાય કૃત વૈષ્ણવ ઉપદેશ (૨૭) શિક્ષા માળા વિષે.

(૧) લગવાન સર્વ વાતે સમર્થ છે માટે પ્રાર્થના કરવી નહિં.

(૨) અભિમાનનો ત્યાગ કરવો ને સ્વામિત્વ આધીનની ભાવના કરવી અર્થાત્ દરેક કાર્યમાં અભિમાનનો ત્યાગ કરી પ્રભુને આધીન રહેવું.

(૩) સર્વત્ર સદા ત્રણ દુઃખ સહન કરવાં (૧) આધી ભૌતિક દેહના સંબંધી જે દુઃખો રોગાદિક તથા કુટુંબીઓથી જે દુઃખ થાય તે. (૨) આધ્યાત્મિક દુઃખથી ગૃહ દંડ. ચોર દંડ. રાજ્ય દંડ (૩) આધી દૈવિક દેવ ઇચ્છાથી અર્થાત્ પ્રભુ ઇચ્છાથી ઓચિન્તુ દુઃખ થાય છે અગર તે આપણી કસોટી જોવા સારૂ ભગવાન તરફથી જે દુઃખો થાય છે તેમાં ધીરજ કેવી રાખવી કે (તકવત) છાશવત-જડ ભરતવત-અને ગોપ (ભાર્યાવત) ગોપની સ્ત્રી વત ત્રણે દુઃખ સહન કરવાં એનું નામ ધૈર્ય.

(૪) સર્વ ઇંદ્રિયો ભગવદ્ પદ પરાયણ રાખી લૌકિક વિષય સુખ, દુઃખ, ખાન, પાનમાં જવા દેવી નહિ.

(૫) ઘરમાં સ્ત્રી તથા (અન્ય) બીજાઓનું ખોલવું મનમાં નહિ ભાવતાં તેના ઉપર ક્રોધ નહિ કરતાં ક્ષમા રાખવી અને ચિન્તને પ્રભુમાંજ જોડવું એટલે પરાવવું.

(૬) આ લોકમાં તથા પરલોકમાં સર્વથા હરી શરણ રાખવું અર્થાત્ પ્રભુજ મારું આ લોક ને પરલોકનું સિદ્ધ કરશે. એવી સરળ ભાવના રાખવી.

(૭) અશક્તિમાં તથા સશક્તિમાં એટલે થઇ શકે અથવા ન થઇ શકે તેમાં પણ હરી શરણ રાખવું. તે સર્વમાં પ્રભુજ મારું શરણ છે, એમ દૃઢ ભાવ રાખવો.

(૮) કોઇ પણ દિવસ કોઇ પણ કાર્યમાં (અન્ય) બીજા દેવનો આશ્રય ન કરતાં પ્રભુનોજ દૃઢ આશ્રય રાખવો. (અન્યાશ્રય) બીજા દેવનો આશ્રય ભક્તિ માર્ગમાં બાધક છે માટે પુષ્ટિ ભક્તોએ પ્રાણાંત કષ્ટે પણ અન્ય દેવનો આશ્રય સર્વથા ન કરવો. કારણ કે પ્રભુ સર્વ સમર્થ છે. અને તે પોતાના ભક્તોનું (અહિત) ખોટું નહિ કરતાં અવસ્થા હિતજ કરશે.

(૯) અવિશ્વાસ ન કરવો. ભક્તિમાર્ગમાં તે સર્વથા બાધક છે. બ્રહ્મજ્ઞ અને આત્મક પક્ષીવત્ રહેવું-અને જે પ્રાપ્ત થાય તેનું મમત્વ વિના સેવન કરવું. અથવા ભક્ત જનોએ કોઇપણ દિવસ ભક્તજ પણ ભગવાનમાં અવિશ્વાસ લાવવો નહિ. અવિશ્વાસથી

સર્વ કાયં બગડે છે. હંમેશાં અતોષી અને પ્રસન્ન રહેવું. ઉદાસીન અમંગલ કદાપિ ન રહેવું.

(૧૦) સકલ દેવ પ્રાકૃત છે. અક્ષર બ્રહ્મ ગણીતાનંદવાળુ છે. એક હરીજ પૂર્ણાનંદ છે. માટે શ્રી કૃષ્ણજ મારી ગતિ હો. અર્થાત્ અન્ય દેવો તેમજ અક્ષરની ઉપાસનાથી ભકતનું નિશ્ચિત (શ્રેય) ભલું થઈ શકે નહિ કારણ કે બધા દેવો (પ્રકૃતિ) પરાધીનતાને પ્રાપ્ત છે, તે પરાધીન દેવો પોતાના ભકતોનું શું કદવાણુ કરી શકે, તેમ અક્ષર બ્રહ્મનો આનંદ પણ (મર્યાદીત) આનંદ ગણી શકાય તેમ છે માટે અત્યાનંદર્નાવિઃ આ વાક્યના અનુસારે તો પૂર્ણાનંદ એટલે જેના આનંદનો પાર નહિ એવા શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન સેવ્ય છે.

(૧૧) શરણે આવેલાનો ઉદ્ધાર કરનાર એવા શ્રી કૃષ્ણને હું વિનંતી કરું છું કે શ્રી કૃષ્ણનું દંઢ શરણુ રાખનારે પોતાના ઉદ્ધારની ચિંતા ન રાખતાં નિશ્ચિત રહેવું કારણ કે શરણે આવેલા જીવનો શ્રી કૃષ્ણ પોતેજ ઉદ્ધાર કરે છે.

(૧૨) શ્રી કૃષ્ણનું ભજન રમરણુ કદાપી કોઈ કાળે પણ ચુકવું નહિ કારણ કે ભજન રમરણુ ચુકવાથી જીવ અસુરાવેશી બની ભય છે, માટે નિત્ય બને તેટલું શ્રી કૃષ્ણનું ભજન રમરણુ એકચિત્તે કરવું.

(૧૩) બ્રહ્મસંબંધ થવાથી પ્રભુ સાથે રોપાયલા બીજને દંઢ કરવા સાડ જેવા કે લૌકિક ભોગ ઉદ્વેગ પ્રતિબંધ તથા નાના પ્રકારના ભોગ ત્યાગ કરીને પ્રભુનું શ્રવણુ કીર્તન કરવું. કે જેથી સેવા રૂપી બીજ પલ્લવિત થઈ સેવામાં ચિત્ત લાગે.

(૧૪) (વ્યાવૃત્તિ રહીત) કશામાં ચિત્ત નહિ રાખતા શ્રી કૃષ્ણનું શ્રવણુ (પૂજનાદીક) સેવા કરવી. અને વ્યાવૃત્તિ હોય છતાં ચીતને હંમેશા પ્રભુની કથા વાતાંમાંજ ચીત રાખવું તેમ આપણું પોષણ થઈ શકે તેટલું દ્રવ્ય જો પાસે હોય તો વિશેષ (વ્યાવૃત્તિ) વેપાર રોજગાર ન કરતાં લોભ ન રાખતાં યથા લાભ અતોષ રાખી પ્રભુમાંજ સદા સર્વદા ચીત રાખવું.

(૧૫) જ્યારે શ્રી કૃષ્ણમાં (વ્યસન) આશક્તિ થાય ત્યારે તે કૃતાર્થ થાય છે. અર્થાત્ તમામ ઈદ્રિયો પ્રભુમાંજ લાગી જાય છે. એવી વ્યસના અવસ્થા જ્યારે જીવને થાય ત્યારે તે જીવ કૃતાર્થ થઈ શ્રી કૃષ્ણના અધરામૃતનું પાન કરે છે.

(૧૬) પ્રભુની સેવામાં તથા કથામાં દૃઢ આશક્તિવાળા જીવનો મરણપર્યંત કોઈ દિવસ નાશ થતો નથી.

(૧૭) (શ્રોતા) સાંભળનારાઓએ ભગવદ્ શાસ્ત્ર પ્રવીણ એવા પંડિત (વક્તા) કહેનારાઓની સુખની વાણીનું (શ્રવણ) સાંભળવું. અન્ય માર્ગીય તથા માયાવાદી બહીર્મુખ પંડિત તોની (બહીર્મુખ) ભગવાનની વિરુદ્ધ વાણીનું શ્રવણ કરવું નહિં.

૧૮ વિષયથી આક્રન્ત થએલા દેહમાં હરી જે સર્વ દુઃખ ના હરતા એવા શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનો આવેશ સર્વથા થતો નથી. અર્થાત્ જેઓ અહરનીશ વિષયનું ધ્યાન કરનારા છે, તેઓના હૃદયમાં પ્રભુ કદાપિ ખિરાજતા નથી. કારણકે પ્રભુના આવેશમાં વિષય મહા બાધક રૂપ છે.

(૧૯) લૂખા લોજન કરતાં જેમ ધીવાળું લોજન સ્વાદિષ્ટ અને ઉત્તમ છે, તેમ ભગવાનના શુણોનું કીર્તન સુખરૂપ અને ઉત્તમ છે.

(૨૦) પ્રભુ જ્યારે પોતાના ભક્તોને શુણાનું વાદ કરતાં કરતાં વિરહભાવ યુક્ત થઈ જતાં જીએ છે. ત્યારે તત્કાલ હૃદય-માંથી બહાર પધારી તે જીવને આનંદનું ઢાન કરે છે.

(૨૧) માટે હંમેશાં સર્વ વસ્તુનો પરિત્યાગ કરી (નિરોધ) વૈરાગ્ય પૂર્વક પ્રભુના શુણો ગાવા અર્થાત્ સંસારના તમામ વિષયોને ત્યાગી પ્રપંચ વિસ્મૃતિ પૂર્વક ભગવદાશક્તિથી પ્રભુના શુણ ગાવા.

(૨૨) સંસારી એટલે લૌકિક જીવો ભગવાનની ભક્તિ કરતા નથી. જેથી તેનો પ્રભુએ ત્યાગ કર્યો છે, તે જીવ ભવસાગરમાં મગ્ન છે. અને ભગવાનના ભક્તોએ અહંમતા મંમતાત્મક

સંસાર ત્યાગ કર્યો છે, જેથી તે પ્રભુના અલૌકિક આનંદમાં નિમગ્ન છે તેમ જાણવું.

(૨૩) સંસારના આવેશથી બહીર્મુખ થયેલી ઇન્દ્રિયોના કલ્યાણ સારૂ વ્યાપક એવા શ્રી કૃષ્ણમાં તેનો (વિનયોગ) અંગીકાર કરાવવી જેથી પ્રભુ સન્મુખ થએલી ઇન્દ્રિયો અહંમતા મમતાત્મક સંસારના કલેશથી ઉત્તમતાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

(૨૪) પુત્રે કૃષ્ણ પ્રિયેરતિઃ આ વાક્યના આધારે શ્રી કૃષ્ણમાં પ્રીતિ કરે એવા પુત્ર અર્થે પોતાની સ્ત્રી સાથે ગમન કરવું, અર્થાત્ ભગવદ્દીય પુત્રની ઉત્પત્તિ તેમ સેવામાં સહાયતા અર્થે. લૌકિક સુખની રતી અર્થે વિષય કરવાથી વિશેષ સંસાર વળગે છે. અને વિષયનું ધ્યાન કરનારને કામ ઉત્પન્ન થાય છે. કામથી ક્રોધનો જન્મ થાય છે. ક્રોધથી રમૃતિ વિજ્ઞમ થાય છે. રમૃતિ જ્ઞમથી બુદ્ધિ નાશ થાય છે. બુદ્ધિ નાશથી તેનાં સકલ કાર્ય લૌકિક અલૌકિક બગડે છે, માટે સુંદર બુદ્ધિના ઉપાયમાં રહેવું.

(૨૫) (નિરોધ) ચૈરાગ્ય મહા કૃણરૂપ છે. તમામ ઇન્દ્રિયોને પ્રભુમાં નિવેદન કરી પ્રપંચ વિસ્મૃતિ પૂર્વક ભગવદ્દાશક્તિ રાખવી એજ નિરોધનું સુખ્ય લક્ષણ છે.

(૨૬) સેવાના કૃણમાં કાલાદિક બાધક કરવાને સમર્થ નથી. પરંતુ ઉદ્દેગ પ્રતિબંધ અને નાના પ્રકારના ભોગ વિજ્ઞાસ એ ત્રણે બાધ કરતા છે મટે ત્રણ વસ્તુનો ત્યાગ કરવાથી વગર વિલંબે કૃણ પ્રાપ્ત થશેજ.

(૨૭) ભગવાનના ભક્તોનો સત્સંગ કરવો અતિ ઉત્તમ છે, જેવી રીતે સુર્ય નારાયણના ઉદયથી જેમ અંધકારનો નાશ થાય છે, અમૃત પીવાથી જેમ મૃત્યુનો ભય મટી જાય છે, જ્ઞાન થવાથી સંસારની આશક્તિ છુટી જાય છે. ભક્તિ થવાથી ત્રિવિધ તાપ દૂર થાય છે, તવીજ રીતે સત્સંગના પ્રભાવ વડે ભક્તિ થીજ ભગવાનની પ્રાપ્તિ શાશ્વતમાં થી છે.

સંપૂર્ણ.

પ્રસંગ-૨૬ મો.

સાતે સ્વરૂપની ભાવના વિષે.

(૧) શ્રી ઠાકોરજીના મુખાળીંદ રૂપ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીનું પ્રાગટ્ય સંવત ૧૫૩૫ ના ચૈત્ર વદી ૧૧ ચંપાર-ક્યમાં પ્રાગટ્ય તે શ્રી મહાલક્ષ્મીજી વહુજીના સેવ્ય સ્વરૂપ શ્રી નાથજી શ્યામ સ્વરૂપ (ભૂજ) હાથ. ૨ (વામ) હાથી ભૂજ ઊંચી છે. અને (દક્ષિણ) જમણી ભૂજ (કટી) કેઠ ઉપર (મુઠી) મુઠી ખાંધેલી (અંશુબંધ) અંશુકાનું દર્શન. શ્રી ચરણ કમળ જન્ને એક સરખા સન્મુખ દષ્ટિ પીઠક ચોખંડી. નીંકુજ (દ્વારે) ખારણામાં ઉભા છે. પ્રાગટ્ય શ્રી ગીરરાજમાંથી સં: ૧૫૩૫માં લીલા નીકું-જની, ગામ નાથદ્વાર મેવાડમાં ટીકાયટ. શ્રી ગોવર્ધનલાલ તથા ચી. શ્રી દામોદરલાલજી મહારાજના માથે ખિરાજે છે.

(૨) શ્રી ગોસાઈ વેણુજીનું સ્વરૂપ સંવત ૧૫૭૨ના માગ-સર વદી ૬ ચણાઈમાં પ્રાગટ્ય શ્રી રૂક્મણીજી તથા શ્રી પદ્માવતીજી વહુજીના સેવ્ય, શ્રી નવનીત પ્રિયાજીનું સ્વરૂપ (ગૌર) ગોફ-ભૂજ જે દક્ષિણ ભૂજમાં (નવનીત) માંખણ-મહાવનના શ્રી ચમુનાજી-માંથી પ્રાગટ્ય ગજન ધાવનના સેવેલા ઠાકોરજી તેમનું પ્રમાણ પ્રકરણ (શુટરન) છુટણીએથી-ખાળલીલા-દસમસ્કંધના આઠમા અધ્યાયમાં ગામ નાથદ્વાર ટીકાયટ શ્રી ગોવર્ધનલાલ તથા ચી. શ્રી દામોદર લાલબાવાને માથે ખિરાજે છે.

(૩) શ્રી ગોસાઈજીના પ્રથમ પુત્ર મોટા શ્રી ગીરધરજી શ્રી ધરમી સ્વરૂપ સંવત ૧૫૬૭ કારતક સુદી ૧૨ને રોજ અડે-લમાં પ્રાગટ્ય શ્રી ભામની વહુજીના સેવ્ય સ્વરૂપ શ્રી મથુરાના-થજી શ્યામ સ્વરૂપ ભૂજ ૪ દક્ષિણ ભૂજના શ્રી હસ્તમાં શંખ, વામ ભૂજના શ્રી હસ્તમાં ચક્ર. વામ ભૂજ ઉપલીમાં ગદા, દક્ષિણ ઉપલીમાં પદ્મ, પીઠક ગોળ કણાવટમાંથી પ્રાગટ્ય-પદ્મનાભદ્રાસના સેવેલા. પ્રેમીય પ્રકરણ પ્રથમમાં મધ્યાયની ગોપ અષ્ટમી ગૌચારણ

તાલવનની લીલા, ગામકોટા તે હાલ સુગાઇવાળા શ્રી દારકેસ-
લાલજી મહારાજને માથે ખિરાજે છે.

(૪) શ્રી ગોવિંદજી શ્રી ગોસાઇજીના બીજા લાલ એશ્વર્ય
ગુણ પ્રાગટ્ય સંવત ૧૫૬૯ કારતક વદી ૮ અડેલમાં પ્રાગટ્ય
શ્રી રાણી વહુજીના સેવ્ય શ્રી વીઠલનાથજી ગૌર સ્થામ સ્વરૂપ
બુજા ૨ કટી ઉપર વામ બુજામાં સહિદ્ર શંખ, દક્ષિણ બુજામાં
કમળ, ચણાંબીંદ સરખાં. શ્રી મરતક ઉપર કીટ શ્રી સ્વામનીજી
એક શ્રી ગંગાજીમાંથી પ્રાગટ્ય શ્રી ગોસાઇજીના જન્મ સમય
પધાર્યો. લીલાકૃણ પ્રકરણના બીજા અધ્યાયની અંતર ધ્યાન સમય
પ્રેમ બીજસની અધ્યાય ૩૦ મે ગામ શ્રીજીદાર શ્રીગોપેશ્વર-
લાલજી મહારાજના માથે હાલ ખિરાજે છે.

(૫) શ્રી ગોસાઇજીના ત્રીજા લાલ શ્રી બાલકૃષ્ણજી વીર્ય
ગુણ પ્રાગટ્ય સંવત ૧૬૦૬ ભાદરવા વદી ૧૩ અડેલમાં પ્રાગ-
ટ્ય શ્રી કમલાવતીજીના સેવ્ય શ્રી દારકાનાથજી સ્થામ સ્વરૂપ
બુજા ૪ વામ બુજા નીચલીમાં શંખ ઉપલીમાં એક દક્ષિણ
બુજા ઉપલીમાં ગદા નીચલીમાં પદ્મ પીઠક ચોખંડી શ્રી સ્થામ-
નીજી અંદર ગૃહમાં, દામોરદાસ સંભરવાળાના સેવ્ય લીલા
પ્રેમેય પ્રકરણ અધ્યાય સાતમે. વેણું કુંજ લીલા.

હાલ કાંકરાણી શ્રીમદ્ શ્રી ત્રીજબુક્ષણલાલજી મહારાજને
માથે ખિરાજે છે. લીલા આંખનીચામણીની દસમસ્કંધમાં
એકવીસમે અધ્યાય.

(૬) શ્રી ગોકુલનાથજી ચોથા લાલજી યસગુણ પ્રાગટ્ય
સંવત ૧૬૦૮ માગસર સુદી ૭ મહા ઉત્સવ. અડેલમાં પ્રાગટ્ય
શ્રી પાર્વતી વહુજીના સેવ્ય શ્રી ગોકુલનાથજી ગૌર સ્વરૂપ
બુજા ચાર. બે બુજામાં વેણુંજી દક્ષિણ બુજામાં શ્રી ગીરરાજજી
વામ બુજામાં શંખ અને કમળ ઉપર શ્રી સ્વામનીજી બે (કાકાં)
ઉભાં છે અથવા ખિરાજમાંન છે. આ શ્રી ગોકુલનાથજી શ્રી
મહાપ્રભુજીના સાસરેથી પધાર્યો છે. લીલા સાધન.

હાલ કામવનવાળા શ્રી વલ્લભલાલજીને માથે ખિરાજમાં છે.

(૭) શ્રી રઘુનાથજી પાંચમા લાલજી શ્રી ગુણ પ્રાગટ્ય
સંવત ૧૬૧૧ કારતક સુદી ૧૨ અડેલમાં પ્રાગટ્ય શ્રી જાનકી

વહુલના સેવ્ય શ્રી ગોકુલ ચંદ્રમાલ સ્થામ સ્વરૂપ ભુજા બેમાં વેણું સહિત આકૃતિ શ્રી લલીત ત્રીભંગી જેવી. વામ ચરણનું સ્થાપન દક્ષિણ ચરણ ઉંચું કરીચિત અંગુલીનો સ્પર્શ વામ ચરણ જે નીચી દક્ષિણ ભુમિ ઉપર કૃપા અવલોકન. નારાયણદાસ ધ્યાનચારીના સેવેલા ઠાકોરજી મહાવનનાં શ્રી ચમુનાજીમાંથી પ્રાગત્ય લીલા ફળ પ્રકરણના ચોથા અધ્યાયમાં મહારાસની. ગામ કામવનમાં શ્રી વલ્લભલાલજીને માથે હાલ બિરાજે છે.

(૮) શ્રી ચમુનાથજી છઠ્ઠા લાલજી જ્ઞાન ગુણ પ્રાગત્ય સંવત ૧૬૧૫ના ચેત્ર સુદી ૬ અડેલમાં પ્રાગત્ય શ્રી મહારાણીજી વહુલના સેવ્ય સ્વરૂપ શ્રી ભાણકૃષ્ણજી ગૌર સ્થામ સ્વરૂપ ભુજા ૨ દક્ષિણ ભુજામાં નવનીત લીલા (સકટ ભંજનની) ઝોટલે ગાડાનું રૂપ લઇને દેવ આયો તે દેવને માથે છે. ત્રણ માસની વય.

અધ્યાય સાતમો-ગામ સુરતના શ્રી ક્રીજરત્નલાલજી મહારાજ તથા ચી. શ્રી ગોવિંદલાલજી મહારાજને માથે સેવ્ય સ્વરૂપ હાલ બિરાજે છે.

(૯) શ્રી ઘનશ્યામજી સાતમા લાલજી વૈરાગ્ય ગુણ પ્રાગત્ય સંવત ૧૬૨૮ કારતક વદી ૧૩ શ્રી મથુરાજીમાં પ્રાગત્ય શ્રી કૃષ્ણાવતી વહુલ તથા શ્રી ભાગીરથી વહુલના સેવ્ય સ્વરૂપ શ્રી મદન મોહનજી ગૌર સ્વરૂપ ભૂજા બેમાં વેણુંજી સહિત અર્ધાંગીકમાં પાદુકાજી શ્રી મસ્તક ઉપર પંચ શીખા સ્વામનીજી બે શ્રી મહા પ્રભુજીનાં માતા ઇલંબાગરૂજી કરતાં હતાં. તે અગ્નિ કુંડમાંથી પધાર્યા. લીલા ફળ પ્રકરણ પહેલો અધ્યાય વેણુંનાં કરી મળ ભક્તને રાસમાં બોલાવ્યાં તેનો અધ્યાય ૨૬ ગામ કામવન હાલ શ્રી રમણલાલજી મહારાજને માથે બિરાજે છે.

(૧૦) શ્રી નટવરલાલ શ્રી મથુરાનાથજીની (ગોદ) ગાદીના શ્રી ઠાકોરજી ગૌર સ્વરૂપ ભુજા બે દક્ષિણ ભુજામાં નવનીત વામ ભુજામાં (માટ) ઠોર લીલા ત્રણ વૃત મરહન બાર માસનું વય ગામ (રાજનગર) અમદાવાદના શ્રીમદ્ધમુદનલાલજી તથા ચી. રણ-છાંડલાલજી મહારાજના માથે હાલ બિરાજે છે. અધ્યાય સાતમો. સાતે સ્વરૂપની ભાવના સંપૂર્ણ.

પ્રસંગ ૨૭ મો.

વિધવા સ્ત્રીઓના સ્વધર્મના રક્ષણ વિષે.

(વિધવા) દુરભાગા શાસ્ત્રમાં જેને ખોટા ભાગ્યવાળી કહે છે. એટલે જેનું સૌભાગ્ય પોતાના પતિ પાછળ નષ્ટ (નકારું) થવાથી વિધવા બાઈએ પોતાના સૌભાગ્ય મદ જે (કુકુમ) કંકુનો ચાંદલો તેનો પ્રથમ ત્યાગ કરવો. અને પ્રભુનું ચર્ચામૃત લેવું તથા (સુવર્ણ) સોના ચાંદી વગેરેનાં ધરણ્યાં ભત ભતનાં અલંકારો તથા સારાં સારાં વસ્ત્રો જેમાં મોઢ ઉત્પન્ન થાય તેનો પરિત્યાગ કરવો. અને સફેદ બડાં ધોળાં વસ્ત્રો ધારણ કરવાં જેથી માયા મોઢ ઉત્પન્ન ન થાય અને લોભન એટલે ખાવાપીવામાં એવો ખોરાક લેવો કે સર્વ ઇંદ્રિયો (શાન્ત) ઠંડી શીતળ રહે જેથી પરપુરૂષ તરફ (ચીત) મન જાય નહિ. શાસ્ત્રમાં વિધવા બાઈને પરપુરૂષનું મોઢું જોવાનું કહ્યું નથી, તેમ એકાન્તમાં ભાઈ બહેનને પણ બેસવાનું કહ્યું નથી.

જમ્યા પછી સુખ પવિત્ર કરવા સાફ સોપારી લેવી પણ (તાંબુલ) નાગરવેલનાં પાન ખાવાં નહિ. કદાપિ પરપુરૂષમાં વિષય સુખની લાલસા થાય તો વિધવાઓના જે ધર્મો કહ્યા છે તે પાષ રૂપ થઈ પડે છે. અને રોમ રોમ અઘોર નર્કમાં જાય છે. માટે (એકાદસ) અગીઆરે ઇંદ્રિયોના મનના પવનવેગ ઘોડાને લગામ રૂપી મનને કાબુમાં રાખવું, જેથી સર્વ ઇંદ્રિયો કાબુમાં રહેશે. મનનો વેગ પવન કરતાં વિશેષ છે, માટે મનને ચલાયમાન થવા દેવું નહિ તેમ વિધવા બાઈએ પોતાનું સુવાનું બિછાવું રૂઢદાર રાખવું નહિ. શુષ્કપાટ ઉંનનો કામળો તથા ચટાઈ ઉપર સુવું અને વૈષ્ણવ ધર્મનાં પુસ્તકો તથા જ્ઞાન ઉપદેશ થાય તેવાં પુસ્તકો વાંચતાં આવડતું હોય તો તેનો અભ્યાસ કરવો. પરંતુ ચીતને ચલાયમાન કરે તેવા સંસારીક માયા મોઢ ઉત્પન્ન કરે તેવાં શ્રૃંગારરસનાં પુસ્તકોનો છાંયો પણ

લેવો નહિ તેમ એકાન્તમાં કોઈ પરપુરૂષ સાથે બેસવું નહિ. શાસ્ત્રમાં ભાઈ બહેનને પણ એકાન્તમાં બેસવાની મના છે. ચિત્ર કાઢેલી પુતળી દેખવાથી કામ વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે, તેા સાક્ષાત્કાર સંબંધથી શું ન આવ માટે હરીને ચાલવું. અને આજણા ખરા પતિ જે ત્રીલોચનનાથ શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર ભગવાન શ્રી હરી એટલે સર્વ દુઃખના હરતા અનાથના નાથ અંત સમયના બેલી જન્મોજન્મના કલ્યાણકારી સાથે તન મનથી એકતા રાખવી અને ઇશ્વર ભજન કરવું. અને તેના નામની શ્રી કૃષ્ણ શરણું મમની માળા એક ચિત્તથી ફેરવવી. અને ભગવદ્ મંદિરમાં જ્યાં શ્રી ઠાકોરજી બિરાજતા હોય ત્યાં નાહી ઘોઈ અધિત્ર વસ્ત્ર પહેરી પ્રભુના દર્શને જવું ત્યાં જે બને તેા પ્રભુની સેવા ટેહેલ કરવી. અને નીચી દષ્ટિ કરી સમભાવ રાખી સીધા પોતાને હેર આવવું.

અને લોહીકી એટલે લોકાચારનું સુખ તેા ફક્ત ચાર દિવસનું છે. અને સાચા સખા શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન અલૌકિક સુખ આપનારા છે. મેલાકમાં ઉદેપુરના કુંભારાણીની સ્ત્રી ભકતરાજ મીરાંબાઈએ પોતાના આત્મીય અનુભવથી ગાયું છે તે પદ.

૫૬.

મુખડાંની માયા લાગી રે મોહન પ્યારા ॥ મુખડું મેં જોયું તારૂં આ જગતડું થયું ખાડું; મન મારૂં રહ્યું ન્યાડું રે (મોહન પ્યારા) સંસારીનું સુખ એવું, ઝાંઝવાના નીર જેવું, તેને તુચ્છ કરી ફરીએ રે (મોહન) સંસારીનું સુખ કાચું, પરણીને રંડાવું પાકું તેને ઘેર શીડ જઈએ (મોહન) પરણું તેા પ્રીતમ પ્યારે અખંડ સૌભાગ્ય મારે, રંડવાનો ભય ટાળ્યો રે (મોહન).

માટે બેને, આ અસાર સંસારનું સુખ ચાર દિવસનું અજવાના (નીર) જાણીના પરપોટા જેવું સમજી અખંડ સૌભાગ્ય પ્રભુ સાથે અંધવેા જેથી કોઈ દિવસ તેને રંડાવેા આવતોજ નથી. અને તેને અવિચળ શ્રુટા સૂર્ય ચંદ્ર તપે ત્યાં સુધી તપે છે અને આલોક પરલોકનું તેનું કાર્ય સુધરી જાય છે. માટે એકજ પ્રભુ ઉપર પ્રેમ રાખવો.

પ્રસંગ ૨૮ મો.

જીવ શિક્ષા, જ્ઞાન, વૈરાગ્યનાં ધોળ પદ વિષે.

પદ ૧ પહેલું (રાગ ખિહાગ)

દ્રઢ ઇન ચરણુન કેરો ભરોસો. ॥ શ્રી બલ્લભ નખ અંદ્ર
છટા બિન સખ જગમાંજ અંધરો. ॥૧॥ સાધન જ્યાર નાહિ યા
કલિમેં જાસો હોય નિવેરો. ॥ સૂર કહા કહે દ્વિવિધ આંધરો
બિના મૂલકો ચેરો. ॥૨॥

પદ ૨ બીજું (રાગ ધોળ)

શ્રી બલ્લભ વિકૃલ હરી ન જાણ્યા, તેણે સર્વસ્વ ખોણું રે. ॥
શું લાવ્યા શું લઈને જાશે, વારંવાર વેવાયા રે. ॥ પુષ્ટિ માર્ગમાં
જે જન આવ્યા, વિશ્વાસે ન વળગ્યા રે. ॥૧॥ સેવાનું ફળ સેવા
થાશે ઋતુ પ્રમાણે મેવારે. ॥ સંપત પ્રમાણે સમર્પી લઈએ
તેનું નામ તે સેવા રે. ॥૨॥ સેવા કરશે ને પાખંડ ધરશે, તે
અથડાતા મરશેરે. ॥ ભાવ વિના જે ભક્તિ કરશે, તે પરચર
કેમ તરશેરે. ॥૩॥ મીઠું ખાલે ને આચારણુ ખોટાં, તે નર ખરને
તોલેરે. ॥ માધવદાસ તો એટલું માગે, તેનો સંગ ન કરીએ રે. ॥૪॥

પદ ૩ ત્રીજું (રાગ ખિહાગ)

મનકી ખાત મનમેં રહી. ॥ આય અચનાક કાલને ઘેર્યો,
કણુ ન જાત કહી. ॥૧॥ કફ વાયુ શ્વાસ કંઠ ઇંધ્યો, જીભ
અટક ગઈ. ॥ અખ કહા રોવત અધર્મી, પહેલે કણુ ન ભઈ. ॥૨॥
લખ ચોરાશી કે દુઃખ પાચે, અખ નર ચોની લહી. ॥ સો તો
હરીકે કામ ન આઈ, પુની પુની ખોય એહી. ॥૩॥ મોહ જાળકી
પડ્યો ફાંસમેં, ભવકી ત્રાસ સહી. ॥ રસિક જન કહાં લો બરનો,
જમકી માર પહી. ॥૪॥

પદ ૪ ચું (રાગ ખિહાગ)

લજાયો હરી ભક્તનકો લેખ. ॥ મલમલ ધોચે
કપડા પહેરે અરૂ સુંડાયે કેશ. ॥ જો કાઉ માયાવાદી આવત
તીનસુ અતી ઉપેદેશ. ॥૧॥ ખડે દુઃખનકી ખાત ખનાવત

નહિ ધરમકો લેશ. ॥ બડે બડે પોથા સંગ રાખત, ઠગ ઠગ
ખાયો દેશ. ॥૨૧॥ જળ કોઈ સાધુજન આવત, તીનમેં રાખત
દેશ ॥ મનમેં. કહતહે મો સમ નાહી, ચલ્યો પાપકે પેખ. ॥૨૩॥
એસે અપનો જન્મ ગુમાયો, કહા કહું હંમેશ, ॥ રસીક દાસ
જનકી સખ રાખો, શ્રી બલ્લભ મધુરેશ. ॥૨૪॥

પદ. ૫ મું (રાગ બિહાગ)

અખ મેરી કોણુ ગતિ બૃજનાથ. ॥ ભજન વિમુખ અરૂ
શરણુ નાહિ. પ્રીરત વિષયા સાથ. ॥૧॥ હું પતીત અપરાધો
પુરણુ. આચરૂ કર્મ વિકાર. ॥ કામ કોધ અરૂ લોભ ચીંતવન.
નાથ તું મહી બીસાર. ॥૨॥ અખ ચરણુ શરણુ લપટાનો. રાખી
લો મહારાજ. ॥ સૂરદાસ પ્રણુ પતીત પાવન. શરણુ કો બીરદ
સંભાર. ॥૩॥

પદ ૬ હું (રાગ બિહાગ)

આજ કામ કાલ કામ પરસુ કામ કરનો. ॥ પહેલે દિન
બહોત કામ કામમાં પીછે મરનો ॥૧॥ જગત કામ સોવત કામ
બહીમુંખ હોય ચલનો. ॥ છોડ કામ સમરસ્યામ સૂર શરણુ
રખનો. ॥૨॥

પદ ૭ મું. (રાગ બિહાગ.)

મનકો વેગ પવન હું તે ભારી. ॥ કળહુંક રાજ સિંહા-
સન ચાહાત હય ગજકી અસ્વારી. ॥૧॥ કળહુંક વિષયવાસના
ચાહત આલિંગન પર નારી. ॥ કળહુંક ભાત કુટુંબ ચાહત સોવત
જાય અટારી. ॥૨॥ કળહુંક જ્ઞાન વૈરાગ્ય હું આવત. બેઠત
હોય બનચારી. ॥ કળહુંક સંત મહંત હોય બેઠત પૂજવત
બ્રહ્મચારી. ॥૩॥ કળહુંક ચિંતા શોક સમુદ્રમે બેઠત હે દુખી-
ચારી. ॥ રસીકદાસ જનકી સૂન લીજે. વાગબીસ ગીરધારી. ॥૪॥

પદ ૮ મું (રાગ સોરઠ.)

ટાળી ના ટળે કર્મ ગતી ટાળી ના ટળે. ॥ કહાં વે રાહુ
કહાં વે રવી શશી આન સંજોગ પર. ॥૧॥ ઋષિ વસિષ્ઠ મુનિ
પકિત જ્ઞાતા રૂચી રૂચી લગન ધરે. ॥ હશરથ મરણુ હરણુ

સીતાકો બન બન રામ ફિરે. ॥૨॥ પાંડવ કુલકે આપ સારથી
તીનહું પેં વિપત પડે. ॥ ચક્રવર્તિ હરિશ્ચંદ્ર રાજ નીચ ધર
પાણીકાં ભરે ॥ ૩ ॥ તીન લોક સખ ભાવ હીતે વશ સૂરનર
મુનિ અસૂરે. ॥ સૂરદાસ હોની સો હોષ મુરખ કયોં શોચ કરે ॥૪॥

પદ ૯ મું (રાગ ખિહાગ.)

નાચ્યો બહોત ગોપાલ અબ હું મેં નાચ્યો બહોત ગોપાલ ॥
કામ કોધકો પેયોં ચોલનો કંઠ વિષયકી માલ. ॥૧॥ તૃષ્ણા
નાહ કરત ઘટ ભીંતર નાનાવીધકે તાલ. ॥ ભમર હોય મન
રહ્યો પખાવજ ઉપર હંસગત ચાલ. ॥૨॥ માયા કટીકે ફેંટા
બાંધ્યો લોભ તીલક દીયો બાલ. ॥ મહા મોહકે નેપૂર પહોરે
નીંદા શબ્દ રસાલ. ॥ ૩ ॥ કોટી કલા કછુક દીખલાઈ જલ-
થલ શુદ્ધ આકાર. ॥ સુરદાસકી સખ અવિદ્યા દૂર કરો નંદલાલ ॥૪॥

પદ ૧૦ મું (રાગ ખિહાગ.)

મન રે તેં બહુ બીધ પોલ ચલાઈ. ॥ ભક્ત ભક્ત કહી
જગત પુજાયો, સખ ભઈ વિમુખતાઈ. ॥૧॥ ભગવદ્ ધર્મ કોટીકે
પલટે કહું કો કહું બીકાઈ. ॥ કોટીક ભાંત દીખાયે દીનતા
તહું ન પેટ ભરાઈ. ॥૨॥ કહાંલો કહું પ્રશંસા તેરી, સમજ
સમજ સકુચાઈ. ॥ રસીકદાસ જન જન કૃપાનિધી કછુ એક
ધીર ધરાઈ. ॥ ૩ ॥

પદ ૧૧ મું (રાગ ખિહાગ.)

ભજન બિન જીવત જેસે પ્રેત મન મલીન ધર ધર પ્રતિ
ઢોલત, ઉઠર ભરનકે હેત. ॥૧॥ કબહું પાવત પાપકો પૈસા ગાડ
ધુડમેં હેત. ॥ સેવા નહિ ગોવિંદચંદકી ભવન નીલકો ખેત. ॥૨॥
મુખ કટુ વચન કરત પરનીંદા સંતનકું દુઃખ હેત. ॥ સુરદાસ
બહુત કહા કહું કુખે કુટુંબ સમેત. ॥૩॥

પદ ૧૨ મું (રાગ ખિહાગ.)

મનરે તું ચીંતા ન કર યા પેટકી. ॥ ચલન હલન તામેં
કછુ નાહીં. કલમ લીખો જો ઠેઠકી ॥૧॥ જીવ જંત જલ સ્થલમેં
જેતે તીન વીધ કહો સમેટકી, ॥ સમય પાયે સખ હીનકું પહોંચત

કહાં જાપ કહાં બેટકી. ॥૨॥ જેસો જાકો લીજ્યો વિધાતા તેસો
મીલહે તેટકી. ॥ સુરદાસ વાહીકો કયોં ન સમરીએ જો નર
એસો ચેટકી. ॥૩॥

પદ ૧૩ મું. (રાગ બિહારી)

ઘેર ઘેર નહિ આવે અવસર ઘેર ઘેર નહિ આવે. ॥ જો
જાણે તો કરશે ભલાઈ જન્મો જન્મ સુખ પાવે. ॥૧॥ ધન જોખન
અજલીકો પાની વણસતાં વાર ન લાગે. ॥ તન છુટે ધન કો
ન કાંમકો, કાય કું કરપી કહાવે. ॥૨॥ જાકો મન બદ્યો કૃષ્ણ
કહેનકું જુઠં કબહું નહિ આવે. ॥ સુરદાસકી એહી બીનતી
હરખી નીરખી શુણ ગાવે. ॥૩॥

પદ ૧૪ મું. (રાગ બિહારી)

કેતી કહી સમજાય તોસું કેતી કહી સમજાય. ॥ નંદ
નંદનકે ચરણ કમલ બજ તજ પાખંડ ચતુરાઈ. ॥૧॥ સુખ
સંપત દારા ધન વેહે જુઠે સખ સમુદાઈ. ॥

સણબંગુર એ સખે શ્યામ બીન અંતે સંગ નહિ જાઈ. ॥૨॥
જન્મ મરણ બહોત યુગ બીતે અજહું લાજ નહિ આઈ. ॥
સુરદાસ ભગવંત બજન બીન જઈએ ગાંઠ ગમાઈ. ॥૩॥

પદ ૧૫ મું. (રાગ બિહારી)

સખ દીન ગએ વિષયકે હેત. ॥ ગંગ જલ છાંડ કુપ
જલ પીવત હરી તજ પુજત પ્રેત. ॥૧॥ જાન જુઠ અપનો તન
ખોયો કેશ બયે શીર ચેત. ॥ શ્રવણ ન સુનત નેન ન દેખત
અકે ચરન કે ચેત. ॥૨॥ રૂંધે દાર શબ્દ કૃષ્ણ નહિ આવત.
અંદ્ર જુહે જેસે કેત. ॥ સૂરદાસ કછુ અથ નહિ લાગત અમે
કૃષ્ણ કયોં નહિ લેત. ॥૩॥

પદ ૧૬ મું (રાગ કાફી.)

હરી ન ભજે તીનકે મુખ કારે. ॥ વિષય રસ પીવત પ્રેમ
સો. નામ સૂક્ષ્મરસ લાગત ખારે. ॥૧॥ શ્રી ભાગવત સૂચો નહિ
શ્રવણ ન કોટી જન્મ પાપકે મારે. ॥ સૂરદાસ એસે પતીતનકો
સદા યમદુત વાકો ઠોર હી મારે. ॥૨॥

(પદ ૧૭ સુ. રાગ ત્રિહાગ.)

કેતે દીન હરી સુન્દરણી બીન જોયે, પરનીંદા પરદ્રોહ પરમ.
અપને પીતર બીગાયે ॥૧॥ તેલ લગાય કીચો રૂચી મર્દન વજ્ર
મલમલ ધોયે. ॥ તીલક લગાય ચલે સ્વામી વે યુવતીનકે મુખ
જોયે. ॥૨॥ કાલ બલતે સખ જગ કંપત, બ્રહ્માદિકસે રોયે. ॥
સુર અધમકી હોય અધમ ગતી ઉદર ભરે ઓર સોયે. ॥૩॥

પદ. ૧૮ સુ. (રાગ ત્રિહાગ.)

અખ તો સાચે કળિયુગ આયો. ॥ પુત્ર પિતાકે કહ્યો ન
માનત કરત આપ મન ભાયો. ॥૧॥ પુત્રી બેચ પિતા ધન
ખાવત દિન દિન મોલ સવાયો. ॥ ચાતે (બરખા) વરસાદ અદ્ય
ભઈરી કાલે સખ જુગ ખાયો. ॥૨॥ છીપત ગોવર્ધન ઘટત
બંદ્રાખન કાલંદી રૂપ છીપાયો. ॥ સુરદાસ પ્રભુ યા કળિયુગમે
મોહે કાહેકું જવાયો. ॥૩॥

પદ ૧૯ સુ. (રાગ ત્રિહાગ.)

જોલો ભૈયા ગોવિંદ કૃષ્ણ હરી. ॥ માયા દામ કછુ નહિ
લાગત છુટત નહિ ગઠરી. ॥૧॥ ચહ કાયા કાગળકી પુતળી
છીનમે જાત જરી. ॥ જા મુખ તે સુર પ્રભુ નહિ ઉચરત તા મુખ
ધૂળ પડી. ॥૨॥

પદ ૨૦ સુ. (રાગ ત્રિહાગ.)

બીના ગોપાલ નહિ કોઈ અપનો. ॥ નહિ કોઈ માત તાત
સુત મરની ચહ સખ જગત રેનકો સ્વપ્નો ॥૧॥ ધનકે કારણ
નિશદીન જગ ભટકત વૃથા જન્મ ચોંહી અપનો ॥ અંતે સહાય
કરે નહિ કોઈ નિશ્ચય કાલ અગ્નિ મુખ જપનો. ॥૨॥ સખ
તજ હરી લજ યુગલ કમલપદ મોહની ચરણ ગડતે કપનો. ॥
કહત દાસ વલ્લભ શ્રીવીઠ્ઠલ ગીરધર રસના મુખ રટનો. ॥૩॥

પદ ૨૧ સુ. (રાગ સોરઠ.)

સખ દીન હોત ન ઝોક સમાન. ॥ પ્રગટ હોત પૂર્વકી
કરણી તજ મન શેષ અમાન. ॥૧॥ કળહુક રાજા હરિશ્ચંદ્ર

ગૃહે સંપત્ત મેરૂ સમાન. ॥ કબહુંક દાસ શ્વપચ ગૃહ રહીકે
અંબર હરત મસાણુ. ॥૨૧॥ કબહુંક રાજ યુધિષ્ઠિર બેઠે,
સિંહાસન અનુચર શ્રીભગવાન. ॥ કબહુંક દ્રુપત સુતા કેશ કૌરવ
દુશાસન તાણુ. ॥૩૧॥ કબહુંક રાજ રામ જનક દુહીતા બેઠે
વિચરત પુષ્પ વિમાન. ॥ કબહુંક રૂદ્રન કરત શ્રીરત હે મહા
બીખીન ઉદ્યાન ॥૪૧॥ કબહુંક દુલ્હે બન્યો બરાતી ચહુંદીસ મંગલ
ગાન. ॥૫૧॥ કબહુંક મૃત્યુ હોય બાત હે કર લબે પદ પાન. ॥૫૧॥
કબહુંક જનની જણ્યો બા દીનતે લીચો લાલ અરૂ હાંન. ॥
સુરદાસ યત્ન સખ જીઠે (વીધી) છટ્ટીકે અંક પ્રમાણુ. ॥૬૧॥

પદ ૨૨ સું. (રાગ બિહાગ.)

મન મેરો એક તાકું આપદા અનેક હે. ॥ રહ્યો ન વિવેક
ટેક પયો જી વિપીનમે. ॥૧॥ ગૃહે તજ બાંધ્યો એય ઉત કામ
કોષ ખેંચ. ॥ ચિરીયાકી ચાંચ જેસે બાજકી અપટમે. ॥૨॥
કેસેકર હરી બજીું કેસે તેરો ધ્યાન સજી. ॥ કેસે તેરો નામ રદુ
ત્રિવિધિ તાપકી તપતમે. ॥૩॥ સુર કહે વારંવાર આતુર હોય
કરો પુકાર. ॥ અબ મોહે રાખલેહો માયાકી અપટતે. ॥૪॥

પદ ૨૩ સું. (રાગ બિહાગ.)

મનરે તું વૃક્ષનકો મત લે. ॥ કાટે તાપર કોધ ન કીજે-
સીંચે તાપે ન સ્નેહ. ॥૧॥ જો કોઈ વાકો પથર ચલાવે તાહીકો
ફલદે. ॥ ધુપ સહત અપને શિરપર ઝોરનકો સુખ દે ॥૨॥
ધન્ય ધન્ય એ જડ પરમ પમારથ વૃથા માનસ દેહ. ॥ સુરદાસ
મન કર્મ બચન કર સંતનકો મત એહ. ॥૩॥

પદ ૨૩ સું. (રાગ બિહાગ.)

મન રે તું શ્યામસું કર હેત. ॥ કૃષ્ણ નામકી વાર કરલે
બચે તેરો ખેત ॥૧॥ મન સુવા તન પીંજરા તાસું બાંધ્યો
હેત. ॥ કાલ રૂપી મંજર ડાલે અબ ઘડી તોહે લેત. ॥૨॥
વિષય વિષય રસ છાંડ દેરે ઉતર સાયર સેત. ॥ સુર શ્રીગોપાલ
બજ લે સદ્ગુરૂ બતાય દેત. ॥૩॥

પદ ૨૪ સું (રાગ બિહાગ.)

તજ મન ફરી વિમુખનકો સંગ. ॥ ભાકે સંગત કણુદિ ઉપજત પરત ભજનમે' ભંગ. ॥૧॥ ખરકું કહાં અર્ગળ લેપન મર્કટ ભુષણ અંગ. ॥ કાગકું કહાં કપુર સુગાવત શ્યાન નહાવત ગંગ. ॥૨॥ કહાં ભયો પયપાન કરાવત વિષ નહિ તજત ભુજંગ. ॥ સુરદાસ પ્રભુ કાળી કામળીયા ચઢે ન દુજો રંગ. ॥૩॥

પદ ૨૫ સું (રાગ બિહાગ.)

મન રે તું ભુલ્યો જન્મ શુભાવે. ॥ ખખર ન પડી તોકું શીર ઉપર કાલ સદા મઢરાવે. ॥૧॥ ખાનપાન અટકયો નિસ વામર છલ્યા લાડ લડાવે. ॥ ગૃહ સુખ દેખ ફીરત કુલ્યો સો સ્વપ્ને મન ભટકાવે. ॥૨॥ કે તું છાંડ ભયગો ધનકું કે તોહી યહી છુડાવે. ॥ જ્યાં તોતા શેવર પર બેઠો હાથ કછુ નહિ આવે. ॥૩॥ મેરી મેરી કરત આવરે આયુષ્ય વૃથા શુભાવે. ॥ હરીકેતુ વિચાર વીષદ સુખ વિષ્ટા ચીત મન ભાવે. ॥૪॥ ગીરધરલાલ સકલ સુખ ઢાતા સુન પુરાણ સખ ગાવે. ॥ સુરદાસ બલ્લભ ઉર અપને ચરણ કમલ ચીત લાવે. ॥૫॥

પદ ૨૬ સું (રાગ બિહાગ.)

કાહેકું દેહ ધરી ભજન ખીના. ॥ ગર્ભવાસ મેં ભક્તિ કણુલી બહાર કાઢ્યો શ્રીહરી. ॥૧॥ કોલ દધને બહાર નીકાલ્યો પીછે બુદ્ધિ ફરી. ॥ સુરદાસ ભગવંત ભજન વિના જનની ભારે મરી. ॥૨॥

પદ ૨૭ સું (રાગ બિરાગ.)

મનરે તે ભુલે ભક્તિ વિસારી ॥ શિરપર કાલ સદા સર સાંધત છતી બાણ હારી. ॥૧॥ પૂર્વજન્મ કછુ સુકૃત કીનો મનુષ્યા-દેહ અવતારી. ॥ અખ તો નીચ કર્મમે' રંગ રાખ્યો દુષ્ટ વાસના ધારી. ॥૨॥ બાલપનો ખેલવેમે' ખોયો જ્ઞેમન ગયો સંગ નારી. ॥૩॥ વૃદ્ધ ભયો જખ આળસ આયો સર્વસ્વ હાયો જુગારી. ॥૪॥

જબ લગ રાગ જશ નહિ વાખ્યો. તબ લગ સેવ સુરારી. ॥
સુર કહે જન ચેત સવેરો અંતકાલ ભય ભારી. ॥૪૧॥

૫૬ ૨૮ સુ (રાગ બિહાર.)

હરહમ કૃષ્ણ કહે શ્રીકૃષ્ણ કહે તું ભક્ત્યા મેરી. ॥ ચેહી
મતલબકે ખાતર કરતાં હું ખુશામત મેં તેરી. ॥૧॥ દહીં આર
દુધ સક્કર દેતા હું હરવખત દ્રબે. ॥ તોભી હરરોજ હરી નામ
સુનાતી ના સુબે. ॥૨॥ કરે ગુનગાન ગોવિંદકા તુ મુખમેં પરી રહે
ભલા. ॥ નહિ તો મેં ખેંચ નીકાલુ કયોં મુખમેં ચામ ભલા.
॥૩॥ ખોઈ છાંદગી સારી સોઈ ગુન્હા માફ તેરા. ॥ દયા પ્રીતમ
ભુલે મતી નામ આખર ભકત મેરા. ॥૪॥

૫૬ ૨૯ સુ (રાગ ધોળ.)

શ્રીવલ્લભ ગુણ ગાવારે ગાવા. ॥ કે અવસર નહિ આવે
આવા. ॥ વલ્લભ ગુણ. ॥ કે લક્ષ ચોરાશીમાં પડશે. ફરી ફરી
અવતાર કયાં ધરશે સેવા સ્મરણ કયારે કરશે. ॥૧॥ કે ચીત-
ડામાં ચેતીમે ચાલો કે નગણ્યાં થઇને શું મહાલો. પ્રભુજી વિના
ઠાઠ સરવ ઠાલો. ॥૨॥ કે જીવને તો બાલપણું રહે છે. આંગ-
ણીયે તો આંબલીયું પાકે તેની તે સાખો હરીજન હોય તે આખે
॥૩॥ કયાં કૃત રાગણીએ ચઢશે કે જમના ઝપેટા પડશે. પછી
રે જીવને પરતાવો થાશે. ॥૪॥ ધાર્યું તો શ્રીહરીરાધજીનું થાશે.
ખીજું બધું અવરથા જશે. ધાર્યું તો શ્રીવલ્લભનું થાશે. ॥

૫૬ ૩૦ સુ (રાગ ધોળ.)

જય શ્રીકૃષ્ણ રે ભાઈ. ॥ બોલો બોલો બોલો તમે વૈષ્ણવ
રાઈ તેથી કહી મલ જાય નસાઈ. ॥૧॥ વલ્લભી વૈષ્ણવની ચહ
રીત જય શ્રીકૃષ્ણ પરમ પવિત્ર તેથી પ્રસન્ન થાય નવનીત. ॥૨॥
જેણે જેણે જય શ્રીકૃષ્ણ ગાયા તે તો અડસઠ તીરથ નાહ્યા. ॥
તેથી પરમ પદારથ પાયા ॥૩॥ નામ તણા મહીમા છે મોટો
તેથી જીગ લાગે છે ચોખો, સર્વે વૃજ ભુમિમાં લોટો. ॥૪॥ જેને
જેને જય શ્રીકૃષ્ણ ગાયા તેની સફળ થઈ છે કાયા, તે તો પાંચ

પદારથ પાયા. ॥૫૫॥ રાખો ચરણ કમળની છાયા તેનો ભવનો
ફેરો જાયા, તે તો હરીદાસ ગુણ ગાયા. ॥૬॥

પદ ૩૨ મું (રાગ ત્રિશુભ)

શ્રીગોકુલ રસ ચાખે જે કોઈ શ્રીગોકુલ રસ ચાખે. ॥
તાકો ચીત અનંત નહિ ભટકે, લોભ દીખાવે લાખે. ॥૧॥ પર્યો
રહે છાકરકી છેયાં નીરખત તરૂવર શાખે. ॥ શ્રીચમુનાં જલ
પાન કરત નિત્ય શ્રીખલ્લભ મુખ ભાખે. ॥૨॥ સાત સ્વરૂપ આદે
શ્રી ગીરધર ધ્યાન રૂદ્રમે' રાખે. ॥ રસિક પ્રીતમકી ખાનીક ઉપર
જગત વાર સખ નાખે. ॥૩॥

પદ ૩૨ મું (રાગ હુમરી.)

ગોરેસે બદનપે' ગુમાન કયા ખાવરે. ॥ રંગ તો પતંગ રંગ
કાલ ઉડ જાયગો. ॥૧॥ ધુ'વા કેસી ઘોર ધાર જાતેય ન લાગે વાર. ॥
નદીકે કિનારે વૃક્ષ કબહુ'ન ઠયેરાયગો. ॥૨॥ કુસ કેરી આગ કયા
ઓછે કેરી પ્રીત કયા. ॥ બકત કીરેસે કીર ઝટ નટ જાયગો. ॥૩॥
કહોત હે સુરદાસ જીવનેકી થોડી આસ. ॥ મૃત્યુ ભયે પીછે દેહ
ધ્યાનહુ' ન ખાયગો. ॥ ૪ ॥

પદ ૩૩ મું (રાગ હુમરી.)

ગોવિંદ ગોપાલ ગોકુલેશ નામ લીજીએ. ॥ વૃથા ક્રિયા
ધ્યાન કોહી ત્યાગ કીજીએ. ॥ ૧ ॥ મુખમે' ગોવિંદ નામ કરસો
ગોવિંદ કામ. ॥ પ્રીતસો ગોવિંદ નામકા સુધાહી પીજીએ
॥ ૨ ॥ અષ્ટ યામ યાહી તાત ઓર સો સદા વિરામ. ॥ વાહીકો
વૈકુંઠ ધામ યાહી જાન લીજીએ. ॥ ૩ ॥

જ્ઞાન વૈરાગ્યનાં (૩૩) પદ સંપૂર્ણ.

દ્રવ્યની સહાયતા.

સમસ્ત ભગવદી વૈષ્ણવોના દાસાનુંદાસ ગોપાલદાસ ગીરધરલાલને આ વૈષ્ણવસુબોધ રત્નમણિમાળા નામના પુસ્તકને છપાવવા સારૂ તનથી મનથી યાતો ધનથી જે કંઈ વચાચ્છાકિત અથાગ પરિશ્રમ લાઇ મદદ કરનાર મારા રનેહી મિત્ર બાઇઓનો હું મારા તન મનથી ધણોજ આભાર માનું છું. અને આવા રહસ્યસ્થ વીર પુરોનાં નામ જ્યાં સુધી સૂચિ, ચંદ્ર તથે ત્યાં સુધી અમર નામ તથે એવી મારી આશિષ છે.

(૧) હાલોલ-જીલ્લે પંચમહાલના પરી. ગોરધનદાસ ગીરધરલાલ ઠે. સોનીશળીયા.

(૨) હાલોલ જીલ્લે પંચમહાલના પરી. લલ્લુદાસ સેવકલાલ ઠે. સોનીશળીયા.

(૩) હાલોલ જીલ્લે પંચમહાલના પરી. મનસુખલાલ મુળજી ઠે. સોનીશળીયા નવા કુવા.

(૪) હાલોલ જીલ્લે પંચમહાલના શા. લલ્લુભાઇ પીતાંમચરદાસ તથા તેમના (લધુ) જંધુ નાનાલાલભાઇ ચાપનેરયા ઠે. નંદલાલશેરી.

(૫) હાલોલ જીલ્લે પંચમહાલના શા. રઘુછોડદાસ ત્રીકમલાલ ભગત ઠે. સોનીશળીયા.

(૬) ગામ જોધપુર દેશ મારવાડના શાચોરા. જગનનાથ જીવજીદાસ સહ હાલ સુરત.

(૭) ગામ ચીખલી જીલ્લે સુરતના શેઠજી માણેકલાલ ગોરધનદાસ મરખદી.

(૮) ગામ બેથું દેશ મેવાડ તે હાલ ચીખલીના મુખીયાજી દવે. ભગવાનદાસ માધવદાસ મરખદી.

(૯) ગામ બાદરવા તથા વાઠાશીનોરના મુખીયાજી બાપુલાલ પ્રેમાનંદ મરખદી.

(૧૦) શા. હમીરદાસ વ્રીજચૂખણદાસ (કીરતનીયા) ગા. ચીખલી જીલ્લે સુરત.

હાલોલવાળા (કિંકર) દાસાનુદાસ—
 ગોપાળદાસ ગીરધરલાલના સમસ્ત વલ્લભી વેળુવોને
 દીનતાપૂર્વક બે હાથ જોડીને જયશ્રીકૃષ્ણ.
 (સાલગીરી) વર્ષગાંઠ સં. ૧૯૩૧ ના આગસર સુદી ૯.

શ્રી ગાંધીજીના અંગ્રેજી વચનાશ્રુત વૃત્તકે આસસું રૂબના તીજ તેરશ ઓર પુનેમ ઓક ચૌદશ આશય તળની
યા વચનાશ્રુતકે વિશ્વાસ રાખીકે (પ્રયાણ) પરદેશગમન કરે તેા મનોરથ સિદ્ધ હોય.

(આમ તથા વિવ્રમ)

વૈ. મા. ક્ર. નં.	વૈ. નં.	આ. મા. ક્ર. નં.	આ. મા. ક્ર. નં.
૧	૨	૩	૪
૨	૩	૪	૫
૩	૪	૫	૬
૪	૫	૬	૭
૫	૬	૭	૮
૬	૭	૮	૯
૭	૮	૯	૧૦
૮	૯	૧૦	૧૧
૯	૧૦	૧૧	૧૨
૧૦	૧૧	૧૨	૧૩
૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
૧૨	૧૩	૧૪	૧૫

(લાભ તથા હાનિ)

બહોત સુખ હોય કલેશ ન હોય અર્થ પૂર્ણ હોય.

મહાભારત હોય અશુભ હવ નાશ હોય.

અર્થ પૂર્ણ હોય મનોરથ સિદ્ધ હોય કામના પૂર્ણ હોય.

કલેશ હોય, હવ નાશ હોય, કુશલ સુ ધર નહોં આવે.

વરણ લાભ હોય મિત્ર મીત્રે વ્યાધી મીટ લાભ હોય.

મહા વિનતા હોય, વિયોગ હોય, કદાચિત ધર આવે.

સૌભાગ્ય પાવે ગત સહિત બધી ભાંતી સુ ધર આવે.

મોંઢવો ન હોય, જહોત ખુશ હોય, હવ નાશ દુઃખ પાવે.

આશા પૂર્ણ હોય, સૌભાગ્ય પાવે, કામના સિદ્ધ હોય.

સૌભાગ્ય પાવે દિન બહોત કલે, કુશલશું ધર આવે.

કલેશ હોય હવ નાશ નહોં. સૌભાગ્ય પાવે નહોં.

માર્ગમાં સિદ્ધ હોય, મીત્ર મીત્રે વીધન મીટ ધનકા યીધ લાભ હોય.

વૈષ્ણવ સુબોધ રતનમણિમાળા (અથ) પુસ્તકના અગાઉથી આહક
થનારા અથવા તે આહક થવાની ઇચ્છા દર્શાવનારા વૈષ્ણવોનાં
ગામ વાર નામ નીચે મુજબ ચામર લખવામાં આવ્યા છે.

(૧) હાલોલ છ. પંચમહાલ

- ૧ મુખીયાજી અંબાલાલભાઈ
- ૨ પરી. દામોદર રણછોડ
- ૩ " સુનીલાલ દામોદર
- ૪ " ગીરધરલાલ ત્રીકમલાલ
- ૫ " પ્રેમાનંદ માણેકલાલ
- ૬ શા. જેઠાલાલ જંદાવન
- ૭ " ગોરધન માણેકલાલ અહં
- ૮ " ભોગીલાલ રતીકભાઈ
- ૯ " જગજીવન પીતામ્હર
- ૧૦ " મંગનલાલ સુખલાલ
- ૧૧ " મગન મુગજી પીતામ્હર
- ૧૨ " મનસુખ નારણજી
- ૧૩ " પરશોત્તમ કાળીદાસ
- ૧૪ " લક્ષુ ગીરધર
- ૧૫ " લક્ષુ કુબેર
- ૧૬ " ગોરધન રણછોડ
- ૧૭ " પુનમચંદ જેઠાલાલ
- ૧૮ પટેલ મોહન ભગવાનજી
- ૧૯ " ગોકલ પુનમલાલ
- ૨૦ " રણછોડ હ.ગોવન
- ૨૧ શા. મગનલાલ રણછોડ
- ૨૨ પરી. બીખા કાળીદાસ
- ૨૩ શા. ગોકલદાસ ભુરા
- ૨૪ દેશાઈ પુનમલાલ જગન
- ૨૫ પરી. સુનાલાલ મુગજી
- ૨૬ " મગનલાલ મુગજી
- ૨૭ " જગનલાલ મુગજી
- ૨૮ શા. હરગોવિન માણેકલાલ
- ૨૯ " કેશવલાલ મગન
- ૩૦ ટલાટી મગન જેઠા
- ૩૧ " જગજીવન જેઠા
- ૩૨ " દીપતલાલ જેઠા
- ૩૩ " શુરા જેઠા

- ૩૪ " સુનીલાલ જેઠા
- ૩૫ " જગન મથુરા
- ૩૬ " મનસુખ મથુરા
- ૩૭ " પુનમલાલ માણેકલાલ
- ૩૮ " જેઠાલાલ વજુ
- ૩૯ " ડાહ્યાભાઈ નાથજી
- ૪૦ " કેશવલાલ લક્ષુ
- ૪૧ ગોર મણીશંકર આત્મારામ
- ૪૨ " ગોપાલદાસ આરતરામ
- ૪૩ શા. ગળાભાઈ અમથા
- ૪૪ " છોટાલાલ કશનદાસ
- ૪૫ " ભોગીલાલ વજુ
- ૪૬ મોદી સુનીલાલ ગોરધર
- ૪૭ મોદી મોહન પરશોત્તમ
- ૪૮ શા જેઠાલાલ લક્ષુ
- ૪૯ " નરોત્તમ દવારકમાં
- ૫૦ " હીમતલાલ મગન
- ૫૧ પાટીદાર જવેર બેચર
- ૫૨ " જગન રણછોડ
- ૫૩ " જવેરભાઈ
- ૫૪ સેની માણેકલાલ રણછોડ
- ૫૫ " કેશવલાલ ધ્રુવર
- ૫૬ " ત્રીકમલાલ મુગજી
- ૫૭ પરી. જંદાવન કશનદાસ
- ૫૮ " ગોરધન કશનદાસ
- ૫૯ પારખ ગોરધન મથુરા
- ૬૦ " ત્રીકમલાલ દામોદર
- ૬૧ પરી નવનીત હરીલાલ
- ૬૨ શા. ગોરધન મગન બપુલાલ
- ૬૩ " નાથજી ડરીલાલ
- ૬૪ " કેશવલાલ મનસુખ
- ૬૫ દડ. બાપુલાલ ગરમડ
- ૬૬ કૌચા શંકર દવારકમાં
- ૬૭ " મોતીલાલ દવારકમાં

- ૬૮ પરી. ભોગીલાલ જગનલાલ
૬૯ શા. હરીભાઈ ગોરધર
૭૦ " સુનીલાલ બાપુલાલ
૭૧ પરી સુનીલાલ ભોગીલાલ
૭૨ શા. મનસુખ વણુ
૭૩ પરી. કેશવલાલ શીવલાલ
૭૪ શા. મુળજી વૃંદાવન
૭૫ " નાના વૃંદાવન
૭૬ " ત્રીકમલાલ વણુ
૭૭ " ગોરધન લક્ષુ વલવ
૭૮ " સુનીલાલ દામોદર
૭૯ ગાંધી જગનલાલ મુળજી
૮૦ વકીલ છોટાલાલ હરશોચન
૮૧ બાલજીયા ચી મન હરગોવન
૮૨ પારેખ ચંદુલાલ જગનલાલ
૮૩ પરી. મયુર માણિકલાલ
૮૪ કડકીયા જગન નરોત્તમ
૮૫ નેમા ગોરધન દામોદર
૮૬ દેસાઈ જ્યોત્ષ્ણ મનસુખ
૮૭ શા. લક્ષુ કેશવલાલ
૮૮ દેસાઈ ગોકલ સુનીલાલ
૮૯ શા. મનસુખ કુબેર બાણા
૯૦ " રણછોડ મયુર હરવલવ
૯૧ ગાંધી હીમતલાલ ગોરધન
- જાલોલમાં ગંગાસ્વરૂપ ક્ષધાળુ**
બહેનોનાં અમર નામ
- ૧ અંચળ કાળીદાસ મેલાલની દીકરી
૨ જડાવ મનસુખ દેસાઈની દીકરી
૩ અમથી ભુરા દેવલીની દીકરી
૪ અમથી લક્ષુ માણિકલાલની દીકરી
૫ નરમદા ભીખા વનમાળીની બેન
૬ નરમદા તથા ગોદાવરી કોચદવાર
કયા હરશોચનની દીકરી
૭ કાહી ટલાટી કાયા નાથજીની બેન
૮ નરમદા ભુરા દેસાઈની દીકરી
૯ કાહી શા. મનસુખ કુબેરની બેન
૧૦ જેકાર ભુરા વનમાળીની વીધવા
૧૧ જેઠો નરોત્તમ ગાંધીની દીકરી

- ૧૨ સુરજ મનસુખ મા. વીધવા
૧૩ રાધી લક્ષુ કાળીદાસની દીકરી
૧૪ નરમદા કેશવલાલ વડોદરીયાની
વીધવા
૧૫ અંચળ ગોરધન કુબેરની બેન
૧૬ પાંખડી શા. ગોરધન લે. ની વીધવા
૧૭ કાઈ મગન કુબેરની વીધવા
૧૮ રૂપી ત્રીજવલવ મ. ની દીકરી

(૨) કણ્ઠજરી

- ૧ મેતા ગોરધન કાળીદાસ
૨ " મયુર હમ્મર
૩ " કલનદાસ બાપુજી
૪ " કેશવલાલ લખમીદાસ
૫ " નાનાલાલ લખમીદાસ
૬ " સોમા ત્રીભોવન
૭ " ગોરધન મયુરાં
૮ કોડારી મીખાભાઈ રણછોડ
૯ " જ્યોત્ષ્ણ જગન
૧૦ " ગોરધન ગોરધર
૧૧ " મયુર ગોરધર

(નારકોટ) જાંબુપોડા

- ૧ અવલકારકુન ગોરધનદાસ સુન્દરાંમ
૨ શા. મગનલાલ દલપતરાંમ
૩ શેઠ જગનલાલ હરશોચન
૪ " મોહનલાલ મેલાલ
૫ મેદી લક્ષુભાઈ કાલાભાઈ
૬ શં. લક્ષુભાઈ વણુ
૭ ગોર ત્રીકમલાલ કૃષ્ણાશંકર
૮ " મજીલ લ ત્રીકમલાલ
૯ મેદી સુનીલાલ છોટાલાલ
૧૦ પરી સુનીલાલ દલપત
૧૧ રૂઝબુણુ કાળીદાસ
૧૨ દેસાઈ ગોરધન ગરમડ

(૪) બાધરપુર.

- ૧ દેસાઈ પરશોત્તમ રણછોડ
૨ " શીવલાલ રણછોડ
૩ શા. હીમતલાલ હરગોવન

- ૪ મોદી મગનલાલ કોલા
- ૫ લલ્લુભાઈ દલપત દેસાઈ
- ૬ લલ્લુ હરીલાલ જગડવાળા
- ૭ દેસાઈ મોદલાલ કાળા
- ૮ „ છગનલાલ હરીલાલ
- ૯ શા. શીવલાલ હરગોવન
- ૧૦ દેસાઈ લલ્લુ નરોત્તમ
- ૧૧ મજસુદાર મગનલાલ શીવલાલ
- ૧૨ પરશોત્તમ કશનદાસ
- ૧૩ શેઠ નરોત્તમ દામોદર
- ૧૪ „ છગનલાલ દામોદર
- ૧૫ „ મોહનલાલ કેશવલાલ
- ૧૬ મજસુદાર ભીખાભાઈ કેશવલાલ
- ૧૭ „ લલ્લુભાઈ જુરાભાઈ
- ૧૮ મીનીવાળા મોહનલાલ કેશવલાલ
- ૧૯ દેસાઈ મોહન પરશોત્તમ
- ૨૦ શા. છોટાલાલ ત્રિભોવન
- ૨૧ જોર ગણપતરામ છોટાલાલ
- ૨૨ શા. નાથા મીઠાલાલ
- ૨૩ „ ગરબડ મીઠાલાલ
- ૨૪ મોદી કચ્છરા કીલાભાઈ
- ૨૫ શેઠ છોટાલાલ શીવલાલ
- ૨૬ જેઠભાઈ લલ્લુભાઈ
- ૨૭ પરશોત્તમ કશનદાસ

(.) સંખે ૧

- ૧ અધીકારીજી મંગળાસભાઈ
- ૨ શેઠ મણિકલાલ વ્રદાવન
- ૩ „ દલસુખ ભાઈચંદ
- ૪ „ માણિકલાલ ગીરધર
- ૫ શા. ગરબડ શીવલાલ
- ૬ „ સુનીલાલ ગરબડ
- ૭ પટેલ હીમતલાલ મકનદાસ
- ૮ મગન નરોત્તમ પાનવડવાળા
- ૯ શા. મગનલાલ માણિકલાલ
- ૧૦ „ જોષી ત્રિભોવન
- ૧૧ માર્તેર પીતામ્બર દુવારકયાં
- ૧૨ નાનાભાઈ કેશવલાલ

(ક) ડબોધ

- ૧ મુખીયાજી જેશંકર
- ૨ શેઠ હીમતલાલ વીઠલ
- ૩ „ હીમતલાલ હરીલાલ
- ૪ „ કુમેરલાલ નરશીલાલ
- ૫ „ દલાલ સુનીલાલ બાપુજી
- ૬ દેસાઈ પ્રેમાનંદ છોટાલાલ
- ૭ શા. ત્રીકમલાલ નાથાભાઈ
- ૮ ભગત અમૃતલાલ ગીરધર
- ૯ શા. રણુછોડ પીતામ્બર
- ૧૦ મોદી મગનલાલ જગજીવન
- ૧૧ અંબાલાલ મનસુખ
- ૧૨ પરી. મોવીંદ દલસુખ
- ૧૩ દાઉજીના મુખીયાજી સુનીલાલભાઈ
- ૧૪ શેઠ મોતીલાલ નાથા
- ૧૫ લલ્લુ મથુર્ગા
- ૧૬ મગન મણિકલાલ
- ૧૭ પરી મગનલાલ જગજીવન
- ૧૮ „ હરગોવન ખુશાલ
- ૧૯ મોહન ધંવજી
- ૨૦ હીમતલાલ હ. શીહોડીચાવાળા
- ૨૧ મોતીલાલ મોંલાલ

(ગ) (ખેઠાણ) બોઠાણ.

- ૧ મુખીયાજી જેકીશનદાસ માધવદામ
- ૨ રામચંદ્ર જયદેવ (ખેરું) દેશમેવાડના
- ૩ શા. ધેલાભાઈ મુગચંદ
- ૪ શા. કલ્યાણદાસ લખમીદાસ
- ૫ „ વીઠલદાસ વંદ્રાવનદાસ
- ૬ „ સુલાખદાસ વંદ્રાવનદાસ
- ૭ „ જીયા હંજીવનદાસ
- ૮ „ દલપત જમનાદાસ
- ૯ „ મગનલાલ મુળજી
- ૧૦ „ છગનલાલ જવેન્દ્રશા
- ૧૧ „ જેકીસન પરસોત્તમ
- ૧૨ „ અમૃતલાલ ત્રિભોવન

(દ) સોનગડ

- ૧ શા. વીઠલભાઈ જીવણદાસ
- ૨ „ સુનીલાલ જીવણદાસ

- ૩ " હરીભાષ અંબાભાષ
- ૪ " રણછોડદાસ ડાયાભાષ
- ૫ " દામોદરદાસ જગજીવન
- ૬ " દામુભાષ જગનલાલ
- ૭ " ભેચરદાસ વેણીદાસ
- ૮ " કથનદાસ શીવલાલ

(૯) વ્યાસ.

- ૧ શા. ઠાકોરદાસ લલ્લુભાષ
- ૨ " ડાયાભાષ ભુખણદાસ
- ૩ " જોકીશનદાસ આત્મારામ
- ૪ " રણછોડદાસ દયાળદાસ
- ૫ " ઠાકોરદાસ જગજીવનદાસ

(૧૦) કડોડ

- ૧ " મુખીયાજી જમનાદાસ
લક્ષ્મણદાસ (ઉદેપુર)
- ૨ " નગરશેઠ મોતીભાષ
જગજીવનદાસ
- ૩ " અધીકારી પ્રાણજીવન
નરસમદાસ
- ૪ " દલપતરામ વૃજભુખણદાસ
- ૫ " મોતીભાષ પ્રાણવલ્લભ
- ૬ " જમનાદાસ પ્રાણવલ્લભ
- ૭ " મોતીભાષ લાલદાસ
- ૮ " સુંદરલલ દયારામ
- ૯ " મોતીભાષ ત્રીભોવન
- ૧૦ " ગોપાલદાસ દામોદર
- ૧૧ " મોતીલાલ જગજીવન
- ૧૨ " દામોદર ઘેલાભાષ
- ૧૩ " નાગરદાસ જખીલદાસ
- ૧૪ " કેવળદાસ હરોવલ્લભદાસ
- ૧૫ " જગનલાલ કથનદાસ

(૧૧) નવાપુરા.

- ૧ " ત્રીભોવનદાસ મોજીલાલ
- ૨ " નગીનદાસ દુલભભાષ
- ૩ " ઇશ્વરદાસ દલપતરામ
- ૪ " રણછોડદાસ દલપતરામ
- ૫ " જોકીશનદાસ નરોત્તમ

- ૬ " મોતીલાલ નરોત્તમદાસ
- ૭ " નયુભાષ ત્રીકમભાલ
- ૮ " ઇશ્વરલાલ જગજીવનદાસ
- ૯ " નારણદાસ ભવનદાસ
- ૧૦ " નગીનદાસ વીંહલદાસ
- ૧૧ " ચુનીલાલ વનેમાળીદાસ
- ૧૨ " ઇશ્વરદાસ જગજીવનદાસ
- ૧૩ " કેશવલાલ નરોત્તમ
- ૧૪ ક રી શા. ત્રીકમદાસ શીવદાસ
- ૧૫ શા. રણછોડદાસ જગનલાલ

(૧૨) નંદરખાર.

- ૧ જોશી મણીભાષ વીઠ્ઠલદાસ
- ૨ શા. ધરમદાસ અંજુદાસ
- ૩ " કરસનદાસ ધરમદાસ
- ૪ " ઇશ્વરદાસ ભાત્રદાસ
- ૫ દેસાઈ સંજુભાષ લાલદાસ
- ૬ શા. બાલકૃષ્ણદાસ દુલભદાસ
- ૭ " જગનભાષ ભગવાનદાસ
- ૮ " નરોત્તમદાસ ન.નાભાષ
- ૯ " હોરાભાષ હરોદાસ
- ૧૦ દેસાઈ અંકરલાલ હરચરણદાસ
- ૧૧ દેસાઈ શીવજીકર શીવલાલ
- ૧૨ શા. અંદુલાલ મોરાર
- ૧૩ " અંકરલાલ હોરાલાલ
- ૧૪ " મોરધનદાસ મોતીભાષ
- ૧૫ " નયુભાષ નારણદાસ

(૧૩) ખરોતપુર.

- ૧ શેઠ મથુરાંદાસ લક્ષ્મણદાસ
- ૨ " ગોપાલદાસ જયુશા
- ૩ શેઠ કાશીદાસ મનારદાસ
- ૪ શા. જમનાદાસ મોર્ચીદાસ મુંબઈવાળા
- ૫ હીરતનીયાજી ઠાકોરદાસભાષ
- ૬ શેઠ કેવલદાસભાષ
- ૭ શા. ઉચાનચ દુલભદાસ
- ૮ " લાલચંદ રામદાસ
- ૯ " પરદોત્તમદાસ ત્રીકમદાસ
- ૧૦ " આમોરચંદ ઠાકોરદાસ

(૧૪) પુના સીટી.

- ૧ શા. જુખણદાસ નારણદાસ
- ૨ „ સખારામ મંછારામ
- ૩ „ હરખચંદ મધર
- ૪ „ યુનીલાલ મોતીરામ
- ૫ „ નગીનદાસ ખાલુભાઇ
- ૬ „ દલપતરામ માનચંદ
- ૭ „ હરગોવિનદાસ દલપત
- ૮ „ કેવળદાસ વસનરામ
- ૯ „ લક્ષ્મભાઈ દામોદર
- ૧૦ „ હરગોવિનદાસ ઉગરચંદ
- ૧૧ „ ગોકલદાસ મયાચંદ
- ૧૨ મુખીયાળ પ્રલાદજી વેણીરામ
- ૧૩ શા. ઘેલાભાઇ બલવજી
- ૧૪ „ ગોપાલદાસ સુંદરલાલ
- ૧૫ „ વીંકલદાસ જોકોશનદાસ
- ૧૬ „ ધનજી અમલાલ લ

(૧૫) સુંબઈ.

- ૧ શ્રી જહનાચળ મહારાજના મુખી-
યાળ વીંકલદાસભાઇ
- ૨ શ્રી દેવકીનંદનજી મહારાજના નવા
મુખીયાળ પરશોતમ દ. (મેડવા)
- ૩ શેઠ વેણીલાલ વીજજુખણદાસ ફેરીયા
- ૪ કનૈયાલાલ ચુરુદાસ
- ૫ કરસનદાસ વંદ્રાવનદામ
- ૬ દયાળજીભાઇ ઓધવજી
- ૭ સમાધાની પરશોતમભાઈ જીજ્ઞાભાઇ

(૧૬) ઉમરગામ.

- ૧ શેઠ હરીવલવદાસ પરમાનંદદાસ
- ૨ માકુભાઇ
- ૩ મગનભાઇ (ભાવનગરવાળા)

(૧૭) ગણુકેવી.

- ૧ શેઠ જળુભાઈ ભગવાનદાસ
- ૨ „ નગીનલાલ ભગવાનદાસ
- ૩ „ હોટાલાલ લાલભાઇ
- ૪ શા. દામોદરદાસ બ. (ખીસીમેલા)

(૧૮) ચીખલી.

- ૧ શેઠ ઘેલાભાઇ પ્રેમાનંદ
- ૨ શા. હરગોવિનદાસ કશનદાસ
- ૩ „ ભગવાનદાસ હરગોવિનદાસ
- ૪ પરી. કાંશીદાસ કાંડાભાઇ
- ૫ શા. પં.શોતમ ગોરધરદાસ
- ૬ „ હીમતલાલ ગોકલદાસ
- ૭ „ દાકરભાઇ ગોકલદાસ
- ૮ „ જોકોસન પ્રાણજીવન
- ૯ „ દામોદરદાસ પ્રાણજીવન
- ૧૦ „ ત્રીભોવનદાસ પ્રાણજીવન
- ૧૧ „ વીજજુખણ ગોકલદાસ
- ૧૨ „ ડાયાભાઈ દામોદર
- ૧૩ „ દામોદર લક્ષ્મભાઇ
- ૧૪ „ છોડુભાઈ નારણ
- ૧૫ „ જીજ્ઞાભાઇ પ્રેમાનંદ
- ૧૬ „ યુનીલાલ માણીલાલ ગોરધ-
નદાસના માણીજી
- ૧૭ „ ગમનલાલ ડાયાભાઇ
- ૧૮ „ હરીલાલ નરોતમ
- ૧૯ શા. માકુભાઇ વલવભાઇ
- ૨૦ „ દવારકાદાસ નરજી
- ૨૧ „ કશીદાસ નરશીદાસ
- ૨૨ „ કાળીદાસ જમનાદાસ
- ૨૩ „ પ્રાણજીવનદાસ ગોકલદાસ
- ૨૪ „ શા. હરીલાલ નરોતમદાસ

ચીખલીની ગંગાસ્વરૂપ અધાળુ
ખંડોનાનાં નામ

- ૧ ખાઇ ચંદી ખીજકારની દીકરી
- ૨ „ ચંદી કીલાશેઠની દીકરી
- ૩ „ કમળી
- ૪ „ ઇશ્વરી

(૧૯) નવસારી

- ૧ મુખીયાળ ભાઇલાલભાઇ જમનલાલ
- ૨ શેઠ વીજજુખણ ઘેલાભાઇ
- ૩ પરી ખાલુભાઇ વીજજુખણ
- ૪ અધીકારીજી શેઠ દામોદરદાસભાઇ
- ૫ સમાધાની દોલતરામ

(૨૦) (સુધૃપુર) સુરત

- ૧ પુરાંધી શંકરલાલ કૃષ્ણારામ
(વાડાશીનોરવાલા)
- ૨ મોટામંદીરના સાચોરા મોટા
મુખીયાજી ગીરધરલાલ હરદેવજી
ગામ જોધપુર (પારવાડ)
- ૩ મુખીયાજી સાચોરા પરભુરામ
શીવરામ ગા. વાવ્ય
- ૪ ગોવીંદજીના મુખીયાજી દેવરામ
નરભરામ સાચોરા
- ૫ લલ્લુજીના મંદીરના મુખીયાજી
છગનલાલ વૈકુંઠરામ સાચોરા
- ૬ આચારજીના મંદીરના મુખીયાજી
છનુભાઈ વૈકુંઠરામ સાચોરા
- ૭ ગીરધરજીના મંદીરના મુખીયાજી
હરગોવિંદ હીંમતલાલ
- ૮ વીઠલવાડીના મુખીયાજી નવની-
તલાલ વૈકુંઠરામ સાચોરા
- ૯ મોટામંદીરના સાચોરા ભીતરીયા
દેવે અંબારામ વીરજી
- ૧૦ સાચોરા ભીંમજી ગરધારી
- ૧૧ „ જવેરજી રાજરામ
- ૧૨ „ કરસનદાસભાઈ
- ૧૩ „ અમુલખ પરભુરામ
- ૧૪ „ પીતામ્બર રાજરામ
- ૧૫ „ પરભાશંકર લીલાધર
- ૧૬ „ હરકીસન શાંમજી
- ૧૭ „ જયદેવ અશ્વિન
- ૧૮ મોટામંદીરના અધીકારજી જમી-
યતરામભાઈ મંજારામ
- ૧૯ શાસ્ત્રીજી રામજીભાઈ જગજીવન
મેંતાજી
- ૨૦ શાસ્ત્રીજી નાનાલાલ ચંદ્રશંકર
- ૨૧ ધર્મશરલાલ કલ્યાણદાસ મહેતા
- ૨૨ પાટોદાર જગજીવન દે. મેતાજી
- ૨૩ શા. નાથુભાઈ યુનીલાલ મેતાજી
- ૨૪ સાચોરા જમુભાઈ કા. કુલગરીયાજી
- ૨૫ „ વલ્લભભાઈ કાશીદાસ

- ૨૬ ખોટાં મોતીવાળા રંગીલદાસ ન.
- ૨૭ પટવા ગુલાબદાસ વીઠલદાસ
- ૨૮ મારતર નારજીદાસ મોહનલાલ
- ૨૯ જગમોહનદાસ કાનદાસ
- ૩૦ મુખડીયા ધંધારામ પ્રાણજીવન
- ૩૧ મગનભાઈ કસનદાસ લીંમડી
- ૩૨ યુનીલાલ કસનદાસ લીંમડી
- ૩૩ શા. ગોકલ ડકાભાઈ
- ૩૪ „ બાલુભાઈ કાનદાસ રેસમહલાલ
- ૩૫ „ લાલભાઈ આત્મારામ
- ૩૬ ધર્મશરદાસ જગજીવનદાસ રટોર
- ૩૭ વેરાગીના જગુભાઈ ગોકળદાસ
- ૩૮ વેરાગીના જોમનભાઈ ડાયાભાઈ
- ૩૯ ધાવડીયા ગોરધનભાઈ પરશોતમ
- ૪૦ શા. રમણલાલ હરકીસન
- ૪૧ ગાધી જીજીભાઈ વીજભુખજી
- ૪૨ પોસ્ટમારતર રતીલાલભાઈ
- ૪૩ શા. છત્રીલદાસ ક. કારકેન
- ૪૪ પાટીદાર સુંદરજી ખેડીદાસ
- ૪૫ નગીનદાસ જોકીસન
- ૪૬ કાપડીયા માણેકલાલ નામરદાસ
- ૪૭ કાપડીયા લખમીદાસ માણેકલાલ
- ૪૮ છગનભાઈ પ્રાણજીવનદાસ મુદ્રજી
- ૪૯ કકુભાઈ ધાર્શીરામ
- ૫૦ મીસ્ત્રી મેહન હરીભાઈ
- ૫૧ ગંગાદાન લલ્લુભાઈ
- ૫૨ યુનીલાલ ગોરધનદાસ
- ૫૩ ઠાકોરદાસ બાલુભાઈ
- ૫૪ ડાયાભાઈ ગાલકીસન
- ૫૫ પાંનગરીયા છોટાલાલ હરકીસન
- ૫૬ હીરાલાલ ધર્મજીરામ
- ૫૭ અમૃતલાલ પારડીવાળા
- ૫૮ શા. અમૃતલાલ કલ્યાણદાસ
- ૫૯ ગાંધી મોહનલાલ દામોદર
- ૬૦ શા. છોટાલાલ દામોદર
- ૬૧ ભગત યુનીલાલ પરશોતમ
- ૬૨ મારદતીયા ગંગારામ જુજદાસ
- ૬૩ શા. ત્રીભોવનદાસ ગો. પોપાના
- ૬૪ ધર્મજીરામ લલ્લુભાઈ કાપડીયા

- ૬૫ મુળચંદ દયારામ
 ૬૬ રંગીલદાસ નગીનદાસ
 ૬૬ નાનાબાઈ પ્રાણજીવનદાસ
 ૬૭ હરીલાલ જમનાદાસ ગાધી
 ૬૮ જગનલાલ ઠાકોરદાસ મોદી
 ૬૯ પડયા નાનાલાલ (ચાણુમેધરાજ)
 ૭૦ ઉપાધીયા અબ્બાલાલ કાશીરામ
 (મેરણા) મહીકાંઠા
 ૭૧ ઝાપટીયા કેશવલાલ મનાલાલ
 (નાથદવાર) મેવાડ
 ૭૨ ઝાપટીયા મુળજી ગોકુલજી (મેણુ)
 મેવાડ
 ૭૩ દવારકાંદાસ શરતરામ
 (નાથ-દવાર મેવાડ)
 ૭૪ હીરતનીયા ચુનીલાલ ઠાકોરદાસ
 ૭૫ પખાવજી પરભુરામ દલપતરામ
 ૭૬ હીરતનીયા ભોળી (કામવન મથુરા)
 ૭૭ જમાદાર ગણેશભાઈ ઇન્દ્રદાસ
 ૭૮ રટેસન જમાદાર પાટીદાર વૈશ્વ
 ૮૯ શેઠ ઠાકોરદાસ લ. (ઝોરપાડવાળા)
 ૮૦ લક્ષમણ ગણેશીલાલ (મેણુ) મેવાડ
 ૮૧ ભેટીયાજી વીઠલદાસ જવેર
 ૮૨ ભરૈયા રણછોડભાઈ ભગત
 ૮૩ શા. બાલમુકુંદદાસ રતીલાલ
 ૮૪ ચોકશી પ્રાણજીવનદાસ બાઇચંદ
 ૮૫ „ મોદલાલ બાઇચંદ લુવાર
 ૮૬ દરજી માણેકલાલ કાશીદાસ
 ૮૭ દવે ભરવલાલ ગોવીંદરામ ગાં.
 કાંઠા (દેશમેવાડ)
 ૮૮ દલસુખરામ હરીશંકર જોતીરવીંદ
 ગાં. મેરણા (મહીકાંઠા)
 ૮૯ પુરાહીત હીમતલાલ શંકરજી
 ૯૦ હીમતલાલ પુરાણી ગાં. સલુજવાળા
 સુરતના ગંગાસ્વરૂપ શ્રધ્ધાળુ
 બહેનોના અમર નામ.
 ૧ મણીબેન ઇન્દ્રાજીવાળાં (ગામ
 હાંસોટવાળા)
 ૨ વકીલનાં પારવતીબેન

- ૩ જમનાબેન તે ગામ જલ્હોરના
 ૪ સવીતાગવરી તાપીબેનના છોક-
 રાની વીધવા
 ૫ વેરાગીના જમનાબેન
 ૬ પુરપાબેન મનસુખલાલની બેન
 ૭ બાઈ ધનગવરી સમ્રાટપુરા
 ૮ કીલીબેન (સદાલક્ષ્મી પટવેજી
 ૯ રાધાબેન ગોળવાળા
 ૧૦ ગુલાબબેન અકડના
 ૧૧ લલીતાબેન નાણાવટ
 ૧૨ ધનગવરી રૂઝદાસ આતમારા-
 મની દીવરી
 ૧૩ તારાબેન લાલમ ધની દીકરી
 ૧૪ બાઇ રૂક્મણી ચી. વકીલની દીકરી
 ૧૫ તારાબેન ઠાકોરદાસ બાલમુકન-
 દાસની દીકરી
 ૧૬ મંગળાબેન મેટા મંદીર પાસે
 ૧૭ બેન હસમુખ પાનકોરની દીકરી
 ૧૮ બેન હરોગવરી છોટાલાલ હર-
 કીસનદાસની દીકરી

(૧૨) અમકલેન્દ્ર.

- ૧ મુખીયાજી મોતીલાલભાઈ
 ૨ અધીકારીજી તુલજીરામ મુલચંદ
 ૩ વૈષ્ણવભગવાનદાસ ત્રી. (ભાવનગરી)
 ૪ શા. ઠાકોરદાસ મોતીલાલ
 ૫ શેઠ ભવાનીદાસ લુખણદાસ
 ૬ „ માણેકલાલ લુખણદાસ
 ૭ „ જગનલાલ લુખણદાસ
 ૮ „ ચીમનલાલ લુખણદાસ
 ૯ શા. વેણીલાલ લલુભાઈ
 ૧૦ „ નગીનલાલ તુલજીરામ
 ૧૧ „ જોકોસન તુલજીરામ
 ૧૨ „ બાલુભાઈ તુલજીરામ
 ૧૩ „ નગીનલાલ ગંગારામ
 ૧૪ શેઠ હીરાલાલ કાળીદાસ
 ૧૫ „ નાથુભાઈ જીવજી
 ૧૬ દેશાઈ અમૃતલાલ વીઠલદાસ
 ૧૭ „ કાળીદાસ મોતીલાલ

- ૧૮ શા. ભોગીલાલ નયુભાઈ
- ૧૯ ,, દવારક્યાંદાસ ડ. ગોરપાડવાળા
- ૨૦ ,, નાથાલાલ તુલબરામ
- ૨૧ ,, હગનલાલ કળજીગદાસ
- ૨૨ ,, મગનલાલ જીગલદાસ
- ૨૩ ,, મુળચંદ ગોરધર
- ૨૪ ,, કેશવરામ દુલભરામ

(૨૨) હાંસોટ.

- ૧ મુખીયાળ હોમતલાલ કાશીદાસ
- ૨ ચીમનલાલ પ્રાણજીવન
- ૩ બચુભાઈ કોકાભાઈ દેશાઈ
- ૪ હગન બાલુભાઈ
- ૫ નાયુ દયારામ

(૨૩) પેટલાદ.

- ૧ દાતાર શેઠ રમણલાલ કેશવલાલ
- ૨ ,, ,, બુલાખીદાસ નારણદાસ
- ૩ પરી. મણીલાલ હરીલાલ
- ૪ પા. મોતીલાલ કરસનદાસ
- ૫ શા. રતનલાલ છોટાલાલ

(૨૪) વ્યાંધણી

- ૧ મુખીયાળ ગોવિંદરામ પરજીરામ
- ૨ પાટીદાર રણજીદ ગોકલ
- ૩ ,, હગન બાપર
- ૪ ,, બાપર મજર
- ૫ ,, હગન રણજીદ
- ૬ ,, બાપર દેશ ધ
- ૭ ,, હામઈ દાથી
- ૮ ,, મોતી મયુર
- ૯ ,, સુનીલાલ લાલભાઈ
- ૧૦ ,, સોના બંકાર
- ૧૧ ,, મોતી પરજીરામ
- ૧૨ ,, ભાઈલાલ ચતુર
- ૧૩ ,, નરસઈ કાલાદાસ
- ૧૪ શા. મોલાલ દલવદાસ
- ૧૫ ,, કેશવલાલભાઈ
- ૧૬ સોની કાળીદાસભાઈ
- ૧૭ પા. મરગા મરગડ
- ૧૮ ,, ભોખા ભાઈજી

- ૧૯ ,, લક્ષ્મી દેશાઈ
- ૨૦ ,, વલ્લભ લખમીદાસ
- ૨૧ ,, ધેરો રયાભાઈ
- ૨૨ ,, શંકર જોડાભાઈ
- ૨૩ ,, લક્ષ્મીભાઈ દગીલાલ

(૨૫) વેજનપુર

- ૧ મુખીયાળ લાલજી કંસોરલાલ
- ૨ શેઠ માણેકલાલ મનસુખ
- ૩ ,, માણેકલાલ ગોપાલજી
- ૪ શા. હગન કરસનદાસ
- ૫ ,, મગન દવારક્યાં
- ૬ શેઠ છોટાલાલ પાનાચંદ
- ૭ શેઠ માહાસુક મયુરાં
- ૮ ,, મુળજી વજલાલ
- ૯ શેઠ બાપુજી હરજીવન
- ૧૦ શા. મુળજી કુમેર
- ૧૧ ,, સુપુર જવેરદાસ
- ૧૨ સોની શંકરલાલ લાલજી
- ૧૩ સોની ચંદુલાલ નાથજી

(૨૬) ગોધરા.

- ૧ પારેખ વલ્લભભાઈ જગજીવન
- ૨ પારેખ ચંદુભાઈ જગજીવન.
- ૩ પરી. ગોરધનદાસ સુખલાલ
- ૪ પરી. ગોકલદાસ સુખલાલ
- ૫ દેનાઈ માણેકલાલ હગનલાલ
- ૬ કમોદીયા પરશોત્તમ મગન
- ૭ શા. ત્રીકમલાલ ગોકલદાસ
- ૮ માળવી હોમતલાલ રણજીદ
- ૯ શેઠ હગનલાલ મનસુખ
- ૧૦ બારશેરીયા ગોકલ કરસનજી
- ૧૧ ભોગીલાલ વજલાલ
- ૧૨ બારશેરીયા ભોગીલાલ કરસનજી
- ૧૩ જગજીવન ભોગીલાલ
- ૧૪ મોદી ગોકલદાસ સુનીલાલ
- ૧૫ હગન દામેદર
- ૧૬ શા. પરશોત્તમ વજલાલ
- ૧૭ સોની હરીલાલ લક્ષ્મી
- ૧૮ શા. રણજીદ નવનીત

(૨૭) ધંડુકા.

- ૧ અધીકારીજી મોદી વૃજલાલ નાં.
- ૨ મોદી નારજીદાસ દારકાંદાસ
- ૩ મોદી ગોકલદાસ આપુભાઈ
- ૪ ભગવાનદાસ નારજીદાસ (કાટકા)
- ૫ મોદી મગનલાલ જસરાજ
- ૬ મોદી બીખાભાઈ જવેર
- ૭ હીપોટી ગોપાલદાસ પ્રાણજીવજી
- ૮ ગોપાલવાળા જેઠાલાલ રતનશી
- ૯ પટવારી ગોરધનદાસ વીઠલદાસ
- ૧૦ પટવારી રજુછોડદાસ વંદ્રાવન
- ૧૧ મેતા પરમાનંદ લાલભાઈ
- ૧૨ હાંમરાજભાઈ વીજીદાસ
- ૧૩ મોદનલાલ આણંદજીવાળા
- ૧૪ બીમનાથ બાલુભાઈ
- ૧૫ પટવારી ત્રીભોવનદાસભાઈ
- ૧૬ હાંમરાજ ધરમદાસ
- ૧૭ પારેખ નારજીદાસ તુલશીદાસ
- ૧૮ ગોપાલદાસ આપુભાઈ
- ૧૯ મોદી પરજીદાસ વલ્લભદાસ
- ૨૦ ધી. નારજીદાસ પરશોતમદાસ
- ૨૧ પટવારીવાળા જેઠાલાલ પરજીદાસ
- ૨૨ મોરારદાસ વીઠલદાસ પક્કા
- ૨૩ પોપટલાલ ડાયાભાઈ
- ૨૪ ગોકલદાસ હરોભાઈ
- ૨૫ મોદી ઉજમશી વૃજલાલ
- ૨૬ ઉજમશી આપુભાઈ કાપડીયા

(૨૮) તારાપુર

- ૧ જોશી રેવાશંકર મુળજી
- ૨ શા. ફાદલ શા. રસીકલાલ
- ૩ શા. ગરગડદાસ આપુજી
- ૪ સોની દયારામ રાયજી
- ૫ " મોતી મુલજી
- ૬ પાટીદાર જેઠાભાઈ દાજીભાઈ
- ૭ " હાથાભાઈ ઉત્તમદાસ
- ૮ " મયુરભાઈ કીસોર
- ૯ " મોતીભાઈ હાથીભાઈ
- ૧૦ " સુનીલાલ શામળભાઈ
- ૧૧ " તળશીભાઈ દવારભાઈ

(૨૯) ધરજીગામ.

- ૧ શા. કીસનદાસ ઠાકોરલાલ
- ૨ " કીસોરલાલ ઠાકોરલાલ
- ૩ " લાલદાસ કથ્યાજીદાસ
- ૪ " બાબા બાલુદાસ
- ૫ " કીસનદાસ મોતીરામ
- ૬ ઠાકર હીરાલાલ લક્ષ્મજીદાસ
- ૭ " દામોદરલાલ લક્ષ્મજીદાસ
- ૮ " નારાયણ પરશોતમદાસ
- ૯ " હીમતલાલ ગંગાધર
- ૧૦ " સોનાજી નંદલાલ ચોધરી

(૩૦) ચાપકા.

- ૧ શા. નથુ મોતીગમ
- ૨ " વીઠલદાસ માણેકલાલ ચોક્તી

(૩૧) પારોલા.

- ૧ શા. ગોરધનદાસ કાશીદાસ
- ૨ " કીસનદાસ મનુલાલ
- ૩ " કીસનદાસ ધનશ્યામદાસ
- ૪ " મયુરદાસ ધનશ્યામદાસ
- ૫ " દુવારકાંદાસ ત્રીભોવન

(૩૨) સિંધપુર.

- ૧ શેઠ મગનલાલ પ્રભુદાસ
- ૨ વીઠલદાસ માણેકલાલ આપુ
- ૩ શેઠ હીંગચંદ મુળચંદ
- ૪ વીઠલદાસ ફુલમગમ
- ૫ ગોરધનદાસ દામોદર મેતા

(૩૩) પાટણ.

- ૧ વકીલ ગોકલદાસ નયુભાઈ
- ૨ " મણીલલ નગીનદાસ શા.
- ૩ શેઠ ચીમનલાલ નાનાભાઈ
- ૪ " બીખાભાઈ ખેમચંદ
- ૫ " મયુરદાસ પીતામ્બર
- ૬ શા. મેહનલાલ નાગરદાસ
- ૭ " વલ્લવદાસ નાલચંદ
- ૮ " ત્રીકમલાલ સુનીલાલ
- ૯ " ભોગીલાલ આપુભાઈ
- ૧૦ " પરજીદાસ લલ્લુભાઈ
- ૧૧ " મણીલાલ મયુરદાસ

(૩૪) ઘોરસહ.

- ૧ શા. માણિકલાલભાઇ
- ૨ „ વૃજ્ઞપ્રજ્ઞાદાસ તુલસીદાસ

(૩૫) દાહોદ.

- ૧ શા. ગોરધરભાઇ બીખાભાઇ
- ૨ „ મોહનલાલ દામોદર

(૩૬) અલીપુરા

- ૧ શા. મગનલાલ મુળજી
- ૨ પરી મુળજી શંકર
- ૩ „ અંબાલાલ કેશવલાલ
- ૪ શા. છોટાલાલ પાનાચંદ
- ૫ „ સનાલાલ તળશી
- ૬ પરી હગનલાલ મુળજી
- ૭ ગોર સાંકળલાલ છામો
- ૮ શા. સુનીલાલ ઝવેર
- ૯ „ ગોરધર લક્ષ્મી
- ૧૦ „ સોમાભાઇ નારણ

(૩૭) વાઘણા

- ૧ શા. નગીનલાલ હરીલાલ
- ૨ „ હગનલાલ માણિકલાલ કુખેર
- ૩ „ મનસુખ કુખેર
- ૪ શેઠ મુળજી કેસુરદાસ
- ૫ શા. બાપુલાલ કેશવલાલ
- ૬ „ ત્રીકમલાલ મોહોલાલ

(૩૮) કોશિંન્દા.

- ૧ શા. કેશવલાલ શીવલાલ
- ૨ „ મગનલાલ ગોકળદાસ
- ૩ „ દલસુખ જમનાદાસ

(૩૯) કેકેરમૂન્ડા

- ૧ શા. માણિકલાલ હુદરભાઇ
- ૨ „ દામોદરદાસ હીરાલાલ
- ૩ „ ઉત્તમલાલ ખુશાલદાસ
- ૪ „ કીકાલાલ મોરલીધર
- ૫ „ બુલાખીદાસ વીચંબર
- ૬ „ પંડરીનાથ કીકાલાલ
- ૭ „ દગુભાઇ મોરારદાસ
- ૮ „ શંભુલાલ ખુશાલદાસ
- ૯ „ હરીલાલ હીરાલાલ
- ૧૦ „ મોતીલાલ શીવલાલ

(૪૦) વહોરા

- ૧ શેઠ સુનીલાલ જગજીવન ભાઇદાસ
- ૨ શાહ અંબાલાલ ગોરધન
- ૩ „ જોડાલાલ લક્ષ્મીભાઇ
- ૪ „ મોતીલાલ માણિકલાલ
- ૫ „ ગરબડ શીવલાલ મરનદી

સંખેડાવાળા

- ૬ „ નાનાલાલ કેશવલાલ
- ૭ „ મોહનલાલ મોરધનદાસ
- ૮ „ પારેખ દલસુખ ભાઇચંદ
- ૯ શેઠ પરભુદાસ વૃંદાવનદાસ
- ૧૦ „ મોતીલાલ મીઠાલાલ

(૪૧) વાઘોડીયા

- ૧ મુખીયાજી કૃષ્ણારામ ના. (પાદરાના)
- ૨ તલાટી અમૃતલાલ કેશવલાલ
- ૩ શેઠ માણિકલાલ હ. (કાશીનાળા)
- ૪ „ મગનલાલ નાથજી
- ૫ શા. નાનાલાલ ભવાનીદાસ
- ૬ „ પુંજલાલ ત્રીભોવનદાસ
- ૭ „ પરશોત્તમ મનસુખલાલ
- ૮ દેસાઇ મણીલાલ જમનાદાસ
- ૯ શા. લક્ષ્મીભાઇ દુવારકાદાસ

ગંગાસ્વરૂપ બેનોના અમર નામ.

- ૧ બેન રેવા બા
- ૨ ધીરજબા ભગવદી વૈ. (દમોદવાળા)

(૪૨) મોઢાસા

- ૧ ગાંધી હરીવલભ વીઠલ
- ૨ ખુટાલા ચંદુલાલ રજુજોડ
- ૩ ગાંધી મગનલાલ લાલજી
- ૪ ખુટાલા ચંદુલાલ શંકરલાલ
- ૫ દેસાઇ હખીલદાસ વલભદાસ

(૪૩) વીરપુર

- ૧ સા. સુનીલાલ વૃંદાવન
- ૨ „ ચંદુલાલ જુરજી
- ૩ દેસાઇ સાંકલચંદભાઇ

(૪૪) હુણવાડા

- ૧ શાહ મુનમચંદ મનસુખ
- ૨ પરી. મોતીલાલ શુભાચંદ

- ૩ નગરોદ્ધ પુનમચંદ ગુલાબચંદ
 ૪ શા. ઝોણવલાલ મથુરા
 ૫ મેતા ચંડુલાલ પુનમચંદ
 ૬ " હીરાલાલ હરીવલભ
 (૮૫) સામરખા
 ૧ શા. હરીવલવ લલ્લુભાઇ
 ૨ " હગનલ.લ લલ્લુભાઇ
 ૩ " ગોકલદાસ લલ્લુભાઇ
 ૪ પંડ્યા બાબરભાઇ પીતાંબર
 ૫ પા. જ્યોતિગભાઇ ખુશાલદાસ
 ૬ " લલ્લુભાઇ કાળીદાસ
 ૭ " બીખાભાઇ સામળદાસ
 ૮ " ચત્તરભાઇ લલ્લુભાઇ
 ૯ " શંકરભાઇ જીવાભાઇ
 ૧૦ ભોઇ ખોડા બાજી

(૮૬) મહુધા

- ૧ પરી. દવારકાંદાસ લલ્લુભાઇ
 ૨ ગાંધી કેશવલાલ લલ્લુભાઇ
 ૩ બજુશાળી ગોરનદાસ મનસુખ
 ૪ પરી. ગોકલદાસ જીવજીદાસ
 ૫ શા. ત્રીભોવનદાસ હુરચંદ
 ૬ ગાંધી કુલચંદ જ. (સુજના)
 ૭ બજુશાળી ગોકલદાસ મથુરાંદાસ
 ૮ પરી મગનલાલ વલ્લવદાસ
 ૯ " છોટાલાલ હરજીવનદાસ
 ૧૦ " કૃષ્ણમસાદ મગનલાલ
 ૧૧ " નવનિલલાલ કૃષ્ણ. પીતાંબર

(૮૭) જી.જી.સુર

- ૧ શેઠ ગીરધરલાલ અમૃતલાલ
 ૨ " નાનાભાઇ એ. બહુભાઇના
 ૩ કુંજભાવાળા પ્રાણજીવજી ન.
 ૪ શા. લલ્લુભાઇ સીતલાલ
 ૫ " ભોગીલાલ પીતાંબર
 ૬ " નાનાભાઇ પ્રેમાનંદ
 ૭ " વીમનલાલ કાળીદાસ
 ૮ " નવનિલલાલ પ્રાણજીવન
 ૯ " અમૃતલાલ સેવક ભંડારી
 ૧૦ " સુનીલાલ નરોત્તમ
 ૧૧ " ભાલભાઇ કૃષ્ણાસમ
 ૧૨ " છોટાલાલ પ્રાણ. (બહેરીયા)

- ૧૩ " ડાયાભાઇ કીલાભાઇ
 ૧૪ " રતીલાલ દયાજી
 ૧૫ " નગીનલાલ ભોગીલાલ
 ૧૬ " પ્રાણેશલાલ સુનીલાલ
 ૧૭ " પીતાંબર ધનજી
 ૧૮ " ગીરધરલાલ કૃષ્ણવલન

(૮૮) કારેલી

- ૧ " પ્રાણજીવન ગોવીંદદાસ
 ૨ " ખેચર ધરમદાસ
 ૩ " બાઇજી જુદર મોતી

(૮૯) આતરે સુખખા

- ૧ શા. બીખાભાઇ દ.મોદરદાસ
 ૨ " ખેમચંદ મનસુખ
 ૩ " સુનીલાલ મનસુખ
 ૪ " ભોગીલાલ જ્યેષ્ઠ
 ૫ ગાંધી છોટાલાલ પ્રેમચંદ
 ૬ શા. જોડાલાલ બાપુજી
 ૭ " સુનીલાલ રૂપચંદ
 ૮ " કેશવલાલ જોડાલાલ (સુરત)
 ૯ દાંણી બીખાલાલ મગન
 ૧૦ શા. ગોરજી હરીવલવ

(૫૦) કપડવંજ

- ૧ શા. મુળજી ગોરધન
 ૨ " છોટાલાલ શીવલાલ
 ૩ " મુળજી કેશવલાલ
 ૪ પરી મણીલાલ અમીચંદ
 ૫ " અખાલાલ જોડાભાઇ

(૫૧) ખડાળ

- ૧ શા. નાથજી ભોગીલાલ
 ૨ " શોભાલાલ નાથજી
 ૩ " હરગોવિન નાથજી
 ૪ " જોડલાલ ગુલાબચંદ

(૫૨) વાઘાશીનીયાર

- ૧ મોદી ગરબડ અમૃતલાલ અધીકારી
 ૨ " સુનીલાલ ગોકલદાસ
 ૩ " સાંકરલાલ કંકુજી
 ૪ દેસાઇ મગનલાલ કેશવલાલની વિધવા
 બાઇ લલિતા
 ૫ કંકડીયા સાંકરલાલ હરિલાલ

(વિજ્ઞાપિત) વિનંતી પત્ર.

વેળવળાંધુઓ ! આજે હું આ લઘુ પુસ્તક નામે વેળવળ સુમેધ રત્નમણિમાળા આપના સમક્ષ રજુ કરું છું. જો કે, આ પુસ્તકમાં તો મેં કાંઈ નવીન કથું નથી, પરંતુ મારી પોતાની ફરજ છે કે, મનથી, તનથી યા તો ધનથી બને તેટલી સંપ્રદાયની તેમજ વેળવળોની સેવા કરવી; તે ફરજના આધારે પ્રભુકૃપાથી શાસ્ત્ર, પુરાણ, શ્રીમદ્ ભાગવત, ગીતાણ, શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજી, શ્રીગોસાઈજી, તથા શ્રીહરરાય મહાપ્રભુજીના રચેલા પ્રાચીન ગ્રંથોમાંથી સંશેઃ ધન કરી સાર વસ્તુ જેવી લઘુ આ લઘુગ્રંથ છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યો છે, જેથી આ મારો પ્રથમ પ્રયાસ છે, જેને મારા સુખ વેળવળાંધુઓ (હર્ષ) ઉમંગથી વધાવી લેશે; તો આપનો એક આભારી બનીશ અને મારો શ્રમ સફળ થયે માનીશ. એજ નમ્રતા.

(હાસોલ પંચમહાલ)

હા. સોનીકૃતિયા.

સં. ૧૯૮૦ અક્ષય ત્રીજ

લી. આપનો કૃપાકાંક્ષી

ગોપાલદાસ ગીરધરલાલના

દીનતાપુર્વક જયશ્રીકૃષ્ણ

